This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

SPISY

HÁLKOVY.

91565

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

Hál. k. V.

SPISY
HÁLKOVY.

Z KNIHOVNY
RUDOLFA KOŠŤÁLA
ČÍSLO : 102.

POŘÁDÁ

FERDINAND SCHULZ.

Č. 70.

DÍL II.

Rudolf Hloňas

V PRAZE.
TISKEM A NÁKLADEM Dra. EDV. GRÉGRA.
1879.

Ukaž mně muže,
Jenž není otrok vášně, a vnitř srdce
Jej nosit chci, ba v srdci srdce svého.

Shakespeare. (Hamlet.)

I.

Lásko! věčně stejná ve své kráse,
věčně různá ve svém hnutí!
Jedny vedeš přímo k věčné spáse,
jiné — ku věčnému zahynutí.
Jedněms nebem plným vděků,
na němž tisíc jasných hvězd se rojí;
dole květ sní sen mladého věku —
a jej nebe čistou rosou kojí.
Jinýms nebem plným trýzní,
po němž klikatě se blesky honí;
dole květ po nebes vláze žízní —
blesk mu hlavu krásnou ve hrob kloní.
Spanilá jsi, jako z Paestum růže, [1])
na niž toužebně se srdce třese:
jedněm vůní obestýláš lůže,
jiným trn tvůj věčnou bolest nese.
Lesklás číše, sladkým kypíc tokem —
lidské srdce z ní tak rádo ssaje:
Jeden spěchá v Eden rychlým krokem —
ten tam, že se napil, musí z ráje.

V malebném kruhu stojí hory,
jak zahrady-by hráze pevné,
a na nich šumí lesů sbory
převážné slovo v řeči jemné.
A vyrostlé v tom věnci vděčném
se milé háje k horám vinou,
a mezi nimi v zpěvu věčném
po různých cestách řeky plynou.
A jako porozběhlé stádo
ty pahorky, ty vrchy, hory;
v jich údolí tak srdce rádo
si tajné vede rozhovory.
Tam na hoře své šedé stěny
ten ssutý hrad si věrně hlídá,
a stejně stále, beze změny
on děj svých věstí vypovídá.
On mnoho zná, on přežil mnoho,
on svědkem býval mnohých dějů,
on přečkal časů, lidí mnoho,
a mravů, zvyků, obyčejů. —
Tam bují pole, luhy, háje,
tam jezero se kryje v hloubi,
a kolem lípa v květu máje
se splítá s dubem v stinné loubí.
Na větvi žvatlá mladé ptáče,
a jeho slova — samé zpěvy;
kol něho tisíc druhů skáče,
a ono jim své srdce jeví.
V těch údolích, v těch hájích milých
se mládež v pestré kruhy splítá,

a bujná radosť srdcí čilých
se v lehkém tanci volně zmítá.
A zpěv o závod s ptáčky v háji —
zde pozastav a přihleď blíže;
kde tak se srdce otvírají,
tam srdce zbývá mnohé tíže.
Zde pěkně tak, zde volno, milo,
zde srdce se jak doma cítí;
a sem-li srdce zabloudilo,
nemožná víc se rozloučiti.
Tou zahradou — to země má je,
ta země krásná, kraj ten blahý,
můj Eden a můj ouděl ráje —
má kolébka, můj domov drahý!

* * *

A blízko dvě si hory svorně stály;
od nich se v pravo, v levo táhly řadou
zas hory menší v nedohlednou dáli,
jak dítek tvořily by řadu mladou.
Uprostřed hor těch tiché údolíčko,
v něm skály přímí po stráních své čelo;
na nich si bříza zvolila své staveníčko,
a křoví malebně se po nich rozestřelo.
Ba láska sama tvořila si, zdá se,
to údolí za sídlo zvláště milé;
to tiché údolí v své jarní krásе
sem mocně láká srdce roztoužilé.

Tam dole potok své si hrčí písně,
v něm kvítky koupají si tenké vlásky,
na břehu vrba kývá vážně, přísně,
a slavík vyznává se ze své lásky.
Bůh sám ví, komu potok písně pěje;
však dle nich tančí kolo v mlýně blízkém,
a větřík s vlnkou dle nich v dálku spěje,
a srdce omládá na břehu nízkém.

Již svolav pastýř porozběhlá stáda,
je odved' pod tichou, bezpečnou střechu.
Snivému večeru hned jakby ráda
ty nebes světla, přišly v tichém spěchu.
Teď jiný život zde a rejdy jiné.
S muškou se brouček dovádivě honí,
a palouk štíhlé srnce k pastvě kyne,
a růže opuštěná — slzu touhy roní.
Teď měsíc vyplul v nebes modré moře —
snad že ho touha k jasným hvězdám nesla,
snad aby odplul té, u níž dlel, hoře,
svá napnul k plavbě stříbrojasná vesla.
Roztouženě ty bílé břízy stály —
jim šeptal větřík slova sladké touhy,
a zpěvem ptáčky družku v hnízdo zvaly,
a jejich písně — touhy ohlas pouhý.
Ba každým lístkem vlály touhy písně.
Ba celé nebe tajnou touhou plálo —
a zemi, zapomněvší vlastní tísně,
ve sladkém snění o nebi se zdálo. —

Ó blažen, komu splnilo se přání touhy:
však žel — komu zbyl z něho přízrak pouhý!

* * *

Ty dívko tam pod vrbou v stínu jemném,
co ještě pozdě tak tě poutá venku?
Hleď, dávno luna noci polotemnem
již plaví tam se nebes po výklenku.
Hleď, už ti ptáci k svému hnízdu letí,
a spánek na víčku si hoví mnohém,
a pěkným snem svých chvilek dobu světí.
Nuž dívko — dobrou noc! spi s pánembohem!
Ty neslyšíš? Což, pověz, tak tě jímá,
že na domov tvá mysl zapomíná?
Což v mysli nenamyslilas se dosti,
když na nebi ta slunce svíce plála,
že při měsíčka pozdní toulavosti
tě peruť spánku ještě neovlála?
Snad, jak ta luna v nebes modru čistém,
se touhou neseš v temnomodrou dálku?
Či, jako větérek tam s mladým listem,
s tvým srdcem lásky šepot vede válku?
Či nemožná ti, nadívat se dosti
na luny, nebes hvězd večerní krásе?
Či vyzvídáš, jak v šeré dalekosti
na klamném snění touha kolíbá se?
A nebojíš se noční chladné rosy,
ni blízké půlnoci nevlídných stínů?

Či myšlénky tvá mysl s sebou nosí,
jež nesmíš myslit v tiché chyšky klínu?
Probůh! snad — — —
jak harfa o zpěvu, kdy zpřetrhána,
jak kvítek o vůni, kdy sluncem zvadlý —
o nebes kráse sníš, jak anděl padlý?
Viz daleký ten svět — ta země, nebe,
na každém tvoru spánek tichý loudí —
nuž — dobrou noc! a pánbůh střeži tebe,
ať v mysl tvou zlý sen snad nezabloudí!

* * *

Ty nedbáš mého slova, ni mé prosby?
Ba vidím slzu v oku tvém se skvoucí,
ba — jak-by v bázni předvídané hrozby —
ti slyším srdce v bílých ňádrech tlouci.
Ty pláčeš? — — —
Ó pověz, co tě právě k slzám nutí?
Hle! noc je krásná, světlá, čistá, jasná,
a každý lístek tichý — beze hnutí.

„Nu tedy slyš, a — polituj mé věrnosť lásky.
První dech jara rozedech' se světem,
prvním se ozdobilo jaro květem,
první se ozvaly ptáčátek hlásky —
a hvězdy na nebi neznámou touhou plály,
a měsíc své na cestu svítil touze,
a břízy v bílém luny světle stály,
a celým světem plála touha pouze.

I v mé zde srdce — považ zda to hříchem —
neznámý posud nepokoj se vloudil,
a — jak ta touha večerním se tichem —
neodvratný se celým tělem proudil.
Cizímu citu počlo srdce tlouci,
než darmo oko upřela sem v dáli —
jen větřík líbal růži v ústa žhoucí,
a břízy v bílém luny světle stály.
A jemná bouře hostila se ve mně,
myšlénky bez ladu se duší táhly —
chtěla sem v písni vyslovit se jemně,
však darmo city po svém slově práhly.
Tu postava tam v výšce kmitla šedá,
a jako bůh ve záři luny stála;
hned zdálo se, že své si nebe hledá —
hned s lidmi podobnosť se míti zdála.
V tom nahne se — a přes ty příkré skály —
jak na nich doma-by — sem dolů stoupá,
a oči jak-by každý kročej znaly —
a mrštně od skály se k skále houpá.
Mé oko pátralo po každém hnutí —
a bázeň o něho mi srdce ouží,
a každá žilka v nepokojném hnutí —
celá se duše v jeho bytosť hrouží.
I přes propasť, co tamto hrozná zívá —
skok — ještě skok — a již zde přistál dolem;
černá mu kadeř po ramenou splývá,
a zrak se vážně porozhlížel kolem.
Nedlouho stál, a mířil sem v tu stranu —
tu teprv bázeň před mužem mne jala,

chci utíkat, však — bezemocná stanu,
má ňádra stísněná div oddýchala.
On u mne již — já vyskočila, vzkřikla —
však noha slabá k zemi se potácí,
do srdce jak-by ostrá dýka vnikla —
přešel mne zrak a duše paměť ztrácí.
Co se mnou dálo se za drahnou chvíli,
neznámo mi; neb paměť když nás mine,
děj neviděn kol našich zraků pílí,
jenž v čase zniká a zas v čase hyne.
Kdy však se vrátila zas v duši síla —
ó blahé, blahé, blahé probuzení!
co duše tenkrát blaha pocítila,
to není v světě víc už k nalezení.
On svými lokty přivíjel mne k sobě,
na srdci jeho tlouklo srdce moje,
a ke mně shlížely ty oči obě,
jak věčné lásky nehynoucí zdroje.
Nemohla sem mu zazlít, ač sem chtěla,
ač místo, čas mne pobízely v dáli;
z těch jeho úst tak krásně slova zněla,
a ve zraku tak milé ohně plály.
Neznámosť v tváři jak-by náhle tála,
ty tahy v lících jak-by dávno znané,
a ňádra jednou duší obývané,
a srdce jednu řeč se mluvit zdála.
A opět zmohla bázeň ta se ve mně —
já vyvíjela se mu z obejmutí;
však řeč jeho tak chlácholila jemně,
že síly pozbylo mé rozhodnutí.

On mluvil o lásce — ó krásná slova!
On žádal odpověď — ó trapná chvíle!
On žádal lásku, s svou se ke mně chýle —
on přisáhal a zapřisáhal znova.
Když odpovědi neměla sem hlasu,
on žádal ruku pěkně v řeči smělé — —
ó kdožby k rozvaze tu našel času!
já dala ruku, a s ní srdce celé.
Druhý den, sotva s dnem se večer sblížil
a žežulinka zakukala v lesy:
nepokoj touhy teskné srdce ztížil,
a srdce ústy zašeptalo: kde jsi?
On přišel opět a on líbal zase —
týž oheň v něm, však každou chvílí mladší,
a nové slovo v nové povždy kráse,
tyž polibky — leč každý nový sladší.
A každý den, když večer s hor se šeřil,
on dostavil se s žežulčiným zpěvem — —
ó kdožby ještě nyní neuvěřil,
když láska tím se jeví přioděvem? —
Nediv se, že tak šíře zpomínám těch nocí.
Kdo miloval, těch nezabude chvílí;
a byť se s nimi rozstanout chtěl mocí —
neodvratně se paměť zas k nim schýlí. —
Ó žel! V tom světě stálosti tak málo.
I lásky slib, jenž věčnosti se vzpírá,
i přísaha, v níž celé srdce tálo,
sotva že zazní — již se zvukem zmírá.
Žežulkám utichaly věstné hlasy,
a s nimi jeho navštívení řidlo;

žežulku odlákaly jihu bujné krásy —
a co zde zůstalo — — jen bolu mutné zřídlo.
Žežulka přišla zas, s ní jaro mladé
přineslo kvítí luhům pustým dlouze,
však on — — myšlénka divná v mysl mi se
krade — —
a — vymýšlí — — snad lék — zklamané touze.
Snad — lék — — snad hrob — — lék —
hrob — — snad v jednom obě.
Leč ne — chci žít, až doplazím se k době,
kde důkaz dám, jak velká láska má je,
že bez změny, byť zbavená i ráje.
Ty jmeno jeho znáš, jež všude znáno,
ba sem až zalétají o něm věsti;
neb jmeno, slávy hlasem sdělováno,
si zvučně světem širým cestu klestí.“

* * *

Na chvíli umlkla. Snad pro úlevu
si z duše zažalovala v tom zpěvu:

„O lásce divné pověsti —
jak mor by svět ten práznil:
ten nožem vjel si do srdce,
ten tam se z lásky zbláznil.

Sepněte, dítky, ručinky,
a modlete se za něj —
pánbůh rač chránit každého,
by nedošlo též na něj.“

Zrak, jako ztuhlý, v dálku matně zírá —
leč zdá se, že se dálkou neobírá,
že bolesť ta, jež srdce svírá mocí,
nedá jí vnímat krásný obraz noci.
Tvář zastřena, jak v smutku, šatem bolným,
a slza odkrádá se oku proudem volným. —
Leč hleď — jak ptáček k svému hnízdu letí,
již spánek na víčku si hoví mnohém,
a pěkným snem své plachosť chvílky světí —
nuž dívko, dobrou noc — spi s pánembohem!

—

II.

Ba nedivím se, že nedaly spáti
ty Themistoklu Miltiada věnce,[2])
neb dokud nelze vavřín svojím zváti,
kdo spal-by klidně při té uzpomněnce?
Ký tedy div, že z lůžka puzen v loubí,
na slávě pracoval, svým druhům rovné?
Vždyť sláva, jež se s jedním věncem snoubí,
má věnců mnoho — krásy nevýslovné.
Snad mnoho těch, jimž o věncích se zdálo —
však sláva skoupá v jejich rozdávání;
leč komu o nich již se rozezdálo,
ten moci snů se více neubrání.
Ba věděl předobře ten mladík Velký,[3])
proč v slzách zastesk' na tichém si hrobě,
že ten, jejž kryje hlíny násyp mělký,
již opěván, ctný pomník našel sobě. —

Neouhledně to místo posud zřělo,
než z něho známé jmeno pozapělo;
teď — jak když v křoví ptáček lyrický
svým hláskem slaví večer básnický,

a oko pátravě po místě těká,
kde slavík ten své písni k vůli čeká:
tak teď se po tom místě ohledáno,
kde nový pěvec nové věstí ráno,
kde nové písně netušeným zvukem
okřívá srdce mladé novým tlukem.
A v šíř a v dál se nése mladé jmeno,
ne od mladých jen, i od starců ctěno,
a širým světem dráhu svou si klestí —
svět vítá je, že nový život věstí.
Ba otec vypravuje svým je dětem,
jak zasloužilo, aby vládlo světem,
a vnuku vnuk co dědictví je chová,
a píseň nestárne — ta věčně nová.
A ani věkem, v němž vše jiné zmírá,
se pestrosť barvy její neotírá,
a zapomnění, v něž i věk se svalí,
ji těsnou smrti rouškou nezahalí.
A když i časů zajde berla vládná
a po nich nezůstane stopa žádná,
a jen jak sen snad někdy zašelestí,
či jako zpráva bájné ve pověsti:
pak na mohyle, na půl skoro ssuté,
spočine oko mladým ohněm rozplanuté,
a uchu zazní hlahol písně dávné —
té věčně mladé, nikdy neunavné,
a srdce čisté, mocná harfa v pěsti
se znítí k nové písni, k nové věsti.
Zpěv věčně jarý k novým vzpučí květům,
by stal se milým ještě pozdním světům.

Ač nikdy mrtvý, přece bez ustání,
bez konce slavit bude z mrtvých-vstání,
a místo, jehož dřív si nevšímáno,
se stane Mekkou, kam teď putováno.

* * *

Než — v dálce cíl a cesta k němu dlouhá
a každý k předu krok — jen činu smělosť pouhá.
Kdo silou smělý dost, že bez závrati
si troufá, na té cestě podíl bráti —
nechť zkusí to — toť hodno zakusení,
však bez rozmyslu cesty k činu není.
A slabce beztoho krok první zradí —
kdo sám si netroufá, ten neprosadí.
Ten vavřín věčně zelený, jímž čelo
se vítěze kdy skvělé přiodělo,
a pobádá-li chvílky kouzlo okamživé,
proč ne-by nárok slávy věčně živé?
svět, by tě slavil, tebe nevyhledá.
Jen ta se v paměť vtiskne hvězda bledá,
jež směle vplave v sester spolek krásný,
a zjeví, též že třímá světla paprsk jasný.
Těch ovšem řada dlouhá, jejichž krása
se věkem věku neochable hlásá;
však lidstva paměť velká; délka času
má ještě mnohé místo, mnohou řasu.
Jen jednou si se zrodil pro život jen jeden;
zda pak a k jakým činům budeš veden —

to potom čas. Leč zde co člověk zmrhá,
to s sebe sama smrti v náruč vrhá,
neb — by to napravil, se více nenavrátí.
Ten čas, kde na hrách dětských podíl bráti
se nezachce víc, ten svým přijde časem.
Pak úkol jiný; jiným pak se hlasem
svět jiný, vážný osloviti musí.
Kdo slávy lačen, nech to činem zkusí.
Ba v čase čas, kdy po činu duch zprahne,
jak jelen po vodě, kdy vedrem smahne.
Leč přemýšlej — toť hodno přemýšlení,
an bez rozmyslu cesty k činu není.
Čin bdí, kdy sen sirotkům otce, matku
a psancům vrací domov, rodné háje,
a tam zas sklamanému holoubátku
popřává vžít se ve ztracené ráje.
Čin bdí, a navzdor spánku mocné síle
on měří s lunou tiché noční chvíle —
Po dávných reků učí toužit věnci,
uvádí v přízeň s rodu oslavenci.

* * *

A tak i Alfred. Neb on poznal záhy
ty, které vedou pěvce, svaté dráhy.
On znal, že mnohá píseň v harfě dřímá,
jež probuzena sluch i srdce jímá;
že mnohé nevyhráno ještě zpěvy,
v nichž mnohý neslyšený zvuk se jeví;

že mnohý v srdci zvuk po hudci práhne,
až zralou rukou v zlaté struny sáhne.
Leč, že mu světa lomoz prsa oužil,
ký div, že po samoty klidu toužil?
Tam z plných ňader moh' si oddechnouti,
a k nebes klenbám tužeb klenby pnouti.
Ač sám, přec nikdy nebyl osamělý;
tam svět mu kolem zraků plynul celý,
a toho světa bídy, světa krásy
tam k němu mluvily sterými hlasy.
Tam nevytržen mnohou získal chvíli,
by poznal sebe, své by poznal síly.
Tam poznal vrtkavosť svou, příliš zjevnou,
a pevnou vůli svou tak málo pevnou.
Tam, kdy sám nad sebou své zkalil oko,
a vzdech se ozval v ňádrech přehluboko —
tam bděl a bděl a přemítal a vážil,
a odříkal se a zas znova bažil,
a odumíral a zas nové síly
ssál k novým činům v jarobujné žíly,
a vroucí srdce, marným touhám cizé,
jak omlazené v jara svěží míze
zas znova počalo tak mladě tlouci,
jak v prvních políbeních lásky vroucí.
Tam celou duší v zpěv a čin se hroužil,
čin žádal — leč i po odměně toužil. —
To odpusťte mu, že se stranil lidí;
ne snad, že neznal kráčet jejich pídí,
leč nechtěl dát se zkoušet pro zábavu,
zda před trupy zná sklánět pyšnou hlavu,

zda v diletantství dospěl na rytíře,
jenž licoměrně svědčí každé víře,
a zda-li nuděním se bavit umí,
a rozumí, i čemu nerozumí,
zda za mistra se v světě hodí trošku,
jenž líc i řeč mít umí za škrabošku.
I jeho odpusťte mu pýchu velkou,
co nerada se bratří s luzou mělkou,
co nerada se staví ve stop stejna,
jež ku předu si ryjou krtků hejna,
jimž hlína v před a hlína v zad a kolem
nedá se rozhlédnouti ani polem, —
tím polem, na něž slunce s nebe svítí,
a v povrch z něho loudí krásné kvítí.

* * *

I dnes bděl Alfred a s ním lampy světlo
a to, co duši mu a srdce hnětlo.
A lampy knot teď prsknul hustým dýmem,
a dým se ke stropu vlek' za svým stínem
od světla pryč, až v pološeru zašel —
snad že tam hrob svůj, s hrobem poklid našel.
Nač myslí Alfred? čelo zkaboněno,
jak-by jen mrakům bylo rozestřeno.
Myšlénka těžká, jež se v mysl vkrádá
a s myšlénkou se v temné pásmo spřádá,
jak přišla, odkrádá se tuhým zrakem,
a sedá na čele si hustším ještě mrakem.

Myšlénky jako lidé: jedna druhou
potírá, jako v bitvě, zbraní tuhou,
ta silná podmaní tu slabší sobě —
a pak se odklídí a ustele si v hrobě.
Nač myslí Alfred?
Ta role žití, ač jen kúse známa,
se staví před zrak mu u velké panorama.
Ta role žití — ba tu každý hraje,
leč ten, že nevěda, a jiný, co hrá, znaje.
Ta role žití — mnohý než zví o ní,
se s vetchou hlavou v tmavé lůžko kloní.
Ta role žití — leč co on v ní vidí?
Nedůsled, protimluv za každou pídí —
od vášně k vášni bouřné kolotání
a poklidu se marné domáhání,
a naději — bludiček svůdné světlo,
jež aby selhalo, nad bahnem vzlétlo;
a vůli, samu s sebou v stálém boji,
jak chtějíc sjednotit, se stále dvojí;
a rozumu zrak slabý, hrubý, kusý,
jenž, aby neoslep', jen v temnu vidět musí;
a touhy oheň, tím vždy ukojený,
že neměl krmě k svému nasycení;
jen velkou poušť, a oás v ní tak málo,
kde srdce zpachtěné by pookřálo.

A jeho sláva? — Co mu sláva? — Růže?
jen trní zná-li — trn zda těšit může?
A jeho láska — co mu láska? Růže?
květ otrhal — trn zbyl — zda těšit může?

On slávě obětoval lásku — všecko,
a slávou neukojen — hravé děcko
zas v lásce hledal všechno blaho svoje,
a lásku zmařiv, pyká za oboje.
Tou krmí syt, jež láskou mu podána,
ji zradil, jako Jidáš svého pána,
a slávy dávné nežádostiv více,
a lásky neschopen, jak světla sžatá svíce,
nestrávný čas teď rozjímáním tráví,
čím chtěl být a čím jest ve chrámě slávy. —
Ten lampy knot zas prsknul hustým dýmem,
a dým se ke stropu vlek' za svým stínem,
od světla pryč, až v pološeru zašel —
snad že tam hrob svůj, s hrobem poklid našel.
Zas prsknul knot a rozpojil se s světlem,
jak s vůní růže v květě odekvetlém,
jak s světlem den tam za večerní horou,
jak tělo s duší, dlouhým žitím chorou.
Teď vpad' sem oknem měsíc plným leskem,
a zbledlo všechno bledým pod paprskem.
Vzdech hluboký se mocí z ňader táhnul,
jak už-by dávno po svobodě práhnul.

* * *

Teď — však jen mžikem — myšlénky zas nové,
leč milé, jako z rána krásní snové,
už dávno nemyšlené, teď v něm vznikly,
tak přítulné, jak pejsek pána zvyklý.

On ve chvíli se zabral svého mládí —
v ty krásné chvíle, plné blaha, štěstí,
kde každý kvítek novou radost věstí — —
pojednou s celým světem válku svádí,
a hned zas smířen za motýlem pádí,
a tomu mráčku, co tam šedobílý
po blankytu zalétá v neznámé ty kraje,
on svoje touhy, přání svoje sdílí —
hned ptáčkem prolétá své rodné háje,
a hned zas v soudruženců kruhu milém
o světa divech sní v snu přespanilém,
a hraček syt, zas v oku matky drahé
ty jiskry stihá lásky vroucí, blahé — —
Teď jiné zase chvíle. — Jinoch statný
kříž na kříž měří světa cesty různé,
a bádá, soudí, touží, ničím zvratný,
ne schopen kratochvílí chasy nuzné,
své síly zná a boha v sobě cítí,
a podstoupí a smělé staví plány,
všem milý, jako vonné polní kvítí,
a kudy kráčí, kroky požehnány — —
a oko přistřelo se těžkým mrakem —
obočí srostlo v černou duhu nade zrakem.

* * *

A nové mraky nad čelem se stáhly,
jichž blesky až do srdce útrob sáhly.
Dnešního obraz dne se živým slovem
mu v paměť vryl, jak písmo v kámen nade rovem,

a opět se a opět před zrak staví,
a mysl mdlou a duši tesknou baví. —

Ji v poutech předvedli, kde v dlouhé řadě
se soudců vážný sbor k poslední sešel radě.
V jich středu Alfred s tváří na smrť bledou,
v níž s strachem hrůza krutě boje vedou.
Ji předvedli, a ona s pyšným okem
a přímou šíjí, pevným, hrdým krokem
se přiblížila — ne jak vyznat chtějíc vinu,
leč mstitelka jak volajících o krev činů.
Tam pevným okem kol se rozhlížela,
na soudců vážné tváří mžikem dlela —
až tam — to on, toť jeho oko, bože! —
jí oči utkvěly, jak vražedné dva nože.
On vstal, a hlasem, v němž se slovo chvělo,
jak z bázně o tu schráň, již opouštělo,
jí četl vinu — ne jak soudce čítá,
leč jako souzený, jímž vina zmítá.

A ona o krok k předu předkročila:
„Vám známo všem, co já sem zavinila,
jsouc matkou dítěte i vražednicí.
Mne neleká hlas, prolitou krev krví mstící;
mně nezbývá víc radosti v tom světě,
mně každého květ blaha na odkvětě.
A ráda teď svou hlavu pod meč kladu —
to právu zadost, lidem ku příkladu.
Já milovala — ó tím jedním slovem
ten souhrn pozemského štěstí zovem;

v něm srdcí souzvuk tichý platí více,
než světa radostí ostatních na tisíce.
A srdce nezná oběť velkou dosti,
již z lásky k lásce nerado se zhostí.
Jak velká moje lásce oběť byla,
sem, dokud milována, neváţila.
Leč vím, že podala jsem všecko — všecko,
a dary plýtvala jak hravé děcko.
Však vím, že, bych i byla nebe měla,
bych byla z lásky nebe nešetřila.
Bez konce, bez ţádání za odměnu,
jen v lásce hledajíc za lásku cenu,
jen lásce ţiva na tom boţím světě,
jak ptáček své ţiv písni v teplém létě,
květ jak své vůni, a své jaro krásе,
jak večer hvězdám, jimiţ odívá se —
tak moje láska lásce jenom ţila,
a v ní svůj ráj, své nebe velebila.
Když však můj hoch tam zašel za ty háje,
mně zůstaviv jen slzy ztraceného ráje —
tu ozvalo se srdce, ţe je pusté,
a ţaly rojily se mnohoústé.
Já hledala, jak holubička sirá,
kdy večer bílého dne stopy stírá,
kdy druţky vrátily se v baňky skromné,
a ona nářky vede srdcelomné,
chtíc po boku dlít přemilého ptáčka,
chtíc přivolat si srdce jedináčka. —
A když jsem našla jej — — on neznal více
ten srdce známý hlas, to známé líce.

To oko, v které tak se často díval,
a náruč, v níž za jasných nocí dlíval —
to vše jak cizí, dávno neznámé mu.
Leč když i plod, tak drahý srdci mému,
znát nechtěl, vyštvav od sebe mne v smíchu,
že volna byla sem i slovu, hříchu,
a otec sám se nechtěl k dítku znáti:
tu i já zapomněla, že jsem máti.
A v srdci tvrdší nežli krutá lvíce,
teď lítá saň — dřív krotká holubice,
po krvi žízniva vlastního rodu,
krev prolila sem svou — krev jeho plodu.
To zločin můj. Já ráda přijmu ortel smrti,
jež z kořene kmen mého žití zdrtí.
Krev žádá krev: jsouc nelítostna v činu,
nežádám milosti si pro svou vinu. —
Kdo činu souděl smutný se mnou nese,
kdo vraždy původem byl — netažte se;
že v lásce té byl se mnou podělený,
již pro to nebude mnou vyzrazený.
To pomsta má — že nezradím jej slovy,
že můj hlas jmeno jeho nevypoví.
Však červ nech v svědomí mu nasadí se,
ať hryže jej, když k spánku uloží se,
ať pokoj vyhostí se z jeho oudů,
a pak se zodpoví tam u božího soudu!“

A oko její přísně na něm dlelo,
jež pomsty vykonání ozářelo,
Zas Alfred vstal, a v tváři na smrť zbledlý,

jak s žitím smrť by na ní boje vedly —
na čele potu chladná krůpěj stála,
a noha jak-by nohou být se bála,
a hlasem jako zrozeným-by v hrobě
čeť ortel — ne jak jí — leč jako sobě. —

Ten obraz celou mysl jeho chvátí,
že div mu z těla duši nevychvátí. —
Prv slepý, potácel se v světa proudech,
a pak, že v ráji prohlíď — celý blahý —
teď vidě, hmatá po svých chorých oudech,
co vidí? — Vidí, vidí — — — že je nahý.
A oko srdcejemným bolem máče,
vyléval slzy žalostného pláče.

III.

To nebe krásné, jako dívčí oko.
tak mnoho hvězd tam plane převysoko;
tak jasné nebe, že lze prohlédnouti,
zřít anděly na zlatých křídlech plouti;
to nebe — člověk by se věčně díval,
jak v dívčí oko, až by v jedno splýval;
to krásné nebe — plno tak božího světla,
jak oko dívky, v němž se láska vznětla;
to nebe, z něhož věčná láska svítí,
tam srdce nový, milý domov cítí —
to krásné nebe — kdo se okem vhrouží,
ký div, když celým srdcem po něm touží?
Leč svět — ten jiný; na něm vše je jiné.
V něm láska vzchází a v něm láska hyne,
a srdce, lásky mlékem napojeno,
zas bývá s lásky prsem rozstaveno,
a zůstaveno v bolu, v želi sobě —
nenajde pokoje, až zdřímne v hrobě.
A přec v tom světě tak je milo býti,
že těžko s ním se navždy rozloučiti.

A daleký ten svět tak krásný, milý,
že div-by oči slzy neprolily,
kdy k věčnému se zamknout mají snění,
z něhož už není více probuzení.

* * *

Ty bledá dívko! proč tvé modré oko
tam do té výše bloudí převysoko?
Či po tom mráčku, co se stále mění,
posíláš hochu svému pozdravení?
Či snad z těch krásných světel to chceš zříti,
jež mělo štěstí tvému hvězdou býti?
Či ze hvězd snad, co tam se v nebi lesknou,
chceš napit útěchou tu duši tesknou?
Však marné to otázky — odpověď jim žádná;
i jí se leskla hvězda — ale zrádná.
Tam na té nebes báni vzešla — svadla —
ach, darmo teď se díváš, kam ti spadla.
To místo, kde ti svítila, tak jemné,
teď — jak-by mrak je pozřel — prázné temné.
S ní opustilo tebe všecko — všecko,
a zde tě zůstavilo — siré děcko.
Ba, jsou to mladosti tvé zašlé ráje,
jichž ztráta v trapné myšlénky ti taje;
pro ty ta bledosť v tvář se ti rozkládá
a duše prahne — srdce zpět si žádá;
po těch ty hojné slzy leje oko
a vzdechy v ňádrech bouří přehluboko;

a pro ty, pro ty zejtra co se stane —
ta slza ví, co hořká z oka kane.
Ó žel! že po tom nejkrásnějším toužíš,
avšak — že zašlo, nikdy nevytoužíš.

* * *

Tak ticho, teskno, nikde ani hlásku —
jen dole žblunká vlnka po oblásku;
tak teskno, prázno — ani lístku hnutí,
jak smrť-by vzala všemu oddechnutí;
tak prázno, mrtvo — div že srdce bije,
tak mrtvo — strašno — jak v srdci Marie.
A v podivném vše snění kolem stálo,
jak-by se všemu o dnech krásných zdálo.
A vše tak stálo mrtvě, nepohnuto,
jak za živa-by v hroby uzamknuto;
a kolem teskno — prázno — mrtvo — hluše —
jak ohlasem-by z vlastní její duše.
Tak nebylo, kdy tenkrát měsíc nebem bloudil,
a Alfred první políbení loudil,
a když při spanilém slavíka hlásku —
tak nebylo — ti vyznal svoji lásku.
Ach ovšem, daleké že jsou ty kraje,
v nichž hrob je tvého ztraceného ráje.
A věřím, že se ráda v ráj ten hroužíš —
a však — — že zašel — zpět jej nevytoužíš.
Ó žel! že nejbožštější ta z radostí
i srdce klidu, štěstí, blaha zhostí,

že pramen týž, z něhož se nebe prýští,
se bolem zakalí hned v době příští:
ten krásný sen že má své probuzení,
po němž se v ztrátu zpět vžít možná není.
A ještě hledí — jakoby to oko
tam bylo doma — v nebi převysoko.
To oko ale bez záře a světla,
jak-by v něm zoufalosť vši naděj shnětla.

* * *

Vrcholky stromů bujně zašuměly,
a v dálku jejich táhlé dechy zněly,
a slavík zaklokotal píseň kdesi
a rozezvučel blízké kolem lesy.
Hle křoví, zbuzené z lehkého snění,
si šepce zpěv o sladkém probuzení,
a pobděv na nebi si měsíc bledý,
tam jde si pospat za ten mráček šedý.
Však v srdci jejím oddechnutí žádné;
ten stálý žal v něm stále jenom mládne,
a nemá klidu, nemá srdce stání,
jak vítr, jenž sám před sebou uhání.
Ty bledé rty, že jednou byly růže,
kdo z jejich úvadků to poznat může?
Ty bledé líce, že též jednou kvetly,
kdo nám z té svadlosti to povysvětlí?
Uvadlé listí, jež se sem tam klátí —
odkud, že vůni dýchalo, lze znáti?

Ba smutno, soudit, že co mrtvo, žilo,
že bezduché, kdy žilo, okouzlilo.
V klín ruce sklesly — skleslo hlavy týmě —
ba, mysl těžká — těžké pout je břímě.

* * *

Z těch svadlých rtů — slyš, jaká píseň plyne!
ten krásný zvuk — jak krásnou smrtí hyne!

„Plakala dívka pod vrbou —
plakala sama nad sebou —
ó lásko, lásko!
Odkvetl první lásky čas,
srpu již čeká zralý klas —
bývalé jaro — jeseň teď —
divné má plody jarní květ —
mnohému k pláči, kdo se smál,
až by si srdce vyplakal —
ó lásko, lásko!

Dívce když dospěl teskný čas —
dítko má otce tvář a vlas —
ó lásko, lásko!
Povrh' mnou otec krutý tvůj,
jeho máš líce, synu můj!
Jeho máš líce, jeho vlas —
povrhne matka tebou zas,
aby se nesmál před časem,
slovu že volna byla sem —
ó lásko, lásko!

Zabila dívka lásky plod,
zbarvila krví jasnosť vod —
ó lásko, lásko!
Uvadlý první lásky čas —
kosa žne zralý s pole klas,
bývalé jaro — jeseň teď,
bývalá radosť — červa hnět,
bývalý úsměv — červa hlod,
bývalý květ — teď mrtvý plod —
ó lásko, lásko!“

Ze srdce hloubky jí ta píseň zněla,
v níž děj své lásky — smutný, trudný pěla —
však krásně tak, jak flétny táhlé tónky,
a jemně, jak slavíka noční zvonky.
Leč píseň ta, jež z plné duše vřela,
jen hluchým stěnám zněla — a v nich mřela.
Jí nepřáno — žel! jako pěvcům jiným,
by srdce jala zpěvem holubiným,
by srdce nadchla ohněm čistým, svatým,
ve vyvolených dobrým bohem zňatým.
Ba srdci jejímu ni družky dáno,
jež znala-by, co jinde zneuznáno,
jež útěchou-by želi, strasti byla
a šťastné duše štěstí soucítila.
Ba nepřáno jí ani srdce míti,
na němž by volně mohly slzy mříti,
na němž by srdce v tluku volném znělo
a na bolesť svých bolů zapomnělo.

V ní vzniknuv bol, v ní žije, v ní i hyne,
v ní útěcha s žalostí v jedno splyne;
ona si sama družkou, srdcem, duší,
kdy bolestí o ňádra srdce buší,
a slza, v níž se bolesť roztát musí,
co zjevit má, jen v sobě mocně dusí.
Kde sklonila-by hlavy, místa nemá —
svět pro ni hluchý — ona pro svět němá.
Teď jedna jí se slza vyřinula,
za ňádra padla, a tam — zahynula.
Jen jedna — poslední! jí s oka padla,
a s ní ta poslední jí naděj svadla.

* * *

Ta krásná léta — milo do nich zříti,
tak jak za Vesny na to polní kvítí;
v nich kvete všechno, co si srdce žádá,
z čeho se krásný, pestrý vínek skládá;
v nich kvete láska, naděje i víra,
a kořínky červ ještě neužírá.
Leč kdy na lásku sžírná rosa padla,
tu s láskou naděje i víra svadla.
Ta bledosť v tváři — lístek zvadlé růže —
ta o mnohém ti boji říci může;
leč teď — když srdci léků svět již nemá,
jsa hluchý k ní — i ona pro svět němá.
Teď — ztichlé jezero v večerní době,
v němž bouří hrůza spí, jak mrtvý v hrobě;

ta vyhaslosť, jež s okem jí se bratří,
již bez citu na žal i radosť patří.
I bolesť ta již u ní překonána,
jíž zacelí se bezedná i rána,
kdy dávní přátelé dva — duše s tělem,
prožívše život v obejmutí vřelém,
se loučí od sebe na cesty různé —
to do hrobu — ta ve hvězd světy luzné.
Jí duše sic se s tělem ještě bratří,
však k nebi touží — do nebe již patří.

* * *

Neb nebyl ještě den a hvězdy bledly,
ne snad že na východě šero zhlédly —
leč těžkým víčkem přimykaly světlo,
že na lesku mu noční bdění hnětlo,
Však co těm lidem po tom? Zevšad všady
ve dlouhé, stále delší rostou řady,
a ještě dál se řada v dálku táhne,
že zdá se, že ni konce nedosáhne.
A proč? snad podivit se různým rána,
jimiž ta hora tam je obestlána?
Či slyšet ptáčky, jež den ze sna budí
a zpěv rozhřívá v zpěvomilém hrudí?
Ach ne! Bůh ví, kde lid ten srdce nosí.
Jeť žebrák bohatší, jenž o chleb prosí,
o drobty soucitu u panských dveří,
a odbyt plísněním — zas v soucit věří.

Ten lid má s sebou vše — jen srdce žádné;
o strastech rozpráví, že tak se děje,
a vymkne-li se s někým kolo zrádné,
on jde se podívat, však — z obyčeje.

Již zvonek oznámil z blízkého města,
že Marji nastala poslední cesta.
V zvon mísí lomoz chátry se a lůzy,
jež vyprovází v poslední ji chůzi.
Jí v pravo kněz se modlí otčenáše,
a za ní kat se kolem dívá plaše —
tenť jist si svého hybu. Ze všech očí
se zvědavosť k ní blbě točí,
zda bez bolesti zřejmé bol svůj nese,
zda mdlé to tělo mdlobě uvyhne se.
Její zrak upřen k zemi, polo zírá
v mdlé duše stesk, a polo paměť sbírá;
co kolem děje se, to oko neví —
však beztoho to strázni neuleví.
Neb v lidech sklamalo se její zdání —
teď jiná naděj v jiné smilování.
Ret knězem předříkána šepce slova,
v nichž za minulosť útěcha se chová;
a líce klidné obrazem-li duši,
smrť blízká z poklidu ji nevyruší.
Již na místě. Již lomoz utich' v lidu —
snad nechtěl zmútit jí tu kapku klidu,
jež jako anděl strážný v prsou bděla
a ouzkostlivě v mdlé se duši chvěla.

Však hle! ta tichosť s úst se rozplašila
a šumem křídla zpěv z nich probudila.

„Bílá labuť píseň zvoní,
že se hlava k hrobu kloní.

A ten zvonek cinká, cinká,
že umírá tak mladinká.

Vy panenky příklad mějte,
na lásku si pozor dejte.

Která nedbá, ta to zkusí,
že pak pro ni plakat musí.“

A jak ta labuť svého hlasu zvonem
si zvoní hodinku před blízkým skonem,
tak ona. — Všude ticho, ani dechu.
To oko k nebi hledí pro útěchu;
ret ještě něco mluví, ale tiše;
snad prosí o milosť tam s nebes výše —
snad kletbu šepce — nevím. Od nebe se
teď zase k údolím tam bolně nese;
snad že tam stín zahlídla zvadlé lásky,
snad že zaslechla ptáčků milé hlásky.
Teď rty a oko přelít' úsměv hravý,
jak ptáček kolem okna zlatohlavý.
Jen přelít'! Neboť stopa jeho milá
hned mysli vážné zase ustoupila.
Teď k lidem upřela zrak shaslý polem,
a dlouho, dlouho bloudila jím kolem —

snad někoho že hledá. Ani dechu.
Pak ještě jednou přehlídla vše jako v spěchu,
to nebe, zemi, lidi — jedním hledem —
lesk touhy bolné zašleh' v líci bledém,
a zrak, jenž prvé dlel na zraku mnohém,
teď jedním mžikem kynul všechněm: s bohem!
Kat nelenil. Vzkřik — — temný šepot v lidu —
a duše bol k věčnému uspán klidu. —
Od ranních hor se slunce bledé vzneslo,
až krvavě za noční horu kleslo.

IV.

(Hřbitov o půlnoci. Dvanáctá bije.)

Strážce mrtvých.

Vstaňte, vstaňte, vstaňte!
Teď živých noc, mrtvých je den,
mrtvých teď rej a živých sen.
Živých teď uspán život bdí,
a mrtvý bdivě o něm sní;
kdo mrtvý, každý jednou žil,
a zemřel, o žití by snil.
Teď právě čas — kdos jednou žil,
teď právě čas, by bdivě snil —
vstaňte, vstaňte, vstaňte!

Myšlénky dětí (přilétajíce na hřbitov).

My pučely jak jarní květ,
my obrážely mladý svět,
my pestré, jako jara lesk,
když tvůj se den ti rozebřesk'.

My dlely, pokud v tobě duch —
a kde my dlíme, tam je ruch.
A tys nás s duchem vydech' ven,
nás nevymysliv, upad's v sen.
Probuď se ze sna, mysli dál,
cos časnou smrtí pronedbal.

Vstaňte, vstaňte, vstaňte!

Mrtvé děti (vstávají. Myšlénky se s nimi pojí).

Nás časně sštvali z světa zdob
a za byt dali těsný hrob;
nám brzy zdrtli mládí květ,
a za byt dali mrtvý svět;
nás vyloudili v světa den,
a vyvrhli hned z rána ven.
Ten krásný svět náš býti měl,
a jiným přišel za ouděl;
a neprožívše žití den,
snít máme dlouhé noci sen.

Hlasný (na věži zpívá).

Vše, co kvete, svadne,
a co svadlo, spadne;
vše, co světlo spatří,
s hrobu tmou se sbratří.
Pročež časně sluší
v starosti mít duši.

Myšlénky mladíků (přilétajíce na hřbitov).

My zalétaly v světla výš,
kříž na kříž znaly krásy říš,
my zleštěly i slunce lesk
a předstihly i rychlý blesk.
Nám k ideálům volný let,
a domovem jich krásný svět.
Však kosy řez tu smělosť zvrh',
a smělosť plánů v nivec strh'.
Nuž, zbuď se ze sna, mysli dáľ,
kdos časnou smrtí pronedbal.

Vstaňte, vstaňte, vstaňte!

Mrtvá mládež (vstává. Myšlénky se s nimi pojí).

Ten krásný svět tak krásný byl,
tak plný vděků, pestrý, mil —
a sladký tak byl dívky ret,
a plný světla její hled —
ten nepokoj, ten v srdci bol,
a vše tak volné kolemkol —
a vzali nám myšlének smělý roj,
a vzali nám lásky čistý znoj —
jen zpomínek beznaděj z mladých dob,
a za to nás vtěsnali v těsný hrob,
bez naděje na příští den
snít máme dlouhé noci sen.

Hlásný (na věži zpívá).

A co vyšlo, zajde —
hrobu noc vše najde;
co se v krásu všatí,
v prach se, v popel zvrátí,
Pročež brzo sluší
v starosti mít duši.

Myšlénky mužů (přilétajíce na hřbitov).

My k cíli vedly obce chod,
my činu byly za zárod,
a rozumu sme byly skvost,
svár dílů námi v celek rost';
a naší silou v sváru mír,
a svět nám poddán širošír.
A před časem nám vyprch' čas,
že oněměl náš v radě hlas.
Probuď se ze sna, mysli dál,
kdos časnou smrtí pronedbal.

Vstaňte, vstaňte, vstaňte!

Mrtví mužové (z hrobů vstávají. Myšlénky se s nimi pojí.)

Zde pustá noc a bez snu sen —
jen temný svit náš krátký den.
Kruh dítek sirý, smutná choť,
jak bez pána ta v moři loď;

a rodiny a obce kruh
a srdci milý přítel, druh —
teď každý stojí sám a sám,
v té kostry rouše nepoznán;
a bez činů náš noční den,
a bez naděje — hrozný sen!

Hlásný (na věži zpívá).

A co v sváru stojí,
v setlení se spojí,
a i ten dub velký
vejde v hrob se mělký.
Pročež brzo sluší
v starosti mít duši.

Myšlénky starců (přilétajíce na hřbitov).

My — zkušenosti mnohé plod —
sme k předu vedly mladý rod,
a naší rady pevný štít
ubránil obcí blahobyt;
i bujný překyp mladých sil
hráz mírnivou v nás velebil,
a syn i vnuk se vpravil rád,
kam náš ho vedl kupříklad.
Leč smrtí-lis co pronedbal,
probuď se ze sna, mysli dál.

Vstaňte, vstaňte, vstaňte!

Mrtví starci (z hrobů vstávají. Myšlénky se s nimi pojí).

Tak dlouhý sen — bez konce noc,
a oudů mrtvých bezemoc —
bez hlasu řeč, hlas bez zvuku,
bez synů děd a bez vnuků,
bez choti choť a sám a sám,
a nižádná čest šedinám —
a v hnátech červů žravý kvas,
a v lebce žáby, v oudech mráz,
a dušných ňader slabý dech —
hrob — teskná noc, noc bez potěch.

Hlásný (na věži zpívá).

Ba i věků délky
přežije hrob mělký.
Kdo jen sebe hledá —
běda, běda, běda!
Pročež brzo sluší
v starosti mít duši.

Mrtví (scházejíce se).

Teď náš je čas, teď náš je den —
teď v pestrý rej se seřaďte jen.
Nám hudbou hnátů ladný chřest,
a lebky drkot taktem jest.

že pramen týž, z něhož se nebe prýští,
se bolem zakalí hned v době příští:
ten krásný sen že má své probuzení,
po němž se v ztrátu zpět vžít možná není.
A ještě hledí — jakoby to oko
tam bylo doma — v nebi převysoko.
To oko ale bez záře a světla,
jak-by v něm zoufalosť vši naděj shnětla.

* * *

Vrcholky stromů bujně zašuměly,
a v dálku jejich táhlé dechy zněly,
a slavík zaklokotal píseň kdesi
a rozezvučel blízké kolem lesy.
Hle křoví, zbuzené z lehkého snění,
si šepce zpěv o sladkém probuzení,
a pobděv na nebi si měsíc bledý,
tam jde si pospat za ten mráček šedý.
Však v srdci jejím oddechnutí žádné;
ten stálý žal v něm stále jenom mládne,
a nemá klidu, nemá srdce stání,
jak vítr, jenž sám před sebou uhání.
Ty bledé rty, že jednou byly růže,
kdo z jejich úvadků to poznat může?
Ty bledé líce, že též jednou kvetly,
kdo nám z té svadlosti to povysvětlí?
Uvadlé listí, jež se sem tam klátí —
odkud, že vůni dýchalo, lze znáti?

Všichni.

Ty, jenžs měl bídy jakživ dost,
už za živa jen kůže, kost,
dnes v šachtu hozen jako pes —
ty plesu budiž králem dnes!

Král (kloně se na vše strany).

Nuž — tedy střeď se s druhem druh,
ať řada vzroste v pestrý kruh.
Mezi dva mladé, kdo je stár,
ať nekobrtne na nezdar.
A soused druhu ruku dej -
a teď započni mrtvých rej.
(Dává znamení k tanci.)

Mrtví za hřbitovní zdí, mezi nimi Marie.

O králi, smilování měj,
a povol nám též s vámi rej!

Děťátko, spatřivši Marii.

Mamá, ta rána do hlavy
krvácí a se nehojí.

Král.

Což ještě není oupln řad?
Kdo jste vy tam? Chci lid svůj znát!

Marie.

Já hezká byla květinka.

Děťátko (na hřbitově).

Mamá — ta rána do hlavy
mně tuze, tuze bolaví.

Mrtví za zdí.

Z nás oběšenec každý člen,
ze spolku mrtvých vyloučen;
a nesvěcený náš je hrob
a bez kříže a bez ozdob;
vidíme vaše veselí,
jež nikdo s námi nedělí.
O králi, smilování měj
a povol nám též s vámi rej!

Král.

Tak tedy z šibenice pták,
jenž hledal maso na zobák?
a nesvěcený váš že hrob
a bez kříže a bez ozdob?
Hej, takový je hrob můj též!
Nuž, přeskoč zeď a v řadu spěš.
Tak — a teď druhým ruku dej,
a teď započni mrtvých rej!

(Dává znamení.)

Mrtvých rej.

A nejprv zvolna, z vážna v před,
ať nohu nohy najde sled,
ať postačí i křehký hnát,
a pak se zrychlí sedumkrát.
Teď rychlej, čerstvěj — víc a víc,
pokud dech stačí mrtvých plíc,
a z kroku nechť se stane skok,
pokud nám stačí porozkrok.
Hej holka, drž si vínek svůj,
neb spadne-li, víc není tvůj —
divá ho chasa roztrhá,
a vítr ti ho rozmrhá.
Jen miluj, kdo co uloví,
však ona na tě nepoví.
Až k hrobu jen ti přisáhal,
a když tě pohřbil, jinou vzal.
Neupejpej se, manželi,
však ona tebe neželí;
než zvíš, přistrojí svatby skvost,
a k hostu sedne lačný host.
Ty stará, jen se nestyď smát,
mrtvým je stejný každý hnát;
však živý tvůj už zapomněl
a jiné též to pověděl.
Rozdílu nezná mrtvých rej —
kdo klopýtneš, se vzhůru měj!
Však cizí manžel — k předu hop!
má vedlé cizí vlastní hrob,

a hrobu noc to nepoví,
a slunce se to nedoví. —
Bez vůně mrtvých lásky květ,
a bez naděje mrtvých svět —
odcizen světa dětským hrám,
nové si hry vymýšlí sám.
A naše hry ten noční rej,
a kdo jsi mrtev, k nim se znej.
A skokem k předu chutě — hop!
čas k odpočinku podá hrob.
A skokem v před, co stačí skok,
a nedbej živých na výrok.
A přes své lůžko, přes svůj hrob —
jen hnáty na něm nevyklop. —
Hej ladná hudba hnátů chřest,
kdy čelesť drnká o čelesť
a zuby klapou, cvaky cvak,
o žebra žebro taky tak,
a sejček s sovou na věži:
huhú! to k svatbě náleží —
a korouhvička skřípe svou,
že též ji k svatbě nepozvou. —
Teď mocí k předu — skok a skok,
až chřestě zkřípne mrtvých bok,
a každý krok je dlouhý sáh —
dbej, starče, by se nenatáh'!
A mrtvých tanec divý rej —
jen každý o své hnáty dbej,
a mrtvých tanec divý běh —

Jeden (vymknuv se z kola).

Mně nestačí už dále dech.

Ostatní (jichžto kruh se tím přetrhl).

Když rej ti nejde do noty,
moh's v hrobě zůstat, sloto ty!

Král.

Znova se seřaďte k druhu druh,
ať nelení náš pestrý kruh.

Někteří.

To, králi, zvyk a obyčej:
kdy zpřetrhne se divý rej,
usednem každý na svůj hrob
a bavíme se z mladých dob.

Král.

Mně vděk. Nech tedy někdo z vás
ostatní baví, pokud čas.

Někteří.

Na tom, co býval literát,
dnes řad je, běh svůj povídat.
(Rozsednou se po hrobech.)

Literát.

Mol s stěnicí chtě slavit ples,
do veršů mých potajmo vlez:
pluk recensentů špinavých
a filologů bezhlavých
v nich ryl a z rytí toho tyl,
a škubal, slintal, pokud zbyl
mi na nich kousek poctivý,
a rozum jejich plesnivý
psát nezapomněl period
od hlavy správných až do bot. —
A doma hlad mně kuchařil
a s nouzí bídu uvařil,
a já, vychudlý literát,
nemoh' si peněz vydělat.
A panenka, jež byla mou,
když roznášela lásku svou
a nechtěla mne znáti víc,
že prý má milých na tisíc —

(Zpívá:)

Zastřelil sem holubičku,
padla mi na jalovec.
Postavili šibeničku,
a mne na ni — za zvonec.

Sbor mrtvých.

Ha, ha, ha!
A mne na ni za zvonec!

Král.

Hahá, což také literát
má na světě tak hrozný hlad?
Já myslil, tancmistr že jen
za kostru bývá vysušen. —
Teď v pozadí ty holka tam
též pověz, jak si přišla k nám.

Marie (hejčkajíc dětátko, zpívá).

Hezká sem byla květinka —

Mrtví (z mnohých stran, vstávajíce s hrobů).

Já též! já též!

Marie.

Svou vůní jedna jedinka —

Mrtví (z mnohých stran).

Já též! já též!

Marie (s pláčem).

A uviděl mne mladý klouček —
„Hoj, hezká budeš za klobouček!“
Ó žel, ó žel!

Všichni mrtví.

Ó žel! ó žel!

a rodiny a obce kruh
a srdci milý přítel, druh —
teď každý stojí sám a sám,
v té kostry rouše nepoznán;
a bez činů náš noční den,
a bez naděje — hrozný sen!

Hlásný (na věži zpívá).

A co v sváru stojí,
v setlení se spojí,
a i ten dub velký
vejde v hrob se mělký.
Pročež brzo sluší
v starosti mít duši.

Myšlénky starců (přilétajíce na hřbitov).

My — zkušenosti mnohé plod —
sme k předu vedly mladý rod,
a naší rady pevný štít
ubránil obcí blahobyt;
i bujný překyp mladých sil
hráz mírnivou v nás velebil,
a syn i vnuk se vpravil rád,
kam náš ho vedl kupříkład.
Leč smrtí-lis co pronedbal,
probuď se ze sna, mysli dál.

Vstaňte, vstaňte, vstaňte!

Mrtví starci (z hrobů vstávají. Myšlénky se s nimi pojí).

Tak dlouhý sen — bez konce noc,
a oudů mrtvých bezemoc —
bez hlasu řeč, hlas bez zvuku,
bez synů děd a bez vnuků,
bez choti choť a sám a sám,
a nižádná čest šedinám —
a v hnátech červů žravý kvas,
a v lebce žáby, v oudech mráz,
a dušných ňader slabý dech —
hrob — teskná noc, noc bez potěch.

Hlásný (na věži zpívá).

Ba i věků délký
přežije hrob mělký.
Kdo jen sebe hledá —
běda, běda, běda!
Pročež brzo sluší
v starosti mít duši.

Mrtví (scházejíce se).

Teď náš je čas, teď náš je den —
teď v pestrý rej se sřaďte jen.
Nám hudbou hnátů ladný chřest,
a lebky drkot taktem jest.

Někteří.

Však než se počne mrtvých-rej,
dřív rejdu čeleď krále měj!

Jiní.

Ten co dnes přibyl v pytli host
a za živa už kůže, kost,
a v šachtu hozen jako pes —
ten tancmistr buď králem dnes!

Jiní.

Ba ten, ba ten! Však dřív nech zná:
ať nový taneç spořádá,
a však ne quadrille, tremblante snad,
či jinou tretku beze vnad.

Jiní.

Ten tancmistr buď králem dnes,
by uspořádal mrtvých ples.

Jiní.

Hleď, brachu, půda bez parket;
než, tak zní mrtvých etiket:
Kdo přes hrůbek by nepřejel,
nech dělá přes něj kotrmel.

Všichni.

Ty, jenžs měl bídy jakživ dost,
už za živa jen kůže, kost,
dnes v šachtu hozen jako pes —
ty plesu budiž králem dnes!

Král (kloně se na vše strany).

Nuž — tedy střeď se s druhem druh,
ať řada vzroste v pestrý kruh.
Mezi dva mladé, kdo je stár,
ať nekobrtne na nezdar.
A soused druhu ruku dej —
a teď započni mrtvých rej.
(Dává znamení k tanci.)

Mrtví za hřbitovní zdí, mezi nimi Marie.

O králi, smilování měj,
a povol nám též s vámi rej!

Děťátko, spatřivši Marii.

Mamá, ta rána do hlavy
krvácí a se nehojí.

Král.

Což ještě není oupln řad?
Kdo jste vy tam? Chci lid svůj znát!

Marie.

Já hezká byla květinka.

Děťátko (na hřbitově).

Mamá — ta rána do hlavy
mně tuze, tuze bolaví.

Mrtví za zdí.

Z nás oběšenec každý člen,
ze spolku mrtvých vyloučen;
a nesvěcený náš je hrob
a bez kříže a bez ozdob;
vidíme vaše veselí,
jež nikdo s námi nedělí.
O králi, smilování měj
a povol nám též s vámi rej!

Král.

Tak tedy z šibenice pták,
jenž hledal maso na zobák?
a nesvěcený váš že hrob
a bez kříže a bez ozdob?
Hej, takový je hrob můj též!
Nuž, přeskoč zeď a v řadu spěš.
Tak — a teď druhým ruku dej,
a teď započni mrtvých rej!

(Dává znamení.)

Mrtvých rej.

A nejprv zvolna, z vážna v před,
ať nohu nohy najde sled,
ať postačí i křehký hnát,
a pak se zrychlí sedumkrát.
Teď rychlej, čerstvěj — víc a víc,
pokud dech stačí mrtvých plíc,
a z kroku nechť se stane skok,
pokud nám stačí porozkrok.
Hej holka, drž si vínek svůj,
neb spadne-li, víc není tvůj —
divá ho chasa roztrhá,
a vítr ti ho rozmrhá.
Jen miluj, kdo co uloví,
však ona na tě nepoví.
Až k hrobu jen ti přisáhal,
a když tě pohřbil, jinou vzal.
Neupejpej se, manželi,
však ona tebe neželí;
než zvíš, přistrojí svatby skvost,
a k hostu sedne lačný host.
Ty stará, jen se nestyď smát,
mrtvým je stejný každý hnát;
však živý tvůj už zapomněl
a jiné též to pověděl.
Rozdílu nezná mrtvých rej —
kdo klopýtneš, se vzhůru měj!
Však cizí manžel — k předu hop!
má vedlé cizí vlastní hrob,

a hrobu noc to nepoví,
a slunce se to nedoví. —
Bez vůně mrtvých lásky květ,
a bez naděje mrtvých svět —
odcizen světa dětským hrám,
nové si hry vymýšlí sám.
A naše hry ten noční rej,
a kdo jsi mrtev, k nim se znej.
A skokem k předu chutě — hop!
čas k odpočinku podá hrob.
A skokem v před, co stačí skok,
a nedbej živých na výrok.
A přes své lůžko, přes svůj hrob —
jen hnáty na něm nevyklop. —
Hej ladná hudba hnátů chřest,
kdy čelesť drnká o čelesť
a zuby klapou, cvaky cvak,
o žebra žebro taky tak,
a sejček s sovou na věži:
huhú! to k svatbě náleží —
a korouhvička skřípe svou,
že též ji k svatbě nepozvou. —
Teď mocí k předu — skok a skok,
až chřestě zkřípne mrtvých bok,
a každý krok je dlouhý sáh —
dbej, starče, by se nenatáh'!
A mrtvých tanec divý rej —
jen každý o své hnáty dbej,
a mrtvých tanec divý běh —

Jeden (vymknuv se z kola).

Mně nestačí už dále dech.

Ostatní (jichžto kruh se tím přetrhl).

Když rej ti nejde do noty,
moh's v hrobě zůstat, sloto ty!

Král.

Znova se seřaďte k druhu druh,
ať nelení náš pestrý kruh.

Někteří.

To, králi, zvyk a obyčej:
kdy zpřetrhne se divý rej,
usednem každý na svůj hrob
a bavíme se z mladých dob.

Král.

Mně vděk. Nech tedy někdo z vás
ostatní baví, pokud čas.

Někteří.

Na tom, co býval literát,
dnes řad je, běh svůj povídat.
(Rozsednou se po hrobech.)

Literát.

Mol s stěnicí chtě slavit ples,
do veršů mých potajmo vlez:
pluk recensentů špinavých
a filologů bezhlavých
v nich ryl a z rytí toho tyl,
a škubal, slintal, pokud zbyl
mi na nich kousek poctivý,
a rozum jejich plesnivý
psát nezapomněl period
od hlavy správných až do bot. —
A doma hlad mně kuchařil
a s nouzí bídu uvařil,
a já, vychudlý literát,
nemoh' si peněz vydělat.
A panenka, jež byla mou,
když roznášela lásku svou
a nechtěla mne znáti víc,
že prý má milých na tisíc —

(Zpívá:)

Zastřelil sem holubičku,
padla mi na jalovec.
Postavili šibeničku,
a mne na ni — za zvonec.

Sbor mrtvých.

Ha, ha, ha!
A mne na ni za zvonec!

Král.

Hahá, což také literát
má na světě tak hrozný hlad?
Já myslil, tancmistr že jen
za kostru bývá vysušen. —
Teď v pozadí ty holka tam
též pověz, jak si přišla k nám.

Marie (hejčkajíc dětátko, zpívá).

Hezká sem byla květinka —

Mrtví (z mnohých stran, vstávajíce s hrobů).

Já též! já též!

Marie.

Svou vůní jedna jedinka —

Mrtví (z mnohých stran).

Já též! já též!

Marie (s pláčem).

A uviděl mne mladý klouček —
„Hoj, hezká budeš za klobouček!“
Ó žel, ó žel!

Všichni mrtví.

Ó žel! ó žel!

Alfred (tluče na vrata).

Vy mrtví mějte smilování,
ať najdu oddechu si mezi vámi.

Strážce mrtvých.

Kdo v půlnoci se vtírá sem,
kdy mrtví mají tajný sněm?

Alfred (z venčí).

Mé jmeno Alfred — vpusť mne jen.
Bez poklidu mně živých sen —
v mém červ se plíží svědomí,
nic jeho hryz neoblomí,
a hryže, hlodá stále dál,
a kudy kráčí, samý žal.
Ó smilování se mnou měj
a u mrtvých mně klidu přej.

Mariino dítě.

Mamá, kdo volá z venčí tam?

Marie (zamyšlená).

To otec tvůj přichází k nám.

Král.

Jak? Alfred? Neznám, kdo by byl;
ten jistě jakživ netančil.

Mrtví.

Otevři, strážce, vpusť ho sem
(Potajmo jeden k druhému:)
Nám pochoutkou buď za příjem!

Alfred (vstoupí).

Ač nevnadní jste na pohled,
a zraky mráz a srdce led —
ó přejte mi zde pooddech,
jenž nedopřán mi v těsných zdech.

Král.

Hej, živý brachu, sedni jen;
věř, my že máme dobrý sen.
Však živ-li dech mít neráčí,
věř, nám že sotva vystačí.
Leč pověz, jaký nepokoj
tě vede v mrtvých divý roj?

Marie (přiblíživši se k němu).

To on! to on!

Alfred.

Ó nebesa!

Marie.

Ó jak mé srdce zaplesá

Hleď, to tvé dítě, hochu můj —
hleď, synáčku, to otec tvůj!
Mne jako zvěř, hleď, honili
a umíráčkem zvonili,
a kat mi zlomil bílý vaz
a uvázal mne na provaz.
Proč tys tam nebyl, hochu můj?
jej byl-by zmírnil pohled tvůj.
Víš, jak sme se tam líbali —
hrdličky cukru! zpívaly.
Ó polib mne! — Jak? neznáš víc?
hle, Alfrede, to má je líc!

Alfred.

Ta chladná? Pryč — jsi ošklivá!
V tvém oku hrůza přebývá,
tvá krása — ohnilá je kost
a nehodí se za radost.

Marie.

Ne více? Však se hodila,
když noc tě ke mně vodila?
A jež ti byla na radost,
teď vrháš pod stůl, jako kost? —
Hej, králi, teď to všechno znej —
teď ty soud na něm vykonej!
Ten jest, který mi lásku lhal
a pak mne v bídě zanechal,

a původem té vraždy sám,
nade mnou vyřknul ortel tam,
že, utrpěvši sterých muk,
mne pro to vyveď divý hluk
tam z města ven, kde lítý kat
mne zabil živým pro příklad!
Mne v nesvěcenou vrhli zem,
že vyvrhel i mrtvých jsem.

Král.

Ty, mrtvá obci, vůli měj
a na živém soud vykonej!

Mrtví
(seřadivše se kolem Alfreda, jenž se modlí).

Nechť znova počne mrtvých rej! (Nový rej).
Hej, hochu, jen se k holce znej!
Však zkusíš brzo mrtvých zub —
svůj život nám dáš za výkup.
Pak vyspíš se, kde věčná noc —
teďs upaď v mrtvých strašnou moc!
Jen chutě kolem — skok a skok!
a nedej živých na výrok.
Živý se dostal mezi nás —
jím mrtvý oslaví svůj kvas.
A živé-li si zapomněl,
však budeš mrtvé za ouděl;
se světa-lis ji zprovodil,
teď její svět ti za podíl.

Jen bruste zub — krev pokane
a pastva nám se dostane;
a trhej každý podle sil,
co uloviš, máš za podíl —
a na živého — skok a — —

(Kohout zapěje, mrtvá čeleď zmizí. Alfred se ještě modlí.)

Hlásný (na věži zpívá).

Bez konce tvá milosť, pane,
nad hříšným bdít neustane,
a kdo hledá tě v pokání,
vstříc mu jde tvé smilování.
Pročež časně sluší
v starosti mít duši.

V.

Chladný vítr přes strnité pole běží,
temné mráčky po nebi do dálky letí —
vše teď jináč, a ten svět k poznání s těží,
všechno, jak-by zmdlelé, odpočinek světí.
Už ty ptáčky, co k nám přišly s jarním květem,
co k nám přišly zazpívat si jemně,
by zpěv odkázaly vychovaným u nás dětem —
jak-by zaplašeny, prchly v jiné země;
opuštěná zanechaly jen tu hnízda
a po zpěvech sladké v mysli upomněnky;
jinde si teď brhel svoji píseň hvízdá —
jinde slavík odříkává srdce zněnky.
Osiřely pole, luka, sady, háje,
na pahorku neskotačí beránek si hravý,
a ta píseň, co ji z loutny pasák hraje,
jinde srdce teď a mysl volně baví.
A ta bříza, stromů kozička ta bílá,
z níž nám první vypučely jara věsti,
smutná lístky do všech světů rozesílá,
těžko staré hlavě jejich svadlosť nésti.

Jen bruste zub — krev pokane
a pastva nám se dostane;
a trhej každý podle sil,
co ulovíš, máš za podíl —
a na živého — skok a — —

(Kohout zapěje, mrtvá čeleď zmizí. Alfred se ještě modlí.)

Hlásný (na věži zpívá).

Bez konce tvá milosť, pane,
nad hříšným bdít neustane,
a kdo hledá tě v pokání,
vstříc mu jde tvé smilování.
Pročež časně sluší
v starosti mít duši.

V.

Chladný vítr přes strnité pole běží,
temné mráčky po nebi do dálky letí —
vše teď jináč, a ten svět k poznání s těží,
všechno, jak-by zmdlelé, odpočinek světí.
Už ty ptáčky, co k nám přišly s jarním květem,
co k nám přišly zazpívat si jemně,
by zpěv odkázaly vychovaným u nás dětem —
jak-by zaplašeny, prchly v jiné země;
opuštěná zanechaly jen tu hnízda
a po zpěvech sladké v mysli upomněnky;
jinde si teď brhel svoji píseň hvízdá —
jinde slavík odříkává srdce zněnky.
Osiřely pole, luka, sady, háje,
na pahorku neskotačí beránek si hravý,
a ta píseň, co ji z loutny pasák hraje,
jinde srdce teď a mysl volně baví.
A ta bříza, stromů kozička ta bílá,
z níž nám první vypučely jara věsti,
smutná lístky do všech světů rozesílá,
těžko staré hlavě jejich svadlosť nésti.

Jen bruste zub — krev pokane
a pastva nám se dostane;
a trhej každý podle sil,
co ulovíš, máš za podíl —
a na živého — skok a — —

(Kohout zapěje, mrtvá čeleď zmizí. Alfred se ještě modlí.)

Hlásný (na věži zpívá).

Bez konce tvá milosť, pane,
nad hříšným bdít neustane,
a kdo hledá tě v pokání,
vstříc mu jde tvé smilování.
Pročež časně sluší
v starosti mít duši.

V.

Chladný vítr přes strnité pole běží,
temné mráčky po nebi do dálky letí —
vše teď jináč, a ten svět k poznání s těží,
všechno, jak-by zmdlelé, odpočinek světí.
Už ty ptáčky, co k nám přišly s jarním květem,
co k nám přišly zazpívat si jemně,
by zpěv odkázaly vychovaným u nás dětem —
jak-by zaplašeny, prchly v jiné země;
opuštěná zanechaly jen tu hnízda
a po zpěvech sladké v mysli upomněnky;
jinde si teď brhel svoji píseň hvízdá —
jinde slavík odříkává srdce zněnky.
Osiřely pole, luka, sady, háje,
na pahorku neskotačí beránek si hravý,
a ta píseň, co ji z loutny pasák hraje,
jinde srdce teď a mysl volně baví.
A ta bříza, stromů kozička ta bílá,
z níž nám první vypučely jara věsti,
smutná lístky do všech světů rozesílá,
těžko staré hlavě jejich svadlosť nésti.

A to kvítí zmizelo, jak mladá léta —
snad že s ptáčky odtáhlo v daleké kraje,
snad že slunce paprsky mu chladné metá,
snad že vítr chladný, co z těch lesů vlaje.
Vše jen stárne, vadne, tuhne mermomocí.
I těch dětí ve vsi rejdy povymřely,
i ta čarovnosť se zděla z krásných nocí,
i ty radosti — ty v srdci oněměly.
Ještě tráva na té louce zelená se —
snad že zdá se jí o dávnozašlém jaře,
o dnů mladých jarobujné kráse,
kdy jí první rosa operlila tváře. —
Blažen, komu pěkným snem se září mládí,
když se k jeseni rok života mu sklonil!
Žel však, komu na mysl jen přiuvádí,
jak by za to, že byl mlád, jen slzy ronil!

* * *

Stěny bledé, jako kajicníka tváře;
jen že na nich nekvetly mladosti růže,
aniž směle-chtivá šlehala z nich záře,
která v srdci zňata, opět srdce zmůže.
V prostřed kříž a na něm Kristus rozepiatý,
nad ním bohoroditelky obraz svatý.
Vespod z černé lampy polomrtvé světlo
mžiká jak-by z oka unavena bděním,
v kterém chvílkami se něco jiskry znětlo,
ale přimykáno těžkým rozesněním. —

Táhlé chodby, nepřivyklé krokův hlasu;
pakli noha k jejich pustotě kdy zbloudí,
sténá ohlas probuzený v tesknem žasu,
a řeč ta se dlouho, táhle jimi proudí.
Stěny věčně tytéž — bledé, beze změny,
pro hřích a pro vášeň němé — bez ozvěny,
bez citu pro pestrolících květů vůni,
bez sluchu pro světa lomoz lopotivý;
a z těch ptáčků, co se na svobodě sluní,
žádný nezašle sem hlásek přívětivý.
Život je zde prázný, smutný — jak ty stěny,
život za živa zde pochován jak v hrobě —
ne však, aby tlel tam v bezesenném snění,
ale s vědomím by odumíral sobě.
Postavy zde bledé, smutné jak ty stěny,
jak-by z mrtvých vstaly právě probuzeny.
Místo plesů jim jen modlení a posty,
místo radostí jim pokání a biče,
bdění, slzy, zpytování místo hostí —
a tak umrtvují v zárodku hned chtíče.
Půlnoc svolavši je v četné chóry
temným hlasem souzvučí v jich hóry. — —
Časně-li o spásu dbalosť mít se sluší,
pomodlete se i za mou hříšnou duši!

* * *

V dlouhé řadě duchové se táhnou bílí;
duchové? Ne, těm jsou nejspíš k přirovnání;
v řadě dlouhé, vážně, s odměřenou pílí —
břímě mnohých let jim vetchou hlavu sklání.

A to kvítí zmizelo, jak mladá léta —
snad že s ptáčky odtáhlo v daleké kraje,
snad že slunce paprsky mu chladné metá,
snad že vítr chladný, co z těch lesů vlaje.
Vše jen stárne, vadne, tuhne mermomocí.
I těch dětí ve vsi rejdy povymřely,
i ta čarovnosť se zděla z krásných nocí,
i ty radosti — ty v srdci oněměly.
Ještě tráva na té louce zelená se —
snad že zdá se jí o dávnozašlém jaře,
o dnů mladých jarobujné kráse,
kdy jí první rosa operlila tváře. —
Blažen, komu pěkným snem se září mládí,
když se k jeseni rok života mu sklonil!
Žel však, komu na mysl jen přiuvádí,
jak by za to, že byl mlád, jen slzy ronil!

* * *

Stěny bledé, jako kajicníka tváře;
jen že na nich nekvetly mladosti růže,
aniž směle-chtivá šlehala z nich záře,
která v srdci zňata, opět srdce zmůže.
V prostřed kříž a na něm Kristus rozepiatý,
nad ním bohoroditelky obraz svatý.
Vespod z černé lampy polomrtvé světlo
mžiká jak-by z oka unavena bděním,
v kterém chvílkami se něco jiskry znětlo,
ale přimykáno těžkým rozesněním. —

Táhlé chodby, nepřivyklé krokův hlasu;
pakli noha k jejich pustotě kdy zbloudí,
sténá ohlas probuzený v tesknem žasu,
a řeč ta se dlouho, táhle jimi proudí.
Stěny věčně tytéž — bledé, beze změny,
pro hřích a pro vášeň němé — bez ozvěny,
bez citu pro pestrolících květů vůni,
bez sluchu pro světa lomoz lopotivý;
a z těch ptáčků, co se na svobodě sluní,
žádný nezašle sem hlásek přívětivý.
Život je zde prázný, smutný — jak ty stěny,
život za živa zde pochován jak v hrobě —
ne však, aby tlel tam v bezesenném snění,
ale s vědomím by odumíral sobě.
Postavy zde bledé, smutné jak ty stěny,
jak-by z mrtvých vstaly právě probuzeny.
Místo plesů jim jen modlení a posty,
místo radostí jim pokání a biče,
bdění, slzy, zpytování místo hostí —
a tak umrtvují v zárodku hned chtíče.
Půlnoc svolavši je v četné chóry
temným hlasem souzvučí v jich hóry. — —
Časně-li o spásu dbalosť mít se sluší,
pomodlete se i za mou hříšnou duši!

* * *

V dlouhé řadě duchové se táhnou bílí;
duchové? Ne, těm jsou nejspíš k přirovnání;
v řadě dlouhé, vážně, s odměřenou pílí —
břímě mnohých let jim vetchou hlavu sklání.

Vítr pootevřeným tam oknem řinká,
v chodbách dlouhých, pustých dutě kroky znějí,
zvonku zpěvný hlas jim lehký pochod cinká,
a již to zní v chóru: Miserere mei. — —
Ty tam šedý muži v pozadí všech bratří!
proč tvá ústa němá, k zpěvu nedružívá?
a to oko proč tak mrtvě před se patří,
a tvá duše zbožných žalmů zneužívá?
Či v tvém srdci neplá, nevře nic, co hodno zpěvu?
či ti netřeba se modlit za své hříchy?
či ti nebát, myslíš, božího se hněvu,
ani úpadku ve kluzkosť zloby, pýchy? —
Tvář-li mnohá vráska, jizva z bojů s časem,
vlasy-li jak mléko, oko na zhasnutí,
hlava těžká, k přirovnání s zralým klasem,
ňádra chorá, jen tak stačíc k oddechnutí,
ruka slabá, noha-li jen s těží krokům slouží,
duše chorá, tak že zdá se, že jak svíce
dohořelá vyhasnouti touží — — —
ba tomu se nebát hříchu více.
Pročs však zamyšlený? Zpytuješ své žití?
Zpytuješ, jak daleko ti paměť sáhá?
Paměť? Paměť? — Bláhový! Snad v zvadlém kvítí
vůni hledáš, na něž smrť jen sáhnout váhá?
Nerouhej se! Života sesuté plány,
z nichž jen smutné zříceny oku zbyly,
ale ještě velebny, ač rozsypány,
že nás smělostí svou ohromily —
nesplněné touhy, z naděje jen klamy —
oklamané sny a ztracené ty ráje — —

ba ta vetchá paměť více ví, než sami
vypovědět můžem v bujném květu máje.

* * *

V pozadí ty muži, lebko zšedivělá,
ty mi ještě neustále vězíš v hlavě.
Ba já tě znám lépe, než těch řada celá,
v jichžto o půlnočním chóru dumáš právě.
Neznám já tvou tvář jen z té snad uvadlosti,
aniž oko ze mdlých paprsků těch pouze —
ale znám ji, když ti byla ještě tváří dosti,
oko okem — obrazem tvé vnitřní touze.
Znám ji, když tvůj dech se vzpínal v smělé síle,
jak ten bujný komoň, uzdou nekrocený,
jak-by s Fébem po nebeské dráze píle,
a jen vlastní vůlí mírný, ochocený.
Znám tě z dob, kdy srdce netlouklo tak plaše
v ňádrech chorých, v nichž teď váhá čemu tlouci,
ale kdy si živě cítil touhy, snahy naše,
a jim k skutku razil cestu s duší vroucí.
Ba teď jinak — jiné časy, mysl jiná,
síly slabé, oheň zhaslý, srdce chladné —
peruť zlomenou pták více nerozpíná,
a co vadne, v chladném slunci neomladne.
Člověk jen se jednou zrodí, kvete, žije —
ba víc prosní, protouží a stráví tajným hnětem,
a z tisíce sotva jeden, jenž si zvije
věnec, by ho přečkal věkem, slávou, květem.
Člověk zemře, vytratí se z mysli časem —
nové jaro, nové vypučí v něm kvítí —

nový pěvec pozatouží novým hlasem —
na svět nový nové slunce pozasvítí.
Jiný rek se stane svého věku pánem —
jiná píseň zajme zvukolibé ucho —
jiné jmeno probudí se novým ránem —
po nás ani hlasu — — mrtvo, ticho, hlucho.
Nedivím se ti, ty hlavo zšedivělá,
že ti paměť na minulosť mysl drtí:
v kom se velebná tak touha rozezněla —
velká touha, vzdorujíc i hrobu, smrti.
a z té touhy, čisté jako oko boží,
když jen zbyly slzy zmařeného žití —
věru, že mu jedno, kdy se ve hrob složí
a se nad ním smutku slza pozatřpytí.

* * *

Dozněly již žalmů temné, táhlé hlasy.
Jako větrem roznešené sem tam klasy
rozešli se mniši, každý do své cely,
by mdlým oudům klidným spánkem pohověli;
všickni — až tam na jednoho. Lampy světlo
bledé, jako tvář, z níž bdění barvu shnětlo,
plašilo mu s cesty černé noční stíny,
jimiž těsné byly pustých chodeb klíny.
Kam tak pozdě ještě? Od klášterních dveří
ke hřbitovu blízko křehkým krokem měří.
Lampy netřeba mu více: luna bledá,
jež si po klenutí modrém cestu hledá,
paprskem mu stezku známou ošeřila.
Hrobů řada různá mu se objevila:

po nich lehký větřík stébla trávy sklání,
zespod slyšet mrtvých temné oddychání.
Dlouho nehledal. Ten hrob tam v koutě zadním —
vrba svislé větve rozvěsila nad ním;
ptáček — němý, jako hrob — z těch větví holých
letěl právě; snad si zdřímne někde v polích,
kdy s ním pěvec jiný vystřídal se v bdění.
Jářku — pěvec, ač v něm zvuku více není —
němý, jak ten pták, jemuž květ jara zašel
a se pramen zpěvu jiný nevynašel. —
Kříže hrob ten nemá; pomník beze slova
lysá vrba ve skloněných větvích chová.
Jak ten muž tam sedí beze hnutí celý,
jako v sochu vydlabanou zkamenělý:
moh' by za to mít, že pomník on; tak tiše,
jak-by nemoh' dech ty ňádra zdvihnout výše.
Oko ztuhle, neodvratně před se zírá,
však se zdá, že světlu víc se neotvírá.
Obejmul teď vrbu — hlavu opřel o ni —
snad-že tichý spánek na víčka se kloní.
Odpočiň si po unavení tak mnohém!
Teď, hle — jak-by zdřímnul. Nu, spí s pánembohem! — —

Ranní slunce našlo jej v tom obejmutí,
v klidném spánku — bez dechu a beze hnutí.
A když mniši přišli, ve spánku jej mníce,
budili jej, ale — — nezbudili více.

* * *

U mrtvoly dvě bledé svíce bděly,
leč povědět mi o ní nevěděly.
Na modlitbách dva mniši u ní dleli,
a ti, co věděli, mi pověděli.
Již sedmou jeseň prý, co pobyl s nimi,
na vůli spoután sliby řeholními.
Jej těžko poznat ze slov prý a skutků.
Tvář stále obestřená mrakem smutku
jen málokdy se projevila slovem;
vždy vážný, jako kříž nad tichým rovem —
ač s námi bratr, hádankou přec více,
nám neznámý, jak oheň skrytě svíce.
Ten smutek v tváři ze dne na den dědě
ode dne ke dni stárnul vůčihledě.
Ač v letech mlád, přec vlas jak mléko šedý,
a samá vráska jeho tváře bledy.
Den trávil v bezemluvném rozjímání
vždy sám a sám, a noci beze spaní
na hrobě probděl, co tam u zdi leží.
Kdo dříme tam, pověděl komu s těží;
leč mrtvý v něm — prv ležel za hřbitovem,
až Alfred zasadil se o to slovem,
že přenést směly se ty mrtvé kosti
tam, teď kde klidný spánek k nim se hostí.
On sám je vyhrabav, hrob hrabal nový,
a vykropiv jej, nábožnými slovy
zem zasvětil a kosti složil do ní.
Tu vrbu, jež se teskně přes hrob kloní,
tam jeho ruka sadila. Na ptání,
proč tráví noc co noc tam v rozjímání,

on neměl odpověď. Leč žádal sobě,
až jeho kostem stláti budou v hrobě,
by ustlali mu vedlé, a kříž nízký
by oběma byl hrobům stejně blízký —
leč bez nápisu. — — Tak mi mniši pověděli
a na modlitbách dál u něho bděli.

* * *

Večerní z jara větřík vál — tak milo,
jak sen-by krásný jarní nebe snilo,
a oddychalo čistým, krásným dechem,
a větřík roznášel jej milým spěchem.
Tam cvrček liboval si v vonné trávě
a cvrkal srdce touhu milohravě,
a ptáci k písním ladili své hlásky,
by znova pěli dlouhou píseň lásky;
ký div, že touha, jež se v srdci zňala,
si sladkou písní srdce vyhledala
a dlouho, dlouho v obejmutí drahém
se napájela čisté lásky blahem. —
Mne jinam vedly kroky. V křížův sadu
sem dnes si tichosť hledal za náhradu.
Mnohý tam spí za mnohý věk a dlouhý,
a nezná nářek oklamané touhy;
ba! čí se touha jenom skromně vznesla,
ten nezapláče, kdy mu ve hrob klesla.
A proč by plakal mrtvý? Touha jeho —
ta nezná letu víc namáhavého,

jen klidný sen — to vše jest, po čem touží;
ten má, a nic ho z něho nevyhrouží. —
Já sem si usedl na hrob. Vrba sirá,
jež Mariin hrob stínem obestírá,
i sem se kloní; pomníku tam není.
Nač pomník? Kdo té pouti na znamení
jen kámen nad hrobem si pozůstaví,
jenž, že byl živ a umřel, o něm praví —
ten kámen nezvěční jej. — K hlavám blíže
sem spatřil zbytky zlomeného kříže —
snad že jej vítr vyrval v divé zlobě,
snad divá zvěř, tam ryjíc v noční době,
snad zlý že člověk tak svou vášeň kojil.
Já různé kusy opět ve kříž spojil,
a napsav tužkou jmeno „Alfred“ na ně,
kříž postaviv zas — zaplakal sem mně.
A proč bych neplakal na jeho hrobě,
o němžto zpívat vyvolil sem sobě?
Ten děj, jenž mocí v píseň roztál ve mně,
jak vodstva proud mi kolem šuměl temně,
a já, co pěl sem, pocítil sem znova —
však pouze slza mi na místo slova.

Teď ptáček přiletěl na vrbu bílou,
a zahudal tam píseň roztomilou.
Buď vítán, pěvče s líbeznými slovy!
Můj zpěv již skončen — — ty pak počni nový.

Krásná Lejla.

I.

Tak pyšnou mysl Alfons v hlavě nosí,
tak pyšnou, že až k hvězdám smělá brojí;
leč také zdarem nikdo víc se nehonosí:
co odvážlivé — na tom svoji touhu kojí.
A tak i povznes' hrdou mysl svoji
to proti králi — hlavě pomazané;
on vyzval národ ku lítému boji
a nebi přisáhal, že válčit neustane.
Leč tenkrát všecky tajné vyšší moci
tak jak-by usnešením proti němu stály;
on spoután, čas má — aby probděl noci
teď v moci těch, kdo dříve se ho báli.

A doma po něm krásná dívka stůně —
to mladá Lejla, spanilejší duhy,
a jemná jako kvítka ranní vůně
a svěží jako mladé jarní luhy.
Teď osamělá, jak hrdlička v háji;
však nezpívá, leč hořké slzy roní,
divokou bolest v outlém srdci tají
a hlavu smutnou k sirým ňadrům kloní.

Jí láska roztala nebohou duši —
ta samá láska, která sílu vlívá,
že člověk v cestu urovná si zbujné moře;*)
jež srdce k velkým zpěvům rozehřívá,
že jako jarem na vysoké hoře
z nich pučí písní přespanilá růže,
jejížto pohled oko, srdce blaží
a člověk veliké z ní činy váží;
ta samá — slyšte dál, co láska může.

Pro Lejlu nejsou více noci krásné,
jen blízká smrť jí v mladé mysli tane;
hasnoucí hvězda její oko jasné,
v něm zpomínka co horká slza kane.
Již nedbá hvězd, co na nebi se lesknou,
již nedbá modra, jímž se nebe šatí,
jen bolesti otvírá duši tesknou
a v bolesti jí den se za dnem tratí.
Vše, co je kolem a co život dýše,
vše pro ni zemřelo jak sirým dětem;
a Lejla sama nad sebou krvácí tiše,
jak větev nalomená nad svým květem.

Byl večer právě, jakých v roce málo;
nad Lejlou nebe v plné krásе stálo,
a svět se lesknul, že až srdci milo —
leč srdce nešťastné to necítilo.

*) Myslím zde Leandra.

Svět utichlý, nad ním se hvězda třpytí
a měsíc ubledlý s tajemným šerem vchází,
a luhům šeptá háj, co v duši cítí
a sladkou touhu v krásnou píseň sází.
Tu počal slavík smutné žalmy svoje,
že zněly jako z duše rozedrané,
a světu hlásaly, jak veliké jsou boje,
v kterých se zmítá srdce oklamané.
Nemožná odolat, kdo píseň slyší.
A Lejle zbudily se dávné chvíle,
jež dřímaly jak klásky, když se větry ztiší;
teď zvukem zbuzeny a žijou v nové síle.

A dávná touha duši její chvátí —
ta samá touha, jak před časem dávným,
kdy večer přicházel s hvězd sborem slavným,
a s nimi chvíle, jež se sotva více vrátí.
Vše jako tenkrát — měsíc, hvězdy, nebe,
i slavík dávné písně znova zpívá —
jen srdce na nich více neokřívá,
že dlouhá bolesť vřelou krev mu střebe.
Teď v srdci pusto — tenkrát jaro lásky;
zpomíná na ty tance v kole divém,
hned divoké a v kvapu náruživém —
hned přítulné jak z jara sedmihlásky.
Zpomíná, co jí tenkrát srdcem vřelo,
když tancem zatáčela svůdná kola,
tak svůdná, že jim nikdo neodolá —
že srdce Alfonsovo jim se otevřelo.

Aj stará vášeň nové jímá síly —
co bylo mrtvé, k životu se křísí,
k vadnoucím květům nový ruch se mísí:
ochablá síla k novým činům pílí.
Teď teprv ví, jak nikdy před tím dříve,
že tancem svým i hrdé srdce schvátí,
že duší hne a pevnosť mysli zvrátí —
a silou rozhodnou v ní rozhodnutí žive.
Teď pevně ví, že krásou svou je silná,
že silnější je, nežli králův moci,
že zvítězí jak den nad šerou nocí —
a naděje v ní kotví neomylná.
Již mysl klidná dávné štěstí vnímá,
již smutku vazba s duše jí se kácí —
již s novou silou láska jí se vrací
a němou bázeň se srdce jí snímá.

II.

Jinak než u nás plynou dnové králi.
Nač my jen myslit troufáme si z dáli —
tam všecko z blízka, tam je všeho dosti,
tam také postaráno o starosti.
A však teď není, co by poutalo ho blíže,
neb Alfons neulehčí okovů si tíže —
a ten byl v zemi nejnebezpečnější.
A proto čas, že radosť duši ukonejší.
Však nechce král naň zpomenout si ani,
a běda tomu, kdo by o něm hlesnul —
ten jistě by co trup hned k zemi klesnul,
a proto o něm promluvit se každý chrání. —
Král k radovánkám řadí radovánky,
a kamkoliv se noha jeho šine,
jen radosť rozbíjí si pestré stánky,
a po dnech uprchlých se krásněj zrodí jiné.
Ba člověk zmladne, jenž v radosti žije,
a král — ten radosť plným douškem pije.

Podivná věst od kraje v kraje běží:
že Lejla v krásе nemá sobě rovné,
že její tanec krásy nevýslovné —
kdo uvidí, že odolá mu s těží.
A divy divné o ní pověst šíří:
kdo vidí tančit ji, že slzy pláče,
že mluví tancem, jako písní ptáče —
že tancem nenávisť i hněvy smíří.
Jak povodeň se věst ta rozvodnila —
ba již i králi doletěla k sluchu
a zvědavosť mu roznítila v duchu;
král pokynul, a Lejla předstoupila.

Aj div! Jak anděl, který k zemi šinul nohu,
tak její krása úctu sobě tvoří —
sám král se Lejle s výše trůnu koří:
těm patří úcta, kdo jsou v přízni bohů.

A Lejla tančila — možná-li tancem zváti,
kdy tanec mysl, duši naši schvátí,
kdy mluví ohnivěj, než dovedou to slova,
kdy mluví vroucně jako píseň milencova,
že člověk rozumí a srdce cítí
a v člověku se sladká milosť znítí.
Ba možno číst v něm, jak se v knize čítá —
teď jemná touha jejím srdcem zmítá,
do dálky bílé rámě rozprostírá,
jak někoho když na své srdce volá
a jemu celou duši rozevírá:
kdo sladkému vyznání lásky zdolá?

Však šedá dálka chová jenom stíny —
bol teskně svírá srdce roztoužené,
a němé lesy lnou se horám v klíny
a nikdo nespěchá na srdce otevřené.
Však přec — hle tamto stín se zdvihá,
a jako stín se šerou nocí mihá,
a stále blíž — a stín se stává tělem —
ó, však to cítí v celém srdci vřelém —
toť Alfons, Alfons .... radostí až šílí
a letí vstříc mu jako mladé ptáče
a líbá ústa ze vší lásky síly,
a v lásky objetí radosti slzy pláče.
Však žel! Netrvá věčně lásky chvíle.
Jak sen přichází — leč jak sen zas mine;
s večerní hvězdou k nám se mile plaví —
však s červánkem už trapnou smrtí hyne. —
Jí Alfons přišel na věky dát s bohem,
dát s bohem, by ji nikdy nezřel více,
by od ní daleký a v smutku mnohém
jen slzy zůstavil jí v bledé líce.
Však ještě nepouští ho — ještě jednou,
než mezi oběma se šeré hory zvednou,
ba ještě jednou, ale s celou duší —
ó, kýžby zahynula v tomto obejmutí,
kýž nic ji k životu víc nevyruší,
by žila, aby žila k zahynutí. —
Již Alfons z dálky naposled jí kývá,
již za ním zavřely se šedé hory —
vzkřik — — Lejla sklesla. Na ni hrob jen zívá,
a duše pustá jako zimní hory.

Tím tanec skončen. Leč tak opravdivý,
že úžas mocí všechněch duši chvátí,
že každému na celém těle znáti,
že cítil s sebou Lejlin zápas divý.
A ticho hrobové a ani dechu hnutí —
aj slavná daň, která se platí duchu —
leč v ňadrech bouřka svědčí o velikém ruchu,
jenž každým dechem bližší vypuknutí.
Hle král, jak s Lejlou trpěl bolesť její —
hle jemu slza s lesklých očí kane
a soucit jako jarní dech mu srdcem vane —
a s jeho úst pohnutá slova znějí:
„Ó, díky — leč které zde díky stačí,
kdo srdcem není pohnut v lidské hrudi
a milosť, blahou touhu v srdci zbudí —
a jemným činem velebný svůj původ značí?
Co k srdci mluví a co pohne duší,
to srdcem jen a duší možná zplatit;
neb radosť jemnou, kterou člověk tuší —
co může člověk opět za ni vrátit?
Ne každý pozná vyšších darů cenu,
leč zná ji ten, kdo skvělým darem vládne.
Mluv ty, a neodepru odměny ti žádné,
a království byťs půli chtěla za odměnu.“

III.

Král domluvil a ticho vládlo v síni.
Tu Lejle zaplanulo oko jasné
tak jako večír jarní nebe krásné —
ta z něho mluví slovy líbeznými:

„Ty, pane, mocí vládneš v zemi mnohou,
ty plýtvat můžeš všeho druhu darem;
ba dary králů takové být mohou,
že jedny životem a druhé kynou zmarem.
Kolébkou darů různých srdce jedno —
však třikrát blahé, je-li milostivé.
Ba třikrát blahé, jako jarní nebe,
z něhož se rodí večír noci snivé,
z něhož slavíků sladké písně tlukou,
v němž na horách večerní kvetou růže,
v němž hvězdy vzejdou a mrou sladkou mukou —
jež zapomíná, že též zahřmít může.
A srdce milostivé slunci podobá se,
pod jehož dechem rostou jarní kvítky,
a haluz v mladé roucho odívá se
a ptáček zpívat učí svoje dítky. —

Tvá milosť-li se mi teď rozevírá,
vím, pane, že mi budeš milostivý;
neváhám žádat. Duše moje sirá
jak dítko, jemuž otec umřel přívětivý.
Má duše nebohá — jí štěstí schází
a žal ji na všech cestách doprovází.
Co jaro je, když nemá nocí krásných?
co ptáček, když mu písně leknou v hrudi?
co jarní nebe beze světel jasných?
Však co je láska, když se v duši zbudí,
a srdce odervou jí milované,
po němžto touha nikdy neustane?
Hle, a mně život vzešel plný krásy,
tak jako růži, již kolíbá vůně;
mou duši blahá láska rozvírá si
s tajemnou slastí ve svém božském lůně.
Mně láska vzešla s veškerými světy,
jež otevrou se před mladistvou duší —
tak jemná, jako liliové květy,
tak opravdivá, jak ji mladé srdce tuší,
tak tajemná, jak světlo luny právě —
tak velebná, jak květů královna v své slávě,
Já na ní visela, jak plné lásce sluší,
mně byla životem a srdcem, duší,
mou touhou jedinou, mé všecko — všecko,
já bez ní to, co teď jsem — siré děcko.
Ty krásné chvíle netrvaly dlouze;
ty uprchly jak vůně s větru váním,
tak jako bolesť s prvním celováním —
a pustá noc mé zahrozila touze.

Mně bylo teskno, jak v žaláři vězni,
jehožto čelo strach rozrývá vráskou;
můj život prchl s uprchlou mi láskou —
já byla mrtvá; neb co život bez ní?
Já byla mrtvá, ač mi paměť dána,
bych poznala celou tu bolesť svoji,
bych změřila, jak hluboká je rána,
již celá věčnosť lékem nezahojí.
Já světem bloudila, jak laňka lesem štvána,
kolem níž lovci úzké kruhy táhnou;
však lovci moji — moje byla rána,
jež v duši vězela s bolestí dráhnou.
Já světem bloudila, bych lásku našla,
s níž útěcha mi, radosť v světě zašla,
bez níž sem stála, jako lípa v poli,
jak v zimě nad potokem javor holý.
Však neměl vyschnout života mi pramen.
Má touha plamenná dochází cíle,
mně ráj svou otevírá náruč mile —
v něm zřídlo čisté ukojí můj plamen.
Já došla cíle. Milostí tvou, pane,
zas nová rosa do mé duše kane
a kořen polo zprahlý ujímá se,
s ním štěstí vzchází v obnovené kráse,
a předtucha ovívá moji duši,
že milosť tvá mou náděj nerozruší,
že nesvrhneš mne nazpět k trapné muce,
v níž zoufalosť rozvírá vyschlé ruce:
že zpět nevezmeš život, jejž mi vracíš nový —
že nazpět vrátíš život — — Alfonsovi.“

A její slova duší, srdcem hnuly,
že všechněm z očí jasná milosť line,
že překonává všecko — ba i vůli:
že králi z oka jasná slza plyne.

Král nechápe, zda pravdě podobá se,
že v Lejle láska tyto divy tvoří,
že z duše hněv jim s úctou uhýbá se
a srdce pohnuté jim s obdivem se koří.
Však pohnut sám — to svědectví je pravé,
a hněv a nenávisť mu z duše mizí —
že vášeň zkrotla, jako dítě hravé,
jemužto z duše poklid nikdo neodcizí.

Král pokynul — a již se pouta kácí,
a Alfons předveden — aj úžas jeho líce!
Král slovu dostál. Zpět ho Lejle vrací —
kdo může říct, že láska nekráluje více? —

Mejrima a Husejn.

I.

I.

Což pak tak zvolna, hochu, na tom koni? —
Hahá! Ten bílý kůň tvůj hlavu kloní,
že hanba, jmenovat ho koněm,
a větší hanba, tak se tvářit po něm.
Tak zvolna — — — jsi-li sám tak těžký,
nu tedy slez a nes svou tíži pěšky.
Ej — hanba, hanba, koně mít jak žena —
jen pohleď, zženštilé jak slzy roní!
Kůň plakat! Ej, a hlava pověšena
jak houpačka se v pravo v levo kloní — —
jest-li že panství tvé snad těžce nese —
pusť ho, ať svobodu si hledá v lese.
Ha býti pánem! koně míti k službě!
a neumět co pán své hovit tužbě!
Já na tvém místě bodnul bych ho v boky,
že by jak vzteklý rozpřáh' k běhu skoky,
že kámen, dotknut ranou jeho klusu
by roztřísk' na tisíc se drobných kusů,
že by svou hlavu s pýchou na vzduch sázel
a mrštně ze skoku se ve skok házel,
že oddýchal-by jako Vulkán ňáký
a letem předstih' nejrychlejší ptáky,

že zasvítil-by temným velkým okem,
až jiskry sršely by z něho tokem —
a místo slzou, potem bych jej zrosil,
že ucítil-by hnedle, k o h o nosil.
Já pustil bych mu uzdu, že by letěl
tak jako vítr přes hory a doly,
hned tu, hned tam — jak záře bludných světel,
hned všude, jako lidstva četné boly,
tak bezuzdně krok s mrštným krokem poje —
jak myšlénku s myšlénkou mysl moje.

II.

Však darmo. Mysl sama s sebou v seči —
ta nedostupná zvukům lidské řeči;
ta jako mnich uzavřen v živém hrobě
jen sobě cítí, žije, umírá jen sobě.
Leč co je koni po tom? A ten předc tak líný,
jak by byl slepen jenom z pouhé hlíny,
a oheň, jenžto koně dělá koněm —
ten kůň jak nevěděl-by ani o něm.
Teď zastavil se. A ta bílá hříva
tak smutně za hlavou se k zemi dívá,
a pán jak bratrem byl by svému koni —
pán truchlí s ním, a s oka slzu roní.

„Kde najdu v světě pokoje?
Mně nikde, nikde stání.
Sám vítr někdy postojí —
mne osud pryč odhání.“

Podivno. Hle, já sám tak dojat přehluboko,
že slza div i moje nezaplaví oko.
Tak ty's to tedy! O pak odpusť mi má slova,
že sem dřív lál ti. Moje mysl chová
tak často k lidem divné podezření,
jež, když je poznám, třebas v lásku pak se změní.
Ty's tedy vyhnán! Ach to ovšem jiná;
však že sem nevěděl to, není moje vina.
Dej ruku mi, nech přitisknu ji k sobě —
já znám tě již a sluhou být chci tobě.
Ty zdráháš se? O nedopusť se hříchu;
věř, že znám ocenit tvou mužnou pýchu,
a jsi-li vyhoštěn z svých přátel kruhu,
nebuď nedůvěrným k každému druhu.
Byť jsi mi nezjevil i svoji duši slovem,
věř, já již ti ji vyčet' pod ňader tvých krovem.
Zde ruku mou; a cestou povíme si více,
jak zvratný osud větrem mění líce.

III.

Ty's tedy vyhnán! — Tuším, co to značí.
Bez konce tvoje cesta, nikde cíle,
každému kroku v patách běda kráčí,
a nikde, nikde, nikde klidné chvíle.
Svět rozstřen před tebou je širošírý
a nikde místa, kde bys hlavy sklonil,
a lidí, srdcí bez počtu a míry,
a nikde člověk, s nímž bys slzu ronil.

Ovšem ti řeknou: „Všude země páně!“
Leč byť i ráj, předc domov nenahradí,
a byť i koruna obemkla tvoje skráně,
krvavou v srdci ránu nevyhladí.
Snad doma otec šedý vlas si pere s hlavy,
kdy při krbu sám dlouhý večer tráví,
že záštita na jeho stará léta —
syn jeho vyhnán bloudí krajem světa.
Snad matka, jížto jsi byl okem v hlavě,
teď slzu s mdlého oka stírá právě,
a nocí, dnem se v krutou bolesť ztápí
a za syna se v starém srdci trápí.
Snad že milenky někde srdce věrné
se halí v útrap, v smutku mraky černé,
snad zoufale po pustém břehu těká
a darmo s otevřenou náručí tě čeká —
ty zatím sám a sám — co žebrák v světě
bez otce, matky, druha — vše sám sobě,
vždy štván a štván, a nikde oddechnutí
hnán jako zvěř vstříc psů a lidí zlobě — —
hahá! a nemáš kde své složit kosti —
směj, hochu, směj se — to ti ještě zbývá,
že země, jež ti za živa své ráje skrývá,
že aspoň mrtvolu tvou upohostí.

IV.

Ba nebe vrtkavé, a nejen osud lidský.
Den někdy vzejde v spaniló mu kráse,
a den, jenž z rána hned se v růžích brodil,
zas v růžích na své lůžko ubírá se.
Pak vzejde noc — tak milá, krásná, snivá,
tak jako ty myšlénky první lásky —
hvězd zástupem se z modrých nebes dívá
a v lese rozpouští ptáčátek hlásky.
Někdy mu vzejde mrak a za mrakem se honí,
až zakalí se nebes temnomodré oko
a ve zoufalém pláči slzy roní
a vesmír zatřásá se přehluboko,
a blesky řvou a o smrti tam píší —
nic nezhasí je — ani větrů vání:
kdo můžeš, skryj se v skromné třebas chýši —
nechť skromná, jen když před smrtí tě schrání.
Leč bouřky přejdou a den vzejde jasný;
čí srdce však na trudné přišlo scestí,
těm nevzejde víc nebes úsměv krásný,
těm „s bohem!“ navždy pokynulo štěstí. —
Nám cesty různé. Čím snad plýtvá jeden,
po tom se k smrti utouží snad druzí;
a kdo jsi právě na bezcestí sveden,
potěš tě pánbůh na té smutné chůzi.

V.

První večerní dech zavál tak tiše,
jak když v kolébce nemluvňátko dýše,
a nebem první noční chmura táhla
jak předtucha o noci zpoznenáhlá.
Před okem údolí se rozstřelo tak milé,
jak oko dívky láskou rozesnilé.
V něm večerní klid sladce kolem dřímá,
tak jako modlitba v nábožné duši,
jež zbuzená i boží srdce jímá
a člověk nebi blízkým být se tuší. —
Kůň vztýčil hlavu, zaržál, zatřás' boky
a veselými poskočil si skoky.
I Husejn na něm jakby náhle zmladnul,
jakby mu těžký kámen s prsou spadnul. —
Zas jedou tiše. Večer z šerých strání
jak starý přítel k údolí se sklání.
Slyš! jaký hlas! Kůň zastavil se tiše
a poslouchá a Husejn sotva dýše;
pak zvolna ku předu povážným krokem,
jak by byl každý jiný hlas zde hříchem,
a Husejn slídí uchem, pátrá okem,
odkud ten libý zvuk, jenž svatým tichem
tak líbezně, tak jemně k uchu vane,
že do srdce jak ranní rosa kane.
Teď zahnul v pravo. Před ním na pahorku
ej chasa v kole jako křoví v mladém borku;

v jich středu hudec — anděl-děva
šezdárem [1]) kouzlo v jejich srdce vlévá. —
Husejn se přiblížil a přistál dole.
Ta mladá chasa, sestavená v kole,
poslouchá nábožně, jak boží slova,
v nichž zaslíbení věčných radostí se chová,
jak pastýřové betlemští andělů zpěvy,
že Synem Otec lidským strastem pouleví.
Husejn se ohlíd' po těch, kteří slyší:
sotva že jejich ňádra dechem dýší,
a jeden bolestí div neumírá,
druhému žhavý oheň z očí žíří,
třetímu náruč bezvolně se rozevírá,
a čtvrtý opodál — ten v divém tanci víří.
Na dívku pohlíd' — v její oči — —
o bože, s ním se hlava — všecko točí;
on umíral-by bolem, hořel blahem,
rozevřel náruč v milém opojení,
s ní v kole šílel v obejmutí drahém,
s ní nes' by rád i — věčné zatracení.
O kýžby šezdárem byl v jejím obejmutí,
by ústy v duši ssál to její oddechnutí! —
Teď vyměnila šezdár s tamburinou [2]) —
jak divokým z ní zvukem mocně hřímá!
tak divokým, že ducha závrať jímá,
a člověka div smysly nepominou,
Až na Husejna — vše se v kole divě točí,
všem divý plamen šlehá z tváře, z očí.
Hrát přestala a rukou pokynula,
a do všech stran se mladá chasa rozprchnula —

jak ptáků hejno, když mezi ně kámen padne.
Husejn zde ještě sám, jak zkamenělý.
Ni mrknutí, ni slovo, hnutí žádné
jej nezradí. V ní pohřížen je celý.
Neodvrať ode mne se, hvězdo plná krásy —
já dítě zbloudilé, ty's anděl spásy.
I ona, jak za hejnem ptáček pozůstalý,
se zdvihla, odkvapila. — Hvězdo krásná,
jest-li že tmou se zastřela tvá světlosť jasná —
tvůj obraz přede mnou se nezahalí.

VI.

A Husejn nespí. Za ním, před ním, kolem něho
sny letí do údolí slzavého
a lidem blahým zapomněním kynou —
leč sen i spánek jeho víčka minou.
Slavíci kolem pějí z duše celé,
ze srdce mladého a z mysli vřelé —
on neslyší. Na nebi hejna hvězd se pasou,
až zrak se opijí nad jejich krásou —
on nevidí. A předce slyší, předce vidí.
Vstal. Pátravým kolemkol zrakem slídí —
a vůkol noc. A oheň sálá předc z těch očí,
až těžká hlava mu se kolem točí
a šezdáru zvuk v duši mu se lije
jak píseň, při níž mladý slavík nyje;
ba až ho srdce bolí. Hlava zamyšlená
jak jilma od slavíků opuštěná.

Zas hlavu položil v zelenou trávu,
a přimknul víčka, by přivolal spánek — —
dvě oči zamířily na jeho si hlavu
a tvář — jak z rána spanilý červánek.
Nemožná. Víčka by se prolomily,
aneb by je ty oči v popel zžehly,
kdy jeho zrak by dýl před nimi střehly.
Ty oči takou milotu mu v duši lily,
že srdce ho, jak nikdy před tím, zabolelo,
a oko, bůh sám ví proč, zaslzelo. —
O bože, žeť to srdce takou bolesť nese,
když mladým, spanilým snům rozevře se! —
A novou písní šezdár zvučet zdá se,
a zvuk ten rozlévá se v také kráse,
že srdce, duše, mysl za ním bloudí
a on z nich bolesť, jásot, pláč a rozkoš loudí.
A dívka před ním v půvabu tak mnohém —
sám bůh zajásal, když ji stvořil,
a stvořiv ji, se cítil větším bohem,
neb stvořil anděla, by člověk mu se kořil.
A člověk nevěděl, zda nebylo by hříchem,
kdyby co k dívce k ní rozprostřel ruce,
zda rozhněván bůh lidským nad přepychem
by nesvrh' s nebe jej ku věčné muce. —
Kde, člověče, kde jsou tvé předsevzetí,
kdy láska vjezd do tvého srdce světí?
I v duši Husejna bujely plány,
leč teď — jak mlhy sluncem rozehnány. —
Z východních růží mladé ráno vyskočilo,
a za ním jasné slunce z lůžka vstává —
ale to srdce bolet nepřestává.

VII.

I ona sotva spí. Snad poklid z duše
že zaplašila tamburinou sobě.
Jí v loži teskno, mrtvo, smutno, hluše,
jak za živa zakopanému v hrobě.
Zbudila služku. „Není teskno tobě?“
„„Jak, duše drahá, v této pozdní době
ty ještě nespíš? Snad se's modlit zapomněla?
Přeříkej, dušinko, svou modlitbičku,
a uvidíš““ — „Aj, což jsi neviděla
zde nikoho?“ — „„Ne, zlatý andělíčku.““
„S tou snědou tváří?“ — „„Bože, koho, koho?““
„Tak smutný seděl na svém bílém koni,
a předc v těch očích tolik ohně mnoho —“
„„Má duše, tebe černý přízrak honí;
to byl ten smutný jezdec za večera.““
„Viď, on to byl! O já sem též ho zřela —
vlas havraní a z očí jeho šera
neznámá zaleskla se na mne střela,
leč Fato, hleď, já mrtva nezůstala —“
a jako hrdlička se rozesmála.
„„No, upokoj se, zlatý obrázku,
to přejde zase přebrzounkým časem —““
a k sobě mluví přitlumeným hlasem:
„„Již není pomoc. Stůně na lásku.““

Druhý den na večír zas přišla chasa
a kolem dívky v divém tanci jásá.

I Husejn tam. A když ho uviděla,
krev v mladých žilách nepokojem vřela —
hned zbledla, hned zas krvavěla v tváři,
jen z očí stejně krásné nebe září.
Zas zdvihla se a jako ptáček odletěla
a v houšti zmizla. Chasa nevěděla,
co to; odešla za ní. Fata ale —
to budiž řečeno ku její chvále —
ta věděla, ta zůstala. A Husejn na ni:
„Jak jmenuje se tvoje krásná paní?“
„„Aj panáčku, jí Mejrima se říká;
leč aby byla za odpověď díka —
jak vy se zvete?““ — „Husejn.“ — „„I pro lásku všecku,
což sem to neřekla hned tomu děcku?
Však taky Mejrimě se o vás zdálo.““
„O mně? Co?“ — „„Řekla sem vám ještě málo?
I bodejž, bodejž! Až z vás hrůzu měla
a mne, svou věrnou Fatu, probouzela.““
„O vyřiď jí —“ leč Fata odkvapila
a jeho duše v bol a slasť se potopila.

VIII.

Již kolikrát se vrátil večer klidný,
a s večerem zpěv divoký a tance;
ten zpěv tak divoký a předc tak vlídný —
ten kouzlem naměřil si na vyhnance,
že vždy a vždy opustil lesův stíny,
kdy zaslech' první zvuky tamburiny.

a do duše mu sáhlo z duše celé,
jak by jen jedna duše v jednom těle
být měla z duší dvou: tu teprv celá
ta ledu kůra s úst se roztápěla
a květů vůně a všech ptáčků hlásky
se ozvaly prvními slovy lásky.
Jim celý svět oplýval libým květem —
neb milenci si byli celým světem. —
Kdy dva se milují — lepšího není
na širém božím světě k nalezení.
Jim ráno hned na východ růže sází,
a zajde-li jim slunce, láska nezachází;
kdy den se loučí červánkovým rtíkem,
večír se stane jim žádoucím zpovědníkem,
že, jak ty ptáčky v tom zeleném háji,
o lásce své si písně povídají.
A když pak vzejde noc ta šerokrásná,
a v nebi rozplanou se světla věčně jasná,
a pěkný sen se na mdlá víčka skloní:
o čem tu snít než o něm, a on o ní?

X.

Byl krásný večer. Srdce ty se objímaly
a ptáčkové se z lásky zpovídali.
I Husejn, šťasten u ní — v domově to novém,
jí život odhalil svůj tímto slovem:
„O válkách slyšela's, jež Albáncové
s psy Turky vedou na záštitu víře.

Tam započali žití mého dnové,
hned v mládí syti smutkem v plné míře.
Pod jarmem Turků moji bratří lkali,
jež často s sebe marně setřásali.
Jak býče, jemuž pod jhem o volnosti zdá se,
a ono jho přetrhnout rozbíhá se:
tak moji bratří přečasto se srozuměli —
leč Turci sílu na své straně měli.
Vždy krutě pak se snílkům smělým vedlo,
leč splašit sen se Turkům nepovedlo.
Já mezi nimi vzrůstal. Ještě dítě
sem s mlékem vssál obecné srdcí touhy,
a sotva pablesk ducha v sobě cítě,
sem ve smutek se ponořoval dlouhý.
Já uchem dychtivým pil otcův zpěvy,
v nichž mnohý zatajený vzdech se jeví;
já skoumal je, jakož i otcův řeči,
když z té neb oné nezdařené seči
srdečný nesli žal. Já visel na jich slově
a jejich touhám v mladém srdci hově,
v myšlénkách rozpřádal si nové plány,
z nichž měly býti pouta zpřetrhány.
Leč nikdo nevnik' do mých ňader hloubi;
já povždy jako kámen mlčenlivý
a proto nikdy ani Turku podezřivý,
jen v sobě kul sem nástroj jeho zhouby.
Já s koněm naučil se v harcování,
že kůň a já nebyli k rozeznání,
a jako s hračkou vládnout jataganem,
že bych byl napich' puntík v modrém vzduchu —

a takto v chlapci ve mně ještě nepoznaném
se zárodky ujímaly budoucích ruchů.
Já prolez' hory, lesy, houště, skály,
já skrýše seznal v našich horách tajné,
i místa, jež mi bezpečná se býti zdály,
i lidi, které sem měl za prodajné.
A z chlapce vyrost' jinoch mužné síly,
v jehož se ňadrech k Turku hadi kryli;
leč ani slovem, ani oka hnutím
sem nezradil těch hadů zhoubné jedy,
já citům velel pevným rozhodnutím,
vždy v prsou ohně a na tváři ledy.
Ba abych Turka o umění zloupil,
já jako otrok v jeho službu vstoupil.
Rodáci kleli ve mně odpadlíka,
jemužby nejzdárnější byla díka,
by kůlem jeho tělo rozpůleno,
za pastvu dravcům bylo vyvěšeno.
Já kletbu otce, matky, bratří slyšel,
kdy mezi sourodé sem z domu vyšel,
a duch můj k útěše jen utíká se,
že zradil sem je k jejich vlastní spáse. —
Bosňáci ozbrojili mužné páže.
I agům ozbrojit se baša káže,
a agové zas otrokům a sluhům.
A Bosna již se blíží k našim luhům
a baša s velikým se s nimi vojem střetne.
Již řada v řadu se zbraní se vetne.
Krutý byl boj. Za svého protivníka
si vybral baša jejich náčelníka,

jejž pověsti již dříve předletěly,
že nikdy nevyšle na darmo střely,
že marně mečem o meč nezakřeše.
Již baša raněn; mečem o meč teše —
Meč baši vejpůl. Smrtonosná rána
již z meče Bosňáka se nad ním snáší:
tu vedle něho ruka nepoznána
meč vyrazí a smrť z něj rozeplaší,
namíří pistolí — Bosňák se svalí,
a již voj prchající v dým a kouř se halí,
a Mehmed vítěž a životem zachráněný
a já co ochránce mu na bok postavený.
On jmenoval mne agou. Moje touhy
počínají být více než sen pouhý:
já s Mehmedem zasedal v tajné rady,
a zasvěcen v tajemství jeho vlády
sem mněl, že čas můj přišel. — V lidu středy
vycházel sem potajmu na výzvědy.
V něm vztek, v něm hněv, v něm všecko varem vřelo,
co brzké války výpuk v čele mělo.
Mé jmeno zatím od voje se k voji neslo
a „Husejn“ bylo všech mých lidí heslo.
Já slovem, zlatem zakoupil si muže,
je obemk' v plány své vždy úž a úže —
leč tak, že Mehmed neměl ani zdání
o bouřce, jež se z blízka k němu shání.
Z Albánců lidi naklonil sem sobě,
jež znal sem bezpečné a ku ozdobě
podniknutím takého druhu.
Již brzy celý národ v našem kruhu —

již domnělou mou zrádu pochopují,
v mou radu, sílu, věrnost důvěřují.
Potajmu meče brousí, pušky čistí
a na koni se cvičí, s koněm rozpráví.
a jako na jasanu mladé listí
se v písních zkouší, s sokem sok se pozdraví
po přátelsku, a vše co vládne pěstí,
o blízkém Turku nebezpečí věstí.
I děti tajně cos si povídají:
neb v tváři otců se jim cosi tají,
co dříve nebylo: pak skáčou a se perou.
porážejí se s chutí tisícerou,
a nemají-li jako otcové jich koně,
psy aspoň prohánějí po průhoně. —
Tu trouba války mocně zazní po všem kraji
a houfce v jeden houf se utíkají,
jak v jeden mrak před bouřkou četné mraky.
A Mehmed sopí, zuří, proklíná a praví:
„Jdi, Husejne, a miluješ-li slávy znaky,
má vůle v čelo mojich vojsk tě staví.“
A Mehmed na vše strany posly sílá.
Již vzduchem vlaje korouhev nám bílá,
již Albanesův táhnou k nám se řady — —
ó Mehmed nenadál se také zrady.
Neb dřív než vyšla od nich první rána,
můj lid mi porozuměl na znamení dána —
mých věrných houf s Albánci v jedno splynul,
a „Husejn, Husejn!“ ze všech úst se vinul,
a „Husejn zrádce!“ na Turků zas straně.
A jejich tlupy jako beze zbraně,

jak tělo bez hlavy, jak láj bez pána,
jak kupa listí větrem zmodrchána —
zda sem jim vůdcem, žádný neví ani,
zda vraždit sebe, aneb palit na mne,
zda spásu hledat mají v utíkání,
zda pravda vše, či mámení jen klamné.
A zmatek bojovníka s vůdci míchá,
vše rozpuštěno semo tam se hemží,
pod naší ranou mnohý naposled již dýchá — —
a prchá vše.
Tu letí baša na komoni sivém,
jak zbaven rozumu, v úprku divém,
a kleje nás, své, všecko, nebe, zemi,
a soptí, vřeští, pláče hněvem, vztekem,
jak blesku oheň lítá mezi všemi,
probouzí oheň v nich předivným skřekem — —
však darmo. A on prchající chytá
jak pastýř do všech stran rozběhlá stáda;
leč v koních, v těch je rychlosť příliš hbitá,
voj zmámený mu sluchu nepřikládá.
Celé je vítězství na naší straně,
i kořisť nemalá i pokladů i zbraně.
Již jiných bašů vojska vstříc nám táhnou
a jako psi po naší krvi prahnou.
V jich čele Mehmed krve žízeň hlásá
a za ním „Allah!“ divoký hluk jásá. —
Teď zkrátím svoje slova. Bolno jesti
mi plýtvat řečí o zvráceném štěstí.
Spojenci naši, na něž spoléháno,
nám naději jen zůstavili klamnou —

nám řady na vše strany rozehnáno,
a Mehmed četnou tlupu vyslal za mnou. —
Lid náš tíž než kdy jindy úpí v poutech
a na mou hlavu velkou vysazeno cenu;
já s tíží kryl se v neznámých jim koutech
a cestou proklínal sem štěstí změnu. —
Bez konce pouť mi je a mému koni. — —
Nediv se, mé-li oko časem slzy roní.
U tebe lhostejno mi nebezpečí.
Ač širý svět mne z ran mých nevyléčí:
však u tebe se zhojí moje rány,
tvou láskou v sladký úkoj zkolíbány.“

XI.

Tak jako poutník hříchy obtížený,
když doputoval na posvátná místa,
s svých beder tíž tam skládá ponížený,
by duše vrátila se jemu čista
a s duší čistou poklid v prsa nový:
tak Husejn Mejrimě vřelými slovy
svou líčí pouť a štěstí, jež víc nezakusí,
a v cizině že domov hledat musí.
Jak soucitně to oko k němu patří,
když slzný démant s ním se jemně bratří!
ba v oku tom se taká sladkosť rozevírá,
že každou chmuru s jeho čela stírá,
a oko to mu stokrát v chvilce poví,
že u něho mu nastal život nový.

A jest-li že i náruč láska mu rozpíná,
ký div, že na domov již zcela zapomíná?
Ba on se u ní již jak doma cítí
a přisáhá jí na své živobytí,
že ona nejdražší mu v celém světě,
že květ spíš bez deště, bez slunce rozekvete,
než v životě mu bez ní jaké štěstí —
a s ní že všechno podvolí se nésti.
Tak vroucně objala ho kolem těla,
tak vroucně líbala ho v ústa žhoucí,
jak by z nich duši jeho vypít chtěla
a v ňadrech svých jí stlala domov nehynoucí.
A v jejích očích také ohně plály,
že srdci brány nebes být se zdály,
že všechen poklid, jenž mu v světě zašel,
v tom oku stokrát nahražený našel.
A snad by ani anděl boží z nebe,
kdyby v tom oku chvilku zhlížel sebe,
víc zpáteční nenašel k nebi cestu;
a kdyby našel, v svatých písních k bohu
by zpomínal si lidskou na nevěstu
a aspoň v myšlenkách k ní nazpět vedl nohu.
To oko, v čí to oko jednou pohledělo,
to ňádra jedním rázem rozevřelo,
a člověk klesl jako před světicí
a v žhoucích písní uchvátivém proudu
by klečel tak až do božího soudu
a odtud zrovna vstoupil soudnou před stolici.
I Husejn byl jen člověk a nic více;
ký tedy div, že kouzelné ty zřítelnice

mu daly víc, než lidský jazyk poví —
že v novém nebi našel život nový,
že zapomněl na všechno utrpení,
s ní jenom šťasten v blahém opojení,
že v první slze, kterou z lásky zkropil,
divokosť duše, hrdosť mysli ztopil —
že zapomněl vše, čím se ondy trápil,
tak jako stín, který se z Léthe[3]) napil.

XII.

Jaký as život vede komoň bílý?
Jsou posud věrné pánu jeho síly?
Či zapomněla věrnosť svého pána,
jak pánem k předsevzetím zanedbána? —
To věrné zvíře, věrnější než všecko,
zda z něho též se stalo slabé děcko,
tak jako z pána? Zda mu na tom dosti,
že našel dvůr též, jenž ho nevyhostí,
a proto zapomenout smí na rodné luhy,
kde v kruhu s svými sourodými druhy
tak pyšně krásnou hlavu na vzduch sázel
a pána v smělou válku doprovázel? —
Ten komoň jakby věděl, kdo naň zapomíná.
Jak nepokoj se v jeho oudech zpíná,
a řehce, frká, řičí, hrabe nohou,
a sotva že ho uzdy zdržet mohou,
pozná-li pána po velícím hlase,
že zlíbilo se mu, jej navštíviti zase.

Nic lichocení pána nezpomáhá;
snad že kůň pánu uvěřiti váhá,
kdy hedbávnou mu srst svou rukou hladí
na krk mu tleská, utišit se radí,
kdy slibuje mu příjemnými slovy,
že dbalost chce mít jemu o pohovy.
Kůň nevěřivě vrtí pyšnou hlavou
a nepokojně dupe nožkou hravou,
a v pohledu jak výčitek když dusí,
že pán teď jinde slovy plýtvat musí.
Co záleží však pánu na komoni? —
A přec. Vsed' na něj. Ej, jak pěkně zvoní
ta lesklá podkova mu pod kopytem!
Kůň jako napojený novým citem,
uhání lesem přes horu a pláni
a jako vítr, který nikde nemá stání,
se sotva země dotkne čtvermem kopyt
a hltá vzduch, jakby se v něm chtěl ztopit —
jen pryč, jen pryč — tak jakby neměl cíle
a mezí neznal svojí mladé síle.
Jak řičí vesele! Snad že je domu blízký,
snad vidí už ty známé jemu vísky,
snad soudruhy své v krátkém čase spatří
a v švarný houfec že se s nimi sbratří —
a trouba války proletí mu sluchem,
Albánců písně zaznějí mu uchem
a války ryk a hlomoz, pádné rány,
a koule fičí sem tam na vše strany — — —
leč Husejn sotva dýchat stačí.
Trh' koněm zpět — — kůň smutně nazpět kráčí.

Poslouchat osud tvůj, nebohý koni;
kůň poslouchá — a cestou slzy roní.
Leč co je po těch slzách Husejnovi?
Svou lásku ze srdce přec nevypoví.
A pak-li tenkrát cestu slzou kropil
a zrakův ohně k zemi smutně klopil —
zda znal již tenkrát Mejriminy oči?
O za nima se on v kraj světa stočí. — —
Kůň s sklopenou jde hlavou, smutný, tichý,
jak kající se hříšník pod těžkými hříchy.

II.

I.

Jaká to změna v mysli Mehmedově?
Řek' bych, že skoro počal žíti nově,
že starý Mehmed — že se z něho vystěhoval.
Ten Mehmed, který zlosť, hněv, tvrdosť v srdci choval
a v jehož duši vášně měly místa více,
než na moři bezuzdné povichřice:
ty vášně se mu v duši uložily
jak vlny v moři, když se vichry usadily.
Toť skoro div. Neb lidé jeho stáří
se málokdy ukážou s jinou tváří,
než jejich zvyk. Muž dávno již je ustálený,
a proto bývá skoro beze změny
i v tváři, v srdci, v duši, ve všem předsevzetí,
a nerad již se změní jako malé děti.
Vždyť mnoho stojí, než se ustálíme,
a potom-li se ještě proměníme —
jak začít pak? Leč Mehmed — ten se změnil.
Snad mužnou stálosť příliš málo cenil,
snad nahlíď toho nutnosť — těžko říci;
to sotva vědí jeho důvěrníci.
Ba ti té změně jenom ztěžka věří —
věř hromu, že do tebe neudeří.

se v hnizdě kryl, a blažen v jeho šeru
k dennímu světlu choval v srdci nedůvěru:
leč teď, kdy vzletěl do modrého vzduchu
a bratří písně zazněly mu k uchu,
a on tak volný v tom převelkém moři,
že v srdci vlastním písně sobě tvoří:
teď rád, tak rád zde na tom širém světě,
kde slunce hřeje a v něm láska kvete. —
A Mehmed nebdí, nespí, plesá, vzdychá,
a každá vášeň v něm jak dítě tichá,
a ze všeho, co o lásce v své mysli choval,
poznává, že až posud nemiloval.
On proklíná své dosavadní žití,
on neštěstí v svém ukoralém srdci cítí,
že žil tak dlouho a že žil bez lásky;
leč hned zas stírá s čela četné vrásky
a tou myšlenkou mnohý čas si vnadí,
že nyní vše to sobě vynahradí.
Podivno, jak se člověk v krátce změní;
ten starý Mehmed už to zcela není.
On sultánu byl jako oko v hlavě
a jeho ruka, štít, ba hlava právě.
On prohlíd' pásmo lidských předsevzetí
daleko dřív, než až se čin z nich zrodil;
a kdykoliv se spikli džaurové — mu klet' —
vždy smělosť jich v jich vlastní krvi zbrodil.
A jeho zraku neušlo ni oka hnutí,
ni mimořádné ňader oddechnutí,
a kterýkoliv chtíč kým v srdci zmítal —
on jako v knize v lidském srdci čítal.

A nikdy neselhalo jeho podezření.
On jak by sebe ve všech očích patřil,
tak lehce prohlíd' všechno obmýšlení,
tak snadno, jak by s ním se byl kdy bratřil.
Jen jednou zklamalo se jeho zdání,
že k Husejnovi měl až mnoho víry;
však od těch časů dal se na pokání,
a jeho nedůvěra neměla pak míry.
Leč, jak jsem pravil, takým byl a není.
Teď sultánovu přízeň málo cení,
teď málo dbá na nebezpečné chtíče
a vše, jak když se ho to sotva týče,
jak z povzdálí se na vše kolem dívá,
a kdokoliv co ve svém srdci skrývá —
to nevzbudí v něm podezření žádné.
Ba ledacos, co jinde přezáhadné
se zdálo mu, propouští málo ostražitý,
jak lev vysokou zvěř, nedávným lupem sytý.
Kdo jindy k němu utíkal se s prosbou,
byl rád, že vyváznul jen s nebezpečnou hrozbou;
teď, co kdo žádá, všecko povoluje,
na všechny prosby vlídnou hlavou kývá,
a jest-li že je třebas nemiluje,
předc mírnosť z očí na všechny se dívá.
Ba kdyby teď snad přišli Albáncové —
nejošklivější dosud jemu psové,
a snad jej za jha uvolnění požádali,
kdo ví, zda otce by v něm neseznali.
Tím nechci říc', že svolil by vše z lásky;
leč jemu lhostejné je všecko — všecko,

a kdyby o ztužení pout jej požádali —
i tak by seznali v něm pouhé děcko,
neb on jak posud vše, i to by svolil.
Teď jedné myšlénce — to lásce hovil.
Vše ostatní, co kolem něj se dálo,
to mimo ni a mimo něho stálo.

III.

Nuž a kdo jest ta, která v jeho duši
ten všechen posavádní život ruší?
On dosud neví sám. Ji kdysi z podvečera
přivedli sluhové ku svému pánu,
a pán, buď že mu k takým davkám nedůvéra,
buď že si pohled ušetřit chtěl k ránu,
si nevšímʼ jí, ni svojich sluhů řeči.
Zda poslal mu ji sultán za vítězné seči,
zda baša který, by si získal oko —
neb jeho váží sobě všichni převysoko —
zda někdo jiný — nedbal zcela toho,
neb podobných mu darů za rok mnoho.
Jen pokynul, a sluha eunuch černý,
vždy svému pánu nad psa více věrný,
ji odvedʼ do harému. V jeho stěnách —
tam bylo mladé srdce už jak pochováno;
jen útěcha mu v souosudných ženách —
a pánem více si ho nevšímáno.
Sám Allah ví, co budoucího rána
přivedlo do harému velmocného pána.

Snad ani neznal již ty mnohé tváře,
po niehžto rozlila se žádostivá záře,
jež zvala k horoucímu obejmutí,
jak chládek poutníka zve k oddechnutí.
Na jedné tváři Mehmed žhoucí žádost čítá,
jak varem v ohnivém se srdci zmítá,
k níž kdyby srdce jen se přiblížilo,
snad jedním rázem by si odtížilo.
Tam druhá jako holubička krotká,
kdy na střeše se s holoubkem svým potká,
tak vyzývá ho k láskání se vřele,
že člověk dal by za to žití celé,
že zapomněl by boha, svět i sebe
a s ní by vsnil se do sedmého nebe.
Tam jiné v oku výčitek tak sladký,
že málokdy a vždy jen na čas krátký
se blíží k ní; kterak jí srdceouží,
že darmo vždy a jenom po něm touží —
tak sladce, že by člověk líbal a zas líbal,
až by ten výčitek jí s očí slíbal.
I jiná jinak zas mu okem jeví,
že u ní duši, srdci pouleví.
Leč darmo. Mehmed nevolí u žádné dlíti —
pro něho nekvete zde žádné kvítí;
on sobě jen a svým je strastem stvořen,
jen mořit sebe, dokud není zmořen.
Tak šel a šel v chladnosti bezpříkladné,
jak v prsou nenosil by srdce žádné.
A předc. Snad není člověka zde na tom světě,
s něhož by ani jednou v teplém létě

a ukrývá se za dne, nocí v pláči
sestárlé oči, svrasklé tváře máčí.
Již bez ní nemá myšlénky a slasti žádné,
on nemá stání, nemá utěšení,
jen žízní po ní v žhoucím srdci práhne —
jen u ní možná najít všeho ulevení.

IV.

Již mnohý prošel čas — mnohému krátký,
kdo šťasten, prázdnit pohár lásky sladký;
leč dlouhý tomu, kdo se stále v bázni chvěje,
zda příští den už zlaté sny mu nerozvěje,
a ještě delší tomu, kdo je odsouzený,
od lásky své být krutě odloučený,
a jen snad ve snu spojit smí se málo,
by trpčím se mu probuzení zdálo.
Vy šťastní, kdo do konce dotrváte!
Vy sladkým písním Arkadů se podobáte,
jež z srdcí bleskem netknutých se rojí
a drahým mlékem šťastné otčiny se kojí.
Leč mnohé srdce v moře odehnáno
a jako mič od vlny vlně podáváno —
mu vítr píská k závratnému běhu,
a ono darmo vzdychá po vzdáleném břehu.
A duše má lne k nešťastným tak ráda,
jež břehům odštvala osudu zráda.
Ó kýž bych stih' vás, než si ustelete v hrobě!
Já štěstí z duše své bych vyrval sobě,

já štěstím vlastní lásky bych vás kojil,
až bych ty rány vašich srdcí zhojil.
Leč marné jsou mé duše vroucí snahy.
Vám souzeny jsou krkolomné dráhy,
a ač má duše pomocí vám prahne,
má ruka slabá — ta k vám nedosáhne. —

Jak Mehmed tráví čas — sám ani neví.
Přečasto za dne v mysli touhu jeví,
by byla noc, by ukrýt moh' v ní sebe;
a když se rouchem hvězd pokryje noční nebe,
zas po dni jasném v starém srdci vzdychá:
tak nelze, aby dosáh' žádoucího ticha.
Ba Mejrimino nebelesklé oko —
to uštklo jej tak v srdci přehluboko,
že nikde ráně té nenajde ulevení.
A podivno, že tolik odvahy v něm není,
by znova šel a léků od ní prosil
pro rány, jež tak krvavé v svém srdci nosil.
On přemýšlí: „Co platno vše mi štěstí —
nač pokladů mi tiži déle nésti,
když ona s duší se mi nenakloní,
když, ví sám Allah proč, jen slzy není. —
Však kdo mi říci smí, že ona není moje,
když žádná moc ji nevyrve z mé moci?
Já darmo s sebou sám zde vedu boje —
má je, a darmo trávím bez ní noci."
A již v něm předsevzetí ustáleno,
že ještě dnes má býti uzavřeno,

po čem tak s rozžhavělou duší žízní.
Leč nových přibývá mu v srdci trýzní,
kdy zpomíná si na ty oči zarosené
a s chladnou pýchou k němu poupřené,
že zimní mrazy tak mu srdcem hnuly,
že předsevzetí budovu div nesesuly. —
A tak se stále Mehmed v duši klátí
a nic mu poklid v duši nenavrátí.
Však dnes byl věren předsevzetí svému:
s třesoucím srdcem spěchá do harému.
Snad lotr nečeká tak na své odsouzení,
jak Mehmed na Mejrimy první slovo;
neb lotra vina tlačí nad olovo,
a Mehmed viny vědom sobě není.
A lotr ví, co nezvratně naň čeká,
a proto výrok smrti ho snad nepoleká.
A Mehmed? Jemu otevře se nebe,
v němž nezná boha jiného, leč sebe — —
leč jest-li nebe před ním rozevřené
se zamkne, a na věky bude uzavřené? —
O — to je víc, než zatracenců muka.
Ač staré srdce, předc nerádo puká. —
Již klečí, zaklíná ji nebem, světem,
by sňala s něho trýzně ty svým retem,
by jediného vyřkla nad ním slova,
v němž útěcha se jeho srdci chová —
on že ji na rukou svých nosit bude,
s ní šťasten, bez ní zoufalcem že všude,
jí poklady že světa k nohoum snese,
s ní že mu ráj na světě otevře se . . . .

Však darmo. Ona němá k němu zcela,
tak jakby slova jeho neslyšela.
Ba Mehmeda až svatá hrůza jala,
když tak jak socha před ním stála,
že zachvěl se v celé své duše hloubi,
tak jakby znesvětil byl svatá místa,
kde bydlet smí jen duše svatá, čista,
v níž andělů se krása s lidskou snoubí.
Neb ona bez slova a beze hnutí
Mehmedu velí a se vzdálit nutí.
Nechápe Mehmed, jaké to v ní síly;
leč odchází a vzdychá, pláče, kvílí,
bez útěchy zas tráví dni a noci —
vždy bez ní a předc stále v její moci.

V.

Den usnul v loktech večerního stínu,
tak jako dítě na matčině klínu,
tak jako zefír v lůně mladé růže,
tak jako vášeň v srdci nemocného muže.
Noc nastlala po nebi hvězdy zlaty,
a zemi pokryl mír a pokoj svatý.
Aj v nebi rozemkly se zlaté dvéře;
z nich vlídný sen se k lidským očím béře —
přináší útěchu a drahé masti,
by natřel jimi rány z lidských strastí.
A před ním táhnou uspomínek chvíle,
jako když ptáci letí v hnízdo milé;

V tom krásném kraji — co sen všecko neví! —
tam stojí jinoch uslzený v oku,
a celý svět mu v bolu neuleví
a slzu nezastaví v němém toku.
To žhoucí oko — jako by je znala,
i tvář, jakby ji včera zulíbala!
Tak vroucně a tak smutně okem kyne,
že div jí slza z duše nevyplyne.
Hle úsměv odlít' z růžových těch rtíků,
jak motýl, zplašen nevlídnými stíny;
ten bloud, jenž nezná přízeň okamžiku!
Na jeho místo host si zased' jiný. —
Ta slza hocha ji až v srdci zabolela,
že vřelou náruč po něm rozevřela;
a když ho v rukou třímá, v jeho obejmutí
požívajíc šťastného oddechnutí — —
tu ajhle půda pod nimi se tratí
a bílé světlo v černou tmu se šatí.
V tom prudký vír je roznes' v cesty různé,
a kolem sluje bez konce a oku hrůzné;
z nich všech se šklebí potvor divá hejna,
a tvář je všechněm v ošklivosti stejna.
A ona v prosbě k bohu utíká se —
však země nad ní, pod ní propadá se,
jen v předaleké dálce slabé světlo kmitá —
zda z něho jaká naděje jí svítá?
Než ajhle, po břehu tam nade srázy
tam jede jezdec, světlem ozářený,
a jeho štít kol zlaté jiskry hází,
až její zrak je jako omámený.

Ó — podej posvátnou mi svoji ruku
a skonči strach a trpkou moji muku!
Hle jezdec slyší, zraky k ní obrácí,
podává ruku — běda! ve propasť se kácí —
„ó — pomozte — —“
Zlekána ze snění se probudila
a prstem strašný sen s svých očí zaplašila. —

Přistoupla k oknu — a noc z nebe snivá
tak vlídně hvězdami se na zem dívá,
tak mile rozpouští ptáčátek hlásky —
ó šťastný, koho zve k požití lásky.
Leč velký žel, kdo sám a sám jen čas ten tráví
a bolestí a žalem duši tesknou baví. —
Když tak se dívá do té dálky šeré
a vidí nebem bloudit hvězdy tisíceré,
jak v nebi vzcházejí a zase hasnou:
zabloudí okem taky na zem krásnou.
V zahradě stromy a to mladé křoví,
a luny paprsek si na něm libě hoví —
tak jakby ozářit chtěl ptáčka ruče,
jenž neviděn tam sladkou píseň tluče. —
Probůh! co tamto pod stromem se zdvihá,
a roste v výš a v lidskou podobu?
Ba zdá se jí, že okem ji to stíhá
a ruce rozvírá — — vyrostla ze hrobu
ta postava? — „Má sladká huris!“ volá,
„má sladká huris!“ a zas k zemi klesá,
a na zemi se svíjí v divná kola,
a zaklíná, naříká, pláče, plesá.

Jak by ji projel mráz, se ona chvěla;
jak bezmocná se k lůžku potácela,
na lůžko klesla a v žalostném pláči
až do dne bílého své krásné oko máčí.

VI.

Byl pozdní den, když bledá z lůžka vstala
a Mehmeda u nohou klečet uhlídala.
Zas pláče, prosí, zaklíná ji bohem,
by slevila mu v utrpení mnohém,
jen v její lásce že mu ráj se chová — — —
Tu ona odpovídá v tato slova:

„Vstaň, Mehmede. Neslušno starci tobě
z mladíků ve všem bráti příklad sobě.
Věřím ti, že ti láska srdcem hnula,
ba tobě věřím, že to láska ke mně;
ta slza, jež ti horká z oka vyplynula —
ta vřelým slovem povídá to jemně.
Já všechny city ctím, zvlášť outlé, jemné,
jež v srdci pučí, jak na louce kvítí
a z nichž, tak jako luna v noci temné,
se láska stříbrotkaným leskem třpytí.
A jako každou, ctím i lásku tvoji;
leč úctu také ku své žádám směle. —
Víš, láska že se nikdy neukojí,
kdy srdce nemůžem jí dáti celé.

Má láska je jak slunce v nebi jasném,
jehožto dráha nezná zcestí žádné:
poutána k nebi v svazku stále krásném —
že svazek žádným hromem neochábne.
Já, Mehmede — já nemiluji tebe,
a tebe milovat mi věčně možná není;
ztratíš-li ty s mou láskou svoje nebe,
věz, s tvou že by mně bylo věčné zatracení.
Leč je-li předce láska tvoje velká
a ne nadštěné vody jamka mělká —
zkusíme to. — Já v těchto stěnách nevzrůstala;
na mne se krásná otčina co domov smála —
kde volně mráčky modrým nebem plavou
a vrchy pnou až do nebe svou výši,
na větvích ptáček skládá píseň hravou
a orel s sluncem válčí o svou říši.
Tam k srázu kamzík pádí nohou volnou
a pramen čistý laňky žízeň hasí,
k šezdáru pasák hraje píseň bolnou
a proti škůdci břitké meče tasí.
Tam mezi volnými já nejvolnější byla —
tak volná, jako v lese mladé ptáče,
jemuž se volnosť nad vše zalíbila
a ono jásajíc na větev z větve skáče.
Když ke mně přišel Husejn — — ty se třeseš?
Ó, jmeno Husejn sluchem těžce neseš?
To jmeno, jež mi jmenem nad vše jmena,
mně celý svět a nebe — všecko vyznamená?
Aj Husejn! Husejn! — jen to vyslov se mnou,
a mluvit budeš andělů řeč jemnou.

Hle Husejn! — jak to uchu zvoní sladce,
jak vlnka, jež přes proutek žblunká hladce —
to jmeno, když ponejprv ke mně znělo,
to všechněch ptáčků písně v sobě mělo,
a „Husejn“ zašeptal mi každý vánek,
„Husejn“ potůčka jemný zpěv zaznívál,
a „Husejn“ mluvil šeptem tichý spánek —
a „Husejn“ slavík v nočních písních zpíval.
Ó, nemáš v srdci žádného už citu?
Což's v srdci tvrdší, nežli tvrdosť sama?
Hle, tvrdosť těchto stěn tě zahanbí tu —
neb „Husejn“ ozvat se, je píseň stěnám známa.
A tento Husejn když v mé srdce jaro vnesl
a šťastný v tuto moji náruč klesl — —

Ty chvěješ se? ty v tváři bledneš celý?
Vím, že byl Husejn tobě příliš smělý;
že cena od tebe naň vysazena,
by hlava jeho v posměch byla vyvěšena.
Však jest-li že tě o tvůj záměr zloupil,
věř, Mehmede, že draho si to koupil.
Po všechněch světa koutech lid tvůj slídil po něm
a posly rozesílals pěšky, koněm,
co zatím on se u mne šťastný skrýval,
zapomněv tebe, láskou mou oplýval.
Že úkryt jeho našli lidé tvoji —
to není div, neb nebyl v konci světa;
a kdo se sladkým mlékem lásky kojí —
on aspoň nedbal, co se kolem něho rojí,
a proto s bezpečností jeho bylo veta.

Lid tvůj ho našel. Zápas ten byl tuhý.
On poznal, oč se jedná, poznav tvoje sluhy,
a jak se na pravého reka sluší,
on bránil sebe s tělem, s celou duší.
Však byla přesila na lidu tvého straně,
a Husejn svázán a vší zbaven zbraně,
tak jako dítě vlečen v jejich středu —
lev spoutaný a tigři v jeho sledu. —
Já polekána na pavlánu stála,
a zoufalosť se o mou duši drala —
a jindy jemně „Husejn“ mluvit zvykla,
„Husejne!“ z vší jsem duše síly křikla.
On obrátil se na moje volání,
a zřel, jak má se náruč za ním sklání —
„Husejne!“ volám opět, volám zase,
že všechnu zoufalosť moh' číst v mém hlase — —
aj div! S rukou mu hračkou pouta spadla
a ruka za pas jednomu z nich vpadla,
a mžikem blesku padla na zad rána,
a dřív než mysl jich zpamatována,
co při nich se a co se vůkol děje:
Husejnův kůň již tamto v úžlabinu spěje,
odnáší pána přerychlými skoky,
až už mu štítem četných vrchů boky.
Já šílela radostí, zajásala,
a vlastní skráně rukou objímala,
a slzy radosti mi vyhrkly na líce,
že Husejna již nedostihnou více.
Tři v jeho stranu pustili se cvalem,
by ztrátu v okamžiku zanedbalém

Hle Husejn! — jak to uchu zvoní sladce,
jak vlnka, jež přes proutek žblunká hladce —
to jmeno, když ponejprv ke mně znělo,
to všechněch ptáčků písně v sobě mělo,
a „Husejn“ zašeptal mi každý vánek,
„Husejn“ potůčka jemný zpěv zaznívál,
a „Husejn“ mluvil šeptem tichý spánek —
a „Husejn“ slavík v nočních písních zpíval.
Ó, nemáš v srdci žádného už citu?
Což's v srdci tvrdší, nežli tvrdosť sama?
Hle, tvrdosť těchto stěn tě zahanbí tu —
neb „Husejn“ ozvat se, je píseň stěnám známa.
A tento Husejn když v mé srdce jaro vnesl
a šťastný v tuto moji náruč klesl — —

Ty chvěješ se? ty v tváři bledneš celý?
Vím, že byl Husejn tobě příliš smělý;
že cena od tebe naň vysazena,
by hlava jeho v posměch byla vyvěšena.
Však jest-li že tě o tvůj záměr zloupil,
věř, Mehmede, že draho si to koupil.
Po všechněch světa koutech lid tvůj slídil po něm
a posly rozesílals pěšky, koněm,
co zatím on se u mne šťastný skrýval,
zapomněv tebe, láskou mou oplýval.
Že úkryt jeho našli lidé tvoji —
to není div, neb nebyl v konci světa;
a kdo se sladkým mlékem lásky kojí —
on aspoň nedbal, co se kolem něho rojí,
a proto s bezpečností jeho bylo veta.

Lid tvůj ho našel. Zápas ten byl tuhý.
On poznal, oč se jedná, poznav tvoje sluhy,
a jak se na pravého reka sluší,
on bránil sebe s tělem, s celou duší.
Však byla přesila na lidu tvého straně,
a Husejn svázán a vší zbaven zbraně,
tak jako dítě vlečen v jejich středu —
lev spoutaný a tigři v jeho sledu. —
Já polekána na pavlánu stála,
a zoufalosť se o mou duši drala —
a jindy jemně „Husejn“ mluvit zvykla,
„Husejne!“ z vší jsem duše síly křikla.
On obrátil se na moje volání,
a zřel, jak má se náruč za ním sklání —
„Husejne!“ volám opět, volám zase,
že všechnu zoufalosť moh' číst v mém hlase — —
aj div! S rukou mu hračkou pouta spadla
a ruka za pas jednomu z nich vpadla,
a mžikem blesku padla na zad rána,
a dřív než mysl jich zpamatována,
co při nich se a co se vůkol děje:
Husejnův kůň již tamto v úžlabinu spěje,
odnáší pána přerychlými skoky,
až už mu štítem četných vrchů boky.
Já šílela radostí, zajásala,
a vlastní skráně rukou objímala,
a slzy radosti mi vyhrkly na líce,
že Husejna již nedostihnou více.
Tři v jeho stranu pustili se cvalem,
by ztrátu v okamžiku zanedbalém

Hle Husejn! — jak to uchu zvoní sladce,
jak vlnka, jež přes proutek žblunká hladce —
to jmeno, když ponejprv ke mně znělo,
to všechněch ptáčků písně v sobě mělo,
a „Husejn“ zašeptal mi každý vánek,
„Husejn“ potůčka jemný zpěv zazníval,
a „Husejn“ mluvil šeptem tichý spánek —
a „Husejn“ slavík v nočních písních zpíval.
Ó, nemáš v srdci žádného už citu?
Což's v srdci tvrdší, nežli tvrdosť sama?
Hle, tvrdosť těchto stěn tě zahanbí tu —
neb „Husejn“ ozvat se, je píseň stěnám známa.
A tento Husejn když v mé srdce jaro vnesl
a šťastný v tuto moji náruč klesl — —

Ty chvěješ se? ty v tváři bledneš celý?
Vím, že byl Husejn tobě příliš smělý;
že cena od tebe naň vysazena,
by hlava jeho v posměch byla vyvěšena.
Však jest-li že tě o tvůj záměr zloupil,
věř, Mehmede, že draho si to koupil.
Po všechněch světa koutech lid tvůj slídil po něm
a posly rozesílals pěšky, koněm,
co zatím on se u mne šťastný skrýval,
zapomněv tebe, láskou mou oplýval.
Že úkryt jeho našli lidé tvoji —
to není div, neb nebyl v konci světa;
a kdo se sladkým mlékem lásky kojí —
on aspoň nedbal, co se kolem něho rojí,
a proto s bezpečností jeho bylo veta.

Lid tvůj ho našel. Zápas ten byl tuhý.
On poznal, oč se jedná, poznav tvoje sluhy,
a jak se na pravého reka sluší,
on bránil sebe s tělem, s celou duší.
Však byla přesila na lidu tvého straně,
a Husejn svázán a vší zbaven zbraně,
tak jako dítě vlečen v jejich středu —
lev spoutaný a tigři v jeho sledu. —
Já polekána na pavlánu stála,
a zoufalosť se o mou duši drala —
a jindy jemně „Husejn“ mluvit zvykla,
„Husejne!“ z vší jsem duše síly křikla.
On obrátil se na moje volání,
a zřel, jak má se náruč za ním sklání —
„Husejne!“ volám opět, volám zase,
že všechnu zoufalosť moh' číst v mém hlase — —
aj div! S rukou mu hračkou pouta spadla
a ruka za pas jednomu z nich vpadla,
a mžikem blesku padla na zad rána,
a dřív než mysl jich zpamatována,
co při nich se a co se vůkol děje:
Husejnův kůň již tamto v úžlabinu spěje,
odnáší pána přerychlými skoky,
až už mu štítem četných vrchů boky.
Já šílela radostí, zajásala,
a vlastní skráně rukou objímala,
a slzy radosti mi vyhrkly na líce,
že Husejna již nedostihnou více.
Tři v jeho stranu pustili se cvalem,
by ztrátu v okamžiku zanedbalém

dostihli zas. — Ostatní v hrad k nám vtrhli
a hrad náš v plamen, v popel, v zkázu vrhli,
a za mstu na úprchlém Husejnovi
(ó kýž jim Husejn za to dík už poví!)
mne svázali — ó udatných těch lidí! —
a na kůň vložili a vezli k tobě. —
Můj otec, matka — nikdy více neuvidí
je oko mé! — ti pochováni v hradu hrobě;
čeleď se rozprchla na všecky strany,
a já zde sama, bez všech, bez obrany. — — —
Nemysli Mehmede, že proto v pláči
se oko mé a tyto tváře máčí.
Ó ne! Já plesám v závrativém plesu,
že za Husejna všecko toto nesu.
Ty's starý, Mehmede, a neznáš štěstí toho. —
Já pověděla ti již dost a mnoho.
Nuž, Mehmede, zda vše to z lásky ke mně
se stalo, abys miloval mne jemně?
Ty miluješ mne. Já ti odhalila
též vše, co jsem kdy v srdci pocítila.
Nuž ukaž mi své lásky velikosti.
Ve mně se láska k tobě nikdy neuhostí;
leč tvé-li lásky nesmírná je cena:
dej mé mi nebe zpět, o něž jsem oloupena,
navrať mne nazpět mému Husejnovi,
a srdce naše dík ti za to poví. —
Ty tíhneš zpět? Ty zkřípeš zuby hněvně?
Ó drž se, Mehmede, ó drž se hněvu pevně;
neb v krátkém čase, a snad z nenadání,
zde bude Husejn, a snad bez pozvání.

a kdyby voj měl sbírat s kraje světa,
on záhubu a oheň v hrad tvůj vmetá.
Již tedy jdi a udatně se stav mu v cestu,
než pro mne přijede si, pro nevěstu.
Věz, Mehmede, on muž, jehož se báti,
a jeho hněv je veliký a tebe schvátí.“ — —

A Mehmed zas, jak dítě pokárané,
se táhne zpět; leč tenkrát sopti, kleje,
proklíná žití své, zármutkem postíhané,
a v hořkých slzách staré tváře meje.

VII.

Kam zas tak zhurta, hochu, na tom koni?
Ej, jak se prach v kotouči za ním honí!
Jak lodi plachta k modrému se nebi vznáší,
až — bůh ví, kde — se v pouhé nic rozpráší.
Ej tak! Hahá! Jen tak! — Hahá! — Dobřes
mu splatil.—
Tam vylít' pes a vplet' se k nohoum zadním
a vyceněným zubem koně chvátil,
a kůň udělal kříž kopytem nad ním,
že scvakly mu ty vyceněné zuby
a do všech světů rozlítly se z huby,
a pes tři kotrmelce na zad lítne,
že jaktěživo už mu v očích nezasvitne. —
Kůň dál a dál zas cválá divým spěchem,
že by ho ani čert nedostih' pádným jechem,

že kdybych vejpůl roztrh' svoje tělo,
a všecko divokosti mé z něj vyletělo —
že bych ho ještě nestih' v běhu smělém;
tak jakby vítr hnal se jeho tělem.
Tak mi se líbíš! Tak's mi podle chuti!
Jen dál a dál, kam vlastní chuť tě nutí;
a třebas pot jak rosa tebe osil —
teď aspoň letíš, jak jen tobě milo,
jak snads už často němě pána prosil
a jak to pružné srdce tvoje snilo.
Jen dál a dávej takt si kopyt hlasem
a pusť se v zápas třeba s bleskoletným časem.
Hej dál, jen dál! Jen tak mi přijdeš v hody.
Tak Pegas můj mi smělým skokem lítá,
kdy navštívit chci zasvěcené pěvcům brody,
v nichž opřízněncům věčné ráno svítá. —
Hahá! Sotva co to zde vypovídám,
již komoně ni jezdce nedohlídám.
Tam v dálce jakby byl se v zemi ztratil,
aneb se v ten kotouček prachu zvrátil;
jen temný dusot za horou a plání
mi jeví stranu, v kterou pryč uhání. —
Hej, v pravo nový dusot. Tři tam koně
jak vzteklí uhánějí po průhoně,
a jezdci v pravo, v levo pátrajíce okem,
své koně ženou k předu divým skokem.
Teď přibyli sem ke mně na návrší —
z ubohých koňů pot jak deštěm prší —
„V kterou že stranu pádil komoň bílý?“
Ej, v pravo od vás, pane nad vše milý. —

Hahá! Teď pustili se všichni v křivou stranu,
mně kývajíce díky místo hanu.
Jen jeďte. Třebas novou cestu znáte,
však nenajdete, koho tam hledáte.
A tebe uchránil sem, komoni můj bílý —
teď zvolna jen a šetři svoje síly.

VIII.

Vy oči, oči, jakou moc to máte,
že všechen pokoj lidem odnímáte?
že člověk, vaším kruhem postižený,
již neodejde z něho beze změny?
že byť se vrh' i ve hlubiny moře,
již nikdy nezbude sladkého v srdci hoře?
že byť od vás i v širé kraje světa zašel,
že zas se vrátí, by vás opět našel? —
Ó šťastná chvíle, kdy jsem poprvé vás spatřil
a vámi srdce s jejím srdcem sbratřil.
Ó šťastná chvíle, mnou žehnána ještě v hrobě,
kdy jsem v ně nahlíd', milenko má, tobě.
Tak sladký bol se v srdci mém ozýval,
a každý nový den mi kvítí v cestu házel —
já láskou nadšené ti písně zpíval,
a netušený ráj mne všude doprovázel. —
Vy oči, jež Husejnu v mysli dlíte,
vy všude, všude vy ho zprovázíte!
vy svítíte mu ve dne, svítíte mu v noci —
ve dne mu sluncem, hvězdami mu v noci.

V tom vaše kouzlo, že vás všude vidí,
a že ho k sobě táhnete neznámou silou,
že vaše mocnosť jeho kroky řídí
a cestu ukazuje řečí sladce milou.
Kdykoliv oči přimkne v noci, ve dne,
dvojí mu světlo až na samé srdce sedne
a rozpálí ho ohněm v mladém hrudí,
že jako zdivený se ze sna zbudí —
že dál se musí světem širým honit
a z očí svých žalostné slzy ronit,
dokud svým okem ve vás nespočine
a drahé srdce ku svým ňadrům nepřivine,
dokud vám sám a líbeznými slovy
svůj dlouhý žal, svou radosť nevypoví:
že pojednou tak ste ho opustily,
kdy mladý ste mu život sněním otrávily.

IX.

Hahoj, jak volně kůň se cítí zase,
kdy v rodném kraji zas po dlouhém čase!
Jak řičí vesele a srdnatě jak skáče
a z oka — bůh ví! — radosti že slzu pláče.
Jak nožky hrajou v libozvučné míře,
jak střihá uchem to militké zvíře
a vzpíná se a radostí se třese
a dvakrát rád na hřbetě pána nese!
Jak podkovou vesele o zem zvoní
a hlavu zdvihá a ji zase kloní,

a řehce zas a říčí zas a zase
a novou radosť v každém novém hlase!
Ej, jakpak možná zapřít radosť vlastní,
kdy po dlouhém jsme čase opět šťastní,
kdy doma sad a háje uhlídáme
a mezi svými svou si píseň zazpíváme! —

A jako bleskem se to rozletělo v zemi,
že Husejn zde, a radosť meži všemi;
však radosť ta jen potajmo se šeptá,
kdy potichmo jen druh se druha zeptá.
Lidé se scházejí a sestrkují hlavy,
ten to a onen ono v řeči praví;
mluví se o Husejnu, Mehmedovi
a jiné též, co dá se říci slovy.
Husejn se drží krytě v skrýši, v lese;
avšak až tam se lehké slovo vnese,
že Mehmed bezstarostně čas svůj tráví
a v stěnách harému se s láskou baví.
Prokletý Mehmed! — Husejn přestrojí se chvatem,
by nebyl poznán, vyměněným šatem,
a kvapí mezi lid a pátrá všade,
kdo takou změnu do Mehmeda klade.
Však co ví lid, co srdce pánů mění! —
Potká ho eunuch. V divném podezření
se dívá na Husejna — sotva hloupý,
a zdá se, že mu Husejn sebe neuloupí.
Leč Husejn pistolí na něho změří
a druhou rukou štědrý měšec dává;
eunuch se bojí rány, zlatu věří,

padá na tvář a v milosť mu se vzdává.
„Pověz, kdo Mehmeda v harémě těší?“
„„Ó, pane, to ti nikdo jiný nerozřeší,
ne já-li. Spolehni se, já tvůj věrný sluha,
a ode mne se dozvíš, jako od soudruha.
Nedlouhý tomu čas, kdy z podvečera
ji přivedli. Však za příčinou šera
sem nerozeznal její podobu —““
„Mluv zkrátka, pse, sic odešlu tě do hrobu.
Jakou má tvář a jaké její oko!“
„„Ó, pane, tebe vážím sobě převysoko.
Věř, že mi často hlava točila se kolem
a srdce mi se nakazilo divným bolem,
kdy z dálky jen sem viděl oči její,
jež slasť a bolesť v lidské srdce lejí.
Ký tedy div, když Mehmed dni a noci
se cítí zatknutým a v jejich moci —““
„Dost, pse; zde vezmi zlata hrsť a boj se smrti,
jazyk-li tvůj tajemství slovem zdrtí,
cos tady mluvil ke mně.“ — Eunuch hned se vzdálí.
V podivný mrak se čelo Husejnovo halí,
a nemýlí-li mne tak něco v jeho oku,
splývá mu slza v stříbrolesklém toku.

„Tak krátké“ — mluví — „štěstí mi dopřáno,
a již je větrem do všech konců rozehnáno.
Ten anděl — ó nesuďte lidé přísně.
Jen lidský osud u věno mu dáno,
jen lidské radosti, jen lidské tísně
a její den měl jenom lidské ráno.

I její srdce podrobeno změně —
vždyť srdce vrtkavé je každé ženě.
A předc tak krásná! Že ten soujem klamu
v tak krásné podobě se oku šeří,
že smysly zpité světici mní samu
a srdce miluje a klamu věří!“ —
A na čele se vráska řadí k vrásce —
Husejn se domnívá, že sklamán v lásce.

X.

A „válka!“ vykřik' Husejn mocným hlasem,
a „válka!“ volá ozvěna vší silou,
a kůň zařehtal v skrýši stejným časem,
jak by byl zaslech' píseň nade všecky milou.
A v Husejnovi nabobněly všecky žíly,
jako by byly válku všemi ústy vpily;
neb srdce na krev jemu rozedráno,
jen krví může v mír být zkolíbáno.
I oči naběhly mu krví celé
a po krvi je tělo zhladovělé,
a srdce duše, všecko po krvi jen prahne,
až srdce krev a krví ji dosahne. —
Tak rychlé změny lásce krátí ve zápětí.
Husejn co vyhnanec v neznámou dálku letí,
tam zapomíná všechněch z domu trýzní,
a doma teď — a po krvi zas žízní. — —
Zas jako bleskem zpráva kolem letí,
že k válce káže všem se připrávěti,

by mezi sebou seřadili houfce smělé,
a Husejn že jim postaví se v čele.
Teď právě čas a volnosti všem dosti;
neb Mehmed tráví čas teď v netečnosti,
a ať se to neb ono kolem děje,
Mehmed se mimo lásce všemu směje.
Ba ani zprávy žádné nepřijímá,
ať přinášejí cokoli v svém štítě —
pro vše, co mimo harém, Mehmed dřímá,
a doma rozmařilý, jako dítě. —

Hahoj, jak zaznělo to koni milo,
když slovo „válka!“ jeho ucho vpilo.
Jak se mu mladé srdce v těle pozatřáslo,
že v ňadrech vřelosti mu posud neuhaslo!
Na uzdě hryže, trhá pyšnou hlavou
a dupe nedočkavě nohou hravou,
a vzpíná hřbet, tak jak by zval již pána,
by nečekal ni do příštího rána,
leč aby hned se do sedla mu hodil
a na vzduch volný zas ho doprovodil.
Háló! Teď není marné, koni, tvoje snění;
tvá samota se v krátce tobě změní,
v šik válečný seřaděni druzi tvoji,
tvůj pán je povede k smělému boji —
již píseň válečná zní kol a kolem,
již bílý tábor rozkládá se polem,
a jest-li ve vítězství příští den se všatí:
ta píseň tvému pánu — tobě platí!

III.

by mezi sebou seřadili houfce smělé,
a Husejn že jim postaví se v čele.
Teď právě čas a volnosti všem dosti;
neb Mehmed tráví čas teď v netečnosti,
a ať se to neb ono kolem děje,
Mehmed se mimo lásce všemu směje.
Ba ani zprávy žádné nepřijímá,
ať přinášejí cokoli v svém štítě —
pro vše, co mimo harém, Mehmed dřímá,
a doma rozmařilý, jako dítě. —

Hahoj, jak zaznělo to koni milo,
když slovo „válka!“ jeho ucho vpilo.
Jak se mu mladé srdce v těle pozatřáslo,
že v ňadrech vřelosti mu posud neuhaslo!
Na uzdě hryže, trhá pyšnou hlavou
a dupe nedočkavě nohou hravou,
a vzpíná hřbet, tak jak by zval již pána,
by nečekal ni do příštího rána,
leč aby hned se do sedla mu hodil
a na vzduch volný zas ho doprovodil.
Haló! Teď není marné, koni, tvoje snění;
tvá samota se v krátce tobě změní,
v šik válečný seřadění druzi tvoji,
tvůj pán je povede k smělému boji —
již píseň válečná zní kol a kolem,
již bílý tábor rozkládá se polem,
a jest-li ve vítězství příští den se vsátí:
ta píseň tvému pánu — tobě platí!

III.

I.

Ne lehko pěvci, vylíčit ty boje,
než prasknou života křehounké nitě;
ba každá žilka chce mít právo svoje,
a bez boje se smrti nevzdá ani dítě.
Každý ví nejlépe, jak s ním to stojí,
a mnohý snad si trpkou ránu hojí,
o němž se domníváme, že se směje;
svět stále týž, jen různé obyčeje.
Svět, chcete-li, jest velké radovánky,
při nichž jí každý do syta a pije,
a radosť všem ovijí rozmařilé spánky —
a blázen, kdo si při hodech ni nepřipije.
A chcete-li, je vystaven svět z velkých bolů —
jen samý nářek, útrapa a tíseň;
my proto zde, bychom trpěli spolu,
a jen tak někdo hvízdá veselou si píseň.
Svět takový je, jak ho právě chcete,
a na světě je zrovna všeho dosti;
rozdíl jen ten, že mnohý s kostí maso hněte
a mnohému že dostanou se holé kosti.

V nestejné přízni stojí u osudu lidé,
a proto snad se všechněm zdá svět různý;
mnohý snad plýtvá vším a mnoho po něm zbude —
však čekat na zbytky, mnohého lós je hrůzný.
Ký div, že svorně radují se hosti?
Vždyť při hostině jídla, pití dosti;
a jest-li venku služebná jim chasa
je ráda, když ji zbude kousek masa,
a veselit se musí k tomu smutná,
když pánům všecko převýborně chutná:
vždyť proto chasou.

A psům a žebrákům se taky lecos hodí —
neb sedět za stolem se každý nenarodí.
Ba lidé, co jsou na čuměné venku,
z nichž jenom někteří snad ve přístěnku —
ti sotva troufají si povědíti,
že též by dovedli se dobře míti,
že dovedli by při mísách a při poháru
též jíst a pít ku společnému zdaru.
Tak jest. Za stolem sytý host se k jídlu nutí,
a venku zůstávají při dobré jen chuti.
Však možná, že v tom leží moudrosť velká,
již nepochopí mysl naše mělká;
neb kdyby pohodlí jen bylo našim tělům —
jaká by práce zbyla spasitelům?
Mně jedno. Ať to na vrub, líc obrátím,
tím sotva něčí bolesť o píď zkrátím.
A proto svou si píseň hvízdám podle chuti,
tak jak mne právě duše, srdce nutí,

a někdy veselou a někdy smutnou —
jak právě nutnosť toho cítím nutnou.
Nežije člověk pouze kouskem chleba,
a lidem spasitelů ještě mnoho třeba.

II.

Jen změny jsou nám v světa tanci přezábavném;
my měníme se a svět stejný dále běží.
Kdo Mehmeda znal ještě před nedávnem,
ten dnes již, trvám, poznal by ho s těží.
Ba Mehmed celičký zas jako vyměněný.
Však ne snad takový, jakým byl dříve,
než Mejrimou pocítil v duši změny,
a aby teď snad byl zas mysli divé.
To ne. On s sebou sám teď v velkém boji,
a časem sám snad neví, na čem stojí.
Kdy poznal Mejrimu, tu všecky síly
v něm vrhly na předmět se zvláště milý,
a všecko co se mimo to s ním dálo,
to zcela mimo jeho dbalosť stálo.
Jen u ní hledal všecko štěstí svoje.
Jak víte, nenašel je; nové boje
se v sestaralé jeho mysli strhly
a snad již navždy poklid mu z ní zvrhly.
Teď není divoký a také mírný není —
leč z jednoho se stále v druhé mění.
Tak mnohou chvilku soptí divokostí,
až strach se do všech, co jsou kolem, hostí;

a hned zas na to jeví duši měkkou,
že až mu slzy z starých očí tekou,
a mysl jeho na pohled tak klidná
a ku každému jako k bratru vlídná.
Leč zas jen chvilkou. A hned zase na to
zdvojnásobněné slibuje dát zlato,
kdo Husejnovu odevzdá mu hlavu.
Leč hned zas nazpět béře tuto zprávu
a všechněm hrozí přísným trestem smrti,
kdo nenáviděný ten život zdrtí;
živého aby přivedli, on sám že nad ním —
leč slovo uvázlo mu na jazyku
a on jak šílený ubíhá stěnám hradním,
a lidé nenavyklí tomu zvyku,
s podivením druh na druha se dívá
a na nejvejš jen povážlivě hlavou kývá.
Tak jest. Starosť již nezná plýtvat silou;
kdo v stáří sklamán o myšlénku zvláště milou,
ten nedovede ztrátu sobě nahražeti —
a proto v stáří bývame už jako děti.
Co stáří sobě za jediné oblíbilo,
jen smrtí toho docela se vzdává;
musí-li dřív — nu mnohé srdce snilo,
leč stařec pak ni zoufat nepřestává.
Harému Mehmed zcela již se straní,
a černý eunuch tam teď jako pánem.
A eunuch rád. Neb žádné povinnosti pronedbání
ho ze sna nebudí před časným ránem.
Podivný Mehmed. Ve chvilce se změní.
Hned hledá samotu a všech se prostí,

a hned zas samota po vůli jemu není,
a hledá pitky, zábavy a hosti.
Kdys právě zased' divý ku hostině —
zrak jevil divokosť mu v ňader klíně:
tu vrazil posel kýs do dveří pádný
a oznamoval, že zas Husejn zrádný
se chystá mocí k odpornému boji
a kolem něho že se Albancové rojí — —
a Mehmed vyskočil a místo díků
pohroužil v posla vražednou svou dýku.
Již nikdo netroufal si mluvit slovem
o Husejnově počínání novém.
Leč hned zas Mehmed, jakby byl se vzpamatoval
a v mysli zase dávnou rozvážlivosť choval,
poroučí agům, aby každou chvíli
po hotově mu měli svoje síly,
a kdyby měli všecky síly napnout,
by pomohli mu Husejna psa lapnout.

III.

A vojska proti sobě táborem již leží.
Jest právě večer. Větřík milý svěží
se ozval dolem s tichounkou svou písní
a leccos z ňader odvál, co je tísní —
leč ledacos i přivál, co se jinde krylo,
neb ledacos se jeho hlasem probudilo.
Na nebi vzešla večernice — hvězda lásky,
a leckdes ptáčkův ozvaly se hlásky,

a nad zemí se svatý pokoj složil —
jen v ňadra lidí nepokoj se vložil.
Podivno. Když po nebi černém blesk, hrom těká
a hlasem zuřivým své hlásá hněvy:
tu člověk krotne a se hněvu leká
a každé hnutí strach v něm, bázeň jeví.
Dnes večer tichý, jemný; nebe klidné
a jako dívka lahodné a vlídné:
předc člověk proti sobě zuřit nepřestává
a za kratochvil válku sobě vyhledává. —
A co je člověk? Na ten svět jsme vyvoláni,
jak deštěm bubliny v stojaté vodě;
a sotva mléku matky odchováni,
již jeden druhému jsme k nepohodě.
Hloupého chytrý o pohodlí zloupí,
a lupem tím si základ svého štěstí koupí.
A ještě šťasten, kdo se prodral k předu;
leč mnohý tlačí se a bez výsledu.
Pak přijde smrť a srdnatě nás chopí —
a žbluňk! nás ve věčnosti moři ztopí,
že padnem ke dnu jako mlýnský kámen —
pět kol nad námi, a je s námi amen.
Ten žold si jistě všichni vyholdujem,
ať tak či jinak svět ten proputujem.
A naše věčnosť? Smrť je jenom věčná
a její práce vždycky stejně vděčná.
Nevím, zda král či žebrák víc jí platí;
leč vím, že všechny stejným rouchem šatí.
Nemyslete, že zabíhám zde schválně,
aneb že na život se dívám kalně.

Přede mnou celý život rozstřen leží —
leč jeho nit jenom až k konci běží.
A kdo nám výmluvně ty konce zjeví?
Jen každý ptá se — ale nikdo neví.
To právo neodepře mi snad žádný,
že pak-li osud lidský — často zrádný! —
svým zpěvem sem až k konci doprovodil,
bych otázku: co pak? si nenahodil.
S tou ovšem nejde k lehkému to konci,
a po té odpovědi daremní jsme honci.
To však mne netrudí. Mně milo jest se dívat,
že pokud můj čas, umím aspoň zpívat;
to „pak" — to přijde pak a sebou samo,
ať neznám je anebo ať mi známo.
Snad bych byl nepřišel na tato slova scestně,
neb mnohých snad se dotkly přebolestně;
leč Husejnova jsou to slova vlastní.
Neb když chcem v neštěstí být zase šťastní,
a válce svěříme nejisté kostky,
pak nejsou mysli daleké ty mostky,
že když i život na to nasadíme,
že lehce vše — i život utratíme.

IV.

Bůh ví, že mysl mi to jaří mladou,
když tak se na ten jejich tábor dívám;
myšlénky svěží v mysl mi se kladou,
že v struny zabřinkám a živěj zpívám.

Jak švarný houf tam kolem ohně sedí,
jak mysl junácká jim z očí hledí!
A stařec tam už s stříbrnými vousy
a hoch, který se ještě nezmoh' na licousy.
Však mysl všechněm v podniknutí stejna,
a třebas na počet jich nevelká jen hejna,
předc chrabrostí a vůlí každý rovný.
V těch tvářích půvab zdá se být mi nevýslovný.
Kmet jeden povstal a v ta mluví slova:
„Junáci! Co nám zejtřejší den v lůně chová,
zda pak smít budem žít už s pokojem a klidem —
to od nás závisí, zda si to vydobydem.
Já mnohý den a rok už v žití čítám
a mnohý den, v němž chystáno se k boji.
Že sem byl sklamán též, nejitří mysl moji,
neb vinu toho sobě nepřičítám.
Že podlehneme, často věděli sme snadno;
však než sme podlehli, nebylo radno
se s námi vpustit v kolo nebezpečné —
neb naše šavle málo byly vděčné.
Ej, jak má stará mysl mladne mile,
kdy zpomínám si na ty pěkné chvíle,
kdy Turka k smělému sme boji zvali
a dle své chuti píseň jemu zazpívali!
Ty chvíle zůstanou mi boží hody.
A třebas nastaly nám těžké nepohody —
ej, na to zpomíná se vždycky sladce,
a třebas trvalo to za den krátce.
To jako kůň, jenž uzdám vytrhne se
a volnou nohou přes pláně se nese,

a byť i věděl, že naň bič zas čeká:
aspoň tu chvilku volným vzduchem těká,
a jestli že pak pouto jeho šiji spíná:
on pro tu chvilku na ně zapomíná.
Junáci! Mějte naději v svých prsou mužnou,
vyvrzte z duše všecku mysl služnou.
Kdy Husejn s námi, málo nám se báti,
že proti nám se vratký osud zvrátí.
My dlouho byli spoutanými sluhy,
a zejtra na nás, splatit svoje dluhy!“ —
„Aj Husejn! Husejn!“ ozvaly se řadou,
neb Husejn právě k nim se krokem blížil,
by přispěl slovem jim a spolehlivou radou,
a mysli povzbudil, jež těžký osud ztížil.
A Husejn ku všem jako bratr vlastní;
tu těší, tam potřásá chrabrou rukou,
a všechněch srdce jemu vstříc jen tlukou,
a všichni při něm jako děti šťastní.
Odchází dál. Ti kolem ohně sedli,
o dávných půtkách milý hovor vedli,
o hrdinách, jež za příklad svým dětem
vždy bude pověst v slávy šat odívat,
a o nichž stařec s bílým vlasů květem
za pozdních časů ještě bude písně zpívat.
Ej, jak tak mladě všechněm srdce tluče!
jak by se vrhli v divé proudy ruče!
Hrdinství znak každému trůní v čele
a hrdinou být žádá každý směle.
A jak pak nežádat si vroucně toho —
vždyť padnout na svou zem — to věru není mnoho.

A zvlášť, když z zkušenosti napřed víme,
že smrtí tou se z světa neztratíme,
a že až vzejde příštího dne ráno,
že o nás taky bude zazpíváno! —
V společnou píseň mísí jich se hlasy,
že zejtřejším dnem nové vzejdou časy.

V.

Noc vzešla milá, půvabná a krásná.
Na nebi prokmitují světla jasná —
neznámá ruka s pochodní tam chodí,
a kde se uzdá jí tam světlo hodí,
až celé nebe v milé záři zplane
a člověk divit se a divit nepřestane.
Z hor východních zardělá luna vstává,
lehounké mráčky zvou ji ve své sítě.
a luna zahrává si jako dítě:
hedbávným leskem kraj jim obetkává
a odkvapí a jako královna se leskne,
jíž mnohé snad si srdce pozasteskne.
A od hor mráček v dálku odkrádá se,
jak ptáčků bílý sbor by letěl za dne;
bůh sám ví, kam ten mráček ubírá se —
snad na růži co ranní rosa spadne.
Z okolních lesů jemný šepot dýše,
tak jako milenců potajmé řeči;
měsíce lesk se v vodách brouzdá tiše,
a vlnka toužebně mu k nohoum klečí.

A všecko, kam se oko mé obrátí,
jak zkamenělý sen mi býti zdá se;
i hora ta, jež v dálce tam se tratí,
spíš mému snu, než hoře podobá se.
Teď z mladounkého na blízku tam hvozdu
zalétá ke mně zvučná píseň drozdů,
a slavík dobu písní v srdci tuše,
vylévá zvuky z nejhlubší své duše.
K těm přidružili teď se jiní ptáci
a již jakoby byli jedno moře,
v němž hlas jak vlna vstoupá a se ztrácí —
tu slyšet slasť, tam hluboké zas hoře.
Překrásný večer. Nerád mu dám s bohem!
jeť poslední, jejž v této básni zpívám,
a proto, než se potkám s ním zas v čase mnohém,
s navlhlým okem ještě kol se dívám. —
Již pozdní noc, ba půlnoc už se blíží
a sladký sen již lidem oči klíží —
jen kolem ohňů chodí bdivé stráže,
a časem zavolají, jak jim heslo káže.
I Husejn nespí. Mejriminy oči —
ty ani na čas nelze zapomníti;
ubohá ňádra div se jemu nerozskočí,
neb v srdci převelikou bolesť cítí.

VI.

A jest-li že je konec lásce její!
Nedopusť věčný bože na nebesích —
neb jestli tyto oči klamy krejí,
pak běsi v andělích a andělé jsou v běsích.
Jak rád by Husejn přemluvil se nyní,
že vede válku k vůli svému lidu;
leč ona před lidem ho ze lži viní —
neb kdyby králem byl: on bez ní nemá klidu.
A kdyby vejpůl přetal pouta všechněch lidí
a bylo všechněm jako slunci volně:
pokud on její oči neuvidí,
vždy naříkat jen pro ni bude bolně.
Co je mu po všem širošírém světě,
když na žádném on místě neokřeje?
a co mu po tom, jak se hřejou v teplém létě —
když jej paprsek žádný nezahřeje?
Jindy by snad byl trestal smrtí krutě,
kdyby kdo za lásku své skrýval činy;
teď sám se za ní štítí[5]) nepohnutě,
a přec na sobě nenalezá viny.
V něm nastal velký boj — to mezi světem
a mezi ním. Zda-li zde rostem, kvetem
jen k vůli ostatním, a právo žádné
nezbývá nám k žádosti nezávadné,
by jenom tolik žádali sme nésti,
co zapotřebí k našemu je štěstí?

Zda máme tím o štěstí jenom zvědět,
že nikdy mu nemůžem v oči hledět,
a štěstí pohádka je jenom krásná
od chůvy dětem v mládí zazpívána,
leč nikdy, nikdy, nikdy nepoznána?
Je všecko zde jen propasť přeúžasná
a strastí, bolestí a slzí plna,
a v celém světě nikde žádná vlna,
jež by útrapy nám z duše zmyla
a z čistých pramenů nás napojila?
Či člověk proto plné srdce v ňadrech nese,
že mu tím dříve v ňadrech natrhne se,
že v srdci, v kterém kvetlo květů krásných,
jak v modrém nebi hvězd za nocí jasných —
že jedním dechem květů národ zesne
tak jako mrtvý, do hrobu když klesne,
a srdce zpustlé svěžesť svoji svěsí,
že až se srdce sama sebe zděsí? . . . .

A před něj žena předstoupila krásná,
tak jako dennice na nebi jasná.
Aj zdá se mu, že do srdce mu vrůstá,
že v srdci mha se rozstupuje hustá,
a z ní dvě oči takým leskem svítí,
že v srdci k nim přesladkou touhu cítí.
on neví, jak mu je. Leč jako omámený
odchází, nočním šerem neviděný,
a kam ty oči ukazují cestu —
za nima kráčí k Mehmedovu městu.

VII.

Tak mrtvé ticho v městě Mehmedově,
tak jako o půlnoci na hřbitově;
a smutno v něm, kdy tmou tak zahalené,
tak jako v duši, bolem obalené. —
Ty místa známá, kudy Husejn kráčí,
a každý krok se jinou uspomínkou značí.
Leč v jeho ňadrech těžko tak a bolno,
že zpomínat si, není jemu volno.
On jde a jde, a sotva sám se o tom zpraví,
zda hledá místo, kde se pozastaví.
Leč každým krokem přibývá mu tíže,
čím od táboru dál a hradu blíže. —
Již prošel bezpečně skrz stráže hradu.
Od stráže si ho nevšímnuto ani;
buď voják netušil v něm žádnou zradu,
buď nepomyslil na hesla se pozeptání —
on prošel. Ticho jako nade rovy.
Zde před ním známé stěny harémovy.
Na srdci tíže těžká, jako příval,
a těžší, čím se déle před se díval,
a stále tíž ten v srdci nával nese,
že myslí, že mu srdce utrhne se.
Až je mu teskno, jak ho všecko tísní.
O strom se podepřel a z duše rozechvělé
se tlačí smíchem zoufalostí hejno celé,
až pak se prolomilo v této písni.

Husejnova píseň.

Trvá-li věčnosť čtrnáct dní —
pak brzy bude věčný soud.
Má milá, kaj se ze hříchů —
mou tvář už vymyl slzí proud.
Trvá-li věčnosť čtrnáct dní —
i s peklem přijmu za vděky;
však budu věčně litovat,
že's andělem — jen na věky!

A ticho zas. I v Husejnových ňadrech, zdá se,
že krutosť bouře zvolna ukládá se.
Leč ňadra ještě jako strom se třesou,
když silné větry bouřku v dálku nesou.
Teď z očí mu se četné slzy vyronily —
a tím si ňadra, duše, srdce ulevily.
Noc tichounká — nebi i zemi milá,
a kdekoliv se zjeví — přespanilá.
Na nebi po jasných si hvězdách kráčí,
na zemi květ a strom svou rosou máčí,
a nakape-li v ňadra nešťastného spáče,
on sobě uleví a svaté slzy pláče.
Tak ticho — v ňadrech srdce píseň hravá
a v dálce zpěv, jejž slavík odříkává,
a kdyby možná dýl se do hvězd dívat,
slyšel by člověk anděly tam v nebi zpívat. —
A Husejn jakby v duši zmladnul náhle;
již zase přístupný slavíka písni táhlé,

již zase vnímá hvězd a nebes krásy,
již zase volným dechem oddýchá si.
Aj slyš, jaká to píseň zní tak mila,
že celá duše v ni se ponořila?
Tak sladce zní a žalno tak a bolně,
že v srdce bol se vkrádá mimovolně,
a srdce rozbolí se ba až k pláči
a hořkou slzou mladé líce máčí.
Tak milou útěchu mu tato píseň dává,
neboť v ní známý šezdár rozeznává,
jenž sladkou milotou mu duši baví,
a lásku v jarní kráse před duši mu staví.
Zas ticho. Šezdár utich' a zpěv nový
odtamtud zazníval sem těmi slovy.

Píseň z harému.

Proč váháš přiletět,
holoubku můj?
Hrdlička tobě odňata,
miláčku můj!

Ó přileť, budem svoji zas,
holoubku můj,
budem se líbat v ústa zas,
miláčku můj!

Ta píseň poslední s něj tíži sňala,
že ňadra volněj než kdy před tím oddýchala.

Jen za odpuštění ji v duchu prosil,
že v srdci podezření k její lásce nosil.
„Zejtra se dostavím!“ volá, a noční stíny
ho pohroužily ve své temné klíny.

VIII.

Z východních hor mladounké slunce vstává,
a jako dítko s kvítky si pohrává;
kalíšky otvírá a stříbrem kropí
a hezounké své líce v rose topí —
z kalíšků přesladké ty kapky pije
a jimi hladké svoje čelo myje —
na nebi čarokrásné modro spřádá
a jasnou barvou vesmír obekládá.
Od hor se starou cestou dál ubírá
a lidem noční spánky s očí stírá.
V lesích si ptáčky zpěvně povídají,
co za odešlé noci jim se zdálo,
a květy oči sobě protírají,
že ranní slunce zas se rozesmálo.

Již obě vojska proti sobě táhnou,
a obě po krvi a po vítězství prahnou.
A jedněm Husejn v čele, Mehmed druhým,
a oba proti sobě s vojem tuhým.
Albánci zapěli si píseň zvučnou
o bitvě, o smrti a vítězení,

a jako jiskra projelo to řadu hlučnou,
že bázně ani v jednom srdci není.
A allah hú![6]) zas Turci zavřeštěli
a jako vzteklí mezi ně se vrhli.
Mnozí již naposled tak rozprávěli,
neb sotva promluví už, komu hlavu strhli.
Nastalo vraždění a krve prolévání —
na zemi mrtvola si stele trupem,
a přes mrtvé se živý popohání,
až padne též a bude smrti lupem.
Ej, jak tam Husejn lítá na komoni,
a hlavy stíná jako makovice —
hned tu, hned tam o šavli mečem zvoní,
hned jinde jako divá povichřice,
a kde se nebezpečný uzel zdrhá,
tam jako blesk se bez prodlení vrhá
a přetíná a trupy seje na vše strany
a hned zas jinam letí jako štvaný.
I starý Mehmed v jiného se odil,
ba řek' bych, třicet let že s sebe shodil;
a kde jen jaké nebepečí vzniká,
tam jeví zkušeného bojovníka.
Však v celku možná říc, že smrti šetří.
Snad v Husejnovi ještě něco větří,
co žádá odporu opravdivého,
snad šetří několik těch smrtí na jiného —
to těžko říc. Leč leckdys, když ho zhlídne,
jest jeho pozření pramálo vlídné,
a kdyby jinde nevolalo nebezpečí,
s ním jistě že by přeměřil se v seči.

Však již se setkali. A jeden a i druhý
jako dva dravci dávným vztekem štváni:
jim nevyhnutelný je zápas tuhý,
neb krvežízní obadva jsou hnáni.
Leč divná věc. Kdy Mehmed pohlíd' na Husejna,
vyhrkly z očí jemu slzí hejna,
že koněm trh' a letěl jako lítý,
kde boj ho požadoval okamžitý.
I Husejn zas hned tu, hned tam se vrhá,
a co mu přijde v cestu, jedním rázem mrhá.
Zas setkali se. Mehmed všecky síly
teď pohotově měl a všecky žíly
tak nabobněly krví jemu zplna,
že vidět, seč si zápasu teď váží,
a jako v moři proti vlně vlna —
takouto mocí Mehmed na Husejna vráží.
Jakoby zoufale meč o meč tesá
a zas se zdvihá, zdánlivě-li klesá,
a převaha se semo tam nejistá klátí,
že těžko říc, kterého který schvátí.
Ej, jak to vesele oběma cinklo —
a teď — ha! jakby klackem do okna se břinklo,
hahá! a Mehmed bez meče na koni letí
a Husejn jemu tuze ve zápětí.
A Mehmed pistol za pistolí na zad pálí,
leč jenom kouř ho před Husejnem zaobalí
a rána netrefí. A již mu Husejn blízký,
již nad Mehmedem mečem břitkým točí,
by na zemi mu ustlal příkrov nízký,
až hlava v dvě se strany rozeskočí — —

pro bůh, jaká to zář se tamto vznesla?
Napřažená mu šavle k boku klesla —
aj, Mehmedův hrad rudým žárem hoří,
a žár se rozlévá, tak jako vlny v moři,
a na vše strany hladový se plazí,
nic nešetře, co v cestu mu se hází.
A Husejn jako bleskem uhozený —
co mimo ni má ještě pro něj ceny?
„Má Mejrimo!“ volá. „Kde najdu cestu?!...“
a jako divý pádí na komoni k městu.

IX.

Ve vojště nastal zmatek převeliký.
A jedni: „Husejn zrádce!“ divokými křiky,
houf jiných: „město hoří!“ divoce se směje
a třetí: „zrádce! zrádce! zrádce!“ kleje.
A každý jako smysly pominulý —
ten hází zbraň a jiný prchá z místa,
tam v tom se všecky krve žízně hnuly,
a koho sáhne, tomu smrť je jista.
A vztekem nejstrašnějším vše se rozehřálo,
co pod velením Husejnovým stálo.
Aj co ten baša? Tak tam líně stojí —
což o vítězství tak se málo bojí?
Zamračený se k svému městu dívá —
a jakby o svém vojště neměl zdání,
a jeho duše vždycky boje chtivá
jakoby změnila se z nenadání. —

Hahoj, pohleďte se mnou tamo k městu —
jaký to jezdec k nám si razí cestu!
To jedou dva, neklamou-li mne hledy;
ten druhý — — snad to dívka naposledy? —
Na mou tě věru, toť sám Husejn živý,
a neklame-li zrak mne nedozřivý —
drží to Mejrimu v nejsladším obejmutí.
Tak jest. Ó jak je sladké oddechnutí
na srdci milenky, kdy teprv v dlouhém čase
sme mohli na něm oddechnout si zase!
Jak třikrát sladší v duši milenčině,
když duši jeho obejmutou k sobě vine!
Husejn jak dítě plesá, jásá, šílí,
ji k sobě tiskne z celé lásky síly,
a v nebekrásných očích sebe zhlíží —
aj, jaktě pozbyl všecku z duše tíži,
a kdyby kůň s ním v samé peklo pádil,
jemu by nebe z duše nevyhladil.
A jeho ústa sladkým ohněm zahořely —
on tak se rozplývá v svém nebi celý,
že na válku a na vše zapomíná
a jenom jí svou duši celou rozepíná.
A jemu jedno, kam s ním komoň letí —
vždyť s ní na každém místě štěstí světí.
Ba ona mu teď dvakrát tak je drahá;
neb vytrhnuv ji z ohně nebezpečí,
dvakrát tak rád požívá nebes blaha —
že skoro zapomíná líté seči.
Leč kůň s ním přímo k místu boje pádí,
jakby znal úmysl již svého pána. —

Nastojte! Nestejný tam boj se svádí,
a hrstka Albánců již skoro rozehnána.
A křiky, proklínání mezi nimi.
Již Husejn objevil se v jejich středu;
leč ještě nevystřízlivěl z jejího hledu —
a ještě neví, že je mezi svými.
„Ha, zrádce!“ z mnohých úst najednou láno,
když od svých Husejna zas uhlídáno.
„Zhyň zrádce! zhyň! zhyň! zhyň!!...“ zas jiných ústa —
a dýmu tma vše zahalila hustá. — —
Když dým se odkradl poznenáhla výše,
vidět Husejna s Mejrimou na zemi tiše;
obadva mrtví v tuhém obejmutí —
na ústech ústa, ale bez dechnutí.

Mehmed sem pádí na komoni sivém,
a spatřiv Mejrimu, ve pláči divém
jak štvaný mezi obě vojska letí
a káže okamžitě v boji zastávěti.
A zas sem zpět a v přezoufalém pláči
své sestaralé, svrasklé tváře máčí
a rukou lomí, turban pere s hlavy
a nářek rozesílá usedavý. —

Již Turci ustali od bojování;
Albáncům zajatí jsou nazpět dáni,
a Mehmed v smutku mrak se halí hustý —
již nikdy úsměv nezahrál mu ústy. —

X.

Tam, kde sem ondy stál, kdy po průhoně
za Husejnem tři uháněli koně,
a já Husejnu lstivě cestu klestě,
jim k nepravé sem ukazoval cestě:
tam na tom návrší sem opět stanul,
a Husejn s Mejrimou mi v mysli tanul.
Ó žel těch očí, jako nebe milých,
že nikdo v studénkách těch přespanilých
se zhlídnuv, zšíleně víc nezajásá —
že zlomena již na věky jich krása!
Žel Husejna, že nikdy, nikdy více
ho ze sna nezbudí ty zřítelnice,
jejichžto slunce mu tak brzy zašlo,
že srdce okřání v nich ach! tak málo našlo.
Ó žel, že cesta, která započala
s největší láskou, taký konec vzala;
a třikrát žel těch mladých srdcí obou,
v nichž láska vznítila se stejnou dobou
a kvetla mile přespanilým květem,
že na něj bylo krásné podívání:
že právě tu se rozloučili s světem,
kdy měli sloučit se k věčnému setrvání. —
Kdo může říc: tak neprávem se dálo,
kdy za dnů mladé lásky máme mříti?
S tím, co se stalo, těžko v zápas jíti;
jen můžem litovat, že tak se stalo. —
A když tak rozvažuju lidské změny,
tu slyším před sebou zařičet koně —

hlas jeho zoufalý, na chřípi pěny
a jako bez sebe uhání po průhoně
a jako šílený nejistým okem těká,
a jeho hříva násilím jak rozcuchána —
že jeho podoba mne samotného leká.
Aj smutný posle, líto mi, žes ztratil pána!
Kůň ohlíží se, jak po známém hlase —
aj rychlým klusem ke mně ubírá se,
a řehce, frká, hlavou mi se kloní
a z oka temného — bůh ví! že slzu roní.
Ó já ti rozumím, šlechetné zvíře;
a jest-li lituješ ty svého pána,
i moje duše bolem překonána:
mně líto Mejrimy v nemenší míře.
Podivno, kterak lichotí se jemně.
Hle ruku, kterou otírám mu pěnu,
mi líže jazykem — snad za odměnu —
a okem skoro radostným pohlíží ke mně,
a dupe nožkou nepokojně hravou,
potřásá jakó nedočkavě bílou hlavou,
a vzpíná hřbet — — neklame-li mne zdání,
mně platí přátelské to vyzývání,
bych vsedl naň. — A věru nelenil sem dlouze,
a po vůli i své i jeho touze,
uháním jako divý k tam té straně,
kam tenkrát Husejn pádil sotva maně,
a jako vítr letím přes doly a hory,
že v pravo, v levo temných lesů sbory
nám v dívém tanci na zad ubíhají
a hlasitým si šumem písně povídají. —

Před námi údolí se rozestřelo,
na němžto s zalíbením naše oko dlelo.
Můj kůň teď volným ubírá se krokem.
Aj, co se tamto zdvihá nad potokem?
Snad ňáký hrob? — Ba hrob to na mou věru,
a jako zahrabán ve štíhlých stromů šeru.
Já přistál blíž. Vedlé potůček hladký
zpěv odžblunkává hrčivě si sladký;
nad hrobem jasmín rozdává svou vůni,
a něco dál, tak jako na výsluní
své větve javor ptáčkům rozevírá
a nebes rosu svými lístky sbírá.
Na hrobě stařec seděl — vyschlý, bledý,
a dlouhý vous tak jako mléko šedý.
Mne neviděl. Neb sotva pozved' hlavu,
kdy sem se zastavil tam se svým koněm.
Ten stařec Mehmed byl. — Snad pro zábavu
rozprávěli dva Albáncové o něm,
tu jdouce okolo: „Zde stále sedí
a jako ztuhlým okem na hrob hledí,
Kýž byl by dávno Husejna už zhladil!“
Domnívalit se, že je Husejn zradil.

Já koněm zatočil a cválal dále,
na mysli osud jejich neustále.
A ještě ohlídnuv se v smutku mnohém,
jim volám: Mejrimo, Husejne — s bohem! —

GOAR.

I.

I.

Volnosti! Národův ty zlaté věno,
šlapána člověkem až k ustrnutí,
ty dítě bolestného procitnutí
a vražděné zas, sotva narozeno!
Buď pozdraven, ty svite v tuhé mlze,
ty růže spanilá a plná těchy:
tvé kořeny — to lidstva dávné vzdechy,
a rosa tvá — to horké naše slze.
Tys píseň písní, kterou lidstvo skládá;
kdo slyší tě, okřívá v srdci vřelém,
kdo pojme tě, stává se spasitelem,
kdo zpívá tě, na kříži v bolech strádá.
Ty chráme velebný! kam oko patří:
za každou šlépěj svaté na smrt vlekli,
za každý kámen krve proudy tekly,
by ti, kdo vejdou, v něm se stali bratří.
Ty vznešený jsi cedr nad Libanem;
stín upachtěné hrudi chladu skytá,
a vůní dýše hlava porozvitá,
kdy ruka sprostá rozklácí tě lanem.

Ty matko milostná, již duch můj světí!
Že z ňader tvých života mléko pili,
vyhnanstvím se ti za to odměnili,
a kdo tě vyhnali, jsou tvoje děti.
Vidím tě, svatá, ve postavě bědné;
ku skalám přikována božská ruka
a hlavu zasypaly smíchu muka:
kdy zase lidstvo s tebou na trůn sedne?

II.

Svým srdcem puzen, ladě struny k zpěvu,
po lidstva útrapách sem bloudil duchem;
pode mnou dřímal svět v úmlku hluchém,
a hvězdy svítily mu na úlevu.
Mně kolem nesly postavy se divné:
půl nedostupné, půl zas oku známé,
má paměť svítí, svit se na nich láme,
a přece vše zas v milém ladu živne.
Vší mocí mysl moje k nim se tlačí,
úchvatná touha prsa mocně tísní,
za nimi tlačí ven se roje písní,
jak včelky z oulu, kam jim křídlo stačí.
A mžikem zanesly mne v dálné země;
jak mléčná dráha proudy řek se břesknou,
jak bílé stužky města, vsi se lesknou,
jak krky labutí pne hor se témě.
My stanem na temeni vrchů holém.
Vidím tu kraj pln rozkoše a vnady,

travnaté břehy, kvetoucí z nich sady,
a pilnost lidskou zelenat se polem.
Hor modrých řada táhlá obzor vroubí:
jak dívku ženich, objímají zemi,
a šumných hájů zelenavé lemy —
je jasné mráčky s nebes světlem snoubí.
Podivná noc, kde zřím vše, jako ve dne:
praménků zrcadlo i růže rdění,
i ptáka podřimovat v polosnění,
i drobnou mušku, kdy na kvítko sedne.
Tou krásou spoután, duch se v pohled tratí;
vždyť kraj ten zemi mé tak podobá se,
že srdce tu jak doma ujímá se,
a člověk sobě s těží jen se vrátí.
„Kýž znám tvé osudy, ty milá země!“
volám a toužím v svatém zanícení.
To sotva vyřknu, kolem vše se mění,
a jinoch krásný přistupuje ke mně.
Oděný světlem, v pohledu tak vážný,
promluvil slova nade všecko blažší:
„Nuž poznej je a budou tobě dražší;
já národů jsem od věků duch strážný.“
Bych odpověděl, selhal sem se v hlase.
On sedna ke mně, zvukem písně jemné
rozevřel listy knihy přetajemné —
co slyšel sem, to povídám vám zase.

III.

Zle vládnul kníže Goar svému lidu.
Ne aby dozrál plod lidského štěstí,
on květy srážel sobě hrdou pěstí —
strom nahý stál, a lid znal jenom bídu.
A vtlačily se k trůnu cizí rody,
jej obehnali nesestupnou hrází;
žeť milost boží na trůn krále sází:
lid slzy ronil a král slavil hody.
Lid poddán jest a kníže sedí výše;
chleb může vínem být i potem zmáčen,
kdo níže stojí, níže budiž tlačen,
a trpět může, pokud člověk dýše.
Toť slova rádců, kdy rozhřáti vínem.
Lakotným naslouchá jim Goar uchem,
a jak mají být jeho činů duchem,
tak dbá zas on, by hned se stala činem.
I pěvce zakoupili jemu zlatem.
A struna, jejíž písně požehnané,
jak srdce dívčino, kdy láskou vzplane,
tu zprzněna, ta krále slaví chvatem.
A s jásotem tu přilhána jí cena,
neb krále postavila v řady reků;
slov neslušno dbát pošetilých věků,
že píseň zákupná je zatracena.
A Goar chová svědomí si čisté;
nermoutí výrokem se dějin světa,

vždyť výrok ten před jeho zrakem vzkvetá,
a z květu plody na světě prý jisté.
On neptá se, jak o něm národ soudí;
máť vojska dost a jeho síla v meči:
a dotlouká-li srdce v smrtném křeči,
tuť na rty kletbu více nevyloudí.
Poslední blaha pablesk hasnul v kraji,
v němž tichou modlitbu již žoldnéř stihá;
ba, když se bledá luna s nebe mihá,
ji utlačené vzdechy nejlíp znají.

IV.

A lidu tvář jak řeka, hladká ledem;
kdo na ni patří, tomu nepohne se,
kdo na ni šlape, toho na čas nese,
s tím prolomí se, kdo ji bije středem.
Jen tajmo někdy, šeptem hnou se rtové,
kdy oko šlehne, slzám bráníc v cestě,
kdy hněv se zatne v uhmožděné pěstě:
led puká, kdy se jaro blíží nové.
Netřeba vždycky slova k srozumění;
máť mluvu mlčení, jak noc má světla,
a byť i stéblo přes den žízeň hnětla,
přes noc je krůpěj v živé klasy změní.
Máť úmlk myšlení; na jeho lodě
přenáší lidstvo vše, co půda zvrácí,
i naději, než v poutech dokrvácí,
i odplatu, i píseň po svobodě.

A jak by upír sevřel ňádra lidu:
na polo bdě, půl v mrákotách se ztrácel,
chtě zvedat pěst, by dávné dluhy splácel,
zas pouštěl ji, by dál se mořil v klidu.
Jeť Goar postrachem, kam jazyk sáhne;
však čím hlasněj se k trýzni trýzeň sráží,
tím více mlkne lid, an činy váží,
a touží nasytit, co v žízni práhne.
Jeť pusto v srdcích, jako v celém kraji;
tu neuslyšíš žerty, hravé zpěvy,
ba i ten dudák již se neobjeví,
kdy večer matky k dítkám zasedají.
Jen otec někdy útrap ticho změní;
vypráví dětem o nedávném čase,
jak volné žití bylo volné chase,
a tiše dodá: „Teď tak více není.“
Pravdivá píseň rozezní se všude;
kdy otec ustane a k dítkám hlíží,
je objímá a v jejich zrak se shříží,
tu matka zalká: „Co z vás dítky bude?“
A otec jat, do blízkých kvapí lesů;
tu ještě ptáci staré písně znají,
tu voní mech a v listech plno bájí,
tu možná vyplakat se v smutném plesu.
A divná věc. Jak hnáni tajnou mocí,
tu na sta po různu již známých tváří,
je tichá luna bledou skrápí září,
a les je kryje pološerou nocí.
Vzdech málomocen, dokud sténá v skrytu;
leč jak se ruky dotkla ruka družná,

tu bleskem šlehla odvaha v ně mužná,
tu prokmitl záblesk společného citu.
O svatá jiskro, převelebné krásy!
Byť k smrti dušená lakotným spěchem,
ty přec vyšlehneš v plamen božským dechem,
a svítíš Israeli k zemi spásy.

V.

Nebyl však naskrz Goar srdce zlého;
byl ještě mlád a velkých schopen ctností.
Leč půda dobrá růži nepohostí,
kdy nezakusí tepla slunečného.
A tak i Goar. Kvasné símě hříchu
od mládí jemu v srdce vštěpováno,
že, sotva přeživ žití svého ráno,
chtě velkým slout, stal velikým se v pychu.
Od srdce lidu odtrhli jej záhy,
jej učili, by lid měl v povržení,
mu rozumět, že cností knížat není —
on uvěřil, neb slova měla váhy.
Leč teplo ze srdce hned nevymizí;
tuť ukázali rozkoší mu vnadu,
kde srdce dojde líbezného chladu —
a lid, jemuž měl vládnout, byl mu cizí.
I nenávisť v něm ujala se brzy:
žeť na záhubu chtění lidu měří,
žeť hada klade k srdci, kdo mu věří,
žeť proti zvůli oni jsou mu tvrzí.

Jej nekojila lidu naděj sladká,
jež dřímá v něm, a steré touhy hostí,
nepoznal kouzla družné přítulnosti,
ni nadšení, jež velkých činů matka.
Tak půdě odtržen, jež mízou zdravá,
z níž pučí rozkoše květ jarým vzrostem,
nerozuměl ni lidu svého cnostem,
a pustošil jej, jako řeka dravá.
Ne moudrá hlava, jež se sváří s tělem;
však hůře, ten-li, k němuž národ zírá,
mu volné ruce robství poutem svírá,
a národu se stane nepřítelem.

VI.

A orloj udeřil. Ta jiskra v troudu,
již Goar první rozněcoval dmychem,
již národ ukrýval hrobovým tichem:
ta šlehla, a žár vše uchvátil v proudu.
Pojednou v hájích zněla volná slova —
vyhnanci dávní, hrdá vznesla čela,
jimž srdce dokořán se otevřela:
vždyť jdouce do srdcí, šla do domova.
Duch všechněch živnul postrádaným blahem,
a jako jaro luhům život dává,
kam dýchne, nejkrásnější kvítko vstává:
tak zde, co státi mohlo, vstalo šmahem.
Zas dudák spraviv sobě staré dudy,
pozapomenutou v nich hledal notu,

ji našed, zapomněl na starou zlotu,
a blažen sám, zaháněl všechněm trudy.
Již národ netajil svou mysl více.
Goar sic lidem svým kraj osil celý,
však stvůry v prvním chvatu oněměly,
jak vlci, když se probudila lvice.
Takť slovo mocné, které volnost mluví.
Jen mysl rádců ví si ještě rady,
a z úkladů se vrhá na úklady —
kdy pěli skřivánci: to píseň suví!
Tu Goar vymýšlel si věci kruté,
zlý rozkaz posýlal se za rozkazem,
však lidu posměch uvítal jej rázem,
jak on se smával v mysli nepohnuté.
Byltť Goar brzy s trůnem osamělý;
kdy na ně padla tíže první rány,
cizinců síly na prach rozmetány,
až trůnu základy se pozachvěly.
Tu Goar k poslední se utek' síle,
a vyštván v zoufalosti slepém chvatu,
nasadil trůn i žezlo na výplatu —
a pozbyl oboje a neměl cíle.
Tak skončen boj. A po útrapě bolné
se jasnem přiodívá národ zase,
volnosti píseň v kraji rozléhá se,
a srdce plesá, poprvé zas volné.
A večernice třpyt na nebes báni,
a rosy lahoda, jež s hůry kane,
a větru chlad, jenž kolem růží vane —
to vše dnes pozdraveno beze lkání!

II.

I.

Buď vítaná, ty hrázi přelíbezná,
vy modré hory, stráně miloteskné,
jichž hlava vznešeným se zlatem leskne,
jichž řeči lahodnější ucho nezná!
Vy stará lbi, vy šedí velikáni,
jichž hruď omládá každým jara tknutím,
z nichž vůně line každým oddechnutím,
jichž hrdá šíj se lidem neuklání!
Vy němí mluvčí, vítaní mi vezdy!
Vám ranní slunce první růže stele,
měsíce lesk po vašem chodí čele,
kam ruka sáhne, nebeské jsou hvězdy.
Vy zdroji půvabu a krásy žasné!
Potůčků chlad a šepot hájů tenký,
a v stínu vůně zlaté prvosenky,
kdy loubím mrkne den a zase hasne —
Vy přátelé, jimž srdce patří celé!
Jak vlídnou vítají tu háje rukou,
tu slavíci nejsladší žaly tlukou,
než létnou v kraj co jara hlasatelé.
Tu prýští vzduch jak panenky dech svěží,
kam dýchne, rozpálí i hruď i líce,

pod patou kvítků jemu na tisíce,
jichž jasný hled, jak pískle matka, střeží.
Tu večer k hravým pastvám srnky loudí,
a na nich víly s sukní podkasanou,
jim oči olivovým ohněm planou,
a v žilách krev jak rosy křišťál proudí.
K vám srdce mluví v nejvroucnějším slově:
již vítejte, vy prsa země-matky.
kdo přilne k vám, ať vssaje úkoj sladký,
jak dítko z doušky na matčině rově.

II.

Kam děl se Goar? — Kdož to ví?
Jak by se zavřela s ním země,
a nezašlehnul ani kmit,
by našli stopu v širém temně.

Vrch stráně, v modrém lůně hor
ustárlý hrad se k výši zvedá,
věk stěny šerem zasmušil,
a s mechem střecha srostlá šedá.
Dvě věže pnou se hradu výš,
ta jedna dávnou ranou pukla,
jak by ji klínem rozrazil;
snad že se bouře v klín ten shlukla.
Tu vrata stály do kořán,
bez závor dvéře spráchnivělé,
a okna jako dutiny
ve sluji, u skal osamělé.

Vnitř hradu starý komnat lesk,
ten k smutku oblék' pavučiny,
a v stropě z puklin děravých
vylétá můra v noční stíny.
I mech tu přelstil nádheru
a na skvostnou se dlažbu vložil,
a bzuče brouk, se druží svou
slast mnohé chvíle na něm prožil.
I sova časem zahoukla,
kdy za lovem na okno sedla,
leč vidouc hmyz a stíny jen,
zas houknouc, jinam křídlo zvedla.
Však nebyl hrad bez půvabu.
Kdy večer trávy rosou vlažil,
skropil též lístky břečťanu,
jenž oknem vniknouti se snažil.
Nad střechou bříza vyrostlá
kmen utkala si barvu sněžnou,
a skalní vrabec přilétal,
by na ní píseň zapěl něžnou.
I ve skulině pod římsou,
zřít šípky, růže levobočky,
a kdy jim větřík zahude,
tu kývají milými očky.
Zvlášť vrchů strážné sousedství
kde se skalou se zeleň střídá,
kde temných sosen šumný sbor
si v hnízdech drobných ptáky hlídá —
kde na vrch cesta klikatá
jak hadů pestrý lesk se plazí,

a jako holub divoký
se nese šměle nade srází —
kde zorané jak ocelí
z mohutných strání zejí puky:
tu kynul hrad co kolébka,
co dílo míru z lidské ruky.
Ba víc! Z protější skály žil
vytékal proud jak stříbro krásný,
ten hrčel šumně v jezero,
v němž lesk' se nebes obraz jasný.
V jezera lesklý klid i hrad
s svou podobou co den se nořil —
na zemi stařec, v hladině
si mladé fantasie tvořil.
Též pověst o něm přemnohá,
ji od starců i dítky znají,
ta lidu hrad ten sblížila:
ač málo znám, že mnoho tají.
Jakýs jej kníže vystavěl
a věnem dal jediné dceři,
však ženichem byl prostý hoch,
ač nápadníci byli steří.
To roznítilo pány zle,
dnem číhali na něj i nocí,
a když se jednou opozdil,
tu přepadli ho zrádnou mocí.
Tu žalost nepřežila choť
dni protrávila v smutku stálém,
noc proplakala slzami,
až zahynula mocným žalem.

Od času toho pustnul hrad
a pustnout musí neustále:
dokud nesroste s lidem žas,
kdo za otce měl lidu krále.
Tak v báseň složil víru lid,
jež z předtuch věčné pravdy vzniká;
že byl by hrad kdy obydlen,
nemá však v lidu pamětníka.
Kdož by sem také zabloudil!
Jeť hrad to přec jen málo vlídný,
a spíše chatrč poskytne
i stan, i odpočinek klidný. —
Kdo však to může usoudit,
co přinésti má příští chvíle?
Hrad pojednou je obydlen —
snad pověst lidu našla cíle.

III.

Kdo jest, jenž mimo nadání
stal novým soudruhem se v hradě?
Není tak snadno povědět,
co s jistotou jest na zahádě.
Tam přišel, jakýs chlapec s ním,
však odkud, nikdo dále neví;
s ním posud nikdo nemluvil,
a kdyby mluvil: zdaž to zjeví?
Z postranních jízeb nejzazší,
tu upravili jen tak mani,

by nedružil se vítr k nim,
kdy noční mlhy k horám shání.
To vědělo se s jistotou,
vše ostatní jen domněnkami;
snad že to poutník zemdlený,
jejž hory přilákaly samy.
Snad lidé kouzlo setřeli,
jež srdce poutalo mu k světu,
snad že to láska zklamaná
teď skalám lká o sladkém hnětu.
Snad láskou jiné podělil,
až nezbylo mu přátel dosti,
a lidem musel uniknout,
by nezakusil lidské zlosti.
Ba žil tu spíš jak v úkrytě,
jak jelen, jenž se kryje v křoví:
ten staví se, kdy šustne krok,
a kdy krok zajde, zas si hoví.
Vidět ho sedat na skále,
jak v neznámý se pohled tratí,
do noci pátrá v jezeře,
jak hvězdami se nebe šatí.
Tam někdy probdí celou noc,
až zastihne ho rána rdění,
a zas tam prosní celý den,
že víc je živ jak v polosnění.
Ni tvář, ni oděv nezjeví,
kam vřaditi jej lze dle stavu;
šat ladně k tělu přiléhá,
však neliší se od jich mravu.

Hoch stejného s ním odění,
však méně zasmušilým zdá se,
a pán kdy tráví v samotě,
hoch po skalinách probíhá se. —
Časem ho s puškou viděli,
jak podvečer se z lovu vrací,
to jedinou mu zábavou,
ba jedinou snad dosud prací.
Víc nepátráno po něm dál,
ač mluvili vždy v podivení.
Navykli. Snad tak musí být,
kdo od děcka tu doma není.
Pověsti dáno volný krok,
že podivín, jenž samotaří,
a dívky na něm vynašly,
žeť bystrý v zraku, milý v tváři.
Na tváři bledost průsvitná,
že mocí poutá k sobě hledy,
a kdo chtěl o něm počít řeč,
ten počal: „cizinec ten bledý.“

IV.

To Goar byl. Kdy tnutím ran
poslední vazby zpřetrhány,
nezbyl mu čas ni k rozvaze,
jak zahojit osudné rány.
Jak psanec, v šatu přestroji,
jak jelen, rozeštvaný v klestu,

za dne se v lesích skrývaje,
neznámou v noci hledal cestu.
Až sem se dostal nepoznán,
tu zastřen pátravému davu;
kde dosud stíny střehla noc,
tam nyní Goar ukryl hlavu.
A podivno; uvyk' tu hned,
ne z obraznosti vábných ludů,
ne z beznadějna zoufání,
leč jako zvíře vykne z pudu.
Ne že se zaťal lidu v šíj
a nohou šlapal jeho vůli,
a lid že pak jej odvrhl,
tu v přátelství se k sovám tulí.
Necítil to. Za sebou noc,
a v den se dosud nerozbřesklo,
jej sen již víc nepřemáhá,
po bdění se mu nezatesklo.
Necítí to. Jak v mechu brouk,
a s vláknem jak se pavouk bratří,
tak našel Goar v hradu skrýš,
aniž by tušil, že sem patří.
Ne že ho slunce zahřívá,
ne háj že šumí vlažným dechem,
ne že se růže zardívá,
slavíka žal že vniká slechem —
ne že se jitro v červánkách
a večer z luny stříbra rodí:
to vše jej k hradu nevábí,
kol něhož krása vojevodí.

Však nehrozí jej také noc,
ni sešlá hradu spousta šedá,
ni nepohodlí, chudý klid,
ni příštího dne starost bledá.
Neděsí jej ni pustý hrob,
v němž pochována zašlost bídná,
jej neděsí ni budoucnost,
ta matka žalů nedohlídná.
Necítí to. Ni radost v něm,
ni žalu neklid pustodravý,
hrad nejme ho, jej nepudí,
a je tu, že tu právě tráví.
A kde též začít s myšlením,
kde vpustit žití kořen nový?
Ze srdcí vyrval sebe sám,
a skála srdci neodpoví.
Kde také hledat světla kmit,
kdy srdce zastřela noc čirá?
Však pustotu necítí též,
v níž nežije, ni neumírá.
Co srdce dosud chovalo,
to rozmetáno bez milosti,
a nový kvítek nepučel,
by k půvabu moh' povyrosti.
Tak stál tu, v zříceninách dům,
jenž nemůže v své rumy lákat,
jemuž ni srdce nezbylo,
by mohlo nad ním pozaplakat.
Tak stál tu, sopka vyhaslá,
poutníka zděsí její dílo,

a nikde zeleň lahodná,
jíž by se oko občerstvilo.
Tak stojí tu, loď sbortěná,
vržena na břeh v bouři lítě,
bez bolu, že se rozpukla —
zdaž vy k ní soustrast pocítíte?

V.

Již leckterý den zapadnul,
i luna změnila své líce,
a mráčky plouly po nebi,
jak bělostné ty holubice.
Již v plné výši letní den,
a růže v červánkové kráse,
večerní dech, jak lásky dech,
a pohrává si v plném klase.
Žežulka dítky uspává,
ze srdce tluče sedmihlásek,
a večer mrká hvězdami,
jak oči přemilostných krásek.
Ze země kouzlo vyrůstá,
z kalíšků line sladká vůně,
a vzduchem písně zašumí,
že div se srdce nerozstůně.

Sedaje Goar u hradu,
zřel, jak se vrací chasa z polí,
jak hlasným táhne průvodem,
jak bujnost sama ve svévoli.

Ne že by s nimi procítil,
jak byl by jejich srdcí částí:
však poprvé mu utkvěl zrak,
kam neuvyknul pozor klásti.
A chasy průvod blíž a blíž,
již pojímá i řeč i slova,
vidí ty tváře osmahlé,
i zrak, jenž v hloubi jiskry chová;
slyší, jak skály ozvěna
o smích i řeč se s nimi dělí,
a nevědomá blaženost
jak z tváře šlehá v úsměv vřelý;
vidí ty milé postavy,
jež nepoznaný souhlas pojí,
ten milý zmatek v poklidu,
jenž smíří hned, v čem hravě brojí —
když došli sem a v pozdravu
vše vlídném kol se něho sulo:
tu jakby prstem dotknuto,
se srdce v ňadrech mocně hnulo.
Jakby v něm jiskra zašlehla,
jež sice hasla v příští době,
však hasnouc, sestry poznala,
a sestry hlásily se k sobě.
Tu jakby duše zkypřela,
a zapadlo v ni jara símě,
za ním se půda zavřela,
však aby jala sladké břímě.
Cos hnulo mu se v myšlení,
to jakby promluvilo slovem,

neznámý byl to sice hlas,
však luzně ve stanu zněl novém.
A kdy již zašli v stíny hor,
a z dáli zvuk se v skalách ztrácel:
stál Goar němý jako sloup
a sluch ni zrak s nich neodvrácel.

VI.

Večerní chvíle lahoda,
ta výmluvným se stala zváčem;
tu bez volání, bez pobud
je srdce krásy vyznavačem.
U konce práce pachtění,
to utuchlo jak denní záře;
teď jiná světla na nebi,
a jiná mysl šlehá z tváře.
Poklid se vůkol rozkládá,
zpěv slavíka, i lístek baví,
a co se v duši vynoří,
jest žití odlesk milohravý.
Tu starci, stříbro na hlavě,
a v ústech plno něžných zvěstí,
tu mládež, svěží v rozpravách,
jak písně mladých ratolestí.
Tu stařen úsměv hovorný,
jenž šedou nit pohádek spřádá,
a k matkám dítek mladý květ,
jak poupátko se k růži skládá.

Tu modrý blankyt s hvězdami,
a luny tvář jak mramor hladká,
a duší táhne blahý mír
jakoby jedna píseň sladká —
kol skály v šedém zámlku,
s hor mech a z dolin tráva voní,
co zasmušilé svědectví
se štíhlá sosna k jedli kloní — —
toť kraj pohádky žehnaný,
kde kouzla říš se odemyká,
kde vzduchem šumí duchové:
kde zašumí, tam píseň vzniká.

Kdy pestrý zástup v úplnu,
vyšlehly ohně v rudém žáru;
jak podivný lesk rozlévá
měsíce svit, kdy s ohněm v sváru!
Měsíce zář tak vybledlá —
tu postav mih jakoby ve snu,
tak průhledné, jak bez těla,
a zas tak hravé v milém děsnu.
V to ohňů tmavorudý žár,
jenž tvář i vlas i šaty barví —
jak z bílého když mramoru
prosvitnou žíly živé barvy.
Kol ohňů sedli opodál
se starci matky v pěkné řadě,
při ohni mládež rejdivá,
ten svítil věrně jejich vnadě.

I přišel dudák s písněmi
a s vlídnou tváří, jasnem v hledu,
zajásala mu mládež vstříc,
jej usadila ve svém středu.
Tu přišel Jovan, milý kmet,
nejváženější hlava v kraji,
s ním přišla Marfa, jeho dceř,
víc víla z utěšených bájí.
I „bledý“ přišel cizinec,
tož Goar, neznámého stavu.
však vítán všechněm od srdce,
jak sluší hostinnému mravu.
A vše hned chumel jediný,
tu pozdrav, onde smíchy zazní,
tu zas se k písni hotují
a pokřikem si chvíli prázní.
Konečně bašta dobyta,
tož dudákovy zdmuté měchy —
když počal: jak to žene v skok,
až ňadra ryjou mocné dechy.
Tu kolem ohňů pestrý rej,
až z rudých žárů jiskry srší,
až vejskot, v hudbu smíšený,
se rozestírá po návrší.
Aj, sbor ten stínů kmitavý,
půl ozářený světlem dvojím —
tenť jakby chvátil úžasem,
k neodolání leskem svojím.
Tu Goar celý udiven
se chvěl až v nitru zžaslé duše,

jak by ji šíp byl proletěl,
z nejvybranější vyslán kuše.
Šla k němu Marfa, zvala jej,
hlas zněl jak ze stříbrné struny,
co děl jí na to — kdož to ví,
však rděla se jak obraz luny.
Již dudák písně odložil,
sbor zjařený na konci výsknul,
tu vítal Jovan Goara,
a přátelský mu ruku tisknul:

VII.

„Cizinče bodrý, vměs se v radost s námi,
již odstroj s tváře těžké roucho smutku;
vždyť nebrání ti hrůza zlého skutku,
bys mysl pobavil tu tancem, hrami.
Jsi mlčenlivý k nám. Nuž dovol tedy,
ať srdcem přetýkají naše ústa;
jeť slovo sdílné potřebou nám z husta,
jím smutek taje, jak na slunci ledy.
Jestli že úmlk tvůj nám ránu tají,
to dobrý balšám na zející boly;
jeť bolest zhojená již z dobré poli,
kdy myšlénky se od ní rozbíhají.
Ne snadno, sdílnost vylichotit žalu,
ne slušno, nepozvaným v ni se vtírat;
však plesu proudy nelze uzavírat,
jenž vykyne, jak proudy po přívalu. —

I přišel dudák s písněmi
a s vlídnou tváří, jasnem v hledu,
zajásala mu mládež vstříc,
jej usadila ve svém středu.
Tu přišel Jovan, milý kmet,
nejváženější hlava v kraji,
s ním přišla Marfa, jeho dceř,
víc víla z utěšených bájí.
I „bledý“ přišel cizinec,
tož Goar, neznámého stavu.
však vítán všechněm od srdce,
jak sluší hostinnému mravu.
A vše hned chumel jediný,
tu pozdrav, onde smíchy zazní,
tu zas se k písni hotují
a pokřikem si chvíli prázní.
Konečně bašta dobyta,
tož dudákovy zdmuté měchy —
když počal: jak to žene v skok,
až ňadra ryjou mocné dechy.
Tu kolem ohňů pestrý rej,
až z rudých žárů jiskry srší,
až vejskot, v hudbu smíšený,
se rozestírá po návrší.
Aj, sbor ten stínů kmitavý,
půl ozářený světlem dvojím —
tenť jakby chvátil úžasem,
k neodolání leskem svojím.
Tu Goar celý udiven
se chvěl až v nitru zžaslé duše,

jak by ji šíp byl proletěl,
z nejvybranější vyslán kuše.
Šla k němu Marfa, zvala jej,
hlas zněl jak ze stříbrné struny,
co děl jí na to — kdož to ví,
však rděla se jak obraz luny.
Již dudák písně odložil,
sbor zjařený na konci výsknul,
tu vítal Jovan Goara,
a přátelský mu ruku tisknul:

VII.

„Cizinče bodrý, vměs se v radost s námi,
již odstroj s tváře těžké roucho smutku;
vždyť nebrání ti hrůza zlého skutku,
bys mysl pobavil tu tancem, hrami.
Jsi mlčenlivý k nám. Nuž dovol tedy,
ať srdcem přetýkají naše ústa;
jeť slovo sdílné potřebou nám z husta,
jím smutek taje, jak na slunci ledy.
Jestli že úmlk tvůj nám ránu tají,
to dobrý balšám na zející boly;
jeť bolest zhojená již z dobré poli,
kdy myšlénky se od ní rozbíhají.
Ne snadno, sdílnost vylichotit žalu,
ne slušno, nepozvaným v ni se vtírat;
však plesu proudy nelze uzavírat,
jenž vykyne, jak proudy po přívalu. —

Slyš pěvce teď. Jich srdce výlev věrný,
ten pravdivých je citů tlumočníkem,
jenž mysl uchvátí horoucím dikem —
a bídný zpěv, kdy pěvec licoměrný.“ —

Utichnul šept, jak včelky tichnou v roji,
kdy zpěvák přistoupil a počal píseň svoji.

Píseň.

Pojď, malý hochu, naslouchej,
zpěv osuší ti líce;
jeť lilje skráním ozdobou —
krev za vlast zdobí více.
Lesknout se bude bohatýr
v oslavy skvoucím šatu:
co skvrna lidstva budou žít,
kdo uštknuli je v patu.

Zasednul Goar na stolec,
co sokol, letem značný;
jenž měl být silou národa,
byl jeho krve lačný.
Nadmoci útisk přehrozný
z paláce vrhal v chatu:
co skvrna lidstva budou žít,
kdo uštknuli je v patu.

Pláč rozlil po vší dědině,
že dýchala jen vzdechem,

co k nebes trůnu volalo,
odbýval Goar směchem.
Na stolci mrzká svévole,
a národ poddán katu:
co skvrna lidstva budou žít,
kdo uštknuli je v patu.

Však hrdopýchy snaha zlá,
Kainovu známku v čele,
a národ, který hyzdila,
jí nekoří se déle.
Postížen hříchem největším,
umyl se s něho v chvatu,
a leskne se co bohatýr
v oslavy skvoucím šatu.

Velikě kání vykonal,
nes' v oběť krev i statky,
a smyl se sebe hříchů skvrň
za blaho vlasti-matky.
Postížen Goar prokletím,
vyvrhnut za odplatu,
a národ tu co bohatýr
v oslavy skvoucím šatu!

Zpěv umlknul. Však jásot neskonalý
rozleh' se silou po veškeré pláni,
k srdcím se srdce tisklo v objímání,
a v sbratření se ňadra rozplývaly.

Tuť jedna rozkoš sterým ústem zněla,
jak v svatby čas, kdy vínek dívku krášlí,
jak dávných známých, kdy se opět našli,
a rozkoš v pláč a smích se roztápěla.
V radosti bezmezné si tisknou ruce,
rtů dotýká se ret horoucím palem,
a zrak se leskne v blahu dokonalém,
jak v štěstí největším po velké muce.
Ó, božské vzplanutí! — kdy mládež v jasu
zpěváka kolem na ramenou nesla,
tuť stala životem se vděku hesla —
ba těžko zapře ji, kdo poznal krásu.
Hle lidu zanícení v síle obra!
Člověka lepší část tu v horování;
jeť jediné jen pravé z mrtvých vstání:
kdy pozná příroda, že též je dobra. —
Již jásot mlknul. Pochodně a svíce
i stíny zmnožily tajemným vzrostem:
ohlíželi se za neznámým hostem,
však darmo: hosta nebylo tu více.

VIII.

Jak noha, kdy obnažená
po žhavém poušti písku pádí,
a kdy již k trávě dobíhá,
pod travou zavzní sykot hadí,
a kolem pouště a v duši štír,
jenž rozdmychuje výheň dravou:

tak prchal Goar ku hradu,
duch svržený, s prokletou hlavou.
Na vlhké mechem kamení
rozpálené tam kladl čelo,
do ňader prsty zatínal,
pod nimiž srdce krvácelo,
a ve tmy nejtemnější kout
pohřížel zraky vytřeštěné,
až prsou vzdechy hluboké
sténaly hrůzou do kamene.
A Goar hlavu pozvedal
a rozhlížel se s hrůzou žasnou,
zda pravda to, co uslyšel,
zda požáry ty nevyhasnou:
od stěny běhal ku stěně,
k ní hlavou se i srdcem kladl,
však stěny němé, bez hnutí,
a kámen srdci neodpadl.
Jak by jej děsil vlastní hled,
krok jeho jak by s ním se bořil:
a Goar pádí z hradu ven,
by útěkem ty hrůzy zmořil.
A po skalinách, po stráních,
nedbaje lsti úskočných srázů,
až na hor skráně unikal,
kde kleč se vine v spůsob plazů,
a s tváří na zem uvlhlou,
již večer lesklým chladem rosil —
a z slz, v nichž země plýtvala,
on o jedinou nebe prosil.

A noc jak píseň milostná
tu v kouzlo vylévá svou duši,
po horách kráčí šuměním,
jež ptáků písně ze sna ruší.
Hory se v lesku zvedají
jak vlny stříbrného moře,
přes jednu druhá stoupá výš,
až mizí v dáli na obzoře.
A stříbrem protkán celý kraj,
a všude klid, kam zraky sáhnou,
a co tam pluje kolem hvězd,
to spánky jsou, jež k lidem táhnou.
A Goar všeho vývrhel,
ni tolik mu, co v prosté chýži:
ach cítí to, ba cítí to,
kdy zrak do svého nitra hříží!

IX.

Neklidu bouř jej rozrývala na dno,
jak ptactvo splašené odlítli snové,
a otázky co věstní buřňákové
tu kroužily, kde meškati ne rádno.
Z ochablé ruky vytrženo veslo,
za vlnou vlna v jeku pěn se tříští,
národy k soudu volá vlna příští,
ztracen i kompas, a s ním spásy heslo.
Ten přímý lid, tak prostý ve svém zjevu,
tak úchvatná ta jeho rozkoš vlídná,

tak pravdivá ta tvář, v ní mysl klidná —
ten byl by bez pravdy jen ve svém hněvu?
Či v právu ten, kdo okovem jej svírá,
kdo kamenem po jeho srdci měří,
kdo hrdou pěstí do hlavy jej deří,
když v důvěře svou náruč rozevírá?
Čím Goar jest, kdy národ jemu klne?
Kde budoucnost, kde sláva jeho jmena,
kdy u těch paměť jeho vyvržena,
jichž srdce ku srdci lne láskyplné?
To velké svědomí, jež v lidu dřímá,
to oněmit chtěl Goar k umlknutí;
teď slyšel je a spatřil v ustrnutí,
jak hrůzou velebnou mu z duše hřímá.
Kde žití cíl u věku ještě mladém?
Bez půdy keř na srázné vržen scestí,
žeť vyvrácen, vše kolem dýchá v štěstí,
a národ v jásotu nad jeho pádem!
Toť pravda zoufalá, spor přezáhadný.
Vidí tu národy u mocném proudu,
zří zasedat je k poslednímu soudu,
hlásí se k všechněm: a jej nezná žádný.
U cíle lidstvo zří, kde štěstí skutkem,
poslední Adam hymnu lidstva pěje,
oslavy zář se na skráni mu skvěje —
čím on mu přispěl? Bídou jen a smutkem.
Ukončen zpěv a řady umlkají;
povstane kmet, na čele vážné řasy,
jde kolem všech a sbírá všechněch hlasy;
vše volně zří, jen Goar oddech tají.

Dítěte úsměv každou tváří vládne;
tu nikdo vyloučen. I kmet i dítě,
jak ženich nevěstu svou, pozdraví tě:
jen Goara z všech srdcí nezná žádné.
Ta hrozná propasť nemá vyrovnání.
Kde najít stébla, aby bylo mostem,
jak činy zlé tu přidružiti k cnostem,
kdy nemá ani sám k nim slitování?
A Goar do kapky ten pohár dopil.
Nepřines' útěchy ni záblesk rána,
a duše jeho žalem rozervána,
a slzy neměl, jíž by žal ten skropil.
Již slunce v růžolesklém stoupá skvění,
s hor pára k jasným obláčkům se vrací,
k veselým písním prodřimují ptáci:
jen Goar čeká dosud rozednění.

III.

a v krůpějích když rosa po ní kane,
zaleskne se, však mládím nezaplane.
A předc to obraz mládí nejvěrnější;
to děcka klid, kdy mát je ukonejší,
to spánek sám, tak sladký a tak milý,
jak by jej žaly nikdy nezbudily,
že hvězdy, jež se na dně jemu zhlíží,
že luna, jež se s důvěrou v ně hříží,
a jak ze stříbra člunek po něm plove —
že vše to, jak by jeho byli snové.
Nezaslechneš tu ani oddechnutí,
klid v bdění a ve spaní beze hnutí,
ba větřík sám, kdy šeptmo po něm kráčí,
sotva si patu v jeho stříbře zmáčí,
a kdy tam přec nějaká vlnka hlesne,
to jistě pstruh, kdy vzmrštiv se, zas klesne.
A ticho zas. Až kdy sem jelen ranní
zaměří z pastvy po skalnaté stráni,
a mrštnou nohou do hladiny vkročí,
tu žblunknouc, v lehounká se kola točí.
Kdy odběhne, umlkne všecko zase,
a sotva šepot zbyl po jakém hlase.
Též někdy kapka, co se skály řine,
dobíhá dolů, až k svým sestrám vplyne:
ji hladina, jak děcka retem vsrkne,
a kde ji vpila, vděčným okem mrkne.
To kdy je poklidno. Kdy však se k bouři
zde mraky šinou v mlhovitém kouři:
tu v jek se sevře strašný tvář ta hladká,
jakoby v porodu vší hrůzy matka.

II.

Ta matka, z níž se jaro rodí,
až k „oku“ jen své dítky vodí,
tož zeleň, kadeřavé květy,
a stromy a jich zpěvné čety.
Sem více ne. Tu ani trávy,
kde spočinul by brouček hravý,
ni keř tu s zelenými šaty,
kde pták by hnízdil kropenatý;
snad za čas muška že sem vlítne,
zda-li tu jaká zeleň kvitne.
Jen jezero tu, kolem skály,
a přec tu půvab neskonalý.
Ba příroda tu stejně vřelá,
však v tom, že k plodům přemýšlela.
Pro to ta tichost, mír ten klidný,
jenž značí mistra veledílny.
Tam dole srdce, touha vroucí,
tam pučení v květ přežádoucí,
tam milých dechů vlažné vání,
skřivánčí písně třepotání:
tu hlava, jejíž mocná síla
zde skoumá srdce svého díla.
Ni jeseň tu, ni jaro, léto,
a přec tu v jednom zase vše to,
neb co se nejlepším tu uzná,
pošle se v světa místa různá.

Tam dole den a barvy steré,
tu jasno jenom v roušce šeré,
a dne se v něm jen tolik leskne,
jak v noci, než se k ránu zbřeskne.
Tu různost prvků spánek jímá,
jak v dítku cnost i vášeň dřímá,
a probudí se teprv časem
i cnost, i vášeň různým hlasem.
Vše klíčí v něm: pláč vedle smíchu,
část blaha, síla vedle pychu,
žár lásky u žhoucího hněvu —
snad vstane vlk, snad slavík k zpěvu.
Tak zde. Strom jeden stál kraj břehu,
co nahý poutník bez noclehu,
prost kůry, listí, bez oděvu,
jak zasmušilost v němém zjevu.
Jak vzrostl, mohlo divem slouti —
tak bez druhů, tak ve zákoutí.
Však stál tu spíš co model právě,
v němž obraznost se zkouší hravě,
by příroda, co snila v zletu,
též stvořila a dala světu.
Kdy pták zabloudil k jeho skráním
a klid zde rušil cvrlikáním:
tak dlouho skoumala své síly,
až zpěv mu dala, že byl milý.
Tak jaro, léto. jeseň, sněhy
tu proskoumala plná něhy;
ba dřív než bouře ve kraj směly,
tu hrozným řevem zahučely,

a teprv hrom, když mraky kácel,
až v skalách sténot zaburácel,
a vlny ze dna vyděšeny,
až rozstříkly se v šedé pěny:
tu teprv brát se směly v dáli,
a tříštit lebky, duby, skály.
Tak ladný nelad kraj ten chová,
jak zpěvná mysl básníkova,
než rozpustí se v hravé rýmy,
by domov našla mezi svými.

III.

Sem Goar nyní častěji
po stezkách spěl v nejistém kroku,
tu trávil, jakby přikouzlen,
tož půvabem, jenž kryl se v „oku."
Hrad stal se mu již postrachem;
ty staré zšedivělé stěny
procitly ze své němoty,
a slova vdechly ve kameny.
Tu obživla i noci tma
a stíny nabývaly tvaru,
na lůžko klad se v obavách,
že klade se na lůžko zmaru.
Procitlé žalob vědomí,
to na něm leželo jak můra,
u stínů nočních sám co stín,
však ze všech nejhroznější stvůra.

Tam dole den a barvy steré,
tu jasno jenom v roušce šeré,
a dne se v něm jen tolik leskne,
jak v noci, než se k ránu zbřeskne.
Tu různost prvků spánek jímá,
jak v dítku cnost i vášeň dřímá,
a probudí se teprv časem
i cnost, i vášeň různým hlasem.
Vše klíčí v něm: pláč vedle smíchu,
část blaha, síla vedle pychu,
žár lásky u žhoucího hněvu —
snad vstane vlk, snad slavík k zpěvu.
Tak zde. Strom jeden stál kraj břehu,
co nahý poutník bez noclehu,
prost kůry, listí, bez oděvu,
jak zasmušilost v němém zjevu.
Jak vzrostl, mohlo divem slouti —
tak bez druhů, tak ve zákoutí.
Však stál tu spíš co model právě,
v němž obraznost se zkouší hravě,
by příroda, co snila v zletu,
též stvořila a dala světu.
Kdy pták zabloudil k jeho skráním
a klid zde rušil cvrlikáním:
tak dlouho skoumala své síly,
až zpěv mu dala, že byl milý.
Tak jaro, léto. jeseň, sněhy
tu proskoumala plná něhy;
ba dřív než bouře ve kraj směly,
tu hrozným řevem zahučely,

a teprv hrom, když mraky kácel,
až v skalách sténot zaburácel,
a vlny ze dna vyděšeny,
až rozstříkly se v šedé pěny:
tu teprv brát se směly v dáli,
a tříštit lebky, duby, skály.
Tak ladný nelad kraj ten chová,
jak zpěvná mysl básníkova,
než rozpustí se v hravé rýmy,
by domov našla mezi svými.

III.

Sem Goar nyní častěji
po stezkách spěl v nejistém kroku,
tu trávil, jakby přikouzlen,
tož půvabem, jenž kryl se v „oku.“
Hrad stal se mu již postrachem;
ty staré zšedivělé stěny
procitly ze své němoty,
a slova vdechly ve kameny.
Tu obživla i noci tma
a stíny nabývaly tvaru,
na lůžko klad se v obavách,
že klade se na lůžko zmaru.
Procitlé žalob vědomí,
to na něm leželo jak můra,
u stínů nočních sám co stín,
však ze všech nejhroznější stvůra.

Noc přemnoho již věděla,
den věděl mnohem víc, ba všecko,
ten sterým ústem rozprávěl,
že prchal před ním jako děcko.
I stromů listí mluvilo,
i květů hlava barvolesklá:
ni duše v světě jediná,
jíž by si jeho pozateskla.
Kdy podíval se na lidi,
zřel nařknutí z každého oka —
kdy zrak jich kryl se večerem,
zas bděly hvězdy s převysoka.
I lidské tváře prostá řeč
jakby jej obžalobou tíhla,
a nikde žádná omluva,
jež by tu tíži nadezdvihla.
Časem se s bázní ohlížel
po hocha svého líci hladké,
a pátral v ní, a skoumal v ní,
zda tušení to bylo vratké.
Však hocha tvář tak zjasněná,
v ní světlý nádech ranní růže,
a v oku nebe poklidu —
jak šťastný, kdo v něm bydlet může!
A Goar nesnes' oka lesk;
ten úsměv dětské přítulnosti,
jak by jej mrazem ovanul,
že projal jemu tuk a kosti.
Oné žebrák, stoje u prahu,
kde kypí šumné hodování,

kde číše vládne zpěněná,
a smích, v němž starost nemá stání,
kde hudba k písni spolčená
a radost jiskrou šlehá z očí,
a družný hovor, přátelství,
a mile vítán, kdo sem vkročí,
kde v každém oku blaha tůň,
a štěstí kyne beze zváče:
jen žebrák skryje nahotu,
jde v samotu a hořce pláče.
Ba těžko, s bídy vědomím
kdy nutnou pouť nastoupit třeba,
však tíž, přerušit blaha zvuk —
byť prosbou jen o dárek chleba.
Není jen vězněm neblahým,
kdo tuhá pouta slzou rosí,
však nejstrašnější z okovů,
jež neuvidí, kdo je nosí.
Na pohled dýchat svobodu,
a cítit pouta v každém dechu,
v nich prsa nejúž sevřená —
v tom málo slastí na potěchu.
Však hůř, utájet smrti šíp,
jenž v těle tkví na pohled zdravém,
a jedinou mít omluvu:
co trpíme, že nesem právem!

IV.

V jezerní krajiny hluboký klid,
ty skály v úmlku, jich siný svit,
a řeč tajemná, jež z nich zavzněla —
v to vše se jeho duše ztápěla —
Naslouchal prvé, zdaž jí rozumí,
zval její hlas, zda znovu zašumí,
k ní napnul sluch, střeh' dechu vanutí,
kdy cítil vanout její perutí:
tak sladký oddech, jenž z ní hovořil,
že by se v ni až na dno ponořil.
Zde mlklo vše, jak v chrámě tajemném,
kdy zavzní hudba v zvuku dojemném,
i vlastní bídy sténot umlká,
že v srdci hlas se ozve člověka —
a kdy přec tíž se na ně zavěsí:
tam kněz! Poklekni a on rozhřeší.
A Goar — jak by vše v něm utuchlo,
sotva že srdce slech', kdy zabuchlo,
však srdce to v podivném šíření,
a jakby slyšet v něm — že možné smíření!
Vždyť kam tu patří, svaté zmlknutí,
co na se nevře, tu v obejmutí,
co jinak v boji jenom zavíří,
tu k sobě přilne, až se usmíří.
Tu vlnky v sesterském spí dřímotu,
není, jenž by je budil, vanotu,

jak by je užehlil, tak v hladině,
ve blahu vlastním šťastné jedině.
I slunce lesk, jenž k nim se naklonil,
až k nim se tisk', leč v nich se nezlomil,
těch němých skal tvář vážné staroby,
a přec ni hlásku v ní kés žaloby,
ba oko na nich s touhou ulpělo,
jak by z nich nové zdraví kypělo,
a vzduch, ač sotva šustne k doslechu,
přec mládne tak, jak v dětském oddechu.
Tak svaté ticho, jak v sváteční den,
kdy člověk má být v sebe uveden,
kdy zastrčené tvorstva závory,
a oko v sebe zří, ne na tvory.
A přec, jak zřel by tu plň lahody
rozhřívat žíly velké přírody,
tu cítil, jak vše touží do světa,
kde poupě klíčí a v květ rozkvetá,
zřel krev se prýštit v žíly klokotem,
až srdce najde s teplým tlukotem,
ba srdci tvorstva jak by naslouchal,
a úkoj svému ssál, jež porouchal,
dech teplý z něho cítil provívat,
a vlastní srdce v něm se rozhřívat.
Tu zrak se ničím více neděsil,
kam pohléd', blahý mír se zavěsil,
ni výčitka, ni hrozba lekavá,
ni kletby odstrku pouť těkavá,
ni nevlídnosti vráska jediná,
jež odpudí, nač luk svůj napíná —

vše jakby volalo tu k sladkým hrám:
„Jsme dítky tvoje, pojď a znej se k nám!“
Tam dolej měkne mech, trav družina
své tenké rámě k slunci vypíná,
až níže v zlatý kvítek rozkvetá,
k němuž motýl a včelka zaletá,
a keřů vůně, pýcha stromoví,
v něm ptactva zpěv a pochlad májový,
ba i těch strmin kmeti nevlídní
se květnatými stébly zalidní:
vše, vše se v lesku vábném mihotá,
co odtud vpíjí kouzlo života.
Má Goar jen být takou puklinou,
v níž větry skučí, když ji neminou,
v níž děs je za dne, hrůza noclehem,
jíž se i slunce střeží oběhem,
kde ani stébla nelze znamenat,
jež by se chtělo u ní zelenat —
vždy k postrachu, všem výstrahou,
jíž povrhnout, ne hledat, odvahou?
Nevýslovná jej touha schvácela,
v níž bytost veškera se ztrácela,
cit neznámý, jejž nikdy netušil,
mu sladkým zvukem v srdci zabušil,
a stará kůra jakby natrhlá,
že všecka skvrň se z nitra vyvrhla:
nová se míza pod ní probírá,
jíž teplý slunce lesk se otvírá,
šupina s oka padá pojednou,
zří v dál, že sotva zraky dohlednou,

slast neznámá v něm zplála povděkem,
a vše jej zvalo — býti člověkem!

A však kde najít mosty k přejití,
kde podpory, jíž lze se chopiti?
Ach, rád by skončil strasti zámuku —
kde najde však, jenž ved' by za ruku?

V.

Kdy od „oka" se vracel večerem,
potkával Marfu, útulnou tu lani;
bez vědomí za jakým záměrem,
leč v udivení blahém patřil na ni.
To oko velké, plno vroucnosti,
a jako kvítko na poli, tak prosté,
tak mile dojemné svou mocností,
ač moci lásky neznámí mu hosté.
Kdy blížila se k němu s družemi,
zůstával stát, ač nevěda, proč stojí:
nejhezčí růže mezi růžemi,
a ze všech půvabů v ní kouzlo dvojí.
Tak prostě výmluvná v svém hovoru,
že jako ptačí píseň uchvátí tě;
kdy pozdravila jej, byl ve sporu,
zda vidí dospělosti zjev, zda dítě.
Nevěděl, čím to jest, však přemožen
a jako děcko udiven tu stanul,
milosti půvab kol ní rozložen,
a dech jak jarní vůně z něho vanul.

Neznal, co hnulo mu se v myšlení,
leč jakby se sluncem se oko střetlo,
jež ze slepoty v zrak se promění:
on cítil, že mu v duši vchází světlo.

A přec se lekal v trapné obavě.
Byloť mu hrozno, ve světle tom státi,
jež svítilo jen vnitřní ohavě,
a hlásalo, co nikdo neměl znáti.
Ta lilje bělostná, tak spanilá,
by s úžasem se odvrátila chvatným,
kdy zrakem k duši by se sklonila,
jež sama hrozí se, žeť tvorem špatným.
Vždyť dosud netknutá to květina,
jež vzrostla pokraj křišťálova zřídla —
on květ i zřídlo nocí zastíná,
kdy jako upír nad ní rozpne křídla.
Ta tklivá důvěra, ten jasný hled,
kterak on vedle ní tak stojí chudě!
Ona co anděl, jenž se k nebi zved',
on — černý démon, v bílé kreslen půdě.
Co mněl, že v klidném šeru pohřbeno,
to na oči se stavíc, děsí z nova,
bál svého nitra se, že rozvřeno —
hrozil se, že v něm sama sebe chová.
Zachvěl se před sebou, tož v myšlení,
že Marfa obrazy ty okem stihla,
a jakby rukou byly k zastření,
on kryl je rukou, jež se k prsoum zdvihla.

Jak rád, by možná z duše vyhladit,
co nekonečnou mukou duši truje,
co nelze krýt a nelze vyzradit,
co chábnouc, mocně zas se opětuje!
A přec ji nelze z mysli vytratit.
Jeť ona bázní mu, a přec ho vábí,
kdy na ni zří, musí se zatratit,
leč tužby žár tím zdmychá, neoslabí.
Kdy s nocí uléhá si ke snění,
snů děsivost mu věrně ona dělí,
sen v luznou její tvář se promění,
ta kyne mu, že není osamělý.
I v přemítání když se unaví
a zašlost děsivě se nad ním smráká,
dech její v mraku blesky zastaví,
zrak nehrozí, jej spíše k sobě láká.

VI.

Divná to moc, jež znenáhla
mu v hloubi duše zasáhla,
a třeba řádila v ní bouře krutá,
však nebyla víc uzamknutá.
Jak dítko v stráň a v údolí
si jisté stezky vyvolí,
k nimž nejraději nožka střelí,
jak by z nich svět mu kynul celý,
ať ve skoku, ať pohovem,
na nich se cítí domovem,

aniž se táže po důvodu:
i Goar vnímal takou shodu.
V posvátné „oka“ zátiší
hned s ranním sluncem pospíší,
a dřív, než to se dotkne břehu,
už dlí tu Goar v zbožném střehu.
Tu ze hladiny miloké
tajemství stihá hluboké,
nedostihlé a přec vždy blíže,
že celou duši k sobě víže.
Mlh ranních lesklé závoje
tu táhnou k slunci do boje,
tu zář jich růžná, tu zas bledá
se nad vrcholy lehce zvedá,
až z nich jak tajným otvorem
cos šeptne zpěvným hovorem:
zda skály jsou ti rozprávěči,
a neb to hlas byl lidské řeči?
Však jest mu, jak by odevšad
ten samý zvuk moh' rozeznat,
jenž, kdykoli se k uchu vrátí,
vždy mocným kouzlem srdce chvátí:
neznámá slova na rtu měl,
a přec jich smyslu rozuměl,
že naslouchal a splácel díkem
za řeč, jíž sám byl tlumočníkem.
Ta prostá mysl Marfina,
ta vnímavost tak dětinná,
ta z všad se do duše mu kladla,
že vůlí mu, i srdcem vládla.

V tom miloklidném okolí,
kde s šerem světlo zápolí,
a život dýchá děcka rtoma:
tu jakby cítil, že je doma.
Tu vše tak v známé tvářnosti,
vše zve: jen pojď a uhosti
i sebe i co s tebou v přízni,
tu vznik je blaha, konec trýzni!
Vše v cítění tak u vřelém,
že chce i to být přítelem,
co dosud zřídlem bylo trudu,
a volá: já ti bratrem budu!
Tu jest mu, jak by z minula
jej ruka její šinula,
a jak by obraz všeho ženstva
jej vinul k srdci člověčenstva.
Ba pocítil tu v znícení
dějin i lidstva proudění,
a lidstva tepnu drže v ruce,
znal jeho cíl, lál jeho muce.
Zrak slzou se mu zarosil.
Ach jakby rád je odprosil —
kde jenom k nohoum jeho kleknout,
by hříchu šat moh' s duše svleknout?
By Marfa byla jedinou,
jež soud by vznesla nad vinou,
a s lidstva srdcem ve spojení:
zdaž řekla by mu: odpuštění?
Tu dlel, až s pozdním večerem
plynuly hvězdy jezerem,

a odmykaly v lesklém znětu
neznámé pravdy božských světů.
Až měsíc k skalám vroubeným
dostoupil s okem nadšeným:
jak přes zábradlí dětská hlava,
vykoukla tvář mu světlohravá,
a jak by nemoh' státi dýl,
a seskočiv se k zemi kryl,
by opět vstal a kouk' se zase,
zda celý svět v něm rozžíná se.

VII.

S těží lze v srdci tajit jenom stále,
co v něm se vzňalo v chvíli nenadálé.
Ni on, ni Marfa neskrývá to sobě,
ta k němu toužíc, on k ní v stejné době.
Nemíjejí se, potkají se schválně,
a jeden druhého postrádá žalně.
Již stezky rozličné i místa znají,
kde jakby maní sebe vyhledají,
jako dva ptáčkové z čeledi jedné:
kam létne jeden, druhý též se zvedne.
Vždy milý ruch a něžná pozdravení,
i řeč, jež ve sdílný se hovor mění,
a ruky dotknutí a vyptávání,
a odpovědí sladké zajíkání,
ta něžná mluva zníceného hledu,
jež vniká beze slov až k duše středu,

ta úzká přítulnost dvou duší k sobě —
to vše se vystřídalo v krátké době.
Z nich každý tuší, čím se srdce vzňalo,
ač jedno druhému se nevyznalo;
leč, jakby vzduch, jenž společně se dýchne,
i slovem byl, jenž zazvučí a tichne,
tak také jim snad vše to zabezpečí,
co není obsaženo v lidské řeči.
Člověk to netuší, co může se díti,
kdy na srdci se teplém srdce znítí,
co vše se tlačí k blahostnému puku,
kdy něžná vroucnost podává si ruku.
Den v růžích vzcházel jim a neuvadnul,
jim čas jak roztomilé dítko mladnul,
a kdy se večer stával společníkem,
byl od nich vítán dvojnásobným díkem.
Tu Goar vyprávěl s tajeným žalem,
o komsi, zašlém v bludu neskonalém,
jak bez vědomí, že jde pouští děsnou,
mu s nadějí sesláblé síly klesnou,
jak nedoptá se k bratřím do otčiny,
a zajda nezví, že svět ještě jiný.
Až Marfa zachvěje se v duši teskné,
z níž slza soustrasti se v oku zleskne.
Zas jindy o vladaři nízké ceny,
jak obraz člověka jím zhanobený,
jak svoji zvůli nazval vůlí boží,
a jmenem božím strasti lidu množí,
nepoznal bludu až již v pozdní chvíli,
kde aby obrátil, již neměl síly;

leč kál se z toho v neumorné trýzni,
by došel slitování, po němž žízní.

Tu v oko její svou zavěsil duši,
zda Marfa ve slovech těch pravdu tuší,
že ve tvář jí jak do zrcadla hleděl,
by v jejích tazích vlastní osud zvěděl:
zda jediný šleh naděje z ní svitne,
chytá se stébla, jen když neodmítne.
A Marfa v mlku něžném k němu hledí,
jak žačka k mistru, čeká odpovědi,
až zda-li on mu odpuštění schystá,
i její k němu přilne duše čistá.
Byloť to málo a přec zase dosti,
by Goar neutonul v šílenosti,
by poznal velikost lidského zjevu,
jenž bezmeznější v lásce, než-li v hněvu,
by člověka, jejž krvelačně mořil,
ne v úctě měl, by však se jemu kořil.

VIII.

A přec, ač svit v něm plašil zármuty,
boj nastal strašný v něm a překrutý.
Zachvěl se hrůzou v srdci stěsnaném,
že lkalo, jak pod žhoucím balvanem.
Čím vlastně jest? Tak v bázni jen se tázal,
by odpovědi písmo zas hned smazal.

Ta duše ctná, jež věřila mu mžikem —
jak nízkým vedle ní on podvodníkem!
Proč připjal ji ku svému osudu,
když věděl, že v něm souhrn pobludu,
když hlava jeho, v skutcích prokletá,
i Marfě žal a trýzeň upletá?
Vždyť vše, co cítí k ní, jest lásky klamem,
kdy ona u prahu, ne v srdci samém,
toť barva falešná vroucnosti lhané,
jež stráví sebe dřív, než v oheň zplane.
To ranní poupě v lesku veškerém —
on rozkvětu již hrozí večerem,
a život, jenž se sotva odmyká,
v něm nachází již svého hrobaíka.
Má před ní rozestřít svou temnou duši,
by zřela tajemství, jež nejmíň tuší,
má strhnout roušku s pravdy málo vděčné,
by zřela propast bídy nekonečné?
A přec, ten pocit je-li pravdivý,
jenž oko mění v démant zářivý,
ne lichých slov jen mělkým pramenem,
zda smí kdy šlehnout klamu plamenem?
Nikdy se Marfa nedotkla ho slovem,
co v tváři tají pod bledosti krovem,
niž na neznámou minulost se ptala,
jež mysl teskností mu stravovala.
Nuž není to mu právě popudem,
by dýl tu nedlel s duše přeludem,
by z temna vybavil cit nejistý,
v němž vysychá mu kořen mladistý?

A co mu život, jejž má vléci dále,
při trýzni nenasytné, v bázni stále,
při nejistotě, zda se k lidem vzpruží,
aneb-li vlkem, jenž se k nim jen druží?
Ten stálý spor s nestálým povděkem,
v němž nese strast, a přec ne člověkem
zda spínat má mu hrdlo řetězem —
být robem vždy a nikdy vítězem?
Již vidí naděje vzklenuté mosty,
za nimi kvest života létorosty,
buď trávit zde, jak zvíře ve brlohu —
buď mužně vzchopiti ocáblou nohu.
Však sloupy-li se pod ním seřítí?
Nuž, pak co přijde, více necítí,
pak v konci všecko klamné víření,
a ne-li spásy, aspoň smíření.
Tak lépe. Útěcha v tom aspoň pravá,
že žití hru víc v krvi neodhrává,
že zápas skončen, byť strom žití zvadnul —
nezvítězil sic, ale mužně padnul.

Leč v zmítání tom zas se ukájel,
žeť lépe snad, by sebe utájel,
čeho si vědom, by nes' jediný
a život nedrtil, jenž nevinný.
Zdáloť se mu to býti k odpuštění,
když velkou skvrnu tu jí nepřimění,
a jakby její ústa slyšel zbožná:
co zatají, že omluviti možná.

Ba jak by srdce bázní zahleslo,
žeť ne dost silné, aby nekleslo,
a zůstane-li Marfě zatajen,
klid obou že být může uhájen.
Vyznat se jí, toť zdá se obrovité,
však lidské, ztajit vše, co dosud skryté;
před tamtím žasnul, cítil se co děcko — —
a přece k Marfě šel a řek' jí všecko.

IX.

Pověděl prostě, kdo jest a čím byl,
aniž ji slovem na to připravil,
ba jakby vzdal se již vší naděje,
zda z mraků těch se hvězda zaskvěje.
Netajil ničehož. Na svoji zlobu
krutější ještě vedl obžalobu,
než národ sám. A nevzpíral se soudu,
jenž nad ním zavzněl v nezastavném proudu.
Nelál ni jim, ni svému osudu,
jen z vlastního se vině pobludu,
jenž z nutnosti, co přišlo, vyvolal,
a nebyl mocen, by mu odolal.
Vylíčil nesměle, ne mnohým slovem,
co přetrpěl zde, neznán v skrytu novém,
jak prožil chvíle hlodavého vleku,
kde sám si lékařem, ač nezná léků.
Vylíčil duši v krutém zápasu,
jejž doba nemírní, jsouc bez času,

v němž není smrti, míň však života,
jak nemocným kdy lampa mihotá.
A klekl před ni s duší roztouženou,
před ní ji rozstřel z ňader vytrženou,
ne aby za milost a přízeň prosil,
leč aby tíži sňal, již v srdci nosil.
A s vroucností jí sdílel neklamnou
svých tužeb žár i trýzeň náramnou,
jak čeká na jediné kynutí,
zda určen k životu, zda k zhynutí.
Práh ona posvátný, jehož se chytá,
kde v růžích červánků den mladý svítá,
však nelze-li, by na něj nohou vkročil:
nechť rozhodne, by meč v svých ňádrech zmočil.
K ní jediné svou upjal naději,
zda na břeh smí se troufat s šlépějí,
a není-li tu, jenž mu přisvědčí,
nuž proto zde: nechať jej odstrčí.
Tať prosba jeho: nechce déle žíti,
kde s novým jitrem nová bouř se řítí;
loď vetchá nesténá, by nezhynula,
jen o to lká: by ona pokynula!

Té pravdy krutost Marfou zachvěla;
hned bledla a hned zas se zarděla,
jak list, jenž podleh' větrů nátisku,
se zardívá, že smrti na blízku.
Ret její siná, ohněm zrak jí plane,
chceť noha prchat, a přec zase stane,

ruka se odevrací křečovitá,
a přec lne k srdci, jako když jej vítá.
V němé se bázni ústa otevrou,
snad že to kletby děsné předehrou,
však darmo na slova tu čekati,
vždyť místo kletby chtějí žehnati.
Ňádra se zvednou, jak dvě bílá křídla,
na nichž ulétá duše v jiná sídla,
a přec se touhou zase třepetají,
by prodlely, kde dosud prodlévají.
Na tvář jí všechna hrůza vyspěla,
že zřela, jakby v létech dospěla,
jen lítost prochvěla ji dětinná:
že škoda všeho, co tu zhasíná.
Co anděl stála s mečem na postraze;
kdy však má z ráje pudit, na rozvaze,
zda k nebi vrátit má se — k pokárání,
zda k zemi přilnout v něžném plápolání.

Vzkřik pronikavý náhle zahlučí,
a bez smyslů mu klesla v náručí.
Co znamenalo toto vzkřiknutí?
Zda vítáním, zda heslem k prchnutí?
Snad ve křiku tom kletba nedozněla,
snad že jej k srdci svému tisknout chtěla?
Snad křikem tím se srdce uzamknulo —
kdož ví! Snad v soucitném se pláči hnulo.

Slunce sem vniklo sledním zákmitem,
a chládek rozložil se pažitem,

kvítkům se vůně prýští z kalicha,
již večer ssaje a zas vydychá.
On klada Marfu v měkkost vonných mechů,
naslouchal ustrašen, zda cítí dechu,
kropil ji rosou, k níž své slzy mísil,
ji sladkým jmenem zval, by zas ji vzkřísil.
A přec ani dle zdání netušil,
v jaký procitne zvuk, jejž přerušil,
zda smrti výrokem jej nezleká,
zda na milost v něm přijme člověka.
Zatloukl slavík v nedalekém keři,
až duši projal zvuk, jenž k duši měří;
již Marfa procitlá zrak odemyká —
o zpívej dál: hle hlas tvůj sem až vniká,
a v smírce mění soud i žalobníka!

IV.

I.

Dni prchají a nelze času státi.
Co zašlo, za tím zpět se ohlednem,
kdy s pamětí si v hovor zasednem,
však sluší lépe, o skutečnost dbáti.
Nenajdeť živých, kdo je v hrobech hledá.
Co paměť pojala, již prachniví:
s mdlým nápisem to výklad měnivý,
a musí v květy hnát, co mysl zvedá.

Podzimní mlhy z hor si lůžko stlaly;
do mechu prší listí vyblédlé,
a ptactvo v nahém křoví usedlé
umlká s plesy i s vábnými žaly.
Skončilať příroda své dílo zrání;
teď v pošmurné se halí závoje,
i v slunce lesku málo úkoje,
i hvězdám rozžehnout se mraky brání.
Tuť počnou větry v rozpustilém stěhu,
tu hvízdnou letmo a tu zahučí,
bez kázně k nim se zpousta přiručí,
že létnou krajem ve vítězném běhu.

Tak chce to čas, jenž chladem oheň splácí;
v svou sluj se plaché zvíře uvírá,
na nebi s teplem světlo umírá,
a člověk s žitím v sebe zas se vrácí.

Kol podzim, v Goaru však jaro pučí;
vyznání jeho Marfu přitáhlo,
že srdce jí se po něm rozpráhlo,
a tluku nezná, jenž mu nezazvučí.
Cítíť v tom velkosti zář pronikavou,
že duch ten, nejvíc ve všem zbloudilý,
v němž chtíče o závod se proudily,
sám ze své vůle hledá cestu pravou.
Cítíť v tom blaženství slast neskonalou,
žeť vtržená jest v jeho duše spor,
ta jediná, jíž vzdal se na úkor,
jej pozvedá teď s láskou vytrvalou.
Cítíť se blaženou v té spoluvině,
již chová jako vzácné ostatky,
to jediné, co vzala od matky —
a čemu srdce jediná je skříně.
Tušíť, že viny tíž tím vzala na sě,
ne aby vině byla omluva,
jež sama na se požár rozdúvá,
leč aby stíženého vedla k spáse.
Tušíť v tom radost dosud necítěnou
že lepší jeho stránku ovládá,
v niž míru ratolest že zakládá —
odpusťte jí to, že v tom byla ženou.

Odpusťte jí, že cítila tak v duši.
Však zdá se jí, by jeho odvrhla,
teprv by srdce vinou natrhla,
je k slzám stiskla, jež čas nevysuší.
Jeť právě to, čím měla mu se státi:
kořen si hledá půdu příhodnou,
by rostl v kmen a zeleň lahodnou,
kde zlobná bouře víc jej nerozklátí.
Jinak již nelze, byť i plavba tišší;
v té čistotě, v té srdce vřelosti
proň navždy z duše své klid vyhostí,
a zhřeší s ním, by jemu byla bližší.
A přec ni stínu skvrň k ní nedosáhne;
jeť jako nebe s tváří bezhannou,
v něm slunce, měsíc, hvězdy zaplanou —
a chmurný země výpar k sobě táhne.

II.

Již buď si, že tou chmurou Goar byl;
však spěl, by peruť v zlatě potopil,
a byť jím nebe na čas ve stínu,
co hledal, nelze klásti za vinu.
Ne bez obav, a přec byl štěstím zpitý,
kdy Marfin vděk mu kynul okamžitý,
a jak by nohou v nový svět byl vkročil:
vše měnilo svou tvářnost, co v něm zočil.
Toť příliš mnoho, by hned uvěřil,
by pravdy lesk si stínem nešeřil;

však cítil teplo, jež ho rozhřívá,
a v duši cítil, že v něm okřívá.
Tu klíčily v něm vše ty milé puky,
jak vštípené by kouzlem vlídné ruky,
paprsek lásky úsměvy z nich loudí,
a k naději zve, co jim v žilách proudí.
Tuť nosil jaro v ňader hlubině,
v němž on pohřížen s Marfou jedině,
v sluch jímal nových zásad nauku
a nic je nerušilo v souzvuku.
I ptačí zpěv, i vlnek hrkotání
tu zavznělo, tu šepot bez zalkání,
a co jen kryjí něžných skvostů zřídla,
to k blahým zletům rozepnulo křídla.
Tu chodil s Marfou v ouzkém sdružení
navštívit místa trapných toužení,
od hradu k „oku“, a zas k jezeru,
by čerpal ve štěstí své důvěru.
Ta místa jim se stala staništěmi,
kde líčil duše stesk a odboj němý,
a jak poutníku, kdy zří místa svatá,
tak byla zde jich mysl vděkem jata.
Tu Marfě vyprávěl v zanícení
o lidstva myšlénkách, jich proudění,
a jaký boj, jak hrozné zápasy,
než světu vítěz palmu ohlásí.
Tu vyprávěl, by vše se bída sčetla,
již člověk přičinil, že lidstvo hnětla,
a neměl dobrých stránek v lepší míře:
člověk by z tvorů byl nejhorší zvíře.

Nebeským světlům cesty vykázal,
tajnostem tvorstva ústa rozvázal,
až k zřídlům všeho bytí sestoupil —
jen sebe o volnost že oloupil.
Nezhledný poklad nedocenných skvostů
odchoval z všehomíra létorostů,
všech mezí hradby strhla jeho síla,
až v posled sebe samu zotročila.
Nebyl to krásných slov jen lichý zvuk,
jenž umírá již, sotva povypuk',
byloť to duše vroucí želání,
jež sobě sama k svátku vyzvání.
Našeľ v tom Goar víc než ulevení,
žeť může toužit na svá provinění,
žeť nejkrásnější duše na té zemi
mu citů žehy činí soudružemi.
Mocná to vazba, jež je poutala,
a přec v jich srdcích volnost doutnala,
ba duše jich se slily v jeden zvuk,
a Goar cítil, žeť je konec muk.
Cit vroucí provázel je v sen i v bdění,
co převelebné písně liboznění,
a člun, jejž v bezdno hnaly větrů šlehy,
teď líbezně ploul květnatými břehy.

však cítil teplo, jež ho rozhřívá,
a v duši cítil, že v něm okřívá.
Tu klíčily v něm vše ty milé puky,
jak vštípené by kouzlem vlídné ruky,
paprsek lásky úsměvy z nich loudí,
a k naději zve, co jim v žilách proudí.
Tuť nosil jaro v ňader hlubině,
v němž on pohřížen s Marfou jedině,
v sluch jímal nových zásad nauku
a nic je nerušilo v souzvuku.
I ptačí zpěv, i vlnek hrkotání
tu zavznělo, tu šepot bez zalkání,
a co jen kryjí něžných skvostů zřídla,
to k blahým zletům rozepnulo křídla.
Tu chodil s Marfou v ouzkém sdružení
navštívit místa trapných toužení,
od hradu k „oku“, a zas k jezeru,
by čerpal ve štěstí své důvěru.
Ta místa jim se stala staništěmi,
kde líčil duše stesk a odboj němý,
a jak poutníku, kdy zří místa svatá,
tak byla zde jich mysl vděkem jata.
Tu Marfě vyprávěl v zanícení
o lidstva myšlénkách, jich proudění,
a jaký boj, jak hrozné zápasy,
než světu vítěz palmu ohlásí.
Tu vyprávěl, by vše se bída sčetla,
již člověk přičinil, že lidstvo hnětla,
a neměl dobrých stránek v lepší míře:
člověk by z tvorů byl nejhorší zvíře.

Nebeským světlům cesty vykázal,
tajnostem tvorstva ústa rozvázal,
až k zřídlům všeho bytí sestoupil —
jen sebe o volnost že oloupil.
Nezhledný poklad nedocenných skvostů
odchoval z všehomíra létorostů,
všech mezí hradby strhla jeho síla,
až v posled sebe samu zotročila.
Nebyl to krásných slov jen lichý zvuk,
jenž umírá již, sotva povypuk',
byloť to duše vroucí želání,
jež sobě sama k svátku vyzvání.
Našelť v tom Goar víc než ulevení,
žeť může toužit na svá provinění,
žeť nejkrásnější duše na té zemi
mu citů žehy činí soudružemi.
Mocná to vazba, jež je poutala,
a přec v jich srdcích volnost doutnala,
ba duše jich se slily v jeden zvuk,
a Goar cítil, žeť je konec muk.
Cit vroucí provázel je v sen i v bdění,
co převelebné písně liboznění,
a člun, jejž v bezdno hnaly větrů šlehy,
teď líbezně ploul květnatými břehy.

III.

Divná to věst, jež pojednou
jak sokol z čista nebe slítla;
kdo zaslech' ji jen zašumět,
radost mu v tváři nezakmitla.
Praví se, na všech končinách
že v spor se jitří mysl lidu,
cos, k víře s těží podobno,
jej náhle vyrušilo z klidu.
Neznámý jakýs dobrodruh,
neví se ani odkud vzniklý,
na stolec vede nároky,
a zástup nemalý s ním spiklý.
Tož Goarovy družiny
rozmetky sporé sloučil k sobě,
a poběhlíky, chasou zlou
množí svou četu v rychlé době.
Bezbranné mocí přepadá,
a kdo se opřeli mu zbraní,
nevalný byl jim z toho zisk,
an jeho meč vše k hrobu sklání.
Všem, kdo mu na trůn zpomohou,
přislíbil hodnosti a jmění,
jehož, kdo v spor se postaví,
i s volností jsou pozbaveni.
To vše se v horách povídá
s vším hněvu příznakem i bázně,
a příští den již stvrzuje,
žeť na zem tíhnou doby strázně.

Kdy Goar věsť tu uslyšel,
divoký žár mu z oka šlehnul,
rtem škubnul úsměv neskrotný,
jenž vnitřní neklid neustřehnul.
Rudem se tvář mu zalila,
snad poprvé, co v horách tráví,
a z oka cosi planulo,
jak bděl by za ním šakal dravý.
Co znamenal ten oka žeh,
jaké to odleskem byl výhně?
Tak oko lví se rozžehne,
kdy za krvavou stopou tíhne.
Snad že to zrak je káněte,
kdy čerstvý lup mu v spáru chřadne;
tak zplanou zraky démonu,
kdy náhlá rána v lidstvo padne.
Snad že i v oku andělův
zašlehne oheň této řeči,
kdy zlatá křídla rozepnou
a táhnou s plamennými meči.
Však Goar, co v něm vzňalo se,
dál nezradil ni zvukem slova,
a kdo jej zřel, moh' jím se mást,
leč nepoznal, co v srdci chová.
Odkvapil krokem zrychleným,
v samoty poušť a klid se utek',
bral srdce, ducha na potaz,
jakoby vážil nový skutek.
Dnes nikdo o něm nezvěděl,
ni Marfa, jíž se se vším svěřil,

III.

Divná to věst, jež pojednou
jak sokol z čista nebe slítla;
kdo zaslech' ji jen zašumět,
radost mu v tváři nezakmitla.
Praví se, na všech končinách
že v spor se jitří mysl lidu,
cos, k víře s těží podobno,
jej náhle vyrušilo z klidu.
Neznámý jakýs dobrodruh,
neví se ani odkud vzniklý,
na stolec vede nároky,
a zástup nemalý s ním spiklý.
Tož Goarovy družiny
rozmetky sporé sloučil k sobě,
a poběhlíky, chasou zlou
množí svou četu v rychlé době.
Bezbranné mocí přepadá,
a kdo se opřeli mu zbraní,
nevalný byl jim z toho zisk,
an jeho meč vše k hrobu sklání.
Všem, kdo mu na trůn zpomohou,
přislíbil hodnosti a jmění,
jehož, kdo v spor se postaví,
i s volností jsou pozbaveni.
To vše se v horách povídá
s vším hněvu příznakem i bázně,
a příští den již stvrzuje,
žeť na zem tíhnou doby strázně.

Kdy Goar věst tu uslyšel,
divoký žár mu z oka šlehnul,
rtem škubnul úsměv neskrotný,
jenž vnitřní neklid neustřehnul.
Rudem se tvář mu zalila,
snad poprvé, co v horách tráví,
a z oka cosi planulo,
jak bděl by za ním šakal dravý.
Co znamenal ten oka žeh,
jaké to odleskem byl výhně?
Tak oko lví se rozžehne,
kdy za krvavou stopou tíhne.
Snad že to zrak je káněte,
kdy čerstvý lup mu v spáru chřadne;
tak zplanou zraky démonu,
kdy náhlá rána v lidstvo padne.
Snad že i v oku andělův
zašlehne oheň této řeči,
kdy zlatá křídla rozepnou
a táhnou s plamennými meči.
Však Goar, co v něm vzňalo se,
dál nezradil ni zvukem slova,
a kdo jej zřel, moh' jím se mást,
leč nepoznal, co v srdci chová.
Odkvapil krokem zrychleným,
v samoty poušť a klid se utek',
bral srdce, ducha na potaz,
jakoby vážil nový skutek.
Dnes nikdo o něm nezvěděl,
ni Marfa, jíž se se vším svěřil,

však jisto, že bděl celou noc,
a ještě bděl, kdy den se šeřil.
Co vážil as na mysli své?
Zda minulost svou, či den příští —
rozprchlé noci matný stín,
či den, jenž z krve hrůz vyprýští?
Snad že mu bylo vítané,
co celou zemi plní lekem,
snad že již ucho napájel
i zbraní chřestem, živých jekem.
Či snad by chtěl se pokusit,
vzít ztrátu zpět odvážnou sázkou,
a důkaz podat na trůnu,
žeť otcem ten, kdo vládne s láskou?
Toť být by mohlo vábivé —
lži-krále s trůnu v nivec sehnat,
a lid, jenž jemu klnul dřív,
teď musel by mu na něm žehnat.
Vypleti kletou památku,
v ni zapsat nevadnoucí skutky,
a potomstvu je v odkaz dát —
byl by to zápas bez pohnutky?
Kdož zváží tu myšlének tůň,
jež vírem jej až na dno strhla,
že necítil ni mlhy chlad,
jejž noc na sirou zemi vrhla —
že necítil ni větru dech,
kdy nevlídně přes hory písknul,
že ni dne příchod netušil,
kdy ranním šerem z plání blýsknul?

Předsevzetí květ nestálý
však uzrál v něm k zlatému plodu,
zrak, chůze, tvář a slova zvuk —
vše jevilo v něm pevnou shodu.

IV

Jaký to duch či kouzlo v horách vládne?
krev horkým klokotem vře v mládeži,
a v mužích, jimž rozvážnost náleží,
ba v kmetech tvář i zrak i vůle mládne.
Jeť tomu tak. Umlkly radovánky,
a slovo vážné v ústech zavznělo,
leč jakby v ohni zrak svůj ztápělo,
a roznícelo citův měkké schránky.
Tuť „bledý cizinec“ byl k nepoznání.
Od muže k muži spěchá neznaven,
a kde jich větší počet zabaven,
slov plamenu se nikdo neubrání.
Kdo však by zpět tu zůstal v samotnění!
Jak roje včel tu spějí v hromadu,
tu sdílet tužby, tu zas na radu,
a v žhoucí lávu mžikem on je mění.
Jeť v jeho slovech kouzlo přepodivné;
tak vroucně, z hloubi duše vyniká,
že sotva zazní, duše odmyká,
a kdo je slyší, nezdolá a živne.
Té síly v něm se nikdy nenadáli.
Snad proto dosud jen dlel v mlčení,

by skoumal slov i řeči znamení,
jež i ty strhnou, jichž se dotknou zdálí.
Toť jako vlny bohatého zřídla;
tu zčista hrdla skalin vyplynou,
a již i s břehů květ si přivinou,
a drobní ptáci máčejí v nich křídla.
Tu mluví o vlasti, jež v nebezpečí,
tu o cnosti, jež v lásce úsilné,
tu o matce zas všechněm podílné,
a z lásky dětem nutno, sáhnout k meči.
Tu mluví, ostří jak si k hrdlu sází,
kdo tyranům se zřekne svobody,
a často zajdou celé národy,
než napraví, co jedna zvůle zkazí.
To s takou pravdou dí a s přesvědčením,
to s významem a s takou vroucností,
jak jím by teprv spělo k známosti,
že statky ty jsou nejkrásnějším jměním.
Snad řeknete: To nelze novým zváti.
Toť arci staré, mysl marnivá
že ve slov planý zvuk se odívá;
však nové vždy, zač chceme umírati.
A Goar slovy svými dosáh' cíle.
Než minul den k druhému záraní,
již mládež s muži stojí ve zbrani,
a v boj se chystá v nevídané síle.
Všech srdce k „neznámému" v oheň zplanou;
jeť, jak by tlukot jich se v jedno slil,
by jeho ústy mocně promluvil
a zas se k srdci vracel na shledanou.

Jsouť volni za ním bez prodlení jíti,
s ním nésti, kamkoliv je povede,
a nechť cokoliv osud upřede:
s ním v spolku chtějí vítězit a mříti.
Jeť společné jim, nevyvratné heslo:
za každou cenu hájit svobodu,
a za zrádce buď ten jmín v národu,
jemuž, než započal, již srdce klesalo.

Byloť jen krátké s Marfou rozloučení;
měkkou jí ruku k srdci přivinul,
na rtech se něžný úsměv rozplynul,
a první z plna štěstí políbení.

Byloť to cítit v zňatém oka lesku,
jenž nejkrašší se perlou zarosil,
žeť nehoden, by čím se honosil,
kdy na tu pouť by místa popřál stesku.

V.

Již vojska z hor do boje vytáhly;
kam jejich zbraň a kroky zasáhly,
vítá je lidu hlasné nadšení,
a mžikem ruku v ocel promění.
Jak z hory temene kdy kusy ledu
v lavíny naběhnou v nedlouhém sledu:
tak vojům přitékají noví hosté,
a s množstvím rostoucím i zápal roste.

Neptáť se druha nikdo v popředí
po názvu toho, jenž je soustředí,
dost na tom, vše že k sobě přiděje,
co jakkoli v něj skládá naděje.
Jej „vůdcem“ zvali, neznajíce jmena,
jež ohlásí snad příštích činů cena;
vždyť váží víc, co výraz dává duchu,
než jmena zvuk, byť přelahodný sluchu.
Však dobře vůdce svého poznali,
žeť otázky drželi v podáli;
mát málo času, státi v odpověď,
kdo všechněch mečů váží rukověť.
Jeť vůdce v slovech nade všecky spory,
víc v sebe zabrán, v jakés ducha zory,
k nimž dnem i nocí přidružuje plány,
jež nemohou být dosti proskoumány.
Však mluví-li s kým mžiku náhodou,
tu obstře duši slova lahodou,
a přece zas, co konat naznačí,
i pokynutí k tomu dostačí,
žeť dobře tak již, jako vykonáno.
V něm každý vidí vzor, co být má znáno:
jeť v práci přetěžké sám nejčinnější,
ba sotva tělo při tom ukonejší.
Zdáť se, že pro něj nemá významu,
co milé jest a vzácné každému,
klid, spaní, žerty, hry a pohodlí,
to ani letmo při něm neprodlí,
a kdo té tváře jemné tahy zhledne,
jak sotva zardí se a již zas bledne,

ten zžasne, kterak vítr, deště, chlady
se marně zkoušejí, mít jemu vlády.
V té s obtížemi hře si liboval,
či že v tom srdce hlasu sledoval,
aneb že nechtěl živlům přiznati,
že mocnější jsou vůle podstati.
Však mimo to, v čem dbalý bez ustání:
tu radí se, tu zase k práci shání,
tu skoumá plán, a hned zas sám se vzdálí,
zda i při soka poloze jej schválí.

Netrvá dlouho, lehké výpady
na vítězství jim skytnou návnady,
ba již i silněj na ně udeřil,
však proto jen, by síly přeměřil.
To dostačí, by důvěrou se vzňali,
že nezdarem se čin jich nepokalí,
že vůdce, jenž je v jednu mysl spojil,
za všecky dbá, by všechněch touhu zkojil.
Nepřítel couvnul prvním náběhem;
zde však duch zaplál boje zážehem,
i země oddychla si volněji,
an lepších časů dýchla naději.
Neznámý vůdce ve všech ústech žije,
věsť slovem vroucím do srdcí jej ryje
co mužů vzor a ne co klamné zdání,
žeť spojeno v něm všechněch srdcí plání.

VI.

Noc přišla. Šedých mraků skupiny
přes měsíc táhnou v dálné končiny,
a kde mdlým světlem hvězda zamžiká,
hned zamkne lesk, jejž sotva odmykâ.
Se stráni vítr k letu kroky zvedá,
sám sebe honě, pout neznámou hledá,
tu běží jako dítě rozmařilé,
tu sedna, písknutím si krátí chvíle.

Do pláště Goar těsně zahalen,
na mysli váží mnohý prošlý den,
a myšlénky, jež jím se přeženou,
tu strou se v chmury, tu je rozhrnou.
Tu dýchnou ostřím podzimního mrazu,
černé jak mor a zahalené v zkázu,
tu jarním dechem v květy vonné tají,
že na nich s motýly si včelky hrají.
Vidí své srdce v kletby obvině,
jak z bojů těch co fénix vykyne,
a co v něm temna, hrůzy bloudilo,
teď v nejčistší se světlo zproudilo.
Jeť, jakby u kolébky lidstva stanul,
tu lásky dech naň perutěmi vanul,
jak posud nikdy, tlouklo srdce vřele:
vždyť člověk mluvil, jemu tlouklo cele.
Co příroda má něhy v zásobě,
to uzřel v nejkrásnější podobě:

přírody oddech v duši Marfině,
v ní skvít se člověka v své nevině.
Vždyť vše, co velebného v lidu plálo,
již černou mázdru v duši roztrhalo,
poslední šlaky své duch v lásce ztratil,
by v šat se nesmrtelné touhy všatil.
Bylať to chvíle svaté oslny,
kde velkou touhou duch je přeplný,
kde poslední odstrčí závoru,
by v sobě dlel co v dobra pravzoru.
Bylať to chvíle jasna uvědomí,
kde duch poslední pouto vazby zlomí,
kde cíl, jejž vůle víc dle pudu střetla,
již zaskvěje se ve úplňku světla.
Tuť zásady, jež znítí národy,
rozluštěny na slunci svobody,
a jež tu vládne svatá bohyně,
ta shlíží k nim co matka k rodině.
Tuť pravda mluví s tváří usmívavou,
a volnosť rukou žehná nekrvavou,
tu lidský duch svých květů dýchá vůni,
a vše se skvěje lásky na výsluní.

Chladná to noc, a přec se může zdát,
že vidí nebe jarním ohněm plát,
že vidí květů pučet na tisíc
a rosu vlažit jejich něžnou líc.
Takť všecek zabrán v obrazy své duše,
že marně vítr s mrazem kolem kluše,

že mlhy, jež se z dola k hvězdám šinou,
jak milé útvary zrak jeho minou.
Jeť mu, jak by, co hledal s bolestí,
teď v srdci slyšel mluvit s blahostí,
vlasť, domov, vše co drahé člověku,
se hlásí k němu v slasti přívděku.
Plyneť mu noc, jak vlažných větrů vání,
kde vše, co v sporu došlo vyrovnání,
kde člověk sílí se na míru dchnutí,
a neschází, leč sporův prominutí!

Poblízkých stráží ranním křiknutím
vzchopil se Goar mocným pohnutím —
platíť dnes, ranou zvážit poslední,
zda volnosti se jitro rozední.
Co však tu patří udiveným okem?
Toť Maria spěchá k němu letným krokem —
hle obraz, jenž mu lesklý v mysli slynul,
teď v blahém úžasu jej k srdci vinul!

VII.

Již trouba zní a řehce oř,
tu volání, tu řinkot zbraní,
a než se slunce zvedlo z hor,
již nikdo krvi nezabrání.
Jeť vždy si v tváři podoben,
kdy Mars krvavý požár znítí,

jenž srdce vroucím tlukotem
a vzdechy národův se sytí.
Jeť vždy si v tváři podoben,
kdy v rukou drže hrozné váhy,
hned sem, hned tam je nakloní,
by národům vykázal dráhy.
Jak smečky odpoutaných fen
vrhá se vášeň proti vášni,
na prapor napsaná je smrť,
a ta v životech prostopášní.
Z ran proudí lázeň krvavá,
a co se z její pěny vznoří,
buď spásy zář má na čele,
buď rudým žárem zhouby hoří.

Takť vyšleh' plamen zápasu;
tam nápadník, tu Goar velí,
tu svaté lidu nadšení,
tam zpousty, zvůle výbuch smělý.
Tam vraždu, násilí i lup
i s zoufalostí dáno v heslo,
tu vlasť, jíž hrozí okovy,
ač srdce dosud volnost neslo.
Již prvním řadám stele smrť,
i Goaru, ač stál jak stěna,
utrhli z jádra dobrý díl,
jak jazyk zlý z dobrého jmena.
Však dosud neochábla chuť,
jen podrážděna jejich síla;

kdo přes mrtvé se šinou v před,
tiť znají váhu svého díla.
Před nimi „vůdce“ s ranou zlou,
jak vichr před černými mraky,
za ním se blesky mihnou v kříž,
a před ním v sloupy mění zraky.
Jak sama volnost by mu meč
s velebnou hrůzou v ruku tiskla —
tak strašný a přec půvabný,
kdekoli jeho zbraň se blýskla.
Toť nebyl člověk; k posluze
jak by mu stály mocné živly,
ba sama smrť jen čekala,
až na ni zraky jeho kývly.
Moh' zdát se, že to démon kýs,
jehož se nětkne rána v seči,
komu však on ji zasadí,
nikdo se z ní již nevyléčí.
Ta tvář jakby ozářená —
kdož zná ten lesk, jímž oči planou?
I ti, kdo za ním vedou meč,
smělostí hoří nepoznanou.
Již proražen nepřátel střed,
v ně voje ženou mocným klínem,
a v zmatku útěk hledá vše,
kdo nevolí být smrti synem.
Rozprášen zbytek jako smeť,
v niž vítr foukne celým dechem,
nezbývá jim, leč složit zbraň,
aneb svou spásu hledat spěchem.

Již rozvívá se volný dech,
k ňadrám se vlní ochlad svěží,
jak proud když půdu prolomí,
a čerstvým krokem k nivám běží.
Již prapor v běhu vítězném
co zástava dob nových duje,
a srdce v štěstí předtuše
v přemocný jásot propukuje.
Již stane krve sytý meč:
jeť soudcem již, jenž výrok vznosil,
a nic nezbývá souzenci,
leč aby o milost jej prosil.

Však jaká zuří tamto seč?
kdož poví, kam se „vůdce“ poděl?
Tamť rány k ranám padají,
jak by se smrti hlad v ně oděl.
Nastojte! Toť je vůdcův meč,
jenž jiskry křeše každým tnutím,
ba vůdce meči obklopen,
a smrť mu hrozí zahynutím.
Jeť rychlý spěch tu na pomoc.
Však jaký ryk tu zazní k sluchu?
Toť „Goar! Goar!“ z jedněch úst,
až slova ryk zaléhá v uchu.
Bylť falešný to nápadník,
jenž poznal jej se zbytkem druhů,
když Goar mečem na něj tíh',
an prchal s nimi z krve pruhu.

Byl nejstrašnější zápas to,
jaký kdy lidské oko zřelo,
sám zevšad smrtí obklopen,
a přec, co stihnul ranou, mřelo.
Toť vidí, an sem spějí v chvat,
že trupy stlal, jak kosa klasy,
ba nezbývá jich mnoho již,
bys nespočítal jejich hlasy.
Však jmeno to? To vniká v dál,
a „Goar!“ vzduch rozráží jekem,
jak by tam stálo ve zbroji
a neraněné mečů vztekem.
A přec je táhlo ve svou blíž,
jak by je zvala rodná matka,
že spěli se svým životem,
za něžto byla smrť by sladká.
Tam spěli, jak by jmeno to
vší lahody obsáhlo míru,
a pod ním jak by zápasil
převelebný všech bohatýrů.
Však nadarmo a pozdě již.
Smrť řádila tu s plnou chutí,
vše rvala, kles' i nápadník,
leč Goar též jí v obejmutí.
Ranami tělo poseto,
vylévá krve proudy rudé,
oko se láme, tuhne oud,
an život zerván v zbytky chudé.
Však v tváři úsměv kouzelný,
z ní line kol tak milé světlo,

a ruměn si v ní pohrává,
jak žití jaro by v ní kvetlo.
Ji prodchnul nevýslovný váb,
v němž věčnost průhledná se skvěla:
smrť z něho život urvala,
však ducha lesk v něm zapomněla.

VII.

Co mám vám z děje vyprávěti dál,
kdy vichr hlavní jeho kmeny sklál?
Volnosti slunce vzešlo v plné kráse,
s ním jasný blankyt v kraje rozpíná se,
a národ, jenž tím teplem okřívá,
svých synů hroby slzou zalívá.
Užaslí, němí u Goara stáli,
bylť řečí lesk, jímž všechněch oči plály;
neptal se nikdo v slovech zvědavých,
zda hoden slzy, vzdechů předrahých,
leč jakby každý srdci na dno patřil,
překonán velkostí, a s ním se bratřil.
I Marfa přišla sem. Nemyslete,
že v nářku lkala ústa děvčete,
že v slzách plynouc, rvala sobě vlasy
a zoufalost že u ní slaví kvasy.
Byl tichý její žal a bez slova,
tím větší snad, že známky nechová.
Leč pevně tak se vryl do tváří vzoru,
jak byl by vytesaný do mramoru.

Však při tom oko jasnem svítilo,
jak by se žárem blaha znítilo,
a jakby úkoj nejvyšší tu doma,
jenž zůstal uzamknut něžnýma rtoma.
Nevyprávěla v citů víření,
co hledal, aby našel smíření;
vždyť národ, jenž tu zžaslý kolem stanul,
cítil ten dech, jenž z hrobu k živým vanul.
Znalať to srdce ze všech příkrostí,
by mohla svědčit jeho velkosti,
však cítila všech myslí ozáření —
ne slovem, a přec byli přesvědčeni.
To vyznání, jež znala původem,
to složil teď před celým národem,
a krev, jež z nesčetné mu rány kane,
to svědek ryzý, pravdy nehledané.

Již mnohý převrhnul se roku běh,
co nad hroby zavání růží dech,
co slavík nejvřelejší srdce tluky
tu skládá v přemocné a sladké zvuky.
Tam Goar dřímá, Marfa jemu blíž;
nehledalať jiného blaha výš,
co hvězda zhasla na večerní pouti,
již nelze o samotě nebem plouti.
Takť byly duše obou protkané,
jak s teplem světlo kdy se rozplane,
jak dva kalíšky na stopečce jedné,
kdy jeden zvadne, druhý za ním zbledne.

Blíž hradu spali, v lůně modrých hor,
kde ptačí zpěv prochvíval blízký bor,
kde skalní pramen vtékal do jezera,
v němž luna ploula za nočního šera.
O svatá víro, lidem bájená!
Tuť dcera tvoje s králem spojená,
aj roztržen tu závoj mračen hustý —
lid nezapomněl: hrad přestal být pustý.
Sem putují co k hrobům posvátným,
tu každý list jim skvostem památným,
tu hrstku hlíny za ňádra si dají,
a chladnou hlinou srdce rozhřívají.
Sem příroda lne něhou pověčnou,
sem nesou ples i píseň společnou,
tu slaví štěstí z největšího boje:
tu zrozena i tato píseň moje.

I.

Píseň na moři.

Haló! Již plachty napněte,
stožár utužte lánem,
již kotva z tůně zvednuta,
a větrů přízeň pánem.
Tak vesele hrá korouhev,
moře tak jasno, blaho,
nuž ke kormidlu, k sklenici —
haló! haho!

Jen ještě pohled k přístavu!
Tam s bohem! kynou šátky,
tam čapky letí — nuž adé,
nechť loučení čas krátký!
Tam slzu vidím dokona,
jež rosí tváře blaho,
ej vína sem, ať zavzní zpěv —
haló! haho!

A nyní počnem vesele:
jak réva barví břehy,
jak blednou města, vesnice,
jak vzduch tu plný něhy.
A jak to moře modravé,
v něm houpem se tak blaho,
to teprv ducha rozpíná —
haló! haho!

Hle, zmizel kraj, a moře skvost
již bez hranic a mezí —
pod nebem druhá nebes báň,
zem bez pouta a stezí!
Aj, jak to mysl rozhřívá —
tu cítíme, co blaho!
tu píseň teprv z plna zní —
haló! haho!

Aj hle, ten ostrov rozmilý,
jak vynořil se z pěny!
Tam kormidlem teď zavesluj —
jakť mocně rozložený!
Hle, již nám v ruce tleskají,
zrak znícený tak blaho:
nuž čapky vzhůru, vítejte —
haló! haho!

* * *

Rachotem padly kotvice a k lodi
zalítne jásot, s ním se loďky brodí
a jako ptáci lítnou vesel tlakem,
vlát na ní korouhev s přátelským znakem.
Na břehu zástup houstne každou chvílí;
tu rozstoupne se, tu zas k sobě pílí,
tu mluví rukama, tu hlesne slovem,
tu dychtí zrak i tvář za novin lovem:
ten toho zná, těm ona tvář poznána —
toť povídání s večera do rána!
Již loďky dopravily k břehu hosti;
k nim tisknou zástupy se v zvědavosti
jak vlny, když se sejdou v širém moři:
u sebe postojí a chumáč tvoří.
Tu ruky stisk, tam obejmutí skrání,
tu polibek, tam něžné vyptávání:
„Jak vám se vedlo?“ — „Bylo klidné moře?“ —
„Vítejte nám!“ — „Tu nezkusíte hoře.“
A druha druh si najde podle chuti,
by zvěděl vše, nač mysl ptát se nutí,
jak v dalekém se vede kraji světa:
zda kyne mír, či zda po míru veta?
Tu pochybnost, tu zavejsknutí jaré,
tu povážlivě kyvnou hlavy staré,
tu nahlas, onde slovo přitlumené —
a opět jako proud se hovor žene,
a pokřik, ševel, šumění pojednou,
jak když se ptáci ve rákosí zvednou.
Křik roste, houstne jako krupobití;
jak vlny, když se z pelechu vyřítí,

a jedním rázem v staré skály praští,
že skály upěněné čelo zvraští:
tak shlukli se kol lodi kapitána
v ryk ten: „Mluv za Milána! Za Milána!“

Ten pokynutím slovům klestil místa.
Tu mlknou hlasy, vše se k slechu chystá,
jak po dešti, kdy vítr složil křídla,
a ptáci vypnou krčky z svého sídla.
Pak započal: „Nejisto vše v tom směsu,
krom pozdravu, jejž od něho vám nesu.
Či mír, či boj — car s rozhodnutím váhá,
a Milán jemu radou napomáhá.
Však nežli sedmý den ukončí během,
jest rozhodnutí jisté. Pakli střehem
kraj moře zachytnete plachty bílé,
to jeho plachty, k vám hledají cíle;
a zavlaje-li na nich prapor černý,
pak zbroj se v boj, kdo ostrova syn věrný!“

„Ej živ buď Milán!“ znělo v sboru celém,
a stařec Mírko dodal v slovu vřelém:
„Nic, dítky, osud náš nás nepomate;
co v ruce Milánově — v ruce svaté!“ —
„To v ruce svaté!“ znělo zas a zase,
a vše zas v jeden chumáč proplétá se,
a veselo a skočno, jako v kvasy,
těší se všecko na budoucí časy.
A Mírko skloniv se, zval kapitána,
by jim byl hostem v paměť na Milána:

co ustrojí si rukou, srdcem, rtoma,
by chtěl se ucítit tu jako doma.
S ním vítal Zénu. V oděvu ta černém
připloula s bratrem po moři nezměrném:
jí oko plálo neskroceným leskem,
a kam pohledlo, vše plnilo steskem.
Nuž svolili. Leč bratr v Zény oku,
cos četl, že se tázal v rychlém toku:
„Že Milán v zemi slyne, známo dosti;
že jmě však jeho také kouzlo hostí,
jak právě slyším ve vašem zde kruhu —
kdo prosím jest, o rci mi starý druhu!“

Usmál se Mírko, povykročil z nova,
a odpovídal jemu v tato slova:

„To jedno ptaní, v něž se řeč tvá halí,
nám jeví, že zde nejsi obeznalý.
Rozhleď se vůkol tady po ostrově:
co hradů starých, co jich vidíš nově,
těch velkých, malebných a silných vzdorem,
to Milánovo. Popatř ten tam horem,
jenž v zeleň břečťanu se kryje celý,
jak tyče v révy oděv jasně-skvělý —
to jeho sídlo. Nyní stav se okem
v protějším pobřeží, jež vln je sokem,
a co tam vidíš vinohradů v pestré síti,
co osad vidíš bělat se a skvíti,
to vše se chlubí jmenem Milánovým.
Leč k čemu této jeho slávě hovím,

jež sama v sobě slávou jest jen mylnou?
O jiných skvostech dám ti zprávu pilnou,
jež tak mu vlastní, jako jeho duše.
Zde ptej se mládeže; ta soudí suše,
než přiřkne cenu svých let sourostenci.
Však ptej se jich, kdo vynik' v jejich věnci,
kdo odvahou byl první při zápase,
tu přímou silou, tu lstí milou zase;
kdo hrál si s větry v moři rozvařeném,
kdy vlny jako tygři za svým plenem
tu slinou stříkaly, tu hladem řvaly,
že až se němé skály v pokřik daly —
a on jak chlapec se slepými psíky
prováděl žertem krkolomné styky?
Zde ptej se jich, kdo v bitvě před ním stane;
kdy nepřátel je klubko zmodrchané,
v něm nožů kmit a rána k ráně těsná,
že jako liják smrt se sype běsná —
tu moh' bys přivázat jej trojím lánem:
on přetne je a v mžiku vlastním pánem,
jak blesk se vrhne do spletených ramen,
a rozstříkne je jako prachem kámen.
Nuž ptej se jí, k své koho čítá zdobě,
ať v živlů zhoubě, ať v nepřátel zlobě?
Však nejsou-li ti mladých slova jasná,
nuž těch se ptej, jichž čela věkem řasná:
zda v radě jich je kolotavým žváčem,
jenž být chce slyšen, byť to bylo pláčem?
Jich ptej se, kterak váží, nežli soudí,
zas jakým tokem výmluvnost se proudí,

kdy poznal jasně, co je zemi k spáse,
a kterak konat, k čemu odhodlá se.
Jich ptej se, kterak mladnou jeho slovem,
jak zrak jim roztápí se v žáru novém,
jaká to míza protéká jich páže,
když slova jarem léta jich rozváže?
O ptej se jen, zda nejmoudřejších řady
jej nepostaví druhým za příklady?
Leč snad chceš vědět, zda je milých mravů,
zda tvář má mužnou, kadeřavou hlavu,
zda oko významné, rtů tenké rysy,
zda tělo štíhlé rostlo po cyprisi,
zda přilehne mu surka, čapka sluší —
zda mužnou krásu ničím neporuší?
To neptej se. Patř na ty dívčí tváře,
jak polila jim čelo rudá záře,
jak klopí zrak a hlavu stranou kloní,
že zaslechly jen vypravovat o ní!
Tu dívku neznám, jíž by jeho hledem
netálo srdce, byť natuhlé ledem,
která by zhrdla stiskem jeho ruky,
a nechtěla s ním dělit slast i muky.
Však nestačí-li vše to ještě tobě,
ptej všech se tu: zda sténal někdo v mdlobě,
zda osud zlý zde komu ránu strojil,
kterou by Milán sám byl nezahojil?
Ba slyš a žasni: kam se ostrov táhne,
ni jeden tu, jenž nedostatkem práhne,
ba co zve chudobou váš podíl pýchy —
co Milán zde, to název u nás lichý.

jež sama v sobě slávou jest jen mylnou?
O jiných skvostech dám ti zprávu pilnou,
jež tak mu vlastní, jako jeho duše.
Zde ptej se mládeže; ta soudí suše,
než přiřkne cenu svých let sourostenci.
Však ptej se jich, kdo vynik' v jejich věnci,
kdo odvahou byl první při zápase,
tu přímou silou, tu lstí milou zase;
kdo hrál si s větry v moři rozvařeném,
kdy vlny jako tygři za svým plenem
tu slinou stříkaly, tu hladem řvaly,
že až se němé skály v pokřik daly —
a on jak chlapec se slepými psíky
prováděl žertem krkolomné styky?
Zde ptej se jich, kdo v bitvě před ním stane;
kdy nepřátel je klubko zmodrchané,
v něm nožů kmit a rána k ráně těsná,
že jako liják smrt se sype běsná —
tu moh' bys přivázat jej trojím lánem:
on přetne je a v mžiku vlastním pánem,
jak blesk se vrhne do spletených ramen,
a rozstříkne je jako prachem kámen.
Nuž ptej se jí, k své koho čítá zdobě,
ať v živlů zhoubě, ať v nepřátel zlobě?
Však nejsou-li ti mladých slova jasná,
nuž těch se ptej, jichž čela věkem řasná:
zda v radě jich je kolotavým žváčem,
jenž být chce slyšen, byť to bylo pláčem?
Jich ptej se, kterak váží, nežli soudí,
zas jakým tokem výmluvnost se proudí,

kdy poznal jasně, co je zemi k spáse,
a kterak konat, k čemu odhodlá se.
Jich ptej se, kterak mladnou jeho slovem,
jak zrak jim roztápí se v žáru novém,
jaká to míza protéká jich páže,
když slova jarem léta jich rozváže?
O ptej se jen, zda nejmoudřejších řady
jej nepostaví druhým za příklady?
Leč snad chceš vědět, zda je milých mravů,
zda tvář má mužnou, kadeřavou hlavu,
zda oko významné, rtů tenké rysy,
zda tělo štíhlé rostlo po cyprisi,
zda přilehne mu surka, čapka sluší —
zda mužnou krásu ničím neporuší?
To neptej se. Patř na ty dívčí tváře,
jak polila jim čelo rudá záře,
jak klopí zrak a hlavu stranou kloní,
že zaslechly jen vypravovat o ní!
Tu dívku neznám, jíž by jeho hledem
netálo srdce, byť natuhlé ledem,
která by zhrdla stiskem jeho ruky,
a nechtěla s ním dělit slast i muky.
Však nestačí-li vše to ještě tobě,
ptej všech se tu: zda sténal někdo v mdlobě,
zda osud zlý zde komu ránu strojil,
kterou by Milán sám byl nezahojil?
Ba slyš a žasni: kam se ostrov táhne,
ni jeden tu, jenž nedostatkem práhne,
ba co zve chudobou váš podíl pýchy —
co Milán zde, to název u nás lichý.

Námť jeho sídlo, ruka, srdce, jmeno,
to do kořán je všechněm rozevřeno,
a kápne-li tu jaká slza vzlyku,
o jistě slza radosti a díku.
Nuž pakli vše to řeknu názvem jedním:
jej neznám, kdo by zván být mohl před ním,
ni toho, jenž by vedle mohl státi;
lzeť teprv po něm lidi porovnati,
a chceš-li název pravé jeho tresti —
tož Milán naše pýcha, blaho, štěstí!“

Tak Mírko skončil. A kdo stáli za ním,
přikyvli hlavou, mrkli pousmánim,
v dlaň zatleskli a netajili v řeči,
že s Mírkem souhlasí a pravdě svědčí.
Jen Zéna s lakotou ta slova pila,
jež v tvář i zrak jí horkou výheň lila.

Hry nastaly a různé radovánky.
Tu květem dívky věnčily si spánky,
tu zápas mládeže během i zbraní,
tu házením, tu zas potýčkou dlaní,
a trávili čas v zabavení prostém,
že posel Milánův jim milým hostem.
Byltť Milán zavolán ku svému caři,
by vyčkal rozkazu, jak plán se zdaří,
jímž vtrhnouti chtěl do sousední země,
by pokořil si zem i její plémě.

Spoléhalť cař na statnost ostrovanů,
jichž třetí koleno jemu co pánu
již poplatno. A Milán plnou měrou
mu splácel víru spolehlivou věrou.

Pojednou rány z děla zahučely,
a k břehu na nohou stál ostrov celý:
loď přistála a na ní plachty bílé
s červeným praporem; a svěží v síle
vystoupil Milán k jasavému břehu —
svůj mezi své a na domova něhu.
Červený prapor mír a radost značil.
Však sotva Milán mezi své se vtlačil,
rozkázal všechněm chopiti se zbraně,
sám s nimi cvičil s pílí nevídaně
tři celé dni, aniž se od nich vracel,
že bylo div, kterak se neztrmácel.
Byl v řeči skoupý, sotva vydal zvuku,
kdy starý přítel podával mu ruku;
i jeho tvář jen málo přívětivá,
víc po zbrani než po lidech se dívá,
a teprv to když skončeno tak z části,
mohl's mu ptaní na odpověď klásti.
Však z přátel sotva kdo se k tomu snažil;
jen kapitán se jednou opovážil,
a kdysi prohodil tak jako maní:
„O válce mluví lid, cvičí se v zbrani,
a prapor — či má naděj míru budit?“
„Mír — válka, nebudem se proto trudit,“

ohlásil Milán úsečně a krátce,
a odvrátil se a šel mezi rádce.
Však kapitánu cos se v oku znítlo,
co přes tvář hadím jazykem se kmitlo,
že škubnul rtem, že jílec tisknul k dlaním,
že zůstal stát a ztuhlý hleděl za ním.

Též v radě vedl Milán málo řeči;
byl zamyšlen, kdy slovo tklo se seči,
stál netknutý a jako socha němý,
kdy hovor zabíhal do dálných zemí;
usmál se, když se péče starostlivá
opírala o srdce lidu živá,
rovnal si límec, načechral si vlasy,
kdy řečník odhaloval příští časy,
a okem utkvěl v stropu, jakby čítal
ty nitky, které pavouk v síť uplítal.
Pak povstal nenadále s těmi slovy:
„Co země přebytek, či stáda, kovy,
či mužstvo kvetoucí, či z plodin berně,
to caři splácíme otrocky věrně.
Co mníte: byli bychom méně šťastní,
kdy přebytek ten naší země vlastní“ —
nedomluvil. Však vyplašená čela,
jak by k nim byla koule zafičela,
ta na něm tkvěla tázavě a pevně,
zda co napověděl, dopoví zjevně.
Však Milán, jak o věci nahodilé
by zavadil, je zval co hosti milé

na zejtřek ty, na příště jiné zase,
by k němu došli, každý v jiném čase.

Ten den již trávil pro sebe a krytě.
Práh sluha jemu hlídal ostražitě,
by noha cizí nevstoupla naň chvatem
a nevytrhla pána v započatém.
Milán si předved' vše, co v zemi bdělé,
mladé i staré, váhavé i smělé,
probíhal život každého jak knihu,
v níž k činu čin se druží v milém stihu;
u každého se stavil, skoumal, vážil,
dle ceny odložil, dle ceny dražil,
tu jako známým potřásal jim ruku,
tu duší naslouchal jich srdce tluku —
tu viděl jiskry v oku zaníceném,
jak otec dítkám zemi dával věnem,
by jako zřítelnici, jak svou duši
ji v lásce chovali, jak dítkám sluší.
Sám tímto zřídlem napájel si ducha,
sám cítil, kterak jeho rostla tucha,
kdy to, co slavit slýchal v zpěvu jarém,
mu duši roznítilo mocným žárem,
an tím, co v převelebný plápol znítí
ta píseň domovská, se snažil b ý t i.

Ta píseň domovská! Jak luny tání
se kladla večerem po rodné pláni,
a co jen mladých srdcí tlouklo v blíži,
to spělo k ní, by odhodilo tíži.

Ta píseň domovská! V tom proudu sladkém
se zhlíželo jak ve zrcadle hladkém,
co všecky vábilo útulnou rukou,
co nadějí, co plnilo je mukou.
V ni kladli, jak na něžné srdce matky,
i stesk, i žal, i slzy úlev sladký,
a co jen skutků pravých v zemi známo,
to v písně paměti zaznamenáno.
V ní pravda věčná v přelíbezném tvaru.
Co ona posvětí, to ušlo zmaru,
leč koho stihla kletby děsnou zbraní —
aj, kdež je proti tomu odvolání?
Ta píseň domovská! Co k matce druhé
k ní přilnul Milán v lásce sladko-tuhé,
že v ni co v souhrn lidských cností věřil,
že lidských skutků výši dle ní měřil. —
Nuž tuto píseň v úradu bral slovy,
kdy nové reky hledal v skutek nový.
Byl seznam dlouhý, rozmanité řady;
tu zaleskly se drahokamů vnady,
tu hustá rez a hodnost poskvrněná,
tu síla úchvatná, tu přemožená.
Jedno i druhé sčítal Milán přesně,
je porovnal a k sobě stavěl těsně:
kdy přehlíd' obou sumu, cit ho jíme
jako když d o b r o u knihu odložíme.

Byl spokojen. Kdy večer vyšel z domu,
usmíval se, k milému kráče chlomu;
tam čekala jej náruč, v roztoužení,
až touhy sen se v blahý skutek změní —
tož Jelenka, jejížto mysl vřelá
v kraj daleký jej steskem provázela,
však co se vrátil, sotva zřela okem.
Bylo to dítě s sedmnáctým rokem,
tak půvabné, jako studánka v stínu;
při ní se vůně houpá od jasmínu,
ji vroubí zeleň, kvítky kropenaté,
a slavík písně skládá v noci svaté,
a kdy na to vše větrů dechy vanou,
to myšlénky jsou, jež jí v duši kanou.
K ní spěchal Milán s urychleným krokem.
A když se pozdravili zleskłým okem,
když podali si ruku v vřelém tisku,
když v políbení rty se dotkly pysků,
a vyměnily řeči dojímavé,
tu k sobě sedli jak hrdličky hravé.
A Milán děckem byl. Tu dotk' se hlavy,
tu hladil obočí jak ze hedbáví,
tu líbal kadeře v pletence svité,
a hladil ručky, prsty růžovité;
tu hlavu svou na leskłé rámě kořil,
tu opět beze slov se v oči nořil,
a vedli řeči jak dva štíhlé klásky,
jichž slovům rozumí jen mluva lásky.
Pak myšlénky jich odtud odletěly,
snad za ruku se vzaly, k moři spěly,

a vstoupivše na člunek odvázaný,
s vlnkami houpaly se na vše strany,
až zmizel kraj jim za měsíce znětem,
a oni sobě byli celým světem.
Tu chvíle mizely, jak v letu kraje;
neb co až v blaha úplněk dozraje,
to mezí nemá v místě, ani v čase,
kraj mění v Eden, čas na věčnost zase,
tu srdce vším, co slastí, oplývají,
víc znáti netouží, neb' všecko znají.

Den druhý vítal Milán vzácné hosti.
Nejprvé přišel Mírko, statečností
a věhlasem z celého známý rodu.
Měl čelo zorané z tuhého hlodu,
z neklidna přemítání této noci,
jímž toužil k poklidu si dopomoci.
„Potáhnem?“ ptal se Mírko hlasem chvějným. —
„Aj, Mírko, můžeš býti beznadějným?“
A Milán mluvil: „Čas byl, otče milý,
kdy vzácnou tobě bylo kratochvílí,
nám líčit blaho minulosti dávné,
kdy byli sme, a naše děje slavné.
Kdy ostrov náš, ta perla v lodí běhu,
jak sestra hleděl tam k lesklému břehu,
co bratrovi mu sýlal pozdrav vřelý
a postesknutí, že je moře dělí.
Kdy vlád' jim otec pravý, blahovolný —
tu měly dítky domov obapolný.

Ach, Mírko! Otčím cizí otcem není.
Car potřebuje našich mečů jmění,
by boj moh' vésti se sousedem mužným —
jej jako nás chce učinit si služným.
Čím, Mírko, soused proti nám se zhřešil,
by žal siroby naší v něm nás těšil?
By synem v domově byl syn zas rodný —
aj, který okamžik se zdá ti vhodný?"

A Milán stál tu v světlém zanícení,
jakoby zřel své země omlazení,
a jakby země odvaha a síla
se byla v tlukot jeho srdce slila.
Ba stál tu v krásе velebné a žhoucí,
jak vzešlé slunce, ptáka k písním zvoucí,
a jak by vše, co zem ta měla blaha,
děj minulý i nové spásy snaha —
vše vtělilo se v jedno oka zření,
a volalo: „Tu vzchází rozednění!"

Zajiskřil starý Mírko mladým zrakem —
ej, znáti diamant na ohni takém!
Nač třeba slov! V takémto oka znětu
dořekne srdce nejsmělejší větu,
roztrhne pouta, po volnosti žízní,
pohrdne tyranem i jeho přízní,
na sebe vezme kříž, byť v nejistotě,
zda kráčí pro vavřín, či ku Golgotě:
co v takém znícení stisk ruky platí,
to žádné slovo zvukem neošatí.

Padli si v náruč, potřásli si rukou,
že svazkem jim je, co jim bylo mukou!
„Potáhnem?“ ptal se Milán chvějným hlasem.
„Potáhnem!“ řekl Mírko skoro s jasem.

Kdy přišli soudruzi, věc byla snadná.
Toho vzal Mírko na slova poradná,
jiného Milán poutal slovem vroucím,
že síla rostla větrem, plachty dmoucím;
a noví zas a opět jiní spěli,
by s ohněm dmychaným se srozuměli,
až síň se plnila jich počtu vzrostem —
kdo již tu dlel, ten nebyl němým hostem.
Pozval i váhavé, však ne by s nimi,
jak prvé, podlel řečmi ohnivými —
kdy čápi táhnou v kraj, jenž voní vesnou
zda nesmělí z nich na severu zesnou?
Kdy síň již plna, otevřel jim jiné —
jaká tu krása, jak to v soulad plyne!
Tu vzácná zeleň s milohledným květem,
tu vavřín, cypříš, palma drobným dětem
podává ruku, hladí rámě, ústa
a vánku poletem jich vůně vzrůstá.
Na stolech jídla vzácná u výběru,
a vína, perlící se v milém šeru —
a k tomu vábivá tvář Milánova:
kdož zbytek dne tu klidně nepochová?
Pak přišli hudci, známí po vší zemi,
tož kmeti ctní, jenž kráčí za huslemi;

jich haslý zrak zná zemi jen dle místa,
v němž jejich píseň perlila se čistá.

A hudci počali se zbrojit k písni;
jich slovo hladké, soudové jich přísní,
jim poslužna je citů pestrá říše,
jim děje běh i vše, co život dýše,
jim krása nebes, jara síla bystrá:
v jich rukou srdce — vosk to v rukou mistra.
Počali zpívat o pradávném věku,
kdy ostrov slynul odvahou svých reků.
Byl tenkrát Stojan. Život jeho celý,
to odkaz národu: kdy osiřelý,
jak vstoupit z pohrdy na světla výši,
by úctu vzdali mu, kdo soudy píší.
Tenť zhrdal životem, kdy být má znakem
jen služby otročivé, hrdých tlakem;
kdy nemá duch být volně utělený —
ni muž, ni národ neměl jemu ceny.
V boj vytáhnul, v něm pro lid vykrvácel,
a s dechem posledním mu volnost vracel.
A hudci trhli strunami. Jich pění
tu na lítou se bouři, v příval mění,
že odvaha všem roste na lavinu;
tu skočí v tklivou píseň žežulčinu,
tu jako milý na okénko klepá,
tu zas jak slávy píseň velkolepá —
hned jako matka, jež se loučí s synem,
a vítěz hned, jenž sáhá za vavřínem:

II.

Pod večer z domu, jenž stál blízko břehu,
Jelenka kmitla v drobnokrokém běhu:
tu kvítka hladila; tu haluz křehkou,
již vítr zcuchal, vyprostila lehkou
svou ručku; tu pod větví nakloněnou
sluch napájela ptáků libozvěnou;
tu mihla jako motýl kolem sadu
a hopkala přes stružek, luhů vnadu —
jak křepelka, jež přes jetel jde k mezi.
Na břehu sedla pod vonnými bezy.
Byl tichý břeh a mořské líce hladké
jak šťastná tvář, již tušení jme sladké,
a pak-li chvilkou hlesne vlnek hnutí,
toť nejsladší té tváře oddechnutí.
Nedávno ještě trhala ji vráska,
kdy ploula s lodí branná lidu částka.
Loď zmizela; však Jelenka ji vidí,
a kudy táhla, srdcem k ní se pídí.

Tu vyšla od břehu, tam plachty zdula,
by v rychlý pochod vlnami se hnula,
jež obskakovaly jak matku děti:
tu slyšet ústa políbením zněti,

tu napnou ručky, prstičkama hladí,
tu krček, šíji a zas dále pádí.
Již brázda daleká a loď se menší,
již jako mráček, jenž se v modru tenčí;
teď s plachtami již jako labuť bílá,
jež korouhví si hlavu pobarvila —
nastojte, teď již sotva holubice,
a nerozeznáš krk ni křídla více,
a teď: bod beze stop to, bez šlépějí,
v tom bodu — blaho ostrova i její.
Loď zmizela. A kdy tam nyní zírá,
tam vyskočila hvězda z všehomíra,
tak krásná, líbezná, tak jasně milá,
že nebes báň se při ní rozesnila,
a nezůstavila ji o sirobě.
Tam v pravo, v levo kmitla světla k sobě,
tam pohromadě jako hejna ptačí,
tam jako ta kuřátka ve chumáči,
tam v řadě jako na oltáři svíce,
tam v párku jako bílé holubice,
a jinde jinak, až jich drobným znětem
se nebe lesklo jako louka květem.

Však ještě krásněj moře neobsáhlé!
Tu světlo ploulo jako roucho táhlé
a roztříklo se v kusy, na třepení,
jež náhle splynouc, v nový šat se mění.
Tam žhavé jiskry po hladině kluší
jak ze železa, kdy v ně kovář buší,

tu skočí, ponoří se, vzejdou znova,
jak potápka, kdy pod vodu se schová.
A nejzáz plove červenavá páska
jak stužka, již si k čelu váže kráska;
ta teď již jakby sama byla čelem,
jež zardělo se po líbání vřelém,
i oči vidět, vlasy, tváře, ústa,
tvář buclatá a v plnou hlavu vzrůstá —
toť luny krása, z moře vynořená,
jíž plesá moře, neboť se blíží žena!
V svatební lože s lesklým baldachinem,
s třesoucí nohou, srdci za pokynem,
a v tváři tušíc úplň radovánek —
již vchází v nesmírný ten blaha stánek;
ustláno měla na pokraji samém
kobercem stříbrným a drahokamem,
a měkký kment jí, tajemného lesku,
potáhnul další slastiplnou stezku,
a nikde ani mráčku, skvrny malé —
takť kráčí mládež k slasti neskonalé.

Jelenka netruchlí. Ta okem snivým
zpět pohlíží ku stezkám přívětivým:
tam myslí blaženou v nedávných časech
se probírá, jak prst v milého vlasech.
Jak daleko jí v paměť oko stačí
ni jediný v ní den, jejž smutek značí,
ba ani mráček, jenž by stínem stínu
zatáhnul její duši na hladinu.

Co ptáček odchována v hnízdě měkkém,
ubíhala jak laňka dětským věkem,
a načkoliv jí mysl upoutána,
tož není myšlénky v ní — bez Milána.
Co dítě vyrostla po jeho boku,
líbeznou stávajíc se jeho oku,
a on-li v lásku jal své pokolení,
tož ona jeho v plné zanícení.
Své lásky počátek neznali sami,
aniž z ní vyznali se poklonami.
Tu nebyl úchvat jediného hledu,
ni citů nelad v slov hledaném sledu,
tu nebylo ni přísah v němém krytu,
ni tajných docházek při luny svitu,
ni zlatých prstenů, ni kruhů z vlásků,
a přece sobě zpovídali lásku.
Tať byla zde jak zář sluneční z rána,
aniž se ptáme, odkud na zem slána:
z kalíšků květných uvítá ji vůně,
a nevzejde-li, mysl po ní stůně.
Tať byla patrna z každého hnutí,
z slov upřímných a z líbezného lnutí,
tať rosou zářila navlhlých zraků,
a stiskem ruky nabývala znaků.
Byliť v se protkáni v tom něžném sňatku
jako dvě nitky u jedinou látku,
a nesmírné-li moře na své stezi:
tož jejich láska nepoznala mezí.

Co moře tálo v zlatoleském havě:
kdo spěchá sem tak neposedně hravě,
že polo nohou, polo běže křídlem,
se sotva tkne, za novým letí sídlem?
To větřík byl. Co hošík zlatovlasý
byl za dne dřímal za kyprými klasy,
na klenutá mu spánek sednul víčka
a dýchal vůni z růžového líčka.
Kdy však se vkrádal večer do úbočí,
tu zšpoulil ústa, protřel sobě oči,
leč sotva prokouk' za šeravé chvilky,
již hrály v něm co k tanci všecky žilky.
A poskočil a ve motýlím letu
přihoupal se ku basalčímu květu,
dotek' se lístku, třás mu bílou hlavou,
zalaškoval si se sousední travou,
a opět lístek basalice sklonil,
až rozvoněl je a se jinam honil.
A zaskočil, kde „slzičky" jsou tenky,
že vedly řeč, jak milý u milenky,
pak zahoupav si lístkem balsamovým,
skokem se octnul za bezovým křovím:
tu vidě doušky cudná rozeňátka,
jak líčka kryjou za stébla si krátká,
natřík' je rosou, leskem plnoluní,
že kývala mu na vděk sladkou vůní.
Pak polokvapem běžel k blízké stráni,
kde jetelina skví se bílou skrání:
tu houpal se jak loďka v vlnách bílých,
v nichž trojlístek se koupal; v řadách čilých

tu mušky bzučely a včelky bavem,
to jako rybky v moři zelenavém.
Pak letěl k stromům. Ode druha k druhu
se houpal v dovádivém polokruhu,
tu třepal větvičkou, tu hrál si listem,
tu na květech, tu na vrcholku místem,
až chvěly se jak láskou prahlí rtové,
kdy na blízku se tuší milencové.
Však ještě nesletěl. V opletlém hnízdě
svůj domov pták měl, kropenaté hvízdě,
a mláďat zobáček se k němu ústil,
až do něho za zrnkem zrnko vpustil.
Tu čekal; a když pták křidélkem třepnul:
jak mistr taktovkou naň prstem klepnul,
že počal pták u zpěvném rozmlouvání,
a zvuky kapaly jak deště hrání,
a za ním druzi v souzvuku a sboru,
až milost prolomila srdcí koru.
Tak vzbudil květ i ptáčata svým zjevem,
že ostrov dýchal vůní, chladem, zpěvem,
a bylo lahody a plno něhy,
že neobjal je ostrov všemi břehy,
že větřík, kudy jenom hnul se patou,
byl sprovázen tou řečí země svatou,
jakoby vše, co vnady ostrov sdílí,
se bylo sšetřilo až k této chvíli.

Teď právě přes Jelenku spěchal k moři.
Tu vida světel plání, lunu v hoři,
to stříbra osení v neshledném poli,
zatleskal křídlem, žasnul ve svévoli,
a v mžiku, úžasem a krásou zpitý,
potopil tílko v luh ten světlolitý.
Tu vlnky zkadeřil u pěnu tenkou,
že žblunkly píseň jako upomněnkou:
vrub jejich stříbrný až o kraj tlesknul,
a stoupal zpět a poznovu se lesknul;
pak spěly dál a v bílém družek davě
se protkaly jak sny ve mladé hlavě.
A k tomu chvění dalekého toku
vždy znova spěchal větřík v lehkém kroku,
sem nosil vůni, šepot a zpěvy ptačí,
tu znova hlavu ve vlnkách si máčí,
a opět ku břehu, a vesel v tváři,
prochvívá zlato v mrkající záři:
toť kouzlo úchvatné, div srdce buší,
tuť krásno jako v Jelenčině duši.

Co tak Jelenka v krásu tu se hříží,
stín temný z pozadí se k břehu plíží;
tu krokem stane, tu se v před ubírá,
tu okem pátravým zas kolem zírá,
tu k předu míří, tu dlaň k oku klade —
tak dravý ouskok za stopou se krade.
To byla Zéna. Nejhroznější žena,
již vyštvala kdy láska zavržená

na pomsty dráhu. Když Jelenku zhledla,
ztajená rozkoš postavu jí zvedla:
plán hrozný mžikem se jí v srdci zrodil,
a jeho záměr ve krvi se brodil — —
přes tvář jí mihlo rozhodnutí bleskem,
zrak jí se zjiskřil úpalčivým leskem,
a zdusíc krok, až ku Jelence stihla.
Tu stála tiše, sotva ňadra zdvihla;
však hledíc na ni s ustrojeným klidem,
svou duši pásla hrůzolačným videm:
ten hled měl spáry jak hlazené dýky,
ten sytil se jen ranami a vzlyky.
Tu náhle Jelenky se dotkla dlaní
a řekla: „Dobrý večer!“ jako maní;
a dále: „Krásný večer, kouzlem tkaný.“
A usedla si k ní z polevé strany.

Jelenka zalekla se při tom zjevu,
ač Zény tvář tonula ve úsměvu.
A Zéna počala: „Té doby lože
nebohé hlavě podestýlá nože;
toť kobka kamení, zlá ostružina,
která se jehlami do těla vtíná —
ó věř mi, že by snadněj v žhavém jaře
had doved' spáti v písku na Sahaře.
Mně každý mžik je hřebů tupých mukou,
v můj sen železnou zaražených rukou,
a čas-li více takých mžiků hostí,
pak netřeba mu věků do věčnosti.

Ó dívko, já se trávím touhy žárem,
jdouc bez krůpěje pouště suchopárem —
mé oči nenavštíví blahé spaní:
má všecka útěcha jen v zpomínání. —
Však tady volno. Tiše dýchá moře,
ta jeho světla nepoznala hoře,
a co tu krouží vlnek v zpěvném běhu,
ty navrátí snad zas mé duši něhu.
Ó dovol, abych s tebou procítila,
po čem má duše dosud marně snila.“

A Zéna zřela roztouženě v dáli,
jakoby oči tvář tam rozeznaly:
k ní vzdychla, políbení dlouhé, vřelé
v kraj zaslala ždaného těšitele —
pak vedla oči po hvězdnatém nebi,
až tkvěly na Jelence jak dva hřeby.

Ta zaražena nedomácím zvukem,
vyslechla s úzkostným ji srdce tlukem,
však vidouc její tvář se kalit stenem,
soucítila s ní v stesku netajeném.
A řekla: „Neznám, co ti spánek moří,
však přeju ti, bys tady ušla hoři.“
A Zéna odvrátila od ní zření,
jak váhajíc a jakby v zamyšlení,
zda poupatům smyšlené minulosti
má kázat vypučet a v květy zrosti,
zda vůně jich dost mámivá a silná —
zda Jelenka jí srdcem neodchylná.

Však vidouc mluvu tázavého oka,
povzdychla sobě jestě ze hluboka,
a ze záňadří lístek vzala svitý,
jenž písmem ozdobným byl zcela krytý:
„Dík luny paprskům; takť svítí ladno,
že obsah přehlednouti můžeš snadno.“

Jelenka vzala list a sotva stihla,
že slova tahů známých v něm se mihla:
anižby četla, vznítila se v tváři;
jí oko plálo přelíbeznou září,
jí ňadra zdvihaly tak rychlé dechy,
jak by se honily hravými spěchy,
a mžikem blažená, až k štěstí zvána,
jí rukou potřásla — „Toť od Milána!“
Však Zéna beze slov a s klidem chladným
k těm očím zřela půvabností ladným,
jak v blaženosti nenadále hýří —
jeť střelec poklidný, kdy ranou míří.
Jelenka maní při tom zraku stydla,
jakoby hrozbu uštknutí v něm zhlídla,
od Zény v list a z listu hledí k Zéně,
až pak se jala čísti neprodleně.
Co čtla, o tom se nezmínila slovem.
Leč jako ovanuta pustým rovem,
jenž zeje úmorem na mladé líce,
jak ve průvanu postavená svíce —
počala chvěti po celém se těle.
Jí bledly rty a na hlaďounkém čele

se sbíraly neznámé dosud mraky,
jež máčkly dech a kalily jí zraky.
Jí zprahlo hrdlo jako pramen znojem,
myšlénky lítly kol jak včelky rojem,
a když je chtěla v slova řadit sobě,
víc nevypravila, než: „To psal tobě.“

„Mně, nebo tobě!“ řekla Zéna s chvatem;
a v duši zahalena mraku šatem,
počala vážit v ní všech blesků klíny,
jež chtěla vrážet v prsa Jelenčiny.
A jako záhuba, jež krajem táhne,
už napřed sčítá mrtvoly si drahné,
tu klasy zlomené, tu sdrané květy,
tu větví scuchaných neshledné čety,
an vše to pádí u šíleném zvedu —
tak Zéna, když počala v tomto sledu.

Zéna vypravuje:

Jsi dítě milé, prosté, beze stroje —
snad nedovedeš změřit city moje.
Což tobě život? Břehy ty a skály,
na nichž se tobě první stesky zdály,
tu bledé olivy se stinným lemem,
tam drobná krůpěj s mocným vodojemem,
tu klokot slavíčí a družné zpěvy
a hovor mdlý a jara bujné zjevy,

a k tomu louka ozdobená květem —
to vše snad, co nazývat můžeš světem.
Však pestrá rozkoš zvířeného města,
kde hlučným spěchem poklidná jde cesta,
kde sluncem to, co všechněch oči slní,
a stínem žal, kdy líně čas se vlní;
kde květy neznámy, k nimž srdce stůně,
kde však se urvou, je-li vzácná vůně,
kde chlad i úpal společným je dílem,
kde život klidit života je cílem
a v rozkoš patřit až na samé zdroje —
to já zvu životem, to postať moje! —

To město znáš, jež na lagunách slyne:
jak večer zpěv tam na gondole plyne,
jak v palácích se leskne umu pýcha,
jak zpěv i um hladina nazpět dýchá.
Tam z jara přibyl mladík hledů smělých,
jejž zvali „ostrovanem.“ V slovech vřelých
zpomínal domova i kraje svého,
strh' k sobě přízeň citu vespolného
a stal se středem pozornosti něžné.
Nebylo dívky, jež by v řeči běžné
se byla příjemného netkla hostě,
ta jeho postavy, ta vděků prostě,
ta zraku, jiná lahodného zvuku,
a jiná aspoň, když jí podal ruku.
Vše poznaly, co osud jeho vážil,
kolik mu let, co proudem času zažil —

tu skočí, ponoří se, vzejdou znova,
jak potápka, kdy pod vodu se schová.
A nejzáz plove červenavá páska
jak stužka, jíž si k čelu váže kráska;
ta teď již jakby sama byla čelem,
jež zardělo se po líbání vřelém,
i oči vidět, vlasy, tváře, ústa,
tvář buclatá a v plnou hlavu vzrůstá —
toť luny krása, z moře vynořená,
jíž plesá moře, neboť se blíží žena!
V svatební lože s lesklým baldachinem,
s třesoucí nohou, srdcí za pokynem,
a v tváři tušic úplň radovánek —
již vchází v nesmírný ten blaha stánek;
ustláno měla na pokraji samém
kobercem stříbrným a drahokamem,
a měkký kment jí, tajemného lesku,
potáhnul další slastiplnou stezku,
a nikde ani mráčku, skvrny malé —
takť kráčí mládež k slasti neskonalé.

Jelenka netruchlí. Ta okem snivým
zpět pohlíží ku stezkám přívětivým:
tam myslí blaženou v nedávných časech
se probírá, jak prst v milého vlasech.
Jak daleko jí v paměť oko stačí
ni jediný v ní den, jejž smutek značí,
ba ani mráček, jenž by stínem stínu
zatáhnul její duši na hladinu.

Co ptáček odchována v hnízdě měkkém,
ubíhala jak laňka dětským věkem,
a načkoliv jí mysl upoutána,
tož není myšlénky v ní — bez Milána.
Co dítě vyrostla po jeho boku,
líbeznou stávajíc se jeho oku,
a on-li v lásku jal své pokolení,
tož ona jeho v plné zanícení.
Své lásky počátek neznali sami,
aniž z ní vyznali se poklonami.
Tu nebyl úchvat jediného hledu,
ni citů nelad v slov hledaném sledu,
tu nebylo ni přísah v němém krytu,
ni tajných docházek při luny svitu,
ni zlatých prstenů, ni kruhů z vlásků,
a přece sobě zpovídali lásku.
Tať byla zde jak zář sluneční z rána,
aniž se ptáme, odkud na zem slána:
z kalíšků květných uvítá ji vůně,
a nevzejde-li, mysl po ní stůně.
Tať byla patrna z každého hnutí,
z slov upřímných a z líbezného lnutí,
tať rosou zářila navlhlých zraků,
a stiskem ruky nabývala znaků.
Byliť v se protkáni v tom něžném sňatku
jako dvě nitky u jedinou látku,
a nesmírné-li moře na své stezi:
tož jejich láska nepoznala mezí.

Co moře tálo v zlatoleskłém havě:
kdo spěchá sem tak neposedně hravě,
že polo nohou, polo běže křídlem,
se sotva tkne, za novým letí sídlem?
To větřík byl. Co hošík zlatovlasý
byl za dne dřímal za kyprými klasy,
na klenutá mu spánek sednul víčka
a dýchal vůni z růžového líčka.
Kdy však se vkrádal večer do úbočí,
tu zšpoulil ústa, protřel sobě oči,
leč sotva prokouk' za šeravé chvilky,
již hrály v něm co k tanci všecky žilky.
A poskočil a ve motýlím letu
přihoupal se ku basalčímu květu,
dotek' se lístku, třás mu bílou hlavou,
zalaškoval si se sousední travou,
a opět lístek basalice sklonil,
až rozvoněl je a se jinam honil.
A zaskočil, kde „slzičky" jsou tenky,
že vedly řeč, jak milý u milenky,
pak zahoupav si lístkem balsamovým,
skokem se octnul za bezovým křovím:
tu vidě doušky cudná rozeňátka,
jak líčka kryjou za stébla si krátká,
natřík' je rosou, leskem plnoluní,
že kývala mu na vděk sladkou vůní.
Pak polokvapem běžel k blízké stráni,
kde jetelina skví se bílou skráni:
tu houpal se jak loďka v vlnách bílých,
v nichž trojlístek se koupal; v řadách čilých

tu mušky bzučely a včelky bavem,
to jako rybky v moři zelenavém.
Pak letěl k stromům. Ode druha k druhu
se houpal v dovádivém polokruhu,
tu třepal větvičkou, tu hrál si listem,
tu na květech, tu na vrcholku místem,
až chvěly se jak láskou prahlí rtové,
kdy na blízku se tuší milencové.
Však ještě nesletěl. V opletlém hnízdě
svůj domov pták měl, kropenaté hvízdě,
a mláďat zobáček se k němu ústil,
až do něho za zrnkem zrnko vpustil.
Tu čekal; a když pták křidélkem třepnul:
jak mistr taktovkou naň prstem klepnul,
že počal pták u zpěvném rozmlouvání,
a zvuky kapaly jak deště hrání,
a za ním druzi v souzvuku a sboru,
až milost prolomila srdcí koru.
Tak vzbudil květ i ptáčata svým zjevem,
že ostrov dýchal vůní, chladem, zpěvem,
a bylo lahody a plno něhy,
že neobjal je ostrov všemi břehy,
že větřík, kudy jenom hnul se patou,
byl sprovázen tou řečí země svatou,
jakoby vše, co vnady ostrov sdílí,
se bylo sšetřilo až k této chvíli.

jen jedno dosud závojem se krylo,
zda které srdce jeho srdci milo.
A tu šla věsť, jež množila se žasně
žeť sice k dívkám mluvit umí krásně,
však byť i zjev byl sebe více ladný,
žeť dvoří všem — a ke všem že je chladný.
To znítilo pozorné k němu zření;
a prv co mluveno jen z domýšlení,
kdy zvědavost po první pásla stravě,
to v požár vyšlehlo teď v každé hlavě.
Nuž nastal zápas, dobyti si přízně;
tu hledy vzácné plny byly žízně,
tu vnadou nelakotěno, ni řečí,
tu starost všech se sběhla v jedné péči,
a jakého jen kouzla vnady znáno,
to vtipu uměním u zápas sláno.
Nastalo podívání, jakých málo.
Vše, co se prvním teplem rozehřálo,
co v boj vytáhlo v nedočkavém zvědu,
to zdušeno na jeho srdce ledu:
zrak tupý, slovo mdlé a srdce pusté —
toť znak byl porážky té jemnoústé.
To srdci mému lahodilo blaze.
Jáť jediná v své vytrvala snaze,
a co sem zřela střel se minout cíle,
já střely upravila k nové síle,
a štěstí života byť mělo státi —
jen když mne nad nimi i nad ním sklátí!
Jáť utkala plán v úspěchu nezmylný;
neb buď je ve svém srdci v pravdě silný,

a neb jen zdánlivou se silou strojí —
tak nebo tak: on zkusiž sílu moji!
Stalo se úmluvou s mladíky tejnou,
že ruky mé si ždáli v dobu stejnou;
ti odmítnuti všickni, slali druhé,
by též vzdor zkusili mé mysli tuhé,
a než se sklonil večer po deváté,
šla o srdci mém věsť, že nerozhřáté,
že mužů stenům důvtip můj se směje:
já náhle vyvýšena z dívek reje
co vzácná krásou, sebe zapíráním,
ač lásky hodna, lásky uvíráním.
To chtěla sem. Plán úroky mi splácel —
jižť ode mne se zřetel neodvrácel:
i jemu, jenž měl nejvíc srdce vlády,
podlely oči při mně milerády.

Poblíže města stojí letohrádek
jak z vůně tkaný, kdy večerní chládek,
kdy oranž s citrinem své kryje lesky,
a snivým křovím prochvívají stesky.
Tam zábava se stihla za zábavou.
Tam vše, co v městě vynikalo slávou,
co den se scházelo k večerním chvílím —
tam také „ostrovan“ byl hostem milým.
Nuž, něco ve společnost mou ho táhlo:
buď že mu srdce zvědavostí práhlo,
buď že mu vtipu sdílnost byla věnem —
však já to jiným znala vážit jmenem.

O čem sme hovor vedli, v čem se smáli,
v čem slova lahodou se rozehřáli,
jak opět stydli jako cizí sobě,
to nelze vypočísti v krátké době.
Ni to, jak hledy moje ostražité
tu jiskrou šlehly, tu zas ledovité,
jak ňader dechy vázly v kroku tichém,
že nebyly ni vzdechem, ani smíchem,
jak slova, hled i dech můj náběh vzaly,
a když se jeho oči po nich ptaly,
že nebylo ni slyšet kroků znění —
to dopověz si sama k srozumění.
Dost na tom. Moje mysl rozjímavá,
ta dořekla mi, že mne vyhledává.
Tu jednou z hovoru se náhle zvednu,
a z síně ven, aniž se zpět ohlednu,
a v sady vonné, v šeptných loubí boky
namířím a v nich zastavím své kroky.

Já nečekala dlouho. V blízké chvíli
již kroky slyším s pozorlivou pílí,
již vidím zrak, jenž na vše strany zvědá —
nuž snad sem mohla tušit, koho hledá.
Já klesla u sedátka, hlavu v trávě,
já plakala a štkala usedavě.
Již cítila sem, kterak jeho stopy
na blízku mlknou, kterak listné stropy
nade mnou tknuty, vlažnou rosu třásly,
jak tajil dech, jak oči mu se pásly

na blízku dechů mých, až těsný příliš
mou pojal ruku, šeptaje: „Proč kvílíš?“
Já povstala a vytkla jemu jemně,
proč vida truchlit mne, přichází ke mně,
by poodstoupil, až má tíseň mine,
jež ob čas přívalem se na mne řine,
a vytratí se samotněním sama,
anižby příčina mi byla známa.
Však on mne jímal slovy účastnými,
mně stíral slzy, dýchal vzdechy mými,
mou hladil tvář a tiskl moji ruku,
svých hledů prosbou mou přejímal muku,
nabízel náruč, mluvil horkým dechem,
a srdce tlukot vnímal jemným slechem,
a opět slova dusil v němém zření,
a vybízel a prosil k utěšení,
a než sem nadála se, čím ta změna —
mých ňader tíseň byla rozptýlena.
My dlouho šli, tu v rozmluvě, tu v smíchu,
až naše řeč se podobala tichu,
až keřů šepot, chvění, jež šlo klasem,
a ptačí tlukot jediným byl hlasem.
My dlouho šli, až pozdní doby vánky
zadýchly pochlad na rozhřaté spánky,
a co sme dál procítili v té době —
to, máš-li obraznost, domaluj sobě.
Když pohřešili nás ve zábav shluce,
já vrátila se k nim — — po jeho ruce.

Tak dýchá káně, když slavíka rdousí,
kdy o teplou si ránu zobák brousí
a lačným uchem na prsou mu klečí,
až srdce trhne k poslednímu křeči;
Jelenka sklesla. Na to poupě něžné
zatáhly mraky zlé a hrůzotěžné,
je mrskal vichr vybranými šlehy,
mráz jedem napuštěné dýchal žehy,
a kotouč písku, jenž je chvátil vírem,
ten zhasínal mu rozhled všehomírem.
Což má Jelenka vůči také zbroji?
Toť skorem dítě, jež se z domu strojí,
jež cestou vyhne každému se klásku,
by nenatrhla blaha jeho pásku.
Neznalať úklad, ani jeho sítě:
ji vzbudil Milán ještě na úsvitě,
v něm tkvěla, jako zrnko půdou jaté,
a co řek' Milán jí, to bylo svaté.
V té víře kličila, z ní lesk svůj brala,
v té k prvním úsměvům se rozhoupala,
a cokoliv jí mladé srdce snilo,
na dechu víry té se roznítilo.
Když uslyšela Zénu touhou vřítí,
toť stokrát děla si, že pravdu řítí,
že smetí vrhá v zřídlo svatocudné —
a přec se chvěla v strasti žalotrudné.
Bylť nával ten jí zahřměl z nenadání,
a než uvřela okna větrů rvání,
otřásaly se klenby v němém stesku,
a blesk rozžínal svíci, svítě blesku.

Jelenka sklesla — ptáček pomatený,
jenž padne s větve hadu ve čeřeny,
však ještě v trávě třepe křidélkoma,
než smrt naň sáhne ledovýma rtoma.
Ta duše milá, stenem nedotknuta,
teď hrůzou až na základ rozdechnuta,
že vlny věžily se tupým křikem,
až nebe omývaly pěny střikem,
a všecko spláchly, co se na něm lesklo.—
ach, komuž by se v duši nezatesklo?
Jí duše na dví mečem rozeklána,
a kde prv klenula se míru brána,
tam vedla zoufalost hladové šiky,
až srdce rvaly pronikavé křiky.
Což byl jí život než mrknutím rána,
v němž barev duha v oblouk rozestlána,
kde družek hra, kde otecké jí sídlo
ochvívalo, jak pel motýlí křídlo?
A nyní, kamkoliv se noha hnula,
zem v děsnou tmu se pod ní rozepnula,
a z děr a otvorů a z křovin řady
to na ni syčelo jazykem zrady.
Jí duši zastřela tma bez průsvitu,
a bez hvězdy i bez bludičky kmitu,
jí ani lampa, ani tolik záře,
co mžiká v hrobce na zsinalé tváře.
Jakž mohl kvítek ten ty zhojit rány?
Kol něho list i stéblo pošlapány,
a co mu podporou, co sladkou těchou,
co před vedrem i bouří bylo střechou,

to v zmatek rozmetáno tvrdou rukou —
byl šíp ten broušen vypočtěnou mukou.
Jelenka sklesla. S nasycenou žízní
odvrátila se Zéna němé trýzni,
šla o krok dál, a opět zřela na ni,
zda v tváři trhne ještě pozasmání,
pak opět dál a vidouc dílo zmaru,
teď teprv uvolnila duše varu,
a slovo, jež bylo v tom oku psáno,
toť znělo vítězně: „Jeť dokonáno!“

Noc plyne dál a kroky svoje tají,
větérků dechy s vlnkami si hrají,
a hvězdy domrkávají v svém třpytu,
až jitrem rozprchnou se do úkrytu.
Noc minula, a když se jitro vzňalo,
v šat bělostný se moře oblékalo.
Ten šat se lesknul leskem baldachinu,
jejž prostírají lůžku nevěstinu.
Jej nebe s mořem oblekly si v přání,
by nebyly od sebe k rozeznání —
vždyť nelze rozeznat ni dalné lodi,
zda nebi blíž, zda vodě blíž se brodí.
V to lože svatební kdo vkročil nohou,
ten nezateskne již si pod oblohou.
Kol břehu klid, aniž tam vlnka šplíchá —
na břehu Jelenka, a také tichá.

III.

O pole, pole, krví zarosené,
nadějí seté, smrtí pokosené!
Již stokrát na tobě se stihly voje,
by dobývaly práva právem boje,
a boj nebyl leč vraždou ledolící,
kde o palmu se rvali násilníci.
Však na tobě i volnost lidu zlatá
musila zapřít ústa svoje svatá,
zakuklená ve vraždu, lunohlavá,
kus po kuse z nich škubat lidská práva,
a co jí údělem, rvát usnížená
jak cáry z šatů žebrákových fena.
O pole, pole, krví zaroseno!
Což nelze jinak dobyt lidu věno,
leč srdcí klínem vrážet v těsné šiky,
za právo mřít před práva vražedníky?
Kéž v oseň blaha již tvá setba žene —
o pole, pole, krví zarosené!

Moc teskných dní přeploulo v času moři,
co ostrovanky dlely v němém hoři,
a s toužebným na břehu okem stály,
zda dostřehnou domovské lodi v dáli;

však co jich ploulo po modravém toku,
jak vzcházely, tak zanikly zas oku.
Moc tesknych dní, tesknějších ještě nocí,
kde vymkly ze spánku se něžné moci,
a stesky po drahých jim k lůžku sedly,
by k slzí hodům teskný hovor vedly.
Byť ostrov žena s tísní úmorovou,
zda ještě chotí, anebo již vdovou.

Když s loďmi k vzdálené přistáli zemi,
k nepřátel vojsku táhli úbočemi,
jak by k nim naměřili první ránu.
Však sotva že dostřehli jejich stanů,
tož jedním znamením v příhodné době
ten svedli boj, že sloučili se k sobě.
Byť kapitán sic cařské vštípil víře,
by věřil Milánovi v malé míře,
i s tím uvedl žádost svoji v shodu,
by střežiti ho směl hned od příchodu:
neb sveden lícoměrným Zény vzdechem,
přisáh' mu pomstu s bezohledným spěchem.
Tu však, an ještě čeká jejich příští,
událost náhlá záměr jeho tříští,
tož smělost velká, drzost předovážná:
list od Milána, v něm pak řeč urážná,
žeť čeká s soudruhem v protější straně,
žeť s ním i odhodlán, odložit zbraně,
nechá-li cař jich plné právo vládnout —
však ne-li, žeť chce za ně třeba padnout.

Ta krátká řeč tak podráždila caře,
žeť kázal mžikem vzchopiti se jaře,
a Milánu, byť všem měl milost přáti,
žeť schystá strast, jakou lze jenom dáti.

A na to vojska začaly se v sebe,
jak ve lva tygr, když mu život střebe;
po krvi druha oko jeho žíří,
a za ním vražda lačným zubem hýří.
Bylať to srážka překrutá a hrozná,
že běda tomu, kdo se slabším dozná!
Tam mocný cař a uražená pýcha,
která i slabost v sílu rozedmýchá;
tu zásad volných záchvativé plání,
jež s úsměvem se mezi trupy sklání —
kdož může sloučit protivy tak různé,
kdy v srdce namíří, co nepříbuzné?
A přec byl zápal jenom při Milánu;
jakoby k sňatku, spěli v těsnou bránu,
kde číhá smrt. A že je Milán vodil,
to jakby jistotu jim v řady hodil —
takť mocně vedli seč, takť mladli v síle,
že každou ranou blíže stáli cíle.
Cař musil couvnout. Jako za jeseně
před sebou vítr prach a listí žene,
vše v kotouč schvátí, smísí v nelad živý —
takť zahnali mu vojska v úprk divý.
Tu stlala smrť si mrtvolami kroky,
tu bázeň lichvařila na úroky,

tu zmatek lítal plamennými křídly —
a než se zastavili, kterak zřídli!
Tuť rozhodnuto s jistotou a zcela,
a jako tamty skleslost pokácela,
tak vznesla rozkoš Milánovy voje,
když vypuk' jasot z dobytého boje.

Již skupili se zas u vlastním sboru,
by oddechli si od krve a sporu,
by sdělili si u hovoru čile,
jak z nich kdo vynik' při společném díle,
by zápasili snad i v tanci hravém,
by zavejskli si píseň rodným mravem,
by zpomněli snad na domov a drahé,
jimž vrátí dávnou volnost, příští blahé.
Jen ještě jednoho jim vyčkat sluší:
jenž velkého byl díla velkou duší.

Však trvalo již dlouho, než se vrátil.
Ten tam ho zřel, ten onde s oka ztratil,
a všichni věří paměti a hledu,
žeť mezi nimi dlel až do posledu.
A přec se nevrací. Již tesky zraků
poletují jak sokol za soumraku,
i zlá již předtucha jim hrdlo ouží,
řeč vázne jim a bázeň kolem krouží.
Tak minou chvíle, těžší každá druhá,
sycena neklidem a strastí ztuha,
až slovo se jak ptáků mračno sází:
žeť zlá to příhoda, an nepřichází.

Vysláni jedni v mrtvol sžaté snopy,
zda nenašli by po něm smutné stopy;
druzí se na koních rozjelí v kruhu,
ba jiní lítli až k nepřátel pruhu,
zda zajat nečeká snad na výměnu —
ó, celý tábor vážil jeho cenu.
Tuť mohlo hračkou stát se nepříteli,
vzít nový útok ve sbor osamělý,
a zmocniti se slabých v malém čase.
Ti jako vyšli, vraceli se zase —
však žel! jak holubice Noemovi,
kdy nenašly ni proutek olivový.

A nastal v táboře stav nevídaný.
Sbor sirotků to, žalem rozedraný:
an přízeň osudu jich pouta zdrtí,
rvou sobě vlasy nad otcovou smrtí.
Co tady slavit, čeho želet více?
Nesneseť smích i žal najednou líce,
a by nebyla volnost takým blahem,
stal by se žal tu novým blaha vrahem.
Opět se rozletěli pěšky, koněm,
a opět sešli bez stopy se o něm;
kmit každé naděje byl světlem bludným,
až uhaslo i to za mrakem trudným.
Byl jasot jich přepodivného druhu:
svěšené hlavy, seděli tu v kruhu,
a ohňů zář, jež ošlehla jim čela,
ta zastihla je steskem povraštělá,

slz povodeň z pod nich vypryskla žhavá,
a prsa zdvihla tíseň usedavá,
že bylo vzdechů, bylo žalování,
jak když zašumí větry v němém lkání.

Tak ještě mnohý den, noc mnohou dleli,
kde útěchou jim smutek stále bdělý,
neb kamkoli zalítli na výzvědy,
vždy vrátili se zpět s kleslými hledy.
Tu věst je stihla skoro věrohodná:
kdy rozhodnuta bitva nerozhodná,
až v cařských střed jej strhla prudká píle;
tam smrť se vrhla naň v úžasné síle,
sterou se rukou zaťala mu v tělo,
v němž krásné srdce s plesem dobíjelo:
a však že znali velkou jeho cenu,
trup zavlekli až za svých hradeb stěnu,
by po něm nezbylo ni stínu zdání —
takť byli hněvem, pomstou rozdmycháni.
Ta věst je stihla, aniž znali právem,
jak doběhla sem v kroku kolísavém;
a však že marně ždáli výklad jiný,
rozhodli navrátit se do otčiny.

Byla to cesta smutečného plesu;
vál s lodí prapor černý v smutném třesu,
v nich plachty černé napínaly boky,
v ně dýchal vzdech a smutek přehluboký,
a co se písní mělo v pochod zváti,
to v píseň pohřební jich pouť se šatí.

Jak smutny jsou ty břehy v dálce klamné,
jak bez lesku, jak bezvýznamné!
Jak vln těch jasný střik, v nějž loď se máčí,
jak jejich šum, jak vše podobno pláči!
Ti bílí ptáci, jenž loď obletují,
ty mráčků labutě, jež nebem plují —
jak vše se odráží od barvy temna,
v níž pluje loď a k němu paměť jemná!
A přec zas rozkoš lne sem tajným dechem.
Vždyť nesou domovu, zač vyšli spěchem,
vždyť nesou volnost, nejdražší to jmění,
a s ní dnů nových mladé rozednění,
vždyť nesou požehnání celých věků —
zda může vzácnějších být nad to vděků?
Vždyť krby domácí a hlavy milé
co nevidět pozdraví oko zpilé,
a rodný dům a blízkých lesů šumy,
ten známý luh, ty promodralé chlumy —
ach, může-li co sladší budit jemy,
než v slzách zulíbat svou rodnou zemi!

Tak ploula loď.
A o ni radost se a smutek rvaly,
jak s sokem gladiator o kus chvály,
jak okovy dva, z nichž vždy jeden stoupá,
a v jednom žal, v druhém se rozkoš houpá.
Takť pluje loď, jak černé za dne mraky,
kdy závoj blesk prorývá křivolaký,
a přece za ním plove slunce bílé,
a lesklým úsměvem nám sladí chvíle;

kdy však se navrátili z pouti strádné,
tu zírali jen mraky, slunce žádné,
ba zapomněli i pro nával smutku,
žeť klíčí slast v něm největšího skutku.

Jak listy kanou s hlavy olivové,
tak oprchali roku zvadlí dnové
co věků stelivo pod drahé hlavy —
dnes den a rok, co paměť jeho slaví.
Co tak jsou pohříženi v smutku lítém,
loď přistála a v kvapu střely hbitém
kdos seskočil a s tváří spěchal sdílnou,
toť zrovna jakby novinu nes' pilnou;
a že odploula loď zas v širou dáli —
aj, snad mu vlastí půvabné ty skály!
Ten v jejich střed a slovy: „Milán žije!"
v sluch udeřil, jak mocná melodie,
že stáli ztuplí, nevěříce sluchu,
zda posel z živých jest, či z říše duchů.
Kdy kámen vodu zpění, v kola zhýbá,
trvá to čas, než v klid se ukolíbá;
však dýl to kypělo zde v živém davu,
než úžas sklonil vyděšenou hlavu.
A „žije!" šeptli tu, a cos je jíme,
jak když zaslechnem báj, v niž nevěříme;
pak „žije!" jiní řekli s pokáráním,
že tak si zahrává s jich bědováním;
a „žije?!" druzí, jakoby se ptali,
zda něco zaslechli, co sluch jen šálí,

co na se vezme podvodný tvar slova,
a není víc, leč šalba myšlenková.
Čím dýl však patří na divného věstě,
tím důvěrněj se pěst dotýká pěstě,
a hlava k hlavě, slova v půli rvaná,
a v tvářích jistota jak vydlabaná,
až zurychlený dech jim prsa ryje,
a zkřiknou rázem: „Žije, Milán žije!“

Ba Milán žil a stál tu mezi nimi,
jak cypris mezi kmeny poledními.
A nastal ševel, jaré všeho hnutí,
jak když se vlny vyzvou k pozvednutí,
a nasyceny prudkým větrů dechem,
přes jednu druhá pádí kvapným jechem.
Tu k němu tiskli se, zda on to vskutku,
tak z nenadání, napříč jejich smutku,
a jen když mohli dotknouti se ruky,
nabyli života a střásli muky.
Tuť oči leskly se jak pohár plný,
z něhož lesk perel kypí nesčíslný,
tu slzy kanuly a v tvář se řítí,
až v úsměv zapadly jak rosa v kvítí.
Tu radost hlavy, srdce zaplavila,
že slova v hloubi jich se potopila
jak potápky, jež časem z vody snadno
se vynoří a zas se vrhnou na dno.
A neptali se, kterak se to dálo,
že zrádné štěstí ve hrob jim ho sklálo;

vždyť jistota, že zas dlí v jejich středu,
dost odpovídá tázavému hledu,
a vše, co mohou říci, v tom se slije,
že zavejskli si: „Žije, Milán žije!“

A celý ostrov zalesknul se svátkem.
Sám Milán zapomněl ve mžiku krátkém,
jak úkladně byl kapitánem jatý
a v pouta vržen, v nevolníků šaty,
jak uloženo jemu k potupení,
by trávil život v nejhroznějším tlení —
tož bez činnosti, práce, bez účele
a bez naděje strádat žití celé:
co zatím vynešena pověst mylná,
že ruka smrti schvátila ho silná,
by všechna stopa po něm byla sváta,
že za ním zavřela noc černá vrata.
Byltě věru mrtev, takto život trávě!
Však nyní z paměti to střásal hravě,
co zakusil tam snížení a zloty,
jak stesk ho bodal broušenými hroty,
než lest mu rozlomila okov tuhý,
by prchnul s lodí na domácí luhy.
To střásal vše, jak javor listí suché.
Vždyť stál na otcův půdě miloduché,
vždyť uchem vnímal bratří hovor sladký,
a co tu dýchal, dech byl drahé matky!
Vždyť co tu tisknul v náruč rozevřenou,
toť soudruzi mu s duší zanícenou,

a kamkoli zalítnul lesklým okem,
lesk otčiny se k němu proudil tokem,
ba samo ptáče se tu k němu řítí,
a vejská, vejská, neb se doma cítí.

Už ostrov lesknul svátečním se leskem.
Tu jasot k nebi až dorážel třeskem,
tu jako jarním dechem zbuzen k plesu
vzduch otřásal se v tisícerém hlesu,
tu co měl ostrov lesklohlavých květů,
urváno s jásotem v radosti znětu:
a barva, pohyb, hlas i tíže roků —
to vše se dalo vírem do poskoku.

Leč jakkoli jim všem potřásal ruku,
přec hrá mu srdce v nepokojném tluku,
a oko bloudí bez klidu a stání,
jak noční vyzvědač po lesní stráni.
Již zvlněné přelítlo lidu tlupy,
již probralo i dívek ladné kupy,
však placho ještě rozbíhá se znova,
a klade tázky bez hlasu a slova.
Cos divného se v oku jeho kmitlo;
šel k Mírkovi a slovo chvatem lítlo:
„Kde Jelenka?“ — Však Mírko sklonil hlavu,
a zodpovídal němý děsnou zprávu.
Milán byl vyděšen. Co stáli kolem,
zaslechli ptaní zas, jak rvané bolem;
leč jako Mírko naklonili hlavu,
neb uhnuli se zrakem k druhých davu.

A Milán jako sevřen v lovců leči,
rozběh' se k dívkám, jedinou mu řečí:
„Kde Jelenka?“ — Leč zrak jich v husté mlze,
a v odpověď vykáply horké slze.

Jak šepot v lesích šumělo to všady.
Na blízký kopec Milán prolít' řady,
před jeho zrakem tmělo se jak k noci,
o tvář se rvali klidu draví soci,
i zvolal z duše natržené vzlykem:
„Kde Jelenka?“ až zem se třásla rykem.

Nastalo ticho, jakby z puklých hrobů
povstali mrtví hlásat smrti mdlobu;
leč v mlčení jich tolik spalo hlasů,
jak ve mraku, než zahřmí v bouře kvasu.
Jen jedna zvedla se; a jako vrána
kol skály krouží se zlou věstí slána,
že bouř již ošacena blesku šatem:
tak oko Zény letělo sem chvatem.
Couv' Milán nazpět, prsa udychána,
jež zastavil, zda udeří v ně rána.
A Zéna dodala: „Jí více není.
Tam její hrob; tam moře v ustrašení,
že nedovede zapravit ti dluhem,
co svěřila mu po zápase tuhém.“

Na slova ta ve tváři Milán blednul,
jak sklo se chvěl, v něž zlý se vítr zvednul,
zrak jeho zmatený do dálky bloudil,
a v ňader tůni sotva dech se proudil.
Jak jelen střelený, zatajil muku,
naklonil hlavu, k prsoum tiskl ruku,
a jakby neměl v ústech slova více,
šel jako chorý lev od mrtvé lvice.
Do modrých zašel hor, do háje stínu;
tam klesnul tváří v mech a vlhkou hlínu,
a jakby duše neměla v něm bytu,
byl bez hnutí a jako prázden citu.
Neslyšel dravců krok, ni lístků hnutí;
svět mu se ztratil v páry rozplynutí,
kol něho marně stromy páchly květem,
byl jako orel, jenž se schvátil letem.
Až večer pak, když mrkly nebes svíce,
a ptáci volali se žertujíce,
a měsíc vnikal skrz listnaté stěny —
tuť teprv cítil, žeť je opuštěný!
Tu vzchopil se; však netroufalým hledem,
jak dítě rozhlížel se lesa šedem,
a stromy, větve, lístků dřímotání
jakby mu hrozilo vražednou zbraní.

Pták letěl okolo a z větví krytu
naň hvízdla družka v prostořekém citu,
a když se našli, k písním hopkujíce,
tu Milán lkal: „Jelenky nemám více!“

A Milán jako sevřen v lovců leči,
rozběh' se k dívkám, jedinou mu řečí:
„Kde Jelenka?“ — Leč zrak jich v husté mlze,
a v odpověď vykáply horké slze.

Jak šepot v lesích šumělo to všady.
Na blízký kopec Milán prolít' řady,
před jeho zrakem tmělo se jak k noci,
o tvář se rvali klidu draví soci,
i zvolal z duše natržené vzlykem:
„Kde Jelenka?“ až zem se třásla rykem.

Nastalo ticho, jakby z puklých hrobů
povstali mrtví hlásat smrti mdlobu;
leč v mlčení jich tolik spalo hlasů,
jak ve mraku, než zahřmí v bouře kvasu.
Jen jedna zvedla se; a jako vrána
kol skály krouží se zlou věstí slána,
že bouř již ošacena blesku šatem:
tak oko Zény letělo sem chvatem.
Couv' Milán nazpět, prsa udychána,
jež zastavil, zda udeří v ně rána.
A Zéna dodala: „Jí více není.
Tam její hrob; tam moře v ustrašení,
že nedovede zapravit ti dluhem,
co svěřila mu po zápase tuhém.“

Na slova ta ve tváři Milán blednul,
jak sklo se chvěl, v něž zlý se vítr zvednul,
zrak jeho zmatený do dálky bloudil,
a v ňader tůni sotva dech se proudil.
Jak jelen střelený, zatajil muku,
naklonil hlavu, k prsoum tiskl ruku,
a jakby neměl v ústech slova více,
šel jako chorý lev od mrtvé lvice.
Do modrých zašel hor, do háje stínu;
tam klesnul tváří v mech a vlhkou hlínu,
a jakby duše neměla v něm bytu,
byl bez hnutí a jako prázden citu.
Neslyšel dravců krok, ni lístků hnutí;
svět mu se ztratil v páry rozplynutí,
kol něho marně stromy páchly květem,
byl jako orel, jenž se schvátil letem.
Až večer pak, když mrkly nebes svíce,
a ptáci volali se žertujíce,
a měsíc vnikal skrz listnaté stěny —
tuť teprv cítil, žeť je opuštěný!
Tu vzchopil se; však netroufalým hledem,
jak dítě rozhlížel se lesa šedem,
a stromy, větve, lístků dřímotání
jakby mu hrozilo vražednou zbraní.

Pták letěl okolo a z větví krytu
naň hvízdla družka v prostořekém citu,
a když se našli, k písním hopkujíce,
tu Milán lkal: „Jelenky nemám více!“

Pak běhla laňka s otázkami v oku,
zda druh nezaběh' v lehkovážném kroku;
když ten k ní skočil, blahé v udivení,
tu Milán zvolal: „Jelenky již není!"
Pak tloukl slavík na rozvětví blízkém,
a něco k němu šustlo v letu nízkém:
i zmlkli ptáci v němém zanícení,
a Milán volal: „Není jí, ach není!"
Šel dolů k stružce, v níž se tráva máčí,
a plašil cestou zvěř i křídla ptačí:
vždy pár a pár se v tmavém houští kryla,
a Milán volal: „Proč's mne opustila!"

V tom živém háji neměl více stání;
vyběhl z něho, bloudil v krutém štvání,
až došel míst, kde vyspává se z mdloby,
a tam si useď zemdlen mezi hroby.
Tu viděl lebku v koutě pohozenou,
s vylouplým zrakem, tváří zohavenou,
a po travnatých hrobech měsíc kráčel,
a život se tu v hrozný sen obláčel.
Tak hledal úlevu! Stálť nade prahem,
kde spí otázek hejno v klidu blahém;
nahoře nikdo nevnikne v jich cenu —
a kdo tam dole, má ji rozluštěnu.
Chtěl tázat se, a patře v lebku nahou,
z ní viděl myšku prchat před nástrahou:
kde rozum sídlel, tam své tělo kryla —
teď odběhla a do hrobu se vryla.

Zasmál se Milán křečovitým smíchem
jak zoufalost, kdy kráčí pustým tichem;
v smích slzy mísil, lkal a smál se sobě
a lkal a volal: „Zde ustlali tobě!“
Odběhl pryč a zas se vrátil v lesy;
bez odpočinku bloudil v stromů směsi,
klad' horké čelo k třesoucí se dlani,
a co slov našel, bylo lkáním za ní.
Den druhý ráno z lesů vyšel k lidem,
by žalobu ved' s potrhaným videm,
a obžaloval lidi, svět i nebe:
že v hrobě myška její srdce střebe!
Když potkal Mírka, zval ho ukrutníkem,
zved' oči k nebi s duševoucím vzlykem,
a jakby nikde nezřel rady sobě,
jen lkal a volal: „Tam ustlali tobě!“

Tak bloudil po tři dni jak jelen plachem,
že oči zrudly mu jak třené nachem,
a lidé nad ním lkali s bolem v hlase:
ač vrátil se, že ztratili ho zase!

Tak bloudil po tři dni, až večer třetí
v kraj moře zašel, víc jak po paměti,
a sed' si k zamodralých vlnek prahu.
Tu sedával s Jelenkou v tichém blahu,
tu hladil v čelo ji a líbal vlásky,
tu vedli hovor nestísněné lásky,
tu zrak opájeli v hladiny zdobě,
a když se vrátil, zpíjeli jej v sobě.

Těch chvílí rozkoš jako píseň tklivá
Milánu v prsa zněla úzkostlivá,
zrak slzou střel se, srdce mu se chvělo,
jak v ohni vosk se v něm to roztápělo,
a když přitisknul k němu horkou ruku,
pocítil sic, však nezměřil svou muku.
Lkal hlasitě a žal ten pravdyplný
jak bílé ptactvo spěl na noční vlny:

Ty krásný kvítku, nerozvit,
proč musels snům mým odejít?
Má náruč sotva rozstřena,
k líbání ústa rozvřena,
má dlaň tak měkká k hlazení,
mé srdce v žhoucím zmlazení —
a ty mně necháš bledý žal,
by prst mi v srdce zatínal,
by hlodal smutek na rtech mých
a v pláči dusil mládí smích:
tak zanecháš mne a jdeš spat.

Toť přísný výklad života,
jenž v první krok se mihotá.
Já lásky hry ti uchystal:
líbání rozkoš, touhy pal,
lahodný souzvuk myšlení
a lůžko z květin osení —
a ty se zvedneš před časem,

odejdeš syta před kvasem:
já v lůžka květech sám a sám —
ty vzdechem, slzou zalívám:
tak zanecháš mne a jdeš spat.

Čím sem se tobě prohřešil,
že souzvuk náš tě znetěšil?
Já zlaté struny naladil,
bych o ně písní zavadil:
má láska konce neznala,
i pouta, vazby strhala —
teď zmdlelý jelen hledám laň,
chci hlavu položit v tvou dlaň,
a co mé srdce žíhá v pal,
bych zprahlým rtem ti povídal:
ty zanecháš mne a jdeš spat.

Což života práh střežen tak,
že nehostí ni lásky zrak,
že hlas, jenž v tvém se prochvíval,
teď vyhnán zmírá ode skal —
že ruky stisk, tvé navyklý,
že dech můj, tvým tak proniklý,
jak zlatou nitkou roucha běl —
že vše to prchá od tvých cel
jak tažná z háje ptáčata,
jež sever k jihu zametá:
to nepovážíš a jdeš spat!

Ze starých dob k nám pověst zní,
že láska hroby prolomí,
co roztrženo v znícení,
že zas se najde v sloučení.
Nuž jak mám ještě milovat?
Přicházím s tebou stolovat:
za pokrm — celou duši mou,
mých ňader touhu plamennou —
ó, klamný, klamný věsti zvuk!
Po tobě volám z říše muk,
a ty mne necháš a jdeš spat!"

A slzy padaly mu po krůpěji,
jak s okapu, kdy deště odespějí,
přes líc i vous, až zapadaly v ruce
co smutná úleva přetěžké muce.
Leč co tak patří v beztělesnou dáli:
tu jakby z hlubin bílé ruce hrály —
nad nimi zlatem zalesklo se líce,
i skráň i kadeře i zřítelnice;
a jak napíná smysly v žhavém ruchu,
tož jakby slova dospěla mu k sluchu.
Jel dlaní přes čelo, zda snu to klamem.
Však žena to a jakby v rouše známém:
tvář v úsměvu a oči vlhké leskem,
nasáklé tožením a jemným steskem.
Při jejím zjevu celé moře zbledlo,
hlas ztratilo a hovor šeptem vedlo;
ba snad že do ní vdechlo všecky vnady,
a vysílené vzdávalo se vlády:

tož hladkou měkkost, lesk — vše co mu milo,
to s sebe svleknouc, tím ji ošatilo.

Ta ploula hladinou jak labuť bílá,
leč nohou ani vlnku nezčeřila,
jak mráček lehká, jdoucí po blankytu,
a lesklá jako mušle v hravém svitu.
Kam šlápla, stříkly jiskry nachem žlatým,
a voda žblunkla pyskem růžovatým:
kol ní se rozlil lesk průhledna světla,
a voněl dech, jakoby jarem kvetla.
Když přiblížila se až ku Milánu,
měl hrdlo jako zadrhnuté v lánu:
dech zatajil a trnul celým tělem,
a stál jak sloup na břehu osiřelém.
A přec se v něm tak náhle oteplilo,
jakby na srdce jitro záři lilo;
pomatená se slova ke rtům drala —
již vítal známou tvář a ústa kalá:
kdy však chtěl mluvit, nedovedl více,
než vyslat slzy v mokré dosud líce,
Rozprostřel náruč, ponaklonil tělo,
chtěl k srdci tisknout, co se před ním skvělo,
poznával Jelenku v horoucím plání,
a přec nenašel slov, leč němé štkání —
jak těžký sen kdy v krk nám zatne ruku:
my volat chcem a přec nenajdem zvuku.
Tať znala zápas, jenž vřel v Milánovi,
a sama počala ho těšit slovy:

„Co truchlíš, drahý? srdcem oplakáváš?
Nač všemu rozmyšlení výhost dáváš?
Tvé krásné myšlénky, jež tebe zdobí
jak hvězdy nebes báň, ty noříš v hroby,
a citů drahý květ, tak tobě vlastní,
že jeho krásou tisícové šťastní —
ten rozškubáváš ze souladu krutě,
zrak uvíráš, v tmu patře nepohnutě.
Já již to zplatila, že věrou snadnou
sem zlehčila tvou lásku bezpříkladnou;
však že to přec jen z lásky neskonalé —
co víla vodních krás smím žíti dále.
Nuž chtěl bys stejně větší lásku zmařit,
jíž nutno rodu, zemi blahodařit?
Co zašlo, podstaty jest jenom stínem;
ty však jsi země okem, rodu synem,
jich srdce tlukotem, jich touhy duší;
jak z pramene, jejž doba nevysuší,
chlad z tebe čerpají a nápoj, sílu;
tys stokrát ved' je k společnému dílu,
život i krev i ňader teplo vroucí:
vše, co dát může darem láska žhoucí —
tos jako dítě snes' do matky klínu:
a teď bys chtěl to snížit k vůli stínu?
Hle, což tu změněno při lásce naší?
Jsem krásou moře, jež se kolem vznáší:
rannímu slunci upravuji stezku
co vlnka líbezná v modravém lesku;
hvězd z večera obrážím oči snivé
a vlasy hladím luny přívětivé,

tož paprsky, jež v mém si vlhku máčí
a rozpletá, dokud jí večer stačí.
Na prsou mých si vítr tváře chladí,
svůj dech, než lítne v kraj, mým dechem sladí,
a ptáci v lesku mém si kropí křídla,
než pozdrav nesou v svatá země zřídla.
Jsem tobě snoubena; ramenem bílým
se vinu k ostrovu a dechem sílím
ty milé jeho luhy, temné háje,
a loď-li odešleš u dálné kraje,
šlu za ní vlnky u houpavém běhu,
až dojde šťastna touženého břehu.
Tak celá obpínám tvůj ostrov rodný;
na něm tvůj duch přemítá činuplodný,
tvé srdce vznešené, tvá mysl velká:
jí z úcty uhýbá se řada mělká,
jí ustrnulé rozstoupnou se davy
jak knížeti, kdy mocný příjezd slaví.
Nuž, drahý, netruchli. My bez loučení
prožijem dlouhých věků rozednění,
neb dokud láska tvá k té zemi vzrůstá,
já zem tvou líbám, slavím tvoje ústa,
a zasteskne-li se ti v srdci mdlobou,
já čekám na tě večerní vždy dobou.“

Ta slova zněla tu jak vlnek hrání,
zas jak větérku zpěvné laškování,
tu jak když pramen přes kaménky zvoní —
jak píseň sama! že se zachvěl po ní.

Z těch slov sám vzduch nasáknul vůní milou
a dýchal čerstvotou a jarní silou.
Tu Milán nevěděl, co s ním se dálo;
byl přesvědčen, a neznal, jak se stalo.
Byl jako vyměněn. Ta bolest krutá
jakby mu spadla s prsou odejmuta,
v nichž rozhostil se náhle pocit míru —
nepátral v důvodech a dal mu víru.
Jakoby vyšel z chodeb sluje temných:
jej větřík ovanul a v barvách jemných
zaleskly se mu hory s setbou lesů,
že by k nim běžel, jako dítě v plesu.
Jak by se našel i svůj domov znova;
duší mu chvěla tisícerá slova,
a jako vodopády kámen šedý,
tak jejich zvuky myly duše bědy,
Zplakal by znova. Touha mnohohlasná,
prochvívala mu citů zřídka jasná,
a láska ta, jež platí domovině,
ta zplála v něm jak požár ze svatyně.
Zas zřel své bratry, rozuměl jich zvuku,
jenž kanul z úst tak sladce k ňader tluku,
vše viděl jarem pučeti a rosti:
o, byl by znova zplakal — blažeností!
I slavík žaloval zas v písni pěkné,
zas pod nohama mech i tráva měkne,
vše k němu tlačilo se spřátelené —
svět zas měl místa v duši zacelené.

Když náruč střel, by tisk' ji na své líce:
jak přišla, zmizla — nebylo jí více.

O sladký zjev! — Kdy však se zpět ohlednul,
stín černý jako mrak se za ním zvednul,
a než mu nahlíd' v tvář, jež v žár se šatí,
slyšel se jmenem a tou řečí zváti:
„Nuž, třebať tamta sladší měla líce —
zde soudcem buď: zda milovala více!“

Ta slova neplynula z tůně lásky.
Tať hozena jak požár, bez otázky,
zda duši zahřeje, či stráví plamen —
vrhlá na něžný květ jak těžký kámen.
Uviděl Zénu, ne však s dívčím hledem;
bylať to vášeň, napuštěná jedem,
jíž hoří zhoubou oko nesycené
a dravý pud ji v lupu zápas žene.
Tu stála s hledem, zprahlým beznadějí.
Však v hledu tom psán celý život její,
jak nápis krátký, jejž čtem na pomníku,
a nápis zněl: „Buď lásku, nebo dýku!“
Jí prsa zvlněná se dechem pnula,
jak by v nich černá bouře ústy hnula,
jež z dutin skalních vyplašena k reji,
nenašla prostoty leč v duši její.
Tu stála jako hora s hrůzy znaky:
přes čelo válely se těžké mraky,
blesk mrkal očima v mihotném chvění,
a nitrem duté otřásalo hřmění,

(Čas: kolem roku 1640.)

Krajina na Bílé Hoře.

Stmívá se. Vystoupí poutník.

Poutník.

Dalekou poutí, po propastí lemu
o lidstva naději se podpírám,
žeť člověk vzdechů syt, již bratru svému
zahrává v pochod k světla výšinám.
Tu jiskru v duši, noc sem rozťal jitrem,
já z řevu bouře zpěv betlemský slech',
za vedra šípů střel sem chlad si nitrem,
já děckem byl a zmlazen bral se v spěch.
Však v těchto místech mysl náhle chábne,
dál z ruky klesá spolehlivá hůl,
tu naděj dokmitla v tmě bezpůvabné,
a nahé žití mé jak v poli kůl.
Co oko vidět musí v tomto kraji,
jakť obraz člověka z d e zohaven:
mé nohy odpočinku sobě ždají —
nemám ach, naděje, jsem unaven! (Přejde.)

Setmí se.

Zpěvy na horách.

Nad zemí příkrov hustý
a lampa — měsíc uschován,
tam dole nářek pustý —
kdo nám to bude pochován?

Zpěvy v nížinách.

Co v nebes hvězdách plálo světla,
to slzou zalil nebes krov —
nešťastná země, že si kvetla,
a květu nemáš na svůj rov!

Zpěvy z lesů.

Co vlhka bylo na obloze,
to naše oči vyplakaly,
matička jela v černém voze —
ach kam jste nám ji zakopali?

Zpěvy v údolích.

Vysychá slza, hasne slovo —
kdo žalu výheň pokropí?
O, pukni srdce, stesky naše
ať lávou světy zatopí!

Sbor kněží v dáli.

Jedni.

A porta inferi
erue dom[illegible] animam ejus

Ostatní.

Et lux perpetua luceat ei!

Sbor.

A custodia matutina usque ad noctem
speret Israel in Domino.

(Hroudy sypou se na rakev, zavzní pláč.)

Vystoupí český genius s duchy jinými.

Genius.

Co tluče o můj sluch za žalné zvěsty
co otravuje dnů mých lahodu?
Aj věčný světů zákon zbočil z cesty
a osudu krok vyšel z návodu.
Bolesti vzdechy slyším výti vzduchem
a nářek svíjí se jak v bahně červ,
žal slyším o mstu lkát na nebi hluchém,
a ztýrán volá na smrt žití nerv.
Hle, houštka běd až hvězdy v závoj halí,
v pokřiků bouři ptactvo umlká,
zoufalost lebkou tepe ostré skály,
a zřím, jak zvěř se toulat člověka.
O běda! Hoře zřím jak vrchy pusté
a slzy z nich se valit potokem,
zem vraždou zatopenu v moře husté
a krev až k nebi stříkat klokotem.
Čím národ provinil svůj žití den,
že jako stádo mrskán z země ven?

Zpěvy ze všad.

Velebné vzešlo na obloze
a stálo v výši modravé;
když kleslo, nebylo to slunce,
bylo to srdce krvavé!

Genius.

Aj znáti chci, co dítky moje dáví,
nechť celý národ rozhrne zde šlář:
i ten, kdo v síj mu začal nehet dravý,
i vzduch kdo plní vzlykem, slzou tvář.
Již jděte, přátelé, a duchy družné
svolejte z lesů, ze skal omšelých;
nechť vyjdou z paláců a z chýše služné
postavy živých i dávno zemřelých.
Sem ať se mžikem ve hromadu letí,
nechť zašumí tu zašlých věků proud:
chci vidět v plodech této doby setí,
a dějin duch ať nad ním vyřkne soud!

Troubení na vše strany. *Duchové volají:*

Ať pukne hrobů víko,
ať s místem sklizen čas!
co mrtvo a co živo:
tu místo tvé i čas!

Opět troubení. Hroby se všech stran se otvírají. Pausa.
Vystoupí sbor pohanských pěvců.

Sbor pohanských pěvců.

Kdy země praotec ji hledal v dáli,
my k pouti ve posvátné struny hráli,
a když jsme našli ji v kvetoucím máji,
my zaplakali, že jsme v živém ráji.
A teď ta země! Růže rozškubaná —
teď pláčem zase, pláčeme jí hrana!
Kol hrobu marně těká píseň sladká —
pukejte struny, zemřela nám matka!

(Postaví se po straně geniovi.)

Blanické vojsko (v dáli).

Smutná cesta, v černém vzduchu,
bez hvězd nebe, bez luny —
osviť cestu, mocný duchu,
udeř písní o struny!

Genius.

Zda-li věrnost zbloudit může?

Blanické vojsko (vystoupí).

Věrni jsme i po smrti;
věrnost stlala naše lůže,
tať i hrob zas rozdrtí!
Dozralé viz v zrna zlatá
věků různých osení:
jsmeť my věků tužba svatá —
ty nám objev splnění!

(Postaví se po druhé straně.)

Sbor husitů (v dáli).

Zda jsme v hrobě, zda jsme v světě —
hrob náš neměl noci víc;
volej, duchu, nezříme tě,
zjev nám slovem svatou líc!

Genius.

Vaše touha buď vám svící!

Sbor husitů (vystoupí).

Ta nám zvedla záclonu;
jsmeť my boží bojovníci
věčných světa zákonů!
Naše krev za volnost tekla,
když se robstvím chlubil svět,
vůle naše neodměkla —
zjev nám této doby květ!

(Postaví se vedle Blanických.)

Sbor starců (vystoupí).

Matička oči zamkla v háje klidu,
zapalme staré lesy v panychidu;
na tváři úsměv při posledním stesku —
tak shasla, jak ta hvězda na nebesku.
Ach kde jste děti, milá rozeňátka,
v hrob byste nastlaly jí kvítka sladká?

Nezůstaly jste s mládím mezi námi,
a nezbude, leč stlát hrob šedinami,
a nezbude, leč sklonit zvadlou hlavu,
a z žalu poslední vykápnout šťávu!

(Postaví se vedle pěvců.)

Sbor víl (vystoupí).

Rej víl lesních.

Palouček dýchá
v doubravy stínu,
potůček šplíchá
kolem leknínu,
hedbáv se leskne
z měsíce svitu,
holub si steskne
v haluzí skrytu —
my pohádek děje
spojme se v reje,
dokud noc spěje.

Rej víl vodních.

Májová záře
nám z oka plane,
z rosy nám tváře,
jež z lilií kane,
slavíků sloky
to naše zpěvy,

a tanec děvy
to naše kroky —
my pohádek děje
spojme se v reje,
dokud noc spěje.

Všecky víly.

A kdy my hlesnem,
blahořečíme,
k srdci-li klesnem,
žaly léčíme;
s poupěte mízy,
krůpěje s mechu,
krev bílé břízy
seberme v spěchu
všem na potěchu —
my pohádek děje
spojme se v reje,
noc smutná spěje!

(Seřadí se v popředí před geniem.)

Z daleka slyšet lomozný spěch. Přiběhne Matka vlast, prostovlasá, šat sedraný, s výrazem nejvyšší zoufalosti, v největším spěchu. Za ní ozbrojená luza.

Veškerý sbor.

Oj, nezemřela, nezemřela nám!
Hle tam! Jen patřte tam, o patřte tam.

Luza.

Pozvedla víko, z rakve utekla —
krkavci lítnou, kam se dovlekla!

Jedni.

Jen chopte se jí! Pouta na ni!

Druzí.

Jí hrdlo zdrhněm pod nohu!

Matka vlast.

Milosrdenství! Slitování! (klesá.)
Já bídná! Dále nemohu!

Jedni.

Bez smilování! Nože z pasů!

Druzí.

Rozevři roucho! Prsa pozvedni!

Sbor luzy.

Krkavci letí k hrdel kvasu —
již čiňte se, ať dech to poslední!

Matka vlast.

O, ještě malé přejte chvíle,
bych mohla rozloučit se modlením!

Zpěvy na horách.

Nad zemí příkrov hustý
a lampa — měsíc uschován,
tam dole nářek pustý —
kdo nám to bude pochován?

Zpěvy v nížinách.

Co v nebes hvězdách plálo světla,
to slzou zalil nebes krov —
nešťastná země, že si kvetla,
a květu nemáš na svůj rov!

Zpěvy z lesů.

Co vlhka bylo na obloze,
to naše oči vyplakaly,
matička jela v černém voze —
ach kam jste nám ji zakopali?

Zpěvy v údolích.

Vysychá slza, hasne slovo —
kdo žalu výheň pokropí?
O, pukni srdce, stesky naše
ať lávou světy zatopí!

Sbor kněží v dáli.

Jedni.

A porta inferi
erue, domine, animam ejus

Ostatní.

Et lux perpetua luceat ei!

Sbor.

A custodia matutina usque ad noctem
speret Israel in Domino.

(Hroudy sypou se na rakev, zavzní pláč.)

Vystoupí český genius s duchy jinými.

Genius.

Co tluče o můj sluch za žalné zvěsty
co otravuje dnů mých lahodu?
Aj věčný světů zákon zbočil z cesty
a osudu krok vyšel z návodu.
Bolesti vzdechy slyším výti vzduchem
a nářek svíjí se jak v bahně červ,
žal slyším o mstu lkát na nebi hluchém,
a ztýrán volá na smrt žití nerv.
Hle, houštka běd až hvězdy v závoj halí,
v pokřiků bouři ptactvo umlká,
zoufalost lebkou tepe ostré skály,
a zřím, jak zvěř se toulat člověka.
O běda! Hoře zřím jak vrchy pusté
a slzy z nich se valit potokem,
zem vraždou zatopenu v moře husté
a krev až k nebi stříkat klokotem.
Čím národ provinil svůj žití den,
že jako stádo mrskán z země ven?

Zpěvy ze všad.

Velebné vzešlo na obloze
a stálo v výši modravé;
když kleslo, nebylo to slunce,
bylo to srdce krvavé!

Genius.

Aj znáti chci, co dítky moje dáví,
nechť celý národ rozhrne zde šlář:
i ten, kdo v síj mu začal nehet dravý,
i vzduch kdo plní vzlykem, slzou tvář.
Již jděte, přátelé, a duchy družné
svolejte z lesů, ze skal omšelých;
nechť vyjdou z paláců a z chýše služné
postavy živých i dávno zemřelých.
Sem ať se mžikem ve hromadu letí,
nechť zašumí tu zašlých věků proud:
chci vidět v plodech této doby setí,
a dějin duch ať nad ním vyřkne soud!

Troubení na vše strany. *Duchové volají:*

Ať pukne hrobů víko,
ať s místem sklizen čas!
co mrtvo a co živo:
tu místo tvé i čas!

Opět troubení. Hroby se všech stran se otvírají. Pausa.
Vystoupí sbor pohanských pěvců.

Sbor pohanských pěvců.

Kdy země praotec ji hledal v dáli,
my k pouti ve posvátné struny hráli,
a když jsme našli ji v kvetoucím máji,
my zaplakali, že jsme v živém ráji.
A teď ta země! Růže rozškubaná —
teď pláčem zase, pláčeme jí hrana!
Kol hrobu marně těká píseň sladká —
pukejte struny, zemřela nám matka!

(Postaví se po straně geniovi.)

Blanické vojsko (v dáli).

Smutná cesta, v černém vzduchu,
bez hvězd nebe, bez luny —
osviť cestu, mocný duchu,
udeř písní o struny!

Genius.

Zda-li věrnost zbloudit může?

Blanické vojsko (vystoupí).

Věrni jsme i po smrti;
věrnost stlala naše lůže,
tať i hrob zas rozdrtí!
Dozralé viz v zrna zlatá
věků různých osení:
jsmeť my věků tužba svatá —
ty nám objev splnění!

(Postaví se po druhé straně.)

Sbor husitů (v dáli).

Zda jsme v hrobě, zda jsme v světě —
hrob náš neměl noci víc;
volej, duchu, nezříme tě,
zjev nám slovem svatou líc!

Genius.

Vaše touha buď vám svící!

Sbor husitů (vystoupí).

Ta nám zvedla záclonu;
jsmeť my boží bojovníci
věčných světa zákonů!
Naše krev za volnost tekla,
když se robstvím chlubil svět,
vůle naše neodměkla —
zjev nám této doby květ!

(Postaví se vedle Blanických.)

Sbor starců (vystoupí).

Matička oči zamkla v háje klidu,
zapalme staré lesy v panychidu;
na tváři úsměv při posledním stesku —
tak shasla, jak ta hvězda na nebesku.
Ach kde jste děti, milá rozeňátka,
v hrob byste nastlaly jí kvítka sladká?

Nezůstaly jste s mládím mezi námi,
a nezbude, leč stlát hrob šedinami,
a nezbude, leč sklonit zvadlou hlavu,
a z žalu poslední vykápnout šťávu!

(Postaví se vedle pěvců.)

Sbor víl (vystoupí).

Rej víl lesních.

Palouček dýchá
v doubravy stínu,
potůček šplíchá
kolem leknínu,
hedbáv se leskne
z měsíce svitu,
holub si steskne
v haluzí skrytu —
my pohádek děje
spojme se v reje,
dokud noc spěje.

Rej víl vodních.

Májová záře
nám z oka plane,
z rosy nám tváře,
jež z lilií kane,
slavíků sloky
to naše zpěvy,

a tanec děvy
to naše kroky —
my pohádek děje
spojme se v reje,
dokud noc spěje.

Všecky víly.

A kdy my hlesnem,
blahořečíme,
k srdci-li klesnem,
žaly léčíme;
s poupěte mízy,
krůpěje s mechu,
krev bílé břízy
seberme v spěchu
všem na potěchu —
my pohádek děje
spojme se v reje,
noc smutná spěje!

(Seřadí se v popředí před geniem.)

Z daleka slyšet lomozný spěch. Přiběhne Matka vlast, prostovlasá, šat sedraný, s výrazem nejvyšší zoufalosti, v největším spěchu. Za ní ozbrojená luza.

Veškerý sbor.

Oj, nezemřela, nezemřela nám!
Hle tam! Jen patřte tam, o patřte tam.

Luza.

Pozvedla víko, z rakve utekla —
krkavci lítnou, kam se dovlekla!

Jedni.

Jen chopte se jí! Pouta na ni!

Druzí.

Jí hrdlo zdrhněm pod nohu!

Matka vlast.

Milosrdenství! Slitování! (klesá.)
Já bídná! Dále nemohu!

Jedni.

Bez smilování! Nože z pasů!

Druzí.

Rozevři roucho! Prsa pozvedni!

Sbor luzy.

Krkavci letí k hrdel kvasu —
již čiňto se, ať dech to poslední!

Matka vlast.

O, ještě malé přejte chvíle,
bych mohla rozloučit se modlením!

Sbor luzy.

Bez průtahu! Nám drahá píle,
a dost již hřešili jsme prodlením!

Jeden z luzy.

Hej modlit! Aby tvoje ústa
před nebe vznesla krve žalobu,
a duše nám se vlekla pusta
pod vzdechů balvany až do hrobu!

Jiní.

Bez smilování! Nože z pasů!
Rozevři roucho! Prsa pozvedni!

Sbor luzy.

Krkavci letí k hrdel kvasu —
již čiňte se, ať dech to poslední.
(Vrhají se na ni.)

Genius (vystoupí náhle v popředí).

Kdo hne se, ruka ať mu zkamení,
a na čele tkví Kaina znamení!

Luza (zaražena).

Ruka klesá bez moci,
nůž z ní padá bez zápasu,
hodina jde k půlnoci,
krkavci táhnou beze kvasu!
(Rozejdou se.)

Matka vlast
(neslyševši slovo geniovo, posud zcela zabrána do sebe).

Přetěžké modlení,
kdy není prodlení!
A kde mi začít? Vždyť je nebi milo,
že vidí škubánu mne loupeží:
na živou pitvu nůž mi v srdce vrylo,
a o bolesti křik mu neběží.
Kdež také vzíti čas, mé slyšet vzlyky?
Aj k hodům vraha zve si za vrahem,
a slzy, nářky, ran mých pusté křiky —
tyť jako lazar úpí před prahem!
Mne nezná bůh. A přec já opuštěna
a z nesčíslných krvácejíc muk,
do světa volám přenešťastná žena:
„Ach místečko jen, kde spí vraždy luk!“
A jsi-li, duchu, nad nebem či v hloubi,
k němuž nadarmo slzy neřinou:
jen krůpěj nechť se s ranami mně snoubí,
než v zoufalosti smysly pominou!

Sbor.

O žale žalů! Vizte v ponížení
tu matku nad vši výsost velebnou;
tak vznešená, a radosti jí není!

Genius.

O mluv, co ztýralo tě přebědnou?

Matka vlast (dosud zabrána do sebe.)

Přes pusté moře svízele
ni jediný člun přítele!

Genius.

Přec přítel tvůj!

Matka vlast (náhle).

Mé duše vrah!

Genius.

Jen překroč mého srdce prah!
Co žalno pod ňader tvých krovem,
ulev si důvěrou a slovem!

Matka vlast (patříc déle na něho).

Aj, slastiplná tvá je tvář;
a onen hlas, byl hlas to tvůj?

Genius.

O, postěžuj si, požaluj!

Sbor duchů.

V tvé nitro nová padne zář —
jen postěžuj si, požaluj!

Matka vlast (klečíc).

Žel! Snadněji mi sčísti
na stromech jara listí!
má paměť mučením je chora
a žal můj těžký jako pustá hora. —
Kde chopit noc, kdy ve tmách oko hyne,
aniž se k jitřence mi rozední?
Po kapkách krev se ze srdce mi řine —
která ach první, která poslední?

(Vstane, pravici pozvedne žalujíc.)

Domácí krb můj dravou znectěn rukou,
mou hlavu přes prah vlekli násilou,
mým dítkám chatku zamkli spanilou —
teď v žebrotě na vlastní dvéře tlukou!
Nesmím ni na lidnaté prostranství,
sic hlavu ověnčí mi posměchem,
sic ruce na zad zdrhnou pospěchem
a luza vyká: „Smrt neb vyhnanství!“
Na lešení mne vlekou pochopové,
tam prsa zbodají mi nápisem:
„Na vlast, svou matku, hleďte dítky sem!“ —
oh dítky moje, což jste sirotkové!
Nesmím ni v chrám, bych znikla luzy davu;
chrám druhdy byl mi svatým domovem,
teď starý bůh tam v tichu hrobovém
a cizák klatbu volá na mou hlavu —
k oltáři tiskne jatých dětí nával,
za nimi žoldák s mečem taseným,

a pochop v modlitbu jim předříkával:
„Jen tu kdo zradí, můž' být spasenym!“
Nesmím ni vstoupit v hradů vážnou šeři:
tam s drzým smíchem cizák za stolem,
lakotnost sípí při něm, kolkolem,
tam svatá práva má rozdává sběři,
tam na mou hlavu zvednout káže pěstě:
„Ta sběsilá, hle, ještě na živě!“
tam sběř se shluká k ranám strašlivě,
bych ubita jim dýl nestála v cestě.
Nesmím ni vejít ve posvátné lesy,
bych těžkou hlavu kladla do mechu,
bych z ptáčat zpěvu měla potěchu,
schladila rány v květů vonné směsi —
vždyť ach ten háj se v pláč a vzdechy šatí:
mých dítek zbytky tam se utekly,
by ráno ze země je vyvlekli —
a matka nesmí s nimi zaplakati! —
Co nad to zbývá, těžko svěřit slechu:
opuštěná jak skála v jeseni,
a v srdci ran, že nejsou k sečtení,
kdy pustou hlavu klonila jsem k mechu —
aj přišla sběř a ve radosti běsné
chopila tělo k smrti zemdlené:
je vrhla v rakve stěny zbedněné,
a víkem zamkla věků dvéře těsné — —
Již pěli žalm, již hrouda víko tepe,
již za mnou „amen!“ ve hrob rachotí,
již mrtvá obec v pozdrav šramotí —
aj tu cos zavzní v slávě velkolepé:

ten hlas rozlomil víko blesku palem,
mne ovanul jak z plných jara plic — — —
však odpusť, slov mi najít nelze víc,
mé smysly prchly nevýslovným žalem!

(Klesne ve mdloby.)

Sbor.

O matko svatá, zubožená,
tak zneuctěná, umučená!

Genius.

Duchové služní, co nám v moci,
již bez prodlení, ku pomoci!

Sbor víl.

Z poupěte mízy,
krůpěje s mechu,
krev bílé břízy
nakapme v spěchu
jí na potěchu —
a z pohádek děje
spleteme v reje,
dokud noc spěje!

Odnášejí Matku vlast do zastřeného stanu. Když ji odnesli, vystoupí hlučným pochodem Sbor krvavých dědiců v četném průvodu.

Krvaví dědicové.

Jedni.

Na hrobech život rozkvetá,
při slzách tučnět může břích,
a když se rakev pokropí,
dědicům zabezpečen smích!

Druzí.

My dlouhým postem vybledli,
a nikdo toho neželí;
matku sme ve hrob dovedli —
teď hejsa! budem veselí.

Všichni.

Pozůstavila polí lán
a zahrad v kyprém údolu —
z nás nikdo neměl z hadrů stan,
teď máme plnou stodolu.

Jedni.

A již bez průtahu,
nech počne dělení —
kdo stojí na prahu,
ať stojí v stavení!

Všichni.

Již derme a berme,
jeť odkaz hotový
a dědic je vážen,
kdy mnoho uloví!

(Rozvinují kšaft.)

Genius (nepoznán).

Holá, ne bez pořádku,
a též ne bez rady!

Všichni.

Krk tobě na oprátku —
co nám do zásady!

Genius.

Však přec! Kdo podá průkazy,
že nešetřils jí při muce,
má největší mít odkazy —
mámť plnou moc tu při ruce!

(Ukazuje jinou listinu.)

Někteří (nahlednuvše do listiny).

Ten z našeho je výkvětu —
nuž, mějme víru v odvětu!

Všichni.

Nuž povídejme, bez obavy,
patřiť to k hodům, do zábavy!

Strážní duchové čeští se rozsednou v skupení, genius nejvýše. Sbor krvavých dědiců stojí v popředí, z něhož vždy vystoupí vypravovatel.

Lamormain.

Já kdybych dnes byl na soud zavolán,
ni před bohem bych neponížil hlavu.
Co nám je bůh! Náš koncil nastokrát
již přehlasoval jeho moc a slávu.
Dnes kdyby Kristus vstoupil mezi nás,
moh' být by bohem jen po našem chtění;
co jeho láska nám, co prostota!?
Bůh chudoby nám dávno bohem není!
A tento národ, ta zem kacířů —
ta vzepnouti se chtěla naší moci?
Jen vzpínejte se, hryžte okovy;
kdo s námi nešli v boj, jsou všickni krotcí!
Ta vaše zpupnost kmit je poslední,
jejž zbytek oleje v knot chudý lije;
však v kmitu tom se hrdě zleskne kříž,
až pod ním chrupne zlomená vám šíje!
My sme se dočkali. A kdy tu čas,
že můžem krev načepit slabou ranou —
aj, nyní setrvat též dovedem,
kdy lid musí mít z krve podívanou!

Praví se sic, že krut byl Farao,
když zdolat kázal mužská rozeňátka;
nuž já je nechal žít, však vychoval,
že nevědí co otec, ni co matka.
Já na tisíce dětí k církvi jal,
já ozbrojil je proti pláči smíchem,
a kdy žal rodičů je volal zpět,
lát směly jim, bez bázně, že to hříchem.
Já bratra proti bratru nítil v žár,
já kapal olej na domácí sváry —
nuž seberte se ještě u národ,
neb rodina vám rozbita je v cáry!
Ba přisámbůh! Kdo církve posluhou,
i srdcí šťáva lahodně mu teče;
já radil k špalku a když skonal Šlik,
já stál jak z ledu, sčítaje mu křeče.
Já vodil vyhnance až k pomezí;
kdy biřicové horkem žalu změkli,
já plesal k nim: „Jeť svatý účel náš,
a ten kdo nectí, vejde v brány peklí!“
A tisíců ten úpěnlivý vzdech
ten znèl mi v uši jak andělským zpěvem —
kacířů národe, tys jednou byl:
však my jsme skutkem, čímš ty býval hněvem!
A pak-li nad to v mé je moci trůn,
a není vůle, leč by byla mojí,
a pak-li vůle má je zákonem,
a synem smrti, kdo se jinak zbrojí,
a pak-li já jsem s kosou protáh' zem
a požal vše, co k bohaté žni třeba —

nuž paběrkuj si za mnou, národe,
a ze drobtů mých napecte si chleba!
Dál neberu ti ztýraný tvůj dech,
prodluž si úsměv zmírající tváře;
já klidně dočkal se té rozkoše,
až dím: „Ať žije kříž a jeho záře!“

Sbor kolem genia.

Aj vlk zabloudil ve chrám boží,
a oběť krví střísněna;
na zákon lásky tesák vloží,
a vyje kol a vraždu množí —
a to tvá, bože, ozvěna!

Sbor krvavých dědiců.

Ej radosť úchvatná, čas kýžený!
Ta šťastná chvíle božsky blaží,
ta jako v pouzdru darem podává
co touha věků pracně sváží.
My po věky obcházeli tu zem,
obtáhli ji pavoučím útkem,
ten útek dosud vždy nám protrhnut —
hosanna, teď nám stal se skutkem!
(Ze sboru vystoupí Lichtenštejnský.)

Lichtenštejnský.

Ze všechněch všudy na světě,
kdo historii páší,

vojenský stav já velebím —
kdy trochu jen vynáší.
Nic nenaplní ucho tak,
jak když se zbraní chrastí:
pán, sedlák s námi nakládá
tak jako s drahou mastí.
A cokoliv se zráčí nám —
sem s tím, a už to naše:
kov, žena, cnost i paštika,
vše krotne u palaše.

Já mnoho vůdců prodělal;
přitáh't sem s Matiášem,
na Hoře stál jsem s kacířem,
teď zvu jej satanášem.
A teď jsem v všem tak vycvičen,
že kdyby vůdce kázal:
„Zde otec, palte do něho —"
já bych se „proč?" netázal.

Však jaktěživo na světě
nedálo se co tady;
my boj vedem i po boji,
a rveme vše dle řady.
My dlabem historii v lid,
až dláto hlavy tříští,
my píšem v těla litery,
až krev se z ňader prýští.
Tu chtěli v pomoc brát si pláč —
ej, to nám krátí chvíli!

Kalich si svatým nazvali —
my z něho malvaz pili,
a kurky nakrájeli veň:
„Na chlape, žer a chlastni —
my také jsme pod obojí,
a vidíš, my jsme šťastni!“
My táhli v noc pak čirou tmou,
a nikdo nezřel cíle;
„Zapalme ves!“ a světla hned,
že vidět na dvě míle.
A když sme došli ku městu,
nám nechtělo se dále —
„Otevřte brány, hosti zde,
jdou jmenem církve, krále!“
A jmenem božím jídla hned,
až lámaly se stoly —
„Fui, my nežijem od chleba,
vám zlato kazí moli!“
A tu nám snesli poklady,
jak nevěstě strou věno,
my brali vše, i nevěsty,
jak knězem dovoleno.
Pak hnali sme to na víru:
kněz křtil jak stádo běží,
my kmotrem stáli s bodáky —
a písně mleli kněží.
Kdo však se váhal obrátit,
dostal hned biřmování —
my vyšoupli ho z země ven:
„Jdi, cvič se v cestování!“

Tak vyjedli sme, vypili,
osvítili půl země;
za to štve pop nás do nebe
co vyvolené plémě.
Tak psali sme historii,
v níž každá řádka běda,
a by ji po nás napsala,
jen kulhat bude věda.
Však marná o to bázeň jde:
kde tolik krve teklo,
tam také pero nezbude,
jež vrhlo by nás v peklo!

(Jde stranou.)

Sbor kolem genia.

Kdy vojín svatou zbraní
vzdech usoužený chrání,
boží to setba:
kdy ale tasí nůž
na útisk, na podruž —
kletba mu, kletba!

Sbor krvavých dědiců.

A čím nás víc, tím stesku míň,
a čím nás víc, tím lehčí chod,
tím snadněj přehlušíme sten,
tím hlučnější náš velký hod.

A čím nás víc, tím plesu víc,
až udiven se dozví svět,
že ten, jenž všech byl postrachem,
již zsinalý nepohne ret!

(Z nich vystoupí udavač.)

Udavač, ve službě svaté inkvisice.

Srdečnou úctu vašim zásluhám,
však třeba domluvit se, páni;
vyť pravda, vodili ste na špalek,
však teprv na mé přimlouvání.
A tuť lze sotva minout mlčením,
co podnik' já ve prospěch věci,
jenž lásku k rodu na drť rozškubat,
a čest i stud prv musil svléci,
jenž v prsou zaškrtil sem člověka,
jenž pod zvíře sem klesl tvarem —
než vy ste mohli stát se luňáky,
a já dravosti vaší spárem.
Leč pak to šlo. Pak slovem hlazeným
já vkrad' se v ňader teplé kouty,
já lovil důvěru jak pytlák zvěř,
bych v odměnu ji sepjal pouty.
Jak s jídlem k Danieli krkavec,
já k uprchlým šel s lepkým klasem:
že milost psána všem, kdo vrátí se —
a ptáci lítli za mým hlasem.
A já rozpustil své podezření,
jak hlad štve vlky mezi oře,

a co jsem zachyt', to jsem držel též,
nic hrozby nedbaje ni hoře.
O výrok můj Melander opřel soud
jak kat se opře o sekeru,
až lidé víc než prstu božího
se mého prstu báli věru.
A tak jsem zajel v poklid rodiny
jak v jedli blesk; já bouři splítal,
až hrom se začal pěstí v stavení
a lidi z nich jak šišky smítal.
A já, jenž v národě jsem znamenán
co druhý Kain, jenž nemá stání;
na jehož jmeno v slzách zžhavené
co na kov buší proklínání;
jenž jako mor sem pouť svou znamenal
a vzdechů nasil v ňader stěny,
že na sta let je slzí zásoba —
já měl bych zůstat bez odměny?

Sbor kolem genia.

Po naději, dokonáno;
dítě se ti v havěť zvrhlo:
neslýcháno, nevídáno,
by to srdce nedotrhlo!

Sbor krvavých dědiců.

Z jednoho stébla není luh,
ni věnec z jediného kvítí;

nuž sepněm již se v pevný kruh,
ať každý v bezpečí se cítí,
Šťasten, kdo u velkém konání
aspoň na provaz katu shání —
bez smilování!

(Vystoupí Šarlatán.)

Šarlatán.

Vím, že sbor otců nebestrážný
mou v komice táh' rubriku;
však svatý čin, kdy být má vážný —
tu zázrak tvrdí muziku.
A těch já nadělal se více,
než Mojžíš s všemi proroky;
ba když se v hlavách plaví svíce,
děláme v nich i pokroky.
Po čem se pachtí alchymie,
nač celé heká století:
to v slohu mém co tělo žije
a pozdních věků doletí.

Buď jmeno páně pochváleno,
a dílo mé jde na odbyt.
Co vavřín? Jenom čerstvé seno,
a hlavní věc je blahobyt.
Lid dotrhal již Husů věchu
a nyní chce se dobře mít,
nechť pozná, co mu ku prospěchu:
chtít vědět, aneb víru mít! —

Bavoři do Čech jdou na jatky
a u Strakonic jich co mrak,
i našli obraz boží matky,
a ten měl vyloupnutý zrak.
Když Dominik Jesus Marie
ten obraz vytáh' ze smetí,
ohlíd se, kde ta kletá zmije,
co zrak vyloupla dítěti —
a když ni jeden v Strakonicích
nechtěl se znáti ku vině:
tu přistoup' já a v svatých lících
krev střikla boží rodině.
Aj tu Domingu zraky šlehly:
i stál jak démon vražedný,
pod jehož patou města lehly,
jichž dýmem žal táh' bezedný.
I zvolal v hrozném zanícení:
„Tu vizte nebes krutý pláč!
Kacířům bůh víc bohem není,
a zrak mu vyrval kacíř rváč!
Aj kdo ty svaté slzy smyje?
Dokud z nich jeden vane dech,
dotud se bohu rouhá zmije
a rozšlápnut buď kacíř Čech!"
A na to pozved' matku svatou,
spěchal s ní k Praze úprkem,
před vojskem klek' a pěst zatatou
zved' k nebi nad tím ústrkem,
ukázal oko zkrvácené,
jak volá nebes příkazem,

by plémě bohem zatracené
dýl neskvrnilo tuto zem — —
i zapřisáh' nelenit prvé,
až v prach ten národ rozmetán,
však za krůpěj kacířské krve,
že celé nebe do kořán:
tu za ním voják, pomstou hoře,
krev matky boží trestat spěl —
Čech na to pad' na Bílé Hoře,
a svět o zázrak více měl!

Nuž kdo nezištně víry vzorné
dal důkaz jasnéj zářící?
Já tinktury té divotvorné
vystříkal plnou lahvici.
Ba přived' já tou krví mladou
víc nájemníků v boží dům,
než Lichtenštejn svou dragonádou,
než delegátů nerozum.
Avšak co člověk nepodnikne,
by založil si v nebi stan?
Domingo tam co svatý vnikne —
mně aspoň kout tam uchystán!

Sbor kolem genia.

Na obětnici srdce svaté,
kejklíři táhnou v hodů kvas;
o srdce rvou se ruce klaté,
a bejlí vzchází jedovaté —
o vlasti má, tvůj minul čas!

Sbor krvavých dědiců.

My jako vody, které rostou
a mnohých stružek valí šťávu;
my jako vody, které boří,
i z bahen tučnou chvátí stravu —
pak vlekou strom i kopec k pláni,
a s břehů města smetou dlaní,
bez smilování!

(Vystoupí z nich Duch Messaliny.)

Duch Messaliny.

Kdy setba zralá spěje v žeň,
vám snadno zdobiti se věncem;
mně setba teprv nastává —
však běda jim, kdy já jsem žencem.
Kde národ plísní počal čpět,
já vždy se dostavila věrně,
a kam nestačil meč a dým,
já dořádila přenádherně.
Já tyranů manželská druž,
sem v slávě koruny se skvěla,
můj úsměv trůny rozdával,
kdy lidu šíj se v podnož měla.
V mé náručí kdo zdomácněl,
jak Sardanapal stal se robem,
jeť jemný důlek tváří mých,
však celých národů je hrobem.

Co podtít umí úsměv můj,
to v ráně zlé se na smrt zkvasí,
a žár, jejž vrhne oko mé,
ten ani slzy neuhasí.
A kyprý půvab ňader mých
a těla pel a štíhlost něžná,
mých tváří mladost růžová,
vlas havraní a šíje sněžná,
a rtů mých píseň šepotná,
a vzdušný pohyb srnčích nohou,
a dechu plamen, ruky stisk —
nechť odolají, ač-li mohou!
Mně neodolal věčný Řím
a na rtech mých po tlení toužil,
Řek se mnou vavřín promrhal,
by v loktech mých si mření dloužil.
Rty mými zpita Španie,
i tiara v mé spěla jatky,
já Islam dolíbala v hrob —
a hrob co jal, nevydá zpátky! —

Ne třeba vyčíst trofeje,
jimž doba nesetřela lesku:
neb dokud v poutech svoboda,
já k národům si najdu stezku.
A jsem-li nyní v zemi té,
a mám-li za odměnu prosit:
té země květ vydejte mi,
a můžete jej v pastvu kosit!

Sbor kolem genia.

Nad květem chmurná obloha —
kobylky táhnou, brousí hryz.
O vlasti, země nebohá,
bouř chvěla tebou přemnohá —
teď hlodem dokoná to hmyz!

Sbor krvavých dědiců.

Co Filištinských nesved' zbroj,
Delila dovedla to žena,
a kde má stát spět k rozkvětu,
i Circe bývá kněžkou ctěna —
ať z všech se žlabů láva valí,
ať zatopí, co nepopálí,
v troud neskonalý!

(Vystoupí Jakub Bassevi.)

Jakub Bassevi.

Jde pověst světem drahně věků:
že z našeho kdos plemene,
chtě hasit žár msty plamenné,
zapůjčil peněz svému soku —
by, nedodrží-li mu časem,
směl zařízнout se k srdci masem.

Ten bloud žil v čase nevyzralém.
Kdy nůž nabroušen v hladký třpyt
a pomsta hlad jde nasytit —
pak syť se celostí, ne málem!

Můj nůž tu do zásoby krájel:
já národu do srdce zajel.

Kdy vyhnáni po světě sirém
sme hledali si otčiny —
ten zde nás odmít' jediný:
on nazval národů nás štírem,
on morem přezděl mému stesku —
jen přezdět neznal zlata blesku.

A my, jenž slouli vyvrhelem,
v něm k výhni zňali marnivost:
nad statek byl mu každý skvost,
hvězd zlato byl by stíral čelem —
jen k zápisu neschýlil brvy,
tak propad statkem nám i krví.

A teď ten žebrák polonahý,
jenž země nemá ani píď —
nechť táhne v světa širou síť
a loví z očí krůpěj vláhy:
já zatím vypočtu mu suše,
kdy na jazyk mu sedne duše!

Toť pravda nade slunce jasná:
já sem tu stačil jediný,
bych svlék' ho z šatu dědiny
a v muka vrh' jej neuhasná:
však z trnů různých vínek uvit —
jeť kupců víc, a lze se smluvit.

Sbor kolem genia.

Již tmí se, tmí se, vlasti má,
a večerní tvá píseň hasne;
Jidáš si vrahy najímá —
o, zastři tvář již v roucho řasné!

Sbor krvavých dědiců.

A naším mrakem obzor již
jak buben koží potažen,
hrom pomsty bije na poplach,
blesk spousty na smrt napřažen —
již nebe klíny metá,
již chví se základ světa,
a po národu veta!

(Vystoupí Učenec.)

Učenec.

Na jihu vína ohnivá,
a v Němcích vzdělanost se rodí;
vína jdou světem ve flaškách,
a vzdělanost se námi brodí.
Buď bohu chvála! Naše vlast
je na velduchy požehnána,
a když se nám rok vydaří,
je také kapsa špikována.
My z malých ducha odpadků
velké si naděláme droby,
to lačné sytí zázračně
a nám kapitál zdvojnásobí.

My svorně kousek po kuse
si podškubem své opeřence,
a kde nám dvírka povolí,
tam vtáhnem jmenem intelligence.
Za námi doušat příbuzných
hned celá rota táhne plaše:
my dali syrob na kaši,
tož právem celá mísa naše.
To vždy se potká s prospěchem:
co nejvýš ukázat jim straku;
tak půda zmizí pod nohou,
a učenost se leskne v laku.
„Jeť celý vesmír naše vlast“ —
to v mládež zatloukáme klínem,
až ve všemmíru zmizí vlast
a vesmír do rance si svinem.
Však aby v klam nepadli zpět,
o to se postaráme s citem:
jich předky k lotrům snížíme,
a naše lotry natřem třpytem;
jim zamknem brány budoucna,
a minulost jich natřem žlučí —
tma za nimi, tma před nimi,
a tak nám klesnou do náručí!
Vy, páni, již ste ztužilí,
však my se též vynajdem k plánu,
neb kde se jedná o hody,
tam třeba odzvánět i hranu!

Sbor kolem genia.

O běda, po naději veta,
kam hlednem, všude propasť zříme,
jdeť záhuba z všech konců světa,
my konce bídy nevidíme!

Sbor krvavých dědiců.

A černá noc nám svítí k lovu,
a kruh náš dospěl v plný rej —
dědicův nárok měj se k slovu
a k orgiím a v pochod hrej:
a naše dravost zapěj písně,
a šumný pohár — jejich krev,
a kdy náš záměr v plném reji —
hle, jaká myš ten jejich lev!

(Vystoupí Nesvornost.)

Nesvornost.

Co žehnaný náš množí rej,
buď vítáno a zdrávo;
však já na tuto starou zem
mám historické právo.
Již od praotce příchodu
já bdělá obcházím jich sady —
jablka úsměv moje tvář,
a za ňádra jim kladu hady.
Mně vždy se dosud štěstilo,

že jejich mysl někde trhla,
bych v skulinu nehlídanou
jich vlastní vášeň klínem vrhla,
bych rozštípla je od sebe
a proti sobě hnala bičem,
až neznali svůj vlastní dům
a zvůle mé se stali mičem.
Mně dosud vždy se štěstilo,
že prchlost zalila jich oko,
a já je žlučí krmila,
až pěna stříkla převysoko,
až zastřen jich společný cíl
a vražda vyštvala je v boje,
že krev svou teprv poznali,
až drali teplé srdce svoje.
Teď, pravda, chvíle poklidu —
mně aspoň nekynou teď hody;
však třeba jenom zavolat,
a vyjdu s vámi na pochody.
Ký lotr nezná cenu svou?
Z mé práce nebude mi hana,
až od praotce příchodu
má služba bude súčtována!

Genius.

O, že si z hrobu vstala, vlasti má,
bys hroznější se dožit měla smrti;
tvůj čas již minul, stesk mne projímá —
hledám ti srdce, hlásejí se chrti!

Sbor krvavých dědiců.

Ha hej, již smělým krokem v před,
oběť se v bázni tetelí,
děj světa na nás upřel hled,
jak spár náš vlast tu rozdělí:
a byť i pukla koule světa —
co rozmetáno, kdož to smetá?
Po tobě veta!

Lamormain.

Kdo s námi, spěj,
zatočme rej!

(Všickni se shluknou do kola.)

Rej krvavých dědiců.

Ej, radost úchvatná, čas kýžený!
Ta šťastná chvíle božsky blaží,
ta jako v pouzdru darem podává,
co touha věků pracně sváží.
My po věky obcházeli tu zem,
obtáhli ji pavoučím útkem,
ten útek dosud vždy nám protrhnut —
hosanna, teď nám stal se skutkem!
A čím nás víc, tím stesku míň,
a čím nás víc, tím lehčí chod,
tím snadněj přehlušíme sten,
tím hlučnější náš velký hod.
A čím nás víc, tím plesu víc,
až udiven se dozví svět,
že ten, jenž všech byl postrachem,

již zsinalý nepohne ret.
Z jednoho stébla není luh,
ni věnec z jediného kvítí;
nuž sepněm již se v pevný kruh,
ať každý v bezpečí se cítí.
Šťasten, kdo u velkém konání
aspoň na provaz katu shání —
bez smilování!
My jako vody, které rostou
a mnohých stružek valí šťávu;
my jako vody, které boří,
i z bahen tučnou chvátí stravu —
pak vlekou kmen i kopec k pláni,
a s břehů města smetou dlaní
bez smilování!
A naším mrakem obzor již
jak buben koží potažen:
hrom pomsty bije na poplach,
blesk spousty na smrt napřažen —
již nebe klíny metá,
již chví se základ světa,
a po národu veta!
A černá noc nám svítí k lovu,
a kruh náš dospěl v plný rej —
dědicův nárok měj se k slovu
a k orgiím a v pochod hrej:
naše dravost zapěj píseň,
a šumný pohár — jejich krev,
a kdy náš záměr v plném reji —
hle, jaká myš ten jejich lev!

Ha hej! Již smělým krokem v před,
oběť se v bázni tetelí,
děj světa na nás upřel hled,
jak spár náš vlast tu rozdělí:
a byť i pukla koule světa —
co rozmetáno, kdož to smetá?
Po tobě veta!

Genius.

Jsi v plném právu, vražedná ty chaso,
a meč ni prosba tebe nezdrží;
duch tebou zvražděn, zbývá trhat maso —
nuž trhej, vždyť to dravcům náleží! —
O, což tu nikdo v širém pruhu země,
kdo v srdci jat, kdy hnána bičicem,
by za ní zaslzel, by vzdychl němě,
kdy loupež provolána dědicem?
Což nikdo v duši nezná koutek měkký,
by ustlal jí, kdy sklesla bez dechu,
ni jedna kapka z velké citův řeky,
kdy havěť dravá má se k pospěchu?
Což vše ta krása, vše ta země sláva,
ta vroucí krev, za věky prolitá,
ten otců velký hněv, jich láska žhavá —
a vše ta naděj na vždy rozbitá?
O, zoufalost má na vše strany volá,
a žádné srdce — vlast má neodolá!

Genius zastírá si tvář. Zavzní opět troubení na vše strany. Tu zdáli ozve se pochod, jenž stále se blíží, až vystoupí četný průvod zubožených, napřed hudebníci.

Sbor zubožených.

Slza svítila nám cestou,
vzdech nás vodil za dudáčkem,
vyšli sme si za nevěstou,
zvoníme si umíráčkem.

Sbor zubožených postaví se v popředí naproti krvavým dědicům; vždy pak z nich jeden vystoupí co vypravovatel.

Hudebníci.

Hejdum, hejsa! Juchuchu!
Žal nám sedí na uchu,
slzy vedem na řetězi!
Zde prý v strunách léky vězí —
písnička a tanec k tomu:
motýl nechať letí domů!

Krvaví dědicové.

Ruka po kořisti napřažena —
kým ta naše práce vyrušena?
Rota divá, bez vzdělání —
dej jim, kněže, zažehnání.

Lamormain.

Jakou to sem neplechu
připouštíte do cechu?
Zvuk pln falše, odporu,
nehodí se do sboru!

Někteří hudebníci.

Strastí chcem na hábit míru,
bys moh' udělat veň díru;
nám srdce puká v záchvatu —
pop na všecko má záplatu!

Všichni hudebníci.

V naší tísni kypící
šampaňské je perlící.
Dej si pleš naškrábat v Římě,
laloch růst, až sehneš týmě —
my se s hadry poradíme!

Někteří.

Dudy, housle, na citeru —
zázrak stal se na mou věru!
Slza, nářek o překot
vše to z nich jde podle not,
že, jak v lásce, jeden vříská,
tu ten hladí, jiný tříská.

Všichni.

Stranou s kuší, páni braši!
Tak se tančí notou naší:
srdce puká při ruchu —
hejdum, hejsa, juchuchu!

Sbor strážných duchů kolem genia.

O zázračný ty dechu umění,
ký zavál z tebe proud to sladistvý:
kolem svět korá v strastném znavení,
a z tebe proutek vzchází mladistvý!
Zem v žalném úpí stesku prokletá —
jen tobě z slzy úsměv vykvetá!

Lamormain.

Při té luze k neodbytí
jak tu vznešenost se cítí!
Být zde já s svou kazatelnou,
rozhřál bych vám pec pekelnou!

Hudebníci.

S dovolením, černý ptáku,
žal náš má se k rejdováku.
Budem skromni, jak se sluší,
když chcem pravdou mluvit k duši.
(Vystoupí z nich První houslař.)

První houslař.

Na staroměstském rynku z rána
když stálo to černé lešení,
a zvony Tejnské pěly žalmy,
a tlouklo bubnů víření:
já strnulý v tom davu mroucím
sem svíral housle k ňádrům žhoucím.

A z radnice zející brány
tah zasmušilý vlek' se v před,
na konci s ostřím kat a špalkem
a před ním Šlika smělý hled,
pak tichá modlitba, pak hlasná —
smrt děsná to, však byla krásná.

Teď Budovec stál v řadě první,
postava věkem prohledná,
vlast ztýraná mu zřela z očí
a z tváře milost velebná,
a ústa, od nichž tály ledy,
ta chvěla teď se naposledy.

Než druhdy ubíral se k sněmu,
já k němu býval zavolán,
a co v mých strunách právě žilo,
jich stesk mu v písni žalován,
a v duši obtkán písně lemem,
pak šel a pozatřásal sněmem.

Pán ubohý! Teď patřil kolem
a kolem tytéž zástupy,
jimž vyřečnil list majestátu —
teď zdoben šatem potupy!
O, tenkrát být já blesků pánem!
A já byl červem pod balvanem.

On patřil kolem. Ze všech tváří
ho zábla strastná beznaděj,
ta mdloba žití náhle stará,
jež v hrob by klesla nejraději,
a o sluch tlouklo bubnů hřmění —
a v lidských prsou dechu není!

On patřil kolem. V tomto chvění,
jež zápolilo s zimnicí,
já marně hledav jílec pomsty
a marně blesky drtící —
vše, co sem schvátit moh' v té muce,
já mačkal struny v zmdlelé ruce.

A třeskotu nedbaje bubnů
já struny smyčcem pohladil,
jak bych jej doprovázel k sněmu,
já píseň silou naladil,
a co kdy mysl teplem hřálo,
to ve strunách jak divem tálo.

On slyšel mne. A v jeho oku
zamihnul pablesk rozkoše,
tma smrti v něm se protrhnula
a poklid dýchal od duše,
a tvář mu zaleskla se blahem,
jak stál by nade ráje prahem.

On slyšel mne. Pak jestě jednou
se rozhlíd k města končinám,
šíj obnažil a zvolal s plesem:
„O, jaká čest mým šedinám!“
Pak pokleknul, pak rána hlasná —
smrt děsná to, však byla krásná!

A na té tváři zbožňované
tkvěl dosud nebeský ten svit,
neboť mé struny obsah něžný
co píseň v ní byl porozlit —
roj popů posýlal jej v peklo,
z mé struny však mu nebe teklo!

(k Lamormainovi.)

A nyní můžeme se hádat,
zda v strunách křesťanská je cnost:
tys velebné to srdce vyrval,
já k srdcím jemu zklenul most —
a dokud jedno v prsou bije,
mou strunou pro vše věky žije!

Sbor duchů strážných kolem genia.

Aj vlažná rosa s nebes báně
na květy kane v údolí:
krev odkapává čerstvé ráně,
a přec již rána nebolí.
O vlasti, usuš slzy živé,
tu ještě srdce spravedlivé!

(Vystoupí Druhý houslař.)

Druhý houslař.

Poslán v neznámé bloudit kraje,
já neměl vlast a neznal cíl,
já s liškami spal v dutých stromech
a s chlebem psů bral za podíl;
můj jediný den v noci s lunou,
má jediná řeč s touto strunou.

Tu schvátila mne divná touha —
já zastesknul si k domovu;
i ač můj domov v rozvalinách,
snad zbyla hlína z příkrovu,
a možná v pouť se vydat z těchy,
že aspoň slzy mám a vzdechy.

Zda slyšeli ste tklivou báji,
jak rek jda zlíbat rodnou zem,
a potkav drahé u vyhnanství
z bolesti stal se kamenem?
V ten kámen moje ztuhlo líce —
já jich tam potkal na tisíce!

Tam jedni o strom podepřeni,
tu němí klekli v znavení,
tam ruce k modlitbám se pnuly,
tu rtem otřáslo zaklení,
tam slzy, tu jich pramen zprahlý,
a vše rval smutek neobsáhlý.

Děvčátko s patou rozbodanou
zalkalo matce ránu zlou,
a modrým očkem bloudíc v tvářích,
se ptalo, zda již doma jsou?
S ní bratřík chvěl se v chudé říze —
kam patřil, vše mu bylo cizé.

Tu vedle v jámu kladli děda,
jenž upad' z žalu v šílenost:
však smrt tím pohnul k útrpnosti,
by doma směl svou složit kost.
A ručky hlínou rozedřelé,
hrob střehlo vnouče osiřelé.

Tam hoch stál s růžemi ve tváři,
na plecech mošnu, v ruce hůl,
tam v malé víse za okénkem —
tam nechal víc než srdce půl,
a zbytek stal se žalu plenem —
to bylo vše, co nes' si věnem.

Tak stáli v žalu hrozné muce:
vlast v levo, v pravo cizinu,
tu mládí květné upomínky,
tam strastí pustou družinu,
sem srdce mře jim steskem, touhou,
tam noha zpouzí v pouť se dlouhou.

Druhý houslař.

Poslán v neznámé bloudit kraje,
já neměl vlast a neznal cíl,
já s liškami spal v dutých stromech
a s chlebem psů bral za podíl;
můj jediný den v noci s lunou,
má jediná řeč s touto strunou.

Tu schvátila mne divná touha —
já zastesknul si k domovu;
i ač můj domov v rozvalinách,
snad zbyla hlína z příkrovu,
a možná v pouť se vydat z těchy,
že aspoň slzy mám a vzdechy.

Zda slyšeli ste tklivou báji,
jak rek jda zlíbat rodnou zem,
a potkav drahé u vyhnanství
z bolesti stal se kamenem?
V ten kámen moje ztuhlo líce —
já jich tam potkal na tisíce!

Tam jedni o strom podepřeni,
tu němí klekli v znavení,
tam ruce k modlitbám se pnuly,
tu rtem otřáslo zaklení,
tam slzy, tu jich pramen zprahlý,
a vše rval smutek neobsáhlý.

Děvčátko s patou rozbodanou
zalkalo matce ránu zlou,
a modrým očkem bloudíc v tvářích,
se ptalo, zda již doma jsou?
S ní bratřík chvěl se v chudé říze —
kam patřil, vše mu bylo cizé.

Tu vedle v jámu kladli děda,
jenž upad' z žalu v šílenost:
však smrt tím pohnul k útrpnosti,
by doma směl svou složit kost.
A ručky hlínou rozedřelé,
hrob střehlo vnouče osiřelé.

Tam hoch stál s růžemi ve tváři,
na plecech mošnu, v ruce hůl,
tam v malé více za okénkem —
tam nechal víc než srdce půl,
a zbytek stal se žalu plenem —
to bylo vše, co nes' si věnem.

Tak stáli v žalu hrozné muce:
vlast v levo, v pravo cizinu,
tu mládí květné upomínky,
tam strastí pustou družinu,
sem srdce mře jim steskem, touhou,
tam noha zpouzí v pouť se dlouhou.

O, tenkrát škublo mi to srdcem,
a já přec nemoh' slova dít;
však moje skřipky našly notu,
jež věčně bude v mysli žít,
neb všecken hněv s oněmlým steskem
z ní promluvil a hřímal bleskem:

„Ta milá ves, ta chatka skromná,
ta lupičům vydána v plen,
v palácích lup a vražda hejří
a pán co žebrák vyhnán ven —
nám zbylo lůžko rozškubané
a srdce na krev rozedrané!“

Při písni ztichlo šumné množství,
pak se mnou vpadlo v struny zvuk,
pak pláčem zasténalo k nebi:
„Buď kletý strůjce našich muk!“
Pak padli na zem k zulíbání,
pak vstali — a šli u vyhnání!

Tak odešli. Zda kdy se vrátí?
Aj pop tu dosud káže kříž;
kdekoli však jim vlast je nová —
má struna zve je domů blíž.
Kněžoure, tys je vlek' až k cíli —
však struna má je dosud sílí!

Sbor strážných duchů kolem genia.

O, kapky blaha v zpráhlou duši,
o kmite ze tmy vítaný!
Pod ledu kry to srdce tuší —
lupen se ujme urvaný:
o, tecte slzy, tecte tiše,
co nedýchalo, opět dýše!

(Vystoupí Bezejmenný.)

Bezejmenný.

Jsem nešťastné té země syn,
jenž musel z rodných krajů ven:
že tam mne šetřil smrti klín —
zde musím zmírat den co den.
Tož smrtí nad vše ukrutnou —
jeť tesknost k domovu můj díl,
a dýky té kdy v prsa tnou,
kdož pukat srdci ubránil?

Kdy hvězdy mrknou ze spaní
a luna stříbrný jme šat,
tu v dvéře slyším klepání,
a jizba naplní se v chvat.
A v jizbě plá tajemná zář,
ta v paměti mi rozsvítí:
a vzejde kraj a vísky tvář,
a domek v keřů zakrytí —

hle milou, šedou chaloupku:
z komína modrý skáče dým,
a holub hrá si na doubku,
jenž větví sáhá k prsoum mým —
a z domku slyším tenký šust,
tam hlasů známé proudění,
tam tuším chvění drahých úst,
radostné očí zjiskření — — —
A z krbu vlídna klenutí
se vine v kotouč z ohně dým,
a žena v blahém leknutí,
a s dítkem spěchá k prsoum mým — —

O, moje žena! Míru dech,
ta něha vzdušné postavy,
ten úhledný ve práci spěch,
žert, jehož proud se nestaví,
ta píseň domu vtělená,
jež zvukem prostým kouzlí sluch,
a dítky, její ozvěna,
teď vše zas jeden živý hruh
tu třepajíce ručkama:
„Hle táta, táta!“ vyknou vstříc,
a ona k nim: „Kuřátka má!“
a já je líbám v hebkou líc — —

To když mi paměť oslní,
já vstanu polo šílený!
má noha dříve nezlení,
až zřím lem vlasti milený,

až znaven klesnu v lůně hor,
jež mi se z dáli modraly —
kdež aspoň jeden živý tvor
mně slova šeptem odhalí,
co dálku zastírá mi mhou —
ach, krůpěj v zprahlou duši mou!

Však žel, tu krok můj zaražen:
dál ani o píď nesmí v před,
ráj země náhle zahražen,
a zlíbat nesmí můj ji ret!
Ta zem — tvář milky střežená,
každičké dchnutí žití půl,
má náruč k ní rozevřená
a zvednout nesmí k pouti hůl — —
Tak obcházím jak zvrhlý stín
mé rajské vlasti pomezí,
a v hoři nesmírném můj čin —
že oko nad tím zaslzí!

(Bolem přemožen, v pláči klesne.)

Sbor duchů strážných kolem genia.

Té duše bolest vznešená
i skálu v pramen roztopí,
a přec zas radost vzkříšena
až po kraj srdce zatopí:
kde tolik lásky v takém znícení,
to vzácná setba, zlaté osení!

(Vystoupí Viktorin Adam v šatě poustevnickém.)

Viktorin Adam.

Já z soucitu vyobcován,
jak mladá snět odříznut stromu,
vržen jsem v světa žalný vír,
a žalovat neměl sem komu.

Před lidskou tváří prchaje
já stlal si lože v skalní poušti,
a víru ztrativ v člověka,
zašel sem k dravcům v lesů houšti.

A v podvečera němý stín
my scházeli se v sněmu hlučném:
vlk, luňák, káně, zeměplaz
a člověk, já, a já byl učněm.

A jak v kom přes den zuřil hlad,
tak lup byl před ním rozestřený,
každý svým spárem lupu pán —
a já z nich dravec oloupený.

A než kdo lupu dotknul se,
jakoby mluvit znali jemně —
„zda nechci stejný s nimi díl?“
a krotcí plazili se ke mně.

A vášeň, ta v nich dřímala
jak dítko ve kolébce skryté,
a hravějším se nezdál být
ni ptáček s větve rozložité.

V nich smírem stal se dravý pud
a soustrast zářila jim z oka —
my byli jedna rodina,
jak v písni podařená sloka.

A když sem kořist rozdělil
a sebe též podělil částí,
tu teprv každý doma byl
a my sme počali se pásti.

A já se modlil v širou poušť:
„O bože, máš-li třeba lidí,
tu proměň dravce v člověka,
a člověk dravce neuvidí.

A hřích-li není život můj,
o, jen nás před člověkem střeži —
by v poušť nezměnil tento ráj,
a zpět nás neštval k lidské zvěři!“

Sbor strážných duchů kolem genia.

Snížený obraz člověka,
a šelma člověka v něm cení;
kdo však ste tak jej snížili:
vy buďte k šelmám připočteni!

(Vystoupí Žebrák slepec, veden dítkem.)

Žebrák slepec.

Na staroměstském rynku
tam stála šibenice,
kat vyvolával jmena,
pak byla houpanice.

Však já se tam nehoupal,
kat houpal jen mé jmeno,
a co tam natlouk' hřebů,
tím bylo připevněno.

Pak statek propad' státu,
můj život pod sekyru,
a já přestrojen v hadry
a děti v římskou víru.

Já nežebral. Nač žebrat?
Vždyť stát měl dost již jmění.
Já sedal jen u chrámu,
kdy v chrám šli na modlení.

Já sedal jen u chrámu,
by zlaté moje děti
otcovské slechly slovo,
s nímž nesmí rozprávěti.

Já sedal jen u chrámu,
by lesklá ta kuřátka
nezapomněla mluvu,
v níž hejčkala je matka.

Já číhal jen u dveří,
zda kotvici mi hodí,
jak číhá sešlý kupec
u ztroskotané lodi.

Já sedával u dveří,
bych rosu s očí sebral,
až mrknou v pozdravení —
ach, já sem přec jen žebral!

Tu jednoho pak jitra
ve chrámě „Svatý!“ pěli,
však vytřeštěné oči
mé dítky neviděly.

Zapadly mému zraku
jak hvězdy s nebes stropu —
já po tmě bloudil světem,
a nenašel jich stopu.

Já hledal, až mi pláčem
se oko ve tmu zhnětlo,
a kdybych teď je našel —
kdož udělá mi světlo!

Sbor duchů strážných kolem genia.

Ó, rozkoš s žalem smíchaná,
a změřit nelze, čeho víc:
tu láska ve prach zervaná
a šlehá přec až v nebes líc —

o tecte kapky ranní vláhy:
jeť chudý květ a přec tak drahý!
(Vystoupí skupení: Dítě, dívka a matka.)

Dítě.

Tatíčka mi stali,
matku z domu hnali,
a tu bílou poduštičku
pod hlavou mi vzali.

Kamínek rve paty,
ostružina šaty,
a jak na mech dát hlavičku —
had tam jedovatý!

Vlásky vítr míchá,
v prsty zima dýchá,
a to oko uplakané
ničím neosychá.

Probíhám tu zemi,
kdo ji vystele mi;
ale na mé všecky prosby
celý svět je němý.

Ach táto tatíčku,
vemte mou dušičku,
ta je měkká jako peří —
bude pod hlavičku.

Dívka.

Měsíček chodí po vršku,
by usadil se z ticha,
okénko větřík otvírá
a do komůrky dýchá.

A pod okénkem na břehu
loďka co dítě spala,
a matka-řeka šuměla
co píseň neskonalá.

A do okénka, v komůrku
ret šeptal teplá slova,
a hlava při tom jasnější
než záře měsícova.

Tu vyskočili se zbraní,
rozřízli řeku lodí —
teď po vršku a po břehu
ta hlava v krvi chodí.

Teď pod vrškem a na břehu
mdlá v klíně leží ruka,
jen jediný tam slyšet hlas —
a to mé srdce puká.

Matka.

Louč plála v večer rozžata,
a dítka ztich' v kolébce pláč,
tu zabuchali na vrata,
a vyrušen byl malý spáč.
Já ku kolébce zlekána
zkonejšit spěchám nářku hlas —
v tom jizba vojskem nastlána,
a dragon klel až oknem třás':
„Sem, ochechule proklatá,
já naučím tě manýru!
Pan manžel skončil u kata —
obraťte ženu na víru!"
A tvrdé rámě pochopů
mně ruku zdrhlo provazem —
„O šetřte dítě!" za stopu
lidskosti bídná lkala sem.
Mne přivázali u stěny,
mé dítě lkalo u nohou —
ach, ruce vazbou stísněny
tvář nedosáhly ubohou!
A pláč mi projel tuk i kost,
mně srdce jeho nářek rval,
a hlas můj neměl něhy dost,
by v oči měkký spánek stlal.
A o jich srdce železná
jmu slzou se a prosbou bít:

„Ach, patřte ústka líbezná —
vždyť z mého prsu chtějí pít!“
A o stůl pěsť jich zatříská:
„Nechceš-li v boží víře žít,
nechť pojde havěť kacířská —
však dáš-li křtít se, může pít!“
Mně prsa pnou se bolestí,
a hlasem dítka pláče hlad,
a ručka prosí s něžností
a já nesmím se k prosbě znát!
Ach, stokrát sil já napnula,
bych přetrhala vazbu zlou,
však stokrát sem ji ztrnulá
už zdrhla v ruku podběhlou.
A hlas mu zní již bez vlády,
a srdce hlucha kolemkol,
a matka němá, bez rady —
ach, což vy znáte matčin bol!
A výheň plá již v prsou mých,
mně smysly mhou se kalily,
a kolem bohopustý smích —
„Nuž, zda se k bohu nachýlí!“
A na mysli mi manžel můj,
jak za víru svou prolil krev,
a na očích — bůh polituj! —
ten malý, hladem mroucí zjev —
Tu černá noc se rozlila,
mé tělo trhal znoj i mráz —
„Ach, vždyť sem já je zrodila,
ty, otče s výše, nesuď nás!“ —

A když mi smysl navrácen,
já byla vazby sprostěna,
hlad dítka mlékem nasycen,
a já sem byla — pokřtěna!

Sbor strážných duchů kolem genia.

O žale dýkou zbrojený,
nevraždi vzešlý sotva květ;
červánek kmit' se toužený,
a již se tmou zas halí svět!
O naděje,
ty plachokřídlé ptáče —
tu srdce jmeš,
a zrozena jsi z pláče!

(Vystoupí Česká musa.)

Česká musa.

Zda viděli ste čelo rolníkovo,
jenž před žní k polí zlatu dostupal,
an hrom dozuřil rozkácené slovo
a klasy cepem k zemi udupal?
Leč kterak zalkat při neštěstí takém,
jež na květy se ducha rozlilo,
jež plodů naděj na vždy pohřbilo
a v krásný Eden dýchlo smrti znakem?
Nuž vizte ducha jmění nejvzácnější:
jsemť, žel bůh, ono české umění,
jež zvedalo již křídlo k temeni,
kde vavřín s čelem srůstá nejjasnější.

Jsemť ona haluz z ducha Zábojova,
jež vroucností hnát měla nejvýše,
až jmeno české k hvězdám zapíše
a skoří se jí závist cizincova.
A co jsem nyní! Půda udupaná,
kde poupě stranou zmírá poslední,
kde skládá duch jen zpěvy pohřební,
a srdce jedva tlukouc zvoní hrana!
Ach, co jsem nyní! Hlas můj v slzách ztopen
královský šat ş mé stržen lepoty,
mé tělo zebe v hadrech žebroty,
můj jazyk chabne němý, nepochopen.
Ach, co jsem nyní! V mládí zřícenina,
v níž starý dravec hnízdo zakládá,
k níž sotva tmou se poutník přikrádá,
by povzdychnul si, jak jsem ponížena!
Ach vím, že se vší nadějí jest veta.
Již jen mi, děti, oči zatlačte,
však k žalu mému příliš neplačte —
má svíce shasla, tma jest v noci světa!

Sbor duchů strážných kolem genia.

K čemu vláhy, nač nám rosy?
Květů květ tu na smrt svadlý,
slavík dopěl, hvězda shasla,
a co zbylo — svět je schladlý.

(Vystoupí Duch zemřelých v cizině.)

Duch zemřelých v cizině.

Ustaňte v nářku žalobném,
ať také pro mne slza zbude;
ač moje bolest nemá ran,
mé srdce z vás ach, nejvíc chudé!
Já nad život ji miloval
tu drahou zem, teď chorou hryzem,
však teď ji nesmím vlastí zvát,
a kosti mé jsou v hrobě cizém!

Byl krásný ten sen májový,
kdy v kole živém mladých druhů
sem potkal blankytný ten zrak,
jenž srdce unes' k nebes pruhu.
Však v boj když trouba zavzněla,
já srdce zmoh' a sáhnul k meči,
milenkou stala se mi zem
a objetí sem hledal v seči:
já za ni krev i slzy lil,
já nesl její ponížení,
a že sem tak ji miloval —
ni hrst mi pod hlavu jí není.
Mně vždycky bylo útěchou,
že podnoží to otců svaté,
i když mi všecko odkvete,
dá aspoň lůžko lupenaté;
že lehce bude hlava snít
o dávné slávě v kobce nízké,
a třebať stesk mi tížil hrob,

žeť nadlehčí jej srdce blízké;
že v zemi, za niž umřel Jan,
a druhý Jan se oděl zbraní,
žeť aspoň tolik dobyto,
by Čech moh' klidně umřít na ní — —

Však není tak, ach není tak;
ni žít, ni umřít nelze doma,
a čím nám srdce přetýká,
nesmíme vyznávati rtoma!
A cizá zem to tvrdá zem.
Ustlána v ostrou hlohovinu,
a příkrov cizák naházel
a slzu neukápnul v hlínu.
Tu z rovu tráva neroste,
by mělo kde si hvízdnout ptáče,
tam v myšlénkách ni modlitbách
ni jedno oko nezapláče.
Tam nikdo k nohoum nesedne,
by přátelsky pozdravil tebe:
„Už máš to tady odbyto,
nuž dej ti pán bůh tamto nebe!“ —

O přejte, bych si ulevil
tu steskem, slzami a slovem;
jeť plno tísně srdce mé
a v mžik jen pod domácím krovem
Ó, přejte, bych si oddechnul,
kdy zřím ty drahé země vděky —
sen ciziny jest hrozný sen,
a já jej sním na věkův věky!

Sbor duchů strážných kolem genia.

O převelebný rode můj,
tvá vroucnost přec jen slzy utírá:
jakž neměl bysi ještě žít,
když láska tvá ni v hrobě nezmírá!
Zlíbejte kosti v hrobkách uvřelé —
jdeť požehnání z otcův popele!

(Vystoupí Tajemná postava.)

Tajemná postava.

Ó plačte, až se v slzách ztopí země,
vzdýchejte, až napukne obloha;
já nechci žalem sluch rvát předaremně —
já žaluju zde přímo na boha!
Kde v jeho díle znak té lásky věčné,
kdy na stolce tu s vraždou zasedá?
Kde svatý řád, kde právo zabezpečné,
kdy násilí tu v zákon pozvedá?
Kde jest ten stavby účel velebený,
kdy zřít jen dým se valit z rozvalin?
Kde sluch otecký, vzdechům nachýlený?
Slyším je zmírat v noci úskalin!
Kde jest ta nepodvratná dějin ruka?
Vidím ji v podnož klátit národ můj!
Kde spravedlnost, jež v meze jímá muka?
Jen katy zřím, a nikdo nedí: stůj!
Aj ovšem! Tvůrcem onť jest všehomíra:
nač hroudy dbát — té země planety?

Což na tom, když ji zvůle v pěsti svírá
a národu dech dojde prokletý?
Což na tom, krev že zabarví ji žhoucí,
kdy chlístíc, k nebi v pomstu zahude?
Bůh zahalí se ve plášť světů skvoucí,
a na skvrnu v něm místa nezbude!
Což národ můj mu v tom bezpočtu světů?
Laciná muška v louky poletě:
hlad ptačí uchvátil ji v prvním letu,
a jeho luh dál v klidu pokvete.
Ó, převzácný to pochod dějin světa:
kdy vítěz dovlek' oběť na jatku
a hlavu pochop v prohlubeň jí metá —
bůh s ním k dennímu přešel pořádku!
Ó, vzácná moudrost, nevědět si rady,
leč v trýzni lámat žití poupata;
bůh lidmi posázet chtěl země sady
a naplnil jen vlčí doupata!
Ó šetřte slzy, neplýtvejte vzdechy!
Jeť skály tvrdší k nám strop oblohy:
vždyť bez otce jsme, ne však bez macechy,
jsme bez naděje, národ ubohý!

Sbor duchů strážných kolem genia.

Ó bole bolů největší,
kdy naděj mrtva kolem kol;
a přec ta láska bez mezí,
jež pocítí až taký bol!

Sbor zubožených.

Postěžováno, požalováno,
sečteny rány po boji,
doputováno, dovyplakáno —
a rány ty nikdo nezhojí!

Sbor krvavých dědiců.

A nač dýl slyšet skřeky,
kdy hosté nezvaní?
Dědictví mocí naše —
kdo nám v tom zabrání?

Jedni.

Až do poslední kapky:
již meče vzhůru — na ně!

Druzí.

Tu poslední Čech dýchá,
ať splněn zákon páně!

Celý sbor krvavých dědiců.

Krev kouří ještě z dýky,
a kdo chce meze klást —
dobijme žalobníky,
jak dobili sme vlast!

Krvaví dědicové srocení vrhají se na sbor zubožených. V tom rozevře se v pozadí stan a v oslňujícím lesku duch genius, provázen duchy blaživými, vyvádí polozotavenou Matku vlast.

Genius.

A pak-li žije vámi ubitá!

Krvaví dědicové (zaleknutí).

Jaká to výheň na nás rozlitá!

Lamormain.

Což její život hroby přeletí,
a není rány, jež ji usmrtí?

Sbor duchů kolem genia.

V těch svatých slzách dětí — hle,
zapomněla své rány! —
Vy dětské lásky krůpěje —
vy buďte požehnány!
Však dílo ruky zákeřné
nechť věčná hanba schvátí,
by matčin prs už naučil
vás v dítkách proklínati,
by kol vás táhly dějiny
jak poutník kolem hadů,
a lidskost prstem vytkla vás
co hyény své z hladu.
Již táhněte v svá doupata:
tu místa pro vás není —
ať žije svatá matka vlast
a kdo ji matkou cení!

Matka vlast předstoupí v svatém lesku, duchové nad ní nesou trnovou korunu, z jejíž trnů vyrůstají růže. Vidouce to krvaví dědicové, klesají k zemi.

Krvaví dědicové.

Ruka klesá bez moci,
nůž z ní padá bez zápasu,
hodina jde k půlnoci —
krkavci táhnou beze kvasu!

Sbor zubožených.

O chvíle blahá, chvíle sladká —
nám žije vlast, nám žije matka!

Genius (předstoupí před ni).

Ó, zmuž se, drahá! S vším již oplakána,
ač přece životu zas vrácena:
tvá cesta bude trnem posypána
a žalem duše tvá zkrvácena!
Budeť to život strádání a sténu,
na lůžku tvrdém bezsenná ti noc,
bezčestnost připoutá se k tvému jmenu,
a slovo mrtvé jediná Ti moc;
tvá minulost jim nebude mít ceny,
na hlavu tvou se vrhne žalob houšť,
a zem ta otcův, ráj ten velebený
ti bude domovem co smutná poušť.
Však jedno dám ti na té pouti věnem,
co zbylo v moci mé, to jediné:
chudobnou chýši v lidě zubožením,
v ní mysl prostou, srdce dětinné.

Tam při krbu nech duše okřívá ti,
tam srdce zhoj ti jemnotklivý spěch,
kdy pohádka, kdy píseň duši chvátí,
až znícen v mládeži se tají dech.
Tam vytrvej v tom pohostinství chudém,
vždyť z chýší tvůj se mstitel vyrodí:
ten zahude, co byli sme, co budem,
a s ním se národ znovu narodí!
Ó, setrvej v tom pohostinství prostém,
vždyť z lůna jeho vyjde duchů král:
ten rozsoudí, kdo doma tu, kdo hostem,
a národ zajasá s ním ve chorál!
Ó, setrvej v tom pohostinství čirém,
vždyť zrodí v něm se slova plamenné,
jež život dá, až zpěv náš zavzní širem:
jsme bratry slovanského plemene!

Matka vlast k nebi hledí, všickni sborové pokleknou kolem ní, pějíce hymnus.

HYMNUS.

Jak pramen, jenž zpod olše krok svůj máčí,
tys, matko, zrozena k věčnému pláči:
tvá slza kropí v stínu břehy spící —
a ty tam bdíš co vrba truchlolící.
Tvá hlava těžká, srdce žalem puká,
jsouť v posměch luze úžasná tvá muka,
a rány tvé jak stlané na staletí —
však znej se matkou, nás co svoje děti!

Tvou hlavu na svá ňádra položíme,
o její tíž se v srdci podělíme,
a ve svou lásku, v duše oddech měkký
tě zavinem jak klenot v zlata vděky.
I v říze těsné, pod chudičkým krovem
lze duši okřát přívětivým slovem,
lze dozrát k času, až zas rykne v slávu —
o, svěř nám v úkoj posvátnou svou hlavu!
Již kleňme z srdcí živou matce střechu,
již stůjme k ní do posledního dechu;
kdy její vše až v kapku krve rudé —
to drahé srdce nebude víc chudé!
Co bez ní vše ta sláva světa širá,
kdy její ruka svět jen otevírá!
Milujme ji, byť sup nám srdce kloval,
jak ještě žádný národ nemiloval,
poklekněm k ní u zbožném zanícení,
pozvedněm ruku u bratrském chvění,
a nechť nám cesta slavná třebať krátká —
jeť jedna vlasť, jeť jediná jen matka!

(Matka vlast žehná zuboženým.)

Pěvče z Tater.

I.

Tatranské hory jako věštky sedí,
tajemný půlkruh, vážný, bez hnutí;
jich srdce vtělené jest mladnutí,
jich ústa soujem velkých průpovědí.
Jich čela chladně pokryta jsou ledem
a šije šedivým mlh závojem,
však u jich paty lesy úkojem
a trávy zeleň květným dýchá medem.
Co kněžky drží skal kamenné desky,
v něž zapisují řeč svých pověstí:
když zapisují, les div šelestí,
když vypravují, Sinaiské to blesky.
Jsou ženy též: na lesk i šat svých stráni
v jezer a bystřin hledí zrcadla,
co kněžky pak je v role usvadlá
rozešlou řekami co požehnání.

Co požehnání — ale jenom časem;
neb zhusta tok jich v proud se rozvalí,
jenž urve strom a balvan kutálí
a hrá si s člověkem jak vítr s klasem.

A jak ty hory, jest i s hor těch lidem.
Duch, mysl, spůsob tobě zakynou,
jak překrásnou bys chodil krajinou:
v nich vábí vše a všecko dýchá klidem.
A hned tu propast v duše tajných řasách,
že oko s žasem u ní postojí;
a hned tu bouře z nich se vyrojí,
že hrozna jest v svých nevídaných krasách.

II.

Prostřed těch hor, na stráni, nejníž dole,
kde, jako z nití provaz utkají,
u řeku bystřiny se stékají,
stál dvorec; za ním luh a něco pole.
Co obydlím, to uhodnete sami:
tam celičké je břečťan zakrývá,
že když se někdo z okna podívá,
víc ukryt jest, než ptáček za mřížkami.
Jen Katuška když přistoupila k němu,
ta měkkou rukou listy rozvedla
a celičkou vždy hlavou vyhledla,
a byla jako měsíc z lesních lemů.

I vyhlédala z okna za večera,
jak řeka bystrý kolem valí tok,
jak luny lesk se třepí v jisker skok,
jak v závod s leskem vlna skáče sterá.

Pak utkvěla tam na protějším břehu,
jak jasmínem byl hustě lemován,
a bílý dvůr v něm byl jak uschován —
a vše se v luně bělalo jak v sněhu.
Pak níže viděla, jak v loďce malé
kdos silným veslem spěje přes řeku,
pak loďku váže k vrbě v záseku,
pak zmizí, v jasmínův se stíny hale.

III.

Však za dne málo tak ji stihnout okem;
víc na stráni, kde chodě zvonil skot,
tam, sama zvonek, pěla o překot,
tu sedíc, tu jak kamzík mihnouc skokem.
Neb tkvěla v horách těch jak v půdě kořen,
tu s radostmi jak ptáče těkala,
tu mladý žal v ně měkce vetkala,
a svět ten hor byl pro tu duši stvořen.

Jen někdy, stojíc na temeni vrchu,
zatoužila znát svět ten daleký,
že chtěla plouti s ptáky, s oblaky —
však zas to střásla jako růže prchu.

Vděk její nebyl posud nikde vážen;
bylať jak pramen v stínech svinutý,
jenž poutníku zůstává zamknutý:
kdo však jej najde, usedne si blažen.

IV.

A našel ji syn protějšího dvora;
sic nenašel, znal ji co robátko,
jak rostla, jak dospěla za krátko,
až zpěvem jejím živila se hora.
Když pak si kdys kolem jich domu zašel,
a ona břečťan rukou shrnula:
tu celá bytost jeho strnula,
a bylo mu, přec jakoby ji našel.

Od času toho v duši měl jen jedno,
však byla duše tím přeplněná:
v snu jeho zavládla oslněná,
dnem táhla jej, jak voda kámen ve dno.
Hned z rána vyhledával její stopu,
vymýšlel radost jí a potěchu,
dar snášel, kvítky sbíral po mechu
a byl by hvězdy smetal s jejich stropu.
A nikdy syt, vždy lačněj toužil znova;
co cítil, v hled a slovo upřádal,
jí v ústa nové písně ukládal,
a byla písní všecka jeho slova.

O, což tu předmětův, jež uměl vznésti
na písně souměr v srdci prohřátý!
Lesk oka, z modrojasna upjatý,
tvář bílá, jakby chtěla v žilkách kvésti,

vlas měkký jako na hedvábí příze,
rtů lahoda, úst krásné řiznutí,
prst růžový a rámě labutí,
a ona celá ve své prosté říze!
A hlas a slovo, citem zduševnělé:
až k nebi výše to vzletem povznášel,
pak nebe zpět zas k zemi přinášel —
neb vše to může srdce láskou vřelé.

V.

A Katuška?

S radostí poslouchala,
co Tomeš ze srdce jí předkládal,
neb bylo krásné tak a nenadál,
že pojednou jak v zemském ráji stála.
Na každé jeho těšila se příští
a slova jeho ssála dychtivá;
neb co tak mile srdce dobývá,
to bývá vítězem i na bojišti.
Pak těšila se, jaká slova dále
a jaké dary znova vymyslí;
on život činil na ní závislý,
a to ji blažilo tak neskonale.
Pak ničím nebyla již překvapena:
nechť v oslavu jí ráje vyhlídal,
vše věřila, tak jak to povídal,
vždyť zbožňoval ji muž, a byla žena.

VI.

Též zvláštní místo pro sebe si našli:
milounké hnízdečko to v lůně hor.
Dvě skály proti sobě stály v spor,
a ty, jak dívčí vlas se zdobí mašlí,
svůj mech si bílým vyleštily pásem,
jenž po nich zurčil tenkým pramenem.
A dole, mezi skal těch kamenem,
se leskly trávy sametovým klasem.
Ty byly jako schválně tu, dle plánu,
jak koberec k sedátku prostřený;
sedátkem kámen byl tu omšený,
kobercem to, kam noha šlápla v stranu.
To dole. Nahoře však, prostřed doubí,
vstříc rostly sobě šípky vysoké,
ty spletly tak se v tísni divoké,
že tvořily jak jednoslité loubí,
jímž s těží dral se den i krůpěj deště.
Bylať to klenba divě líbezná,
jak velká živá brána vítězná,
kde vše se šatí v přirozeném leště.
To byl jak koutek schválně uschovaný.
Však znali jej též ptáci peřestí,
jej laňky znaly v ranním úcestí,
a Katušce byl nad vše milovaný.

Sem přicházeli v nejkrásnější zdobě,
by cítili se novým domovem,
tu zakládali víru obnovem,
již novou srdce vždy vynajde sobě,
a jež jest věčná jak základy země.
Tu byli sobě kněžmi pospolu
a žáky v nejvděčnějším úkolu,
tu shodli se i bez slova a němě.

Jen jedno nesrovnala dobře v mysli:
když mluvil o pánech a o hradech,
tu jakás nenávist jej jala v spěch,
že bleďna chvěl se jak list dubu svislý.
A tu se zdálo jí, že Tomeš roste,
že ani nemluví, jak byl by z hor:
řád, světy, člověka nváděl v spor,
tu jiným byl a ne jak mysli prosté.
Tu zběžně jen a v urvaném vždy slovu
protrhnul předků svých jakýsi děj:
tam v zemi dál, bezcitný dobrodziej
je pošlapal a spoutal do okovů,
až jenom útěk do těch hor je spasil.
Tu ujali se; leč i nenávist,
již nezmírnil ni čas, ni změna míst,
jež rostla v dětech, jak ji otec zasil.

To lehký jen byl uzel mladých táček;
neb láska, jež plá v plném zápalu,
jak slunce ozáří vše v návalu
a leskem vroubí i na nebi mráček.

VII.

Tu na trh jeli kdys blízkého města,
a Tomeš koňmo je tam provodil;
však bůh ví, ký se zmatek přihodil —
Katušce v tísni ztratila se cesta.
A bloudíc v tkanivu neznámých tváří,
jak muška v pavučině zmatená,
nadarmo v lidech volá na jmena,
jež blízka jí dle rodu i dle stáří.
I rodičův i Tomše ptaní všade
ve směsi hlasů mizí zhlcena:
vše marno; stopa byla zvrácena,
an lidu proud již přes ni vlny klade.

V tom zmatku, než by noc své strhla hráze,
radš sama jme se spěchat k domovu;
snad cestou že se najdou poznovu,
snad jinak nesnázím se vymkne snáze.
Tak spěchajíc, zas byla dobré mysli.
Časem se nazpět k městu ohledla,
časem si v odpočinek usedla,
a pak zas jako ptáček neodvislý.

Pak uslyšela zahrčeti kola —
nebyl to její vůz; však postála.
S vozu se mladá hlava usmála
a přikyvla a pozdravila s pola.

Katuška v mladé důvěrnosti zdobě
se ptala: „K nám-li do hor jedete?“
K vám do hor; libo-li vám, sedněte.“
A mladík zastavil a zved' ji k sobě.

VIII.

A jeli. Ona vylíčila krátce
svou velkou v matné tísni nehodu,
a mladík žehnal jí co původu,
že může navrátit ji rodné chatce.
A byl to mladík zaosmahlé pleti,
jak bříza rostlý, něžný v hlednutí,
svěží jak kytka, bystrý ve hnutí,
že bylo radost, naň se zahleděti.
I dvorný byl, i srdcem doved' hnouti,
ve slovech hlazenost a teplý cit,
hlas jeho zvonil, řeč jak vábný třpyt,
že byla radost, jeho poslechnouti.
Vyprávěl, odkud, kam a za čím jede:
z velkého města dal se na pouti,
by mohl kraje, lidi shlednouti,
a nyní do Tater ho touha vede.
A tu, co dosud viděl, tak ho jímá —
ten skvoucí kraj i lid drahocenný:
že jest si jako znovu zrozený,
jak zřel by kolébku, v níž lidstvo dřímá.

To Katuškou tak hnulo vůčihledě,
že tvář i oko jí se zalesklo,
že srdce vejsklo si i zastesklo,
jak slavík, lká-li na větvici sedě.
Vždyť to ten kraj, jenž od dětství jí drahý,
a ten i jeho nad vše zanítil!
Až slzy třpyt jí na tvář zasvítil.
A jako mistr několika tahy
dovršit umí obraz ve výrazu,
tak dokreslila jeho nástiny
a vylíčila stráně, pastviny,
lid, život, vrchy — vše ve vlastním rázu.
Tak byla schvácena svých citů vzrostem,
že ruku jeho ve své držela
a řekla: „Jsmeť jen prosti docela,
však buďte v našem domě milým hostem.“
Tak byla obrazů těch jata sledem,
že konský dusot minul doslechu,
když u ní Tomeš stál jak bez dechu
a přelít' vůz, jako blesk mraky, hledem.

IX.

A však ten blesk as také v Tomši šlehnul:
stát zůstal jako v pasti zachycen,
a mžikem života byl nasycen —
kůň zařehtal a jezdec hlavu sehnul.
Jak socha stál a vzdech se jemu loudil
tak táhlý, jak by celou duši bral,

a Tomeš ve vzdechu tom zavzdychal:
„Já hledal ztracenou a sám sem bloudil!“

Svislý jak uzda, již popustil s koněm,
ponechal koni cesty chvat i směr;
kůň vlek se za dne, bloudil přes večer,
pak Tomeš slez' a dál to dělal po něm.
A bloudil dlouho.

Sestár' den a klesl
a jako stařec barvy potratil,
měsíc vrcholky spánkem ošatil
a Tomeš jako duch se lesem nesl.
Mech voněl, řeka šplounala a stromem
cos šumělo jak uspomínek dech,
a když se Tomeš uspomenul v spěch,
stál u břečťanu před Katušky domem —
tož u okna, kde poprvé ji našel.
Skrz okno prolila se lampy zář,
a v záři viděl svítit její tvář,
a cizinec jí lesk i barvu snášel.

Jej slyšel líčit kraj i země cizí,
mrav lidí dalekých, jich štěstí, trud,
měst nádheru a společnosti lud,
v níž člověk jako v moři kapka mizí.
A divadla a paláce a chrámy,
že Katuška jak v chrámě slouchala
a jedva v řeč si šeptnout troufala:
„Ach, kéž to mohu všecko vidět s vámi!“

Dál Tomeš neslyšel; leč ve své hlavě
sám předivné si věci předl dál,
až upřeď nit, které se nenadál,
a na zeď kles' a zalkal usedavě.
A bylo pojednou tak pusto kolem,
že z místa cestu dále nevěděl,
byl jako slepý: v prázno zahleděl
a chápal vše, a nic zas neznal bolem.
Jak stál tu sám, tak stálo náhle všecko;
vše krásné ze světa se tratilo,
nebe se zralé v peklo zvrátilo —
padali andělé jak přes práh děcko.
Ty světa formy nádherné — jak feny
posuňkem sprostým naň se šklebily,
květ, mladost, víra vůně pozbyly —
nezbylo v duši, co by mělo ceny.
A nevěrnost zřel jen v podobě její:
nevěrna bohu, sobě, přírodě,
nevěrna horám, jemu, v neshodě
se vším, co svaté v citů pestrém reji,
nevěrna srdce zásadám a rodu,
lhostejná láme nejútlejší květ,
jej na smích vrhá v panských hejsků svět —
co sbásníš, hlavo ubohá, v svou škodu!

Dál Tomeš neviděl; leč ve své duši
zotvíral přízraků všech směsici
a když shasili svíci v světnici,
on viděl víc, než viděti kdy tuší:

viděl je šeptat, domluvit co nelze;
viděl, v čem den jim bránil, na rtu ret;
viděl je z očí srdce napájet
a srdce v ústech cvičiti se ve lze.
Viděl je vedlé, pod tou samou střechou,
jíž žehnal z celé duše tolikrát:
ó, kdož tu může city v slova brát,
kdy nedomyslit, jedinou jest těchou
Viděl je sycením roznícet žízeň
a v prosbě domlčet a selhat hlas,
viděl je anděly a ďábly zas — —
co sbásníš, duše ubohá, v svou trýzeň!

Když probral se, noc spěla do únavu,
kukačka tloukla siroby své žal,
měl srdce pusté, když naň zabuchal,
měl práznou duši, opilou měl hlavu.

X.

Co potom dálo se, lze říci krátce:
host na den, na dva konal výlety,
kam krása hor volala v ústrety,
pak zas se vracel k břečťanové chatce.
A když tak mnohé prohlednul si trati,
rozloučil se a pohnut děkoval,
a vesel v mysli dále cestoval,
a slíbil, že se ještě brzy vrátí.

A co se zatím dálo, moh' by říci
nám Tomeš, kdyby ještě řeči dbal:
však jeho ňádra dravec vydlabal
v bezsenných nocech sobě za ložnici,
a že byl hostem, v zámlklost se halil:
neb kdyby ten se k hlasům přiměsil,
on byl by duši z těla vyděsil
a soulad hor na pouští úžas zvalil.

A Tomeš chodil do besídky skalné,
kde v šípků loubí vod hra líbezná:
ó, byla tě to brána vítězná,
však vítěz kleslý ve podobě žalné.
A tak tu sedal jedin, u sedátka,
jak socha bez dechu a bez hnutí;
co za ním, bylo s výše klesnutí,
co před ním, hrozná k přemítání látka.
A divně mu se v mysl kladly věci:
smrt, život, věčnost, člověk, vražda, hrob,
pak z všeho nic a život z běd a mdlob,
a člověk zavřen v tom, jak orel v klecí.
Pak na mysl mu přišlo mocným tvarem,
co v loubí tom již sobě zbudoval,
a jaké naděje a jak v nich hodoval,
a to mu prsa rozžhavilo žárem.
A když pak srovnal, čím je tady nyní:
žhavá mu slza v ňádra zaklesla,
však vnitřní výhně málo vynesla —
tať zbyla všecka v ňader choré skříni.

XI.

Pak stalo se, co lehko předvídati:
když nějaký den na to pominul,
on s Katuškou se opět dostihnul,
že bylo oběma se k sobě znáti.

A Tomeš ve tváři lhal poklid jasný,
jak lovec, když chce obejíti laň,
však celý byl jak namířená zbraň,
kdy tajně krytá v roucha záhyb řasný.
A počal lahodným omlouvat slovem,
že už tak drahný čas jí neviděl,
že samotil a jakby osiřel,
an neměl domova pod vlastním krovem.
Že ani k dárkům neměl mysl hledět;
však že jí nyní v dar cos uchystá,
co překoná ji nad vše dojista —
co při tom myslil, těžko na vlas vědět.
A Katuška jak druhdy, plná víry,
dětinným okem k němu pohledla,
v zrak srdce, duši, mysl pozvedla,
jako když láska její nemá míry.
I litovala, že tak dlouho scházel;
že mohl seznat svět a světa div,
a slyšet, co neslyšel jaktěživ,
vše vidět, jakoby ho doprovázel —
však že se host k nim ještě brzy vrátí.

Ta přímost Tomšem skoro viklala,
jak láva vrchem, než se vydrala,
že ze svých myšlenek již chtěl se káti.
A však jen na chvíli se v sobě klátil.
Neb hned se mu zas v duši zabřesklo,
jakby se dravčí oko zalesklo,
a břitký úmysl vše v pěstě schvátil.
Tenkrát v něm dravec zved' se z polovice
a s těží jen se zase uložil.
Pak jako v odpověď jí doložil:
„Div! Ó, já viděl divů mnohem více!
Já nes' jak v pouzdře všecku krásu světa
a k vůli ní sem pozbyl rozumu,
pak zmoudřel sem, vrh' pouzdro do rumů
a srdce s ním a bylo po všem veta.
Ta noc jak upír krev mi ssála z těla."
Pak zvolal s bolestí a s jásotem:
„Jak krásná naše plavba životem!"
Pak rozešli se jako v přízni zcela.

XII.

Leč co se dále v jeho duši dálo,
to bylo již jak bouře dospělá,
když den převrhne na noc docela
a co má zkázu vzít, v ní douzrálo.

A bouř, ta jeho podobenství, znáhla,
s roztáhlým křídlem v Tatry přilítla,

kam hledla, rudým bleskem zakmitla,
a její řeč se z hor co hrom rozpřáhla.
A kapky s sebe třásla v šumném hodu,
jak marnotratník jmění nadbyté,
že byly hory vodou napité
jak ovčí stádo, když se plaví z brodu:
že každý pramen naběh' v mocném steku,
že každá stružka byla vodopád,
až sebraly se v jedno napořád,
jak zemská hotovost, a vplouly v řeku.

XIII.

A když bouř přelítla a mír se vrátil,
zašel si Tomeš k řece po břehu,
jež rostouc, vlny hnala do běhu,
an proud jim šumnou hudbou cestu krátil.
Tam usednul, kde malá loďka stála,
po níž v protější břeh se převážel;
vln hukot o břehy se rozrážel
a vůně jasmínů přes řeku vála.

Sotva že used', lehký krok tu šustnul —
Katuščin krok, jejž vedl hravý spěch.
„Přeplavme se!“ zašeptal její dech,
jenž v tváře výrazu co prosba zhustnul.

Ta slova zalahodila mu v duchu,
leč také uslyšel je s úžasem,
neb' jemu byla čehos ohlasem,
co déle již se chtělo vydrat k sluchu.

„Se převézt? Voda roste vřícihledem,
jak jezdec vlna pne se do skoku,
jenž smrt a zkázu nese v tlumoku —
ty bys jim svěřila se dětským zvědem?“
A hleděl přec, jak sám by přál to sobě,
ba jakby dávno již byl uchystán;
a ona dětsky obemkla mu skrán:
„Ne vlnám, vždyť bych svěřila se tobě;
jáť za větších vln s tebou v loďce dlela.“
To znělo, jako pouhá lahoda;
on vstal a rychle vesla dobuda,
byl připraven. Jen řek': „Tys tomu chtěla.“

XIV.

A sedli. Loď kmen byla vyhlobený,
jak v Tatrách obyčej. A do běhu
rozehnal Tomeš loďku od břehu
se silou, při níž odpor nemá ceny.
Loď řízla vlny jak radlice hlínu,
že zaječely plachým povykem,
pak vrhly se jak lvice v loďky lem,
podrážděné až na krev v rodném klínu.
A lemem škubaly jak v loupež spiklé,
jak chtivé, loďce rázem zvrhnout cíl,
že veslo, jež zas Tomeš zarazil,
jak stéblo třáslo se na větru vzniklé.
Však vytrh' ji z vln hněvu mocným chvatem,
by vrh' ji v prudší jek vln sousedních:

ty hned, jak pyrati, z sil nezhledných
ji ztékaly a hrozily jí zvratem.
Když pak i z těch ji vyhnal rázem druhým,
zastříkly pěnou jako na posměch,
neb' za nimi hned jiných dme se dech:
těm jistě neunikne během tuhým!

A unik' jim, unik' i druhých plenu,
v. němž hrozily ho zervat útokem,
tu v hor tu v dol se měníc úskokem,
tu jako jícen, tu tvoříce stěnu.
Uniknul všem a loď již ploula hladce;
a když se na Katušku podíval,
ret její chvěl se, zrak se usmíval,
ba plná něhy zachvěla se sladce.

Však v tom tvář zbledla jí jak z mlhy tkaná,
neb' Tomeš pojednou byl bez vesla:
loď ploula, kam ji voda zanesla,
a ta ji nesla zpět, jak bičem hnaná.

„Vždyť tamto břeh!"

„My k jinému as plavem!"
on řekl klidně, s děsnou rozvahou,
a již šla loď zas cestou neblahou,
jež byla divých vln poseta davem.

Ó, tenkrát vlny jináče si vedly,
by neušla jim kořist toužená:
lest, násilí, mstou dravost broušená —
vše spojilo se v útok nepřehledlý:

jak smečka vlků hned se na ni vrhly,
ji mžikem zalily po samý lem
a zvrhly, vzhůru dno, ve proudů jem,
a již jak třtinu všecko s sebou strhly.

XV.

Vše bylo ztraceno. On jedva chytil
se loďky zvrhlé jedním ramenem,
a v druhém dívku zvedal vztaženém,
a bezděčně jí v vlnách cestu mýtil.
Ty brzy nad ním vítězně se dmuly,
hned zase pod ním jako zmožené,
a dívka — pírko na bouř vržené —
jak sama vlnou, na vln byla zvůli.
Tu vznořen vlas, tu šíj nad pěnu bílá,
tu roucho prosáklé se neslo z nich,
tu noha, lesklá jako padlý sníh, —
jen ruku tiskla Tomši, co jí síla.
Ten přitáh' ji, až obemknul ji pevně,
až víc než sebe nes' ji nad vodou,
jež tanec vedla divou lahodou,
tu ve vír, tu se ve skok točíc zpěvně.

Tak mezi břehy letěli jak střely;
a břehy stály pyšně v plnu vnad,
nedostupné, jak v slávě starý hrad,
tak příkré, bez srdce, tak zatvrzely.

I byly krásny tak v své příkré zdobě,
že byl by musel býti srdce prost,
kdo nepostál by tu jen málo dost
a zžaslým okem nezaplesal sobě:
tu v skalách sestárlé a plny vrásky,
tu dětské s kyprou křovin kadeří,
tu zadumané v sosen zášeří,
tu květem veselé jak popěv lásky.
Což by tu každý popřál sobě času!
Jen vlny v chvatu zlém ho neměly,
ty tupě s časem kolem letěly,
a kdo byl s nimi, ztracen byl v jich kvasu.

Tu křik by marný byl. Neboť voda letná
zalila v ústech každý hlasu vznik,
a v jeky vln se ztrácel lidský křik
jak zrnko písku v zrnka nespočetná.
A byl by marný, neboť duše živé,
nekmitlo na stráních jim v záruku:
jen orel v pyšném křídel oblúku
přepínal břehů srázy domýšlivé
jak lávka, již vdech' malíř nad propastí —
a pod ním více lačných zlodravců
za nimi lítlo s pudem krkavců,
by na jich srdci již se mohli pásti.

XVI.

Tak spěli bez cíle a beze stopy;
převrhlá loďka celý jejich svět,
a svět ten jako křehká stromu snět,
s níž urvanou si větry žerty tropí.
Ba smrt si s nimi hrála již jak s lupem,
jejž pohltí, kdy jí se zalíbí:
prodlévaním si chuť jen vytříbí,
pak labužnicky k hodům sedne s trupem.
Ba již i do nich zatínala spáry:
tu šat jim škubouc hrotem skrytých skal,
tu v světlo očí házíc pěny kal,
tu v ňádra bušíc zvlněnými sváry.

Tak spěli dál, čím dál, tím blíže konci,
jenž ukrutně s svou ranou prodléval,
by dovršil, co v kapkách naléval,
an vše již spiklo se, být na ně honci,
an všecko zamklo se, co sluje svitem,
an slovo vedla pouze beznaděj,
an v posledním byl šeptu žití děj,
an srdce tlouklo zlomeným již citem.

Tak spěli dál: v tom vln zcuchaném letu
dvě bubliny — dva lidské životy,
v nichž všecky duše lidské tepoty,
schopné v tom pouzdře nejvyššího znětu,

hněv, láska, naděj, touhy strast i síla, —
vše slilo se do matné krůpěje
jak ve kahánci zbytky oleje:
dech stačil na zmar nádherného díla.
Tu snad již vlny naposled se spjaly,
by rozhodly to v příštím úskalí:
již loďku z všech sil pěstí porvaly
a mrštily jí v úraz vychytralý.

XVII.

Prask — všecko otřáslo se tupou ranou,
jak když se žebra potrou v zimnici;
loď sténala v vln kypré zpěnici,
a smrt již měla oběť na vybranou.

V tom loďka stála.

Zachytla se krajem
o hranol skály, skrytý pod vodou:
zaň držela se divnou doshodou,
jak když se ruka ruky chytne vzájem.

Aj div! Loď stála v místě skoro tichém:
jak ostrůvek to z klidné vody stlán
a vlnami jak plotem obehnán,
jež plazily se kol hrozebným šplichem.
Ba Tomeš, jak mu voda svezla nohu,
moh' nohou opříti se o skálu:

opřel, a držel v síly návalu
loď, dívku, skálu — vše v jediném stohu.
A ještě víc. Proud byl tu v lehkém hnutí,
že loď spíš podpíral, jak ramenem,
že Tomeš dívku v chvatu zmnoženém
moh' složit na ni jako k spočinutí.

A složil ji. Však nebeské vy moci —
teď teprvé též na ni pohleděl —
tať byla kleslá jak lilie běl,
a víc než dnem již obestřená nocí.
Zrak přimknutý a ústa prosta vlády,
a hlava na rameno skloněná,
a ruka jako peruť zlomená,
bez dechu prsa, a jen plná vnady.
A šat, jenž zbyl jí, prosáknutý splýval,
a s tělem slepen, v měkké lahodě,
však šatem víc byl jen po náhodě,
neb více očim jevil, nežli skrýval.

XVIII.

„Jen ona dospěla k onomu břehu?"
jak v kletbu Tomeš k nebi zaupěl;
snad že v něm každý cit již otupěl,
snad že byl cit mu v nejmocnějším sběhu.
„Můj život! Mistrné to losu tkání!
Stůj, věčnosti, a slyš! Vše probudit,
co člověk z prsou nemůž' vypudit,
co s ním se rodí, jak ruch krve maní,

jak duše teplo, jako srdce hnutí,
co v něm i s ním jest tukem života
jak míza, která v stromě kolotá —
a když to vše se chystá k propuknutí — —
Stůj, osude, a slyš: mně vyssát kořen,
oklestit větve, listí oškubat,
mráz pustit v poupata, když chtí se hřát,
nalomit srdce, až i duch s ním zmořen —
tak v jeseň vystavit mě v době jara:
kmen otrhaný v celé nahotě,
oloupit mě v snů rájských plnotě,
sžžít v popel, lidského co ve mně hárá —
tos na mně spáchal bez milosrdenství
a žitím zvals, bys moh' se pobavit!
A nyní na prahu mne zastavit,
kdy házím zpět to lidské pokrevenství?
Nuž odmítám té pídě délku zradnou,
tu shasínám ten zbytek vědomí,
zpět vracím pahejl s jeho úlomy —
já nechci s životem mít přízeň žádnou!“

Již loďky okraj trhal silnou rukou,
by od skály ji vrhnul v jícny vln:
v tom zrak Katuščin prohléd' něhy pln
a prsa zvedla jí se divnou mukou.
I vztáhla ruku nad hedbávi hladší,
jí v očích zlesk' se nevídaný vzlet,
líbezný úsměv ovládnul jí ret,
co promluvila, bylo nad vše sladší.

„Cos, Tomši, pravil, já sic neslyšela,
však zdá se mi, řeč byla strašlivá;
slov těžká hrůza posud doznívá,
až duše má se cítí ohlušelá.
Můj milý, není čas již k naříkání.
Ó, kéž jej mohu láskou vyplnit,
kéž mohu všecku v jeden doušek slít,
bych teď ti podala jej v zulíbání!
Kéž všechen život, ten, jenž být měl příští,
lze vtěsnat v zbývající času mžik!
Však čas jest závistivý ukrutník:
co nelze prožít s ním, to krutě tříští.
A přec! Ó, kéž má duše ze vší hloubi,
kéž všecky skvosty může vyvážit,
bych mohla jimi tebe oblažit,
než noc je vrhne v neproniklé zhouby!
Ó, cítím to, jak poklady to drahé,
an právě s nimi mám se rozloučit;
můj život do šedin měl vystačit,
by tkal tvé žití v jedno pásmo blahé.
Mé celé příští mělo být jak svátek,
jejž kropí světlem teplý slunce hled,
tys v svátku tom byl modlitby mé střed —
já měla duši z paprskových látek.
Ba bylo žití mé jak z kvítí tkané,
jež bytost tvá u vínek splétala,
já v rozkoš jako ptáče vzlétala,
když vidí luhy jarem obestlané.
Ba mělo být mé žití nad vše dlouhé,
by ruka duši, srdci stačila:

mne přetíž touhy k tobě tlačila,
jak lašťovku, když hledá jaro pouhé.
Ach, konec nenadálý vše to loupí!
Však tolik nemá moci nad námi,
by zprovodil nás v svět ten neznámý,
a život náš být musil v konci skoupý.
Ó milý, milý! Taká jest má síla,
že s tebou zmírajíc jsem blažená,
má duše ve tvé jest obsažená,
a plesá, vždyť jest dílem tvého díla!“

XIX.

Tak mluvíc, k srdci mu se přivíjela
a ústa k ústům jeho přitiskla,
jak by v ně celou duši vystýskla,
a jeho duši zadržeti chtěla.
A Tomeš vyděšen, pln udivení,
jakoby všemu s těží rozuměl:
však slov líbeznou stopu v sluchu měl,
že bylo mu, jak v květů jarním dštění.
I přestal škubat loďku ode skály,
jíž dosud držela se jemu v žas,
však z prsou dutý ozval se mu hlas —
neb duše základy v něm k slovu vstaly:

„Ty za s e b e jen hledíš mylným okem,
chtíc květem zastřít žití mrtvolu,
co mohlo nám vykvésti pospolu,
nech spát a nebuď slov lahodným tokem.

Tu před se hleď. Tu pravda již jen baví.
Za chvilku, za mžik- není pochyby:
zamknou se ústa s všemi zásliby,
oněmne jazyk, srdce dorozpráví,
zrak zasklí otupen se světla kynu,
a naše těla s silou vydychlou
jak tráva budou s vůní vyčichlou —
na pospas — nic — stín sotva našich stínů.
To pravda jen, vše ostatní jest klamem.
Hleď ve tvář jí a dost-li máš sil těch,
zpečetit klamem poslední svůj dech —
nuž zpovídej se — jsi na prahu samém!“

On jakby náhle silou rost' všech oudů,
byl hlasem svým i zjevem velikán:
svět neznámý stál před ním zodmykán,
hlas jeho zněl jak k poslednímu soudu.

„A co jest pravda?“ ona na to klidně,
a z rukou vypustila jeho skráň.

„Co pravda jest? Ó, svědkem nebes báň,
k níž vzdechy mé se potácely bídně!
Kdo podvrátil života mého stavbu,
kdo vydal na plen mého srdce mír?
Kdo strhnul loď mou v zhoubyplný vír,
když ved' sem ji na nejkrásnější plavbu?
Kdo zpustošil mou duši v puku máje,
kdo promrhal mou víru v člověka?
Kdo v posměch vydal práva odvěká,
jež táhnou člověka ku branám ráje?

Kdo v myšlének mých krb nasadil hada,
že z dnů mých vyplet snění sladký květ?
Kdo den můj zaved' k věčné noci zpět?
Nuž zpovídej se, na tobě jest řada!"

Katuška v dlouhém naň hleděla zření,
půl jata v úsměch, polo ku slzám:
„To pravda, Tomši, není, to jest klam,"
a hlavou zavrtěla jako v snění.
Pak odmlčela se, pak hlavou klesla,
pak na pláč usedavý zaštkala,
pak utichla, pak v tvář cos utkala,
že na ní zář co lesklou mluvu nesla.

Tomeš se zachvěl, jako bleskem tknutý.
„To vše jest, co si chtěla povědít?"
V tom byl, jak když se má v něm rozednít,
a takto zas jak skála nepohnutý.

„Teď nech mne umřít," ona na to s prosbou,
a pevně rameno mu objala,
jak by je k zvedu loďky vyzvala,
již obcházely vlny s novou hrozbou.

„Teď umřít? Umřít? — Ano, umřít, věru!
Však dříve slyš též o mé zpovědi,
než slova naše dozní v posledi.
Já tebe miloval nad lidskou měru,
však já tě nenávidím ještě více.
Tys měla srdce mé vznést nejvýše,
však tys je ponížila v přepyše —
a proto smrt ustlána na tvé líce.

O, výborně tys splatila mou lásku!
Znáš lidi ty, kdož pýchy odkazem
nám tyranů se stali obrazem,
až člověk nic jim leda v nízkém svazku,
až tyjí z jeho slzí, běd a tuku,
až muž jim upoutaná svalem kost,
až leda pamlskou jim ženy cnost?
A ty — o, ty si podala jim ruku!
Já více nežiju po onom šeru,
kdes pochovala moji naději;
dnes já tě pochovávám snadněji,
ač zbytky srdce ještě žalem deru.
Já umřel již a já umíral dlouze.
A já jsem ten, jenž na smrt tebe zval,
já v jícnech smrti veslo udolal,
jak bylo vypočteno již v mé touze.
Já strůjcem všeho. Že pak dosud žijem,
jest nezdařená hříčka náhody;
smrť čítá nás již do své úrody
a jenom z nerozumu váhá kyjem.“

„A proč *ty* váháš, když to vůle tvoje?“
Katuška řekla, však to byl víc zpěv;
byltť již jak sladkým dechem její zjev,
jenž v umírání našel struny svoje.
A byla jako z tepla její slova,
jak by je srdce zvláště vynašlo:
vše chtění na dobro v ní vyhaslo,
jí byla chtěním vůle milencova.

Pak řekla: „Když sme sedávali spolu
pod keři šípků, v loubí sebraných,
a ty si ze slov v písně utkaných
chtěl luštit pohádku života bolů:
o, tenkrát zraku mému bylo skryto,
že sám podvrátíš v sobě poklady,
jež byly bytosti mé základy;
ne života, však klamu jest mi líto.
Pohádka ta se nezdařila tobě.“

XX.

Věc divná, jež se s Tomšem udála.
Jak by pojednou kůra roztála,
jež smysly jeho jala v kruté mdlobě:
nastal mu v duši zápas přebolestný;
nesmírná tíže vnitřní únavy
jak příval, který všecko zaplaví,
jak právě ten, jenž jal je v jícen lestný:
žal, lítost, smutek v hrůzodivé směsi
s vším bolem vrhly se mu do duše,
tam hlasy zvedaly až k ohluše,
jak když se v Tatrách v bouři zvednou lesy.
Prsa mu stoupala jak vlnobití,
hlas v nich byl jako v slzy porozlit,
a jediné, co mohl promluvit:
„Ó nelze, nelze mi víc odpustiti!“

O, teď to cítil, jak i duchem krásná,
tak krásná, jak nesmírný jeho bol!
Zvuk, oko, dech, jejž cítě viděl spol —
jaký to soulad, jaká duše jasná!
I těla kyprá něžnost, v úběl tkána,
jež cudna v šatu zbyt se halila,
duch, srdce, tvář — tak ve všem spanila
a lesknouc se jak jarní haluz z rána:
to vše jej jalo prudce tak a z náhla,
že byl jak ze sna leskem oslněn,
před ním stál v plné záři mladý den,
a duše jeho žízní po něm práhla.

XXI.

O, ano! Žít chtěl, žít za každou cenu
teď, kde již zel naň jím schystaný hrob;
kdy zmařil vše až na poslední drob,
teď za něj vše zas chěl mít u výměnu!
Takť člověk jest!
A jako pramen vody
jen s tísní prolomí se ze skály,
tak v něm i těsné boly uzrály,
až rozlily se v slz přetěžké brody.
I volal hlasem stíženým a v pláči:
„O drahá, kdož to zvážit může v mžik!
Já všecko zavinil, já nešťastník!
O nebe! Bídní jsme my rozdávači!

Já sem ti vracel žití svého jmění!
Žít, žíti chci! Jen rok, jen roku půl!
Ba méně! Příliš já své přání pnul!
Jen z části nahradit své provinění!
O nebe! Životů máš na rozdání
a blaha celých světů zásobu.
Jen krůpěj mně, jen píď, jen na dobu
tak krátkou, co jmen na noc od svitání,
a já jí krásy snesu, co jí v světě,
a blaha, co se vejde v člověka!
O drahá! Duše má se obléká
jen v slzy již a těžká na odletě!
O, kéž ti mohu já, co vzal sem, vrátit!
Žít, žíti chci a život tobě dát,
a já ti nahradím jej tisíckrát!
Já kletý, že o den sem jej chtěl zkrátit!"

XXII.

Tvor nebohý! Neb voda ve vln pýše,
teď náhle syta lichých rozmarů,
již také rostla zas jak ve varu,
a loďku zvedala, však rvala spíše.
Což jí byl život! Co života touhy!
Vše strhla, co jí chtělo v cestě stát —
co živel cítila svůj majestát,
a on ji vyzval: nářek — zvuk to pouhý!
Co člověk jí, co jeho srdce tepy,
zdaž sem či jinam vykáže jim směr!

Však druhdy život z ní vychází ster,
dnes heslem smrt, a smrti krok je slepý.
Dnes ona valí veleproud svůj šumem,
jenž jako páru zhltí srdce zvuk,
v triumfu nedbá malicherných muk —
a co jest člověk s srdcem vším i umem!
A loďka zhoupla v zvlnění se stalém,
jak by se již již měla zmrštit v před,
a nový náraz ještě výš ji zved',
a nové vlny k ní se shlukly valem.

Tu Tomeš se zbytkem zmořené síly,
jak zoufalý loď k skále přivíral,
vln nátlaku se zády opíral
a prsem dívku chránil s celou pílí.
A voda rostla dál a on chtěl žíti!
A s břehů života nic nekmitá!
Však tonoucí se stébla zachytá —
on chytal mžik: víc nelze zachytiti.

„Jsme ztraceni," on náhle jako z hrobu,
neb bránu světla zřel již zamčenou;
jen dodal jako na rozloučenou:
„O, my se našli na kratičkou dobu!"
Tím jakby vše již řek', co chtěl tu říci!
pak již jen zíral dívce do oka,
jež lesklo se až z duše hluboka,
neb psáno mělo na své zřítelnici:
„A my se našli přec!"

* * *

Mocnosti boží,
jaká mu nemoc smysly vysmahla,
že v přelud jej tak mocný potáhla:
on život zahléd' v smrti děsném loži!
O, je-li klam to, klam to nad vše krutý.
Nad sebou vidí láno jako v kmit,
jak hada, jako blesk se klikatit,
u břehu pevný z lidí uzel skutý,
na skále výše Katuščina hosta,
a vše to volá těla pohybem,
by neváhal ni dlením, pochybem
a zachytil, co kyne mu tak z prosta.

O, klam-li to, klam nad vše pomyšlení!
Však zachyť jej a nechť je přeludem:
v mžik obtočil jím dívku v mocný jem,
obtočil sebe — a jsou zachráněni.

Tak píseň. Dodat-li co zapotřebí:
už nová zář jim v svět se rozstřela:
a nových světů tvar rozevřela —
po bouři s duhou svět se rovná nebi.
A radost duha jest, když zleští líce;
ta nad jasmín a břečťan napnutá
až k loubí šípků byla sklenutá —
tam svět měl o dva šťastné lidi více.

POZNÁMKY.

ALFRED.

Zpěv první.

1) „Z Paestum růže." Paestum (jinak Posidonia), město v staroitalské Lukanii nad zátokou téhož jména; nyní „Pesto" nad zátokou „di Salerno." Ve vůkolí toho města kvetly nejkrásnější růže, a sice (dle Properce, Virgila a Ovida) dvakrát do roka, na jaře totiž a v podzim.

Zpěv druhý.

2) — — — „že nedaly spáti
ty Themistoklu Miltiada věnce."
Sláva, již Miltiades, známý vítěz u Marathonu, nejen v Athénách, ale i v celém Řecku požíval, tak roznícela Themistokla, že záhy odřeknuv se podílu ve hrách se svými soudruhy, přemnohé noci probděl přemýšleje, jak by podobné slávy dojíti mohl.

3) — — „ten mladík Velký." Alexander Velký zaplakal nad hrobem Achillovým, závidě mu toho štěstí, že našel svého Homéra.

MEJRIMA A HUSEJN.

Zpěv první.

1) šezdárem kouzlo v jejich srdce vlévá.
Šezdár je nástroj podobný loutně, jehožto zvuk je velmi dojemný. Ukrutný Amurát po vydobytí Bagdadu, uslyšev otroka hráti na šezdár, tak byl zvukem jeho dojat, že daroval život téměř dvaceti tisícům zajatých, kteří už byli k smrti odsouzeni.

2) teď vyměnila šezdár s tamburínou.

Tamburína: kovový aneb dřevěný kruh, na kterém je natažená kůže, a kolem do kola malými rolničkami aneb na zadní straně zvonky posázený. Obyčejně bývá kruh ten na jednom slonovou kostí vykládaném místě provrtán, tak že se může prostrčiti palec levé ruky. Na palci tom spočívá tamburína při hře, a otáčí se kolem něho. Palcem pravé ruky se buď jezdí, buď se tluče do kola po natažené kůži, čímž se vyloudí z nástroje tohoto tóny nejrozmanitější. Hře pak samé dodají ještě rozmanité pohyby a obraty rukou a těla neskonalý půvab a nevýslovnou líbeznost. Ba musa tance dostává obyčejně tamburínu do rukou.

3) tak jako stín, který se z Léthe napil.

Léthe v podsvětí řeka zapomenutí. Duše blažených se z ní napájely, aby zapomenuvše na trýzně života pozemského, bez vytržení mohly požívati blaha nebeského.

Zpěv druhý.

4) a sotva která jest, jíž byl by šátek hodil
a jmenem „sladká huris!“ zalahodil.

Jest zvyk u projevování milosti a lásky odaliskám ten, že ta, které baša hodí šátek, obdrží právo vládnouti srdcem pánovým a trávití s ním večerní chvíle. — Huris je dívka v tureckém ráji.

Zpěv třetí.

5) teď sám se za ní štítí.

Štítiti se za někým beru zde v nejdoslovnějším slova smyslu; něco si vzíti za štít, za záštitu; zde: za štít si béře lásku.

6) A „allah hú!“ zas Turci zavřeštěli.

Allah hú jest křik válečný Moslemínů. Poněvadž poslední slabiku silně prodlužují, má křik ten zvláštní dojem.

ČERNÝ PRAPOR.

Zpěv druhý, str. 291:

„To město znáš, jež na lagunách slyne“ —

Rozumí se snad, že to Vlašské Benátky.

Strana 296:

„A když dospěla nízkých Lyda břehů,
přispěla nazpět v přidušeném běhu“ —

POZNÁMKY.

ALFRED.

Zpěv první.

1) „Z Paestum růže." Paestum (jinak Posidonia), město v starořímské Lukanii nad zátokou téhož jména; nyní „Pesto" nad zátokou „di Salerno." Ve vůkolí toho města kvetly nejkrásnější růže, a sice (dle Properce, Virgila a Ovida) dvakrát do roka, na jaře totiž a v podzimu.

Zpěv druhý.

2) — — — „že nedaly spáti
ty Themistoklu Miltiada věnce."
Sláva, již Miltiades, známý vítěz u Marathonu, nejen v Athénách, ale i v celém Řecku požíval, tak roznícela Themistokla, že záhy odřeknuv se podílu ve hrách se svými soudruhy, přemnohé noci probděl přemýšleje, jak by podobné slávy dojíti mohl.

3) — — „ten mladík Velký." Alexander Velký zaplakal nad hrobem Achillovým, závidě mu toho štěstí, že našel svého Homéra.

MEJRIMA A HUSEJN.

Zpěv první.

1) šesdárem kouslo v jejích srdce vlévá.
Šesdár je nástroj podobný loutně, jehožto zvuk je velmi dojemný. Ukrutný Amurát po vydobytí Bagdadu, uslyšev otroka hráti na šesdár, tak byl zvukem jeho dojat, že daroval život téměř dvaceti tisícům zajatých, kteří už byli k smrti odsouzení.

2) teď vyměnila šezdár s tamburinou.

Tamburina: kovový aneb dřevěný kruh, na kterém je natažená kůže, a kolem do kola malými rolničkami aneb na zadní straně zvonky posázený. Obyčejně bývá kruh ten na jednom slonovou kostí vykládaném místě provrtán, tak že se může prostrčiti palec levé ruky. Na palci tom spočívá tamburina při hře, a otáčí se kolem něho. Palcem pravé ruky se buď jezdí, buď se tluče do kola po natažené kůži, čímž se vyloudí z nástroje tohoto tóny nejrozmanitější. Hře pak samé dodají ještě rozmanité pohyby a obraty rukou a těla neskonalý půvab a nevýslovnou líbeznost. Ba musa tance dostává obyčejně tamburinu do rukou.

3) tak jako stín, který se z Léthe napil.

Léthe v podsvětí řeka zapomenutí. Duše blažených se z ní napájely, aby zapomenuvše na trýzně života pozemského, bez vytržení mohly požívati blaha nebeského.

Zpěv druhý.

4) a sotva která jest, jíž byl by šátek hodil
a jmenem „sladká huris!“ zalahodil.

Jest zvyk u projevování milosti a lásky odaliskám ten, že ta, které baša hodí šátek, obdrží právo vládnouti srdcem pánovým a tráviti s ním večerní chvíle. — Huris je dívka v tureckém ráji.

Zpěv třetí.

5) teď sám se za ní štíti.

Štítiti se za někým beru sde v nejdoslovnějším slova smyslu; něco si vzíti za štít, za záštitu; zde: za štít si béře lásku.

6) A „allah hú!“ zas Turci zavřeštěli.

Allah hú jest křik válečný Moslemínů. Poněvadž poslední slabiku silně prodlužují, má křik ten zvláštní dojem.

ČERNÝ PRAPOR.

Zpěv druhý, str. 291:

„To místo snáď, jež na lagunách slyne“ —

Rozumí se snad, že to Vlašské Benátky.

Strana 296:

„A když dospěla nízkých Lyda břehů,
přispěla naspět v přidušeném běhu“ —

U Benátek rozprostírá se ostrov Lydo s nízkými břehy. Bývát to poslechnutí rozkošné, když za jasné noci benáštští spěváci na gondolách pronášejí své zpěvy ve směru k Lydu. Umějíť hlasy tak posýlati po hladině mořské, že se po ní jako přesmeknou k břehům Lyda a odtud pak se celé verše písně pravidelně vracejí co ohlas. Nechávajíť také mezi jednotlivými verši dostatečné pausy: až když se celá řádka vrátí od Lyda, počnou verš nový. Tyto verše z ohlasu jsou zvukem svým tak něžny, jakoby vycházely z říše báječné.

DĚDICOVÉ BÍLÉ HORY.

Lamormain, jesuita, co spovědník Ferdinanda II. maje neobmezený vliv, byl hlavní příčinou všeho neštěstí, které potkalo Čechy po bitvě na Bílé Hoře, i přikrého nastupování císařova proti protestantům německým. Přivedl prý v lůno církve přes 100.000 protestantův.

Dominicus a Jesu Maria, generál řádu karmelitánského, provázeje vévodu bavorského Maximiliana na jeho výpravě do Čech, nalezl 11. října ve spustlém zámku strakonickém pohozený obraz ve dřevě malovaný, představující narození Krista. Při jeho čistění shledal, že p. Marii, sv. Josefu a oběma pastýřům byly vypíchány očí, kterýžto rouhavý skutek přičítal protestantskému vojsku, jež před tím tu leželo. S tím obrazem v rukou řečnil před bitvou bělohorskou k vojsku císařskému, jež vyzýval, aby potupu matky boží pomstilo, načež císařští, zvolivše jmeno Marie za svoje heslo, obdrželi vítězství. Na to uvedení jsou karmelitáni do Prahy a odevzdán jim kostel sv. Trojice na Malé Straně, protestantům odňatý. Kostel ten zasvětili karmelitáni panně Marii Vítězné, zasadivše do hlavního oltáře kopii onoho obrazu, jejž byl Dominik na Bílé Hoře ukazoval vojsku. Původní obraz převezen jest r. 1622 do Říma, kdež od papeže Řehoře XV. s velikou slavností přijat a v kostele bosých karmelitánů di S. Maria della Vittoria na vrchu Quirinalu k veřejné úctě vystaven. Dle obecného mínění obraz ten posud v Římě se chová; avšak na Nových Hradech v hraběcím Buquoiském archivu ukazuje se jiný podobný obraz, jejž vydávají za pravý originál.

Jakub Bassevi, z Treuenburku, dvorský žid, ohromnými výsadami obdařený, sejmena:

1. Stvrzuje mu Ferdinand všecky svobody a nadání již dříve jemu, jeho ženě, dětem a potomkům jejich udělená.

2. Dává mu a jeho dědicům právo ve všech městech a městečkách atd. v Čechách, ať si se tam dvůr císařský zdržuje nebo ne, bydleti, vlastní domy kupovati, tam všelíké zboží ve velkém nebo malém prodávati, a nikdo se tomu nemá protiviti, ať by měl výsady jakékoliv.

3. Kdyby někdy nějaká nařízení neb svobody komu byly vydány, které by byly proti svobodám Jakuba Basseví-ho, nemají míti co jeho se týče žádné platnosti.

4. Kdyby chtěl on neb jeho dědicové přesídliti se z města jednoho do jiného, nemá jim v tom od nikoho býti bráněno, ani žádné poplatky při příležitosti té na ně vymáhány býti.

5. Uděluje se Jakubovi Bassevovi milost, aby mohl půjčovati peníze na statky nemovité, a když by mu dluh řádně nebyl splacen, v statky ty se uvázati a tak dlouho je držeti, dokud jimi jistina i s úroky a škodami nebude zapravena.

6. Kdyby pak půjčili na zástavu, mohou zastavené věci, oznámivše to úřadu, aby dlužníka upomenul, po roce prodati.

7. Uděluje se mu znak a povýšuje se do stavu šlechtického, atd.

V roce 1631 (22. února) byl vydán patent od místodržitelův českých v kterém se podotýkalo, že J. K. M. z rozličných příčin uznala za dobré, aby Jakub Bassevi, žid byl vzat do vazby, a všecky jeho movité věci v krámích aby se zapečetily a sepsaly nařídili ráčil, a proto napomínali místodržitelé všecky obyvatele království Českého a zvláště židy, kteří by mu něco byli dlužní anebo něco u něho měli, ať si jsou dluhy jakékoliv, aby ve čtyrech nedělích to ohlásili u české komory pod pokutou dvojnásobného neb třínásobného placení toho, co by zamlčeli.

Viktorin Adam, kněz z Prahy, byv jako na sta jiných po dlouhý čas uvězněn, pak revers vystaviti musil, byl-li by kdy více v království nalezen, aby hlavu ztratil.

Matka. Na obrácení víry užíváno mimo jiné také muk těch, že matky takovým spůsobem byly spoutány, by k nemluvňátkům svým dosáhnouti nemohly, pláč jejich poslouchati musily, a dotud kojiti je nesměly, dokud by neslibily, že katoličkami se stanou. —

* * *

Kde nejsou jmenování jednotliví faktorové jmenem historickým, nestalo se tak z nesnáze o jméno; spíše možná by bylo jmen vypočísti do set.

Nákladem

knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla

v Praze

vydány následující spisy:

Almanah akadem. spolku. 1 zl., váz. 1 zl. 80 kr.

Anthologie z české lyriky. 1 zl. 20 kr., váz. 2 zl.

Arbes, *Romanetta.* Díl I. Svatý Xaverius. — Sivooký démon. — Newtonův mozek. 1 zl. 40 kr., váz. 2 zl. — Díl II. Ukřižovaná. — Ďábel na skřipci. — Akrobati. 1 zl. 50 kr., váz. 2 zl. 10 kr.

Boleslavita, *Policejní špehoun.* Román. 40 kr.

Bozděch Em., *Baron Goerz.* Truchlohra. 50 kr., váz. 1 zl. 20 kr.

— *Z doby Cotillonův.* Veselohra. 50 kr., váz. 1 zl. 20 kr.

— *Zkouška státníkova.* Veselohra. 40 kr., váz. 1 zl. 10 kr.

Bret-Harte, *Kalifornické povídky.* 80 kr., váz. 1 zl. 60 kr.

Goll J., *Básně.* 50 kr., váz. 1 zl. 10 kr.

Gosczyński Severin, *Zámek Kaňovský.* Pověst. 60 kr., váz. 1 zl.

Hálek V., *Spisy básnické.* Díl I. Ballady a romance. Pohádky z naší vesnice. — Večerní písně. — V přírodě. 1 zl. 80 kr., váz. 2 zl. 60 kr.

— *Tři povídky.* 50 kr., váz. 1 zl.

— *Jiné tři povídky.* 80 kr., váz. 1 zl. 60 kr.

— *Černý prapor.* Báseň. 2. vyd. 50 kr., váz. 1 zl. 10 kr.

— *Děvče z Tater.* Pohorská idylla. 2. vyd. 24 kr., váz. 60 kr.

— *Goar.* Báseň. 80 kr., váz. 1 zl. 50 kr.

— *Pohádky z naší vesnice.* Básně. 40 kr., váz. 1 zl.

— *Záviš z Falkenštejna.* Tragedie. 80 kr.

Heyduk A., *Lesní kvítí.* 60 kr., váz. 1 zl. 20 kr.

Heyduk A., *Dědův odkaz.* Báseň.

Hugo, *Chrám matky boží v Paříži.* 1 zl. 20 kr.

— *Muž, který se směje.* 1 zl. 60 kr.

Kapper S., *Pohádky přímořské.* 50 kr., váz. 1 zl. 10 kr.

Kolar J. J., *Básně.* 60 kr., váz. 1 zl. 40 kr.

Krajník, *Básně.* 2. vyd. 80 kr., váz. 1 zl. 60 kr.

Krásnohorská El., *Z máje žití.* 2. vyd. 1 zl. 20 kr., váz. 2 zl.

Máj. Almanah. 1 zl. 20 kr., váz. 2 zl.

Martinec J., Básně. 40 kr., váz. 90 kr.

Mladý Čech. Román. 1 zl. 40 kr.

Mayer R., *Básně.* 60 kr., váz. 1 zl. 45 kr.

Neruda J., *Feuilletony.* I. díl. (Studie krátké a kratší, oddíl I.) 2 zl., váz. 2 zl. 80 kr.

— *Feuilletony.* II. díl. (Studie krátké a kratší, oddíl II.) 1 zl. 80 kr., váz. 2 zl. 60 kr.

— *Feuilletony.* III. díl. (Žerty hravé i dravé.) 1 zl. 60 kr., váz. 2 zl. 40 kr.

— *Feuilletony.* IV. díl. (Menší cesty.) 1 zl. 50 kr., váz. 2 zl. 30 kr.

— *Knihy veršů.* 2. vyd. 1 zl. 40 kr., váz. 2 zl. 40 kr.

— *Písně kosmické.* 2. vyd. 56 kr., váz. 1 zl. 36 kr.

— *Povídky malostranské.* 1 zl. 80 kr., váz. 2 zl. 60 kr.

Poesie světová. Sbírka básnických spisů jinojazyčných.

Sv. I. *Byron, Kain.* 65 kr., váz. 1 zl. 50 kr.

Sv. II. *Petöfi A. Básně.* 1 zl., váz. 1 zl. 85 kr.

Sv. III. *Lermontov A., Básně.* I. díl. 65 kr., váz. 1 zl. 50 kr.

Sv. IV. *Longfellow H. W. Píseň o Hiavatě.* 1 zl. 40 kr., váz. 2 zl. 25 kr.

Sv. V. *Kapper S., Zpěvy lidu srbského I.* 80 kr., váz. 1 zl. 65 kr.

Sv. VI. *Kalidasa, Sakuntala.* 1 zl. 40 kr., váz. 2 zl. 25 kr.

Poesie světová. Sbírka básnických spisů jinojazyčných.

Sv. VII. *Heine, Kniha písní.* 1 zl. 90 kr., váz. 2 zl. 75 kr.

Sv. VIII. *Junácké písně národa bulharského.* 1 zl., váz. 1 zl. 85 kr.

Sv. IX. *Hugo V. Básně.* 80 kr., váz. 1 zl. 65 kr.

Sv. X. *Lermontov M. Básně.* II. díl. 65 kr., váz. 1 zl. 50 kr.

Sv. XI. *Kapper S., Zpěvy lidu srbského II.* 1 zl., váz. 1 zl. 85 kr.

Sv. XII. *Béranger, Písně.* 1 zl. 60 kr., váz. 2 zl. 45 kr.

Sv. XIII. *Junácké a milostné písně bulharské.* 1 zl. 30 kr., váz. 2 zl. 15 kr.

Sv. XIV. *Słowacki Jul., Básně.* 80 kr., váz. 1 zl. 65 kr.

Sv. XV. *Někrasov, Básně* I. 1 zl., váz. 1 zl. 85 kr.

Sv. XVI. *Leopardi J., Básně.* 80 kr., váz. 1 zl. 65 kr.

Sv. XVII. *Longfellow, Evangelina.* 40 kr., váz. 1 zl. 25 kr.

Sv. XVIII. *Poesie francouzská nové doby.* 1 zl. 90 kr., váz. 2 zl. 75 kr.

Sládek J. V., *Básně.* Kart. 1 zl. 20 kr., váz. 2 zl. 20 kr.

Stašek Antal, *Václav.* Báseň. 80 kr., váz. 1 zl. 40 kr.

Štolba J., *Za oceanem.* Cestovní obrázky: V západní Indii. — V Mexiku. — V severní Americe. 3 díly po 1 zl., váz. po 1 zl. 80 kr.

Světlá Karol., *Spisy.* Díl I.: *Kříž u potoka.* Vesnický román. 1 zl. 20 kr., váz. 2 zl. Díl II.: *Poslední paní Hlohovská.* Obraz z druhé doby posl. stol. 60 kr., váz. 1 zl. 40 kr. Díl III.: *Černý Petříček.* Pražský obrázek. — *Kantůrčice.* Z pohorského zákoutí. 1 zl. 20 kr., váz. 2 zl. Díl IV.: *Nemodlenec.* Román. 1 zl. 20 kr., váz. 2 zl.

Tůma, *Básně.* 80 kr., váz. 1 zl. 40 kr.

Stanford University Libraries
3 6105 124 441 861

PG5038
H25
V.2

Stanford University Libraries
Stanford, California
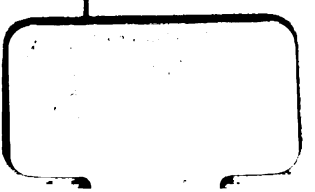
Return this book on or before date due.